

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

ECONOMICA

Revistă științifico-didactică

An. XVIII, nr.4 (74), decembrie 2010

© Departamentul Editorial–Poligrafic al ASEM

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Prof. univ. dr. hab. Ion BOLUN, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. univ. dr. hab. Vasile BUCUR, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. dr. Piotr BULA, Academia de Economie din Kracovia, Polonia
Prof. univ. dr. hab. Eugenia FEURAȘ, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. dr. hab. Iurii MACAGON, Universitatea Națională, Ucraina
Prof. univ. dr. hab. Vitalii MACAROV, Academia de Științe, Rusia
Prof. univ. dr., acad. Anatolie MAZARACHI, Universitatea Națională de Comerț și Economie din Kiev, Ucraina
Prof. univ. dr. hab. m.c. al AȘM Gheorghe MIȘCOI, Academia de Științe a Moldovei
Prof. univ. dr. hab. m.c. al AȘM Dumitru MOLDOVAN, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. univ. dr. Ion PETRESCU, Universitatea „Spiru Haret”, Brașov, România
Prof. dr. Alban RISCHARD, Universitatea „Pierre Mendès France de Grenoble”, Franța
Prof. dr. Agop SARKISEAN, Academia de Economie din Sviștov, Bulgaria
Prof. univ. dr. Ioan-Franc N. VALERIU, Institutul de Cercetări Economice al Academiei Române
Prof. univ. dr. Gheorghe ZAMAN, m.c. al Academiei Române, Institutul de Economie Națională
Prof. univ. dr. hab. Rodica HÂNCU, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. univ. dr. Oleg STRATULAT, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Marina BELOSTECINIC, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Nadejda BOTNARI, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Oxana SAVCIUC, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Liubomir SCORIC, Universitatea de Comerț, Economie și Cooperatie de Consum, Gomel, Belarus
Conf. cercet. dr. Corneliu GUȚU, Academia de Studii Economice din Moldova

ECHIPA REDACȚIONALĂ:

Redactor-șef: **Grigore BELOSTECINIC,**
prof. univ. dr. hab., m.c. al AȘM
Redactor-șef adjunct: **Galina COTELEA**
Redactor (l. engleză): **Ludmila RURAC**
Operatori: **Tatiana Vais, Natalia IVANOV**
Redactor tehnic: **Feofan BELICOV**
Designer copertă: **Vitalie SPÎNACHI**

ADRESA REDACȚIEI:

Str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni 59,
ASEM, blocul B, b.503,
tel: 402-995; 402-986
Cod: MD 2005, Chișinău,
Republica Moldova
E-mail: rev_economica@yahoo.com

**Revista este acreditată de Consiliul Național
pentru Acreditare și Atestare al RM, categoria „B”**

Certificat de înregistrare nr.112 din 25.02.2002
Index poștal: PM-31627
ISSN 1810-9136

Editura ASEM, Chișinău-2010

Redacția nu este responsabilă pentru conținutul articolelor publicate

ACADEMY OF ECONOMIC STUDIES OF MOLDOVA

ECONOMICA

Scientific and didactic journal

Year XVIII, nr.4 (74), December 2010

© Editorial-Polygraphic Department of AESM

EDITORIAL BOARD:

Univ. Prof. Dr. Hab. Ion BOLUN, Academy of Economic Studies of Moldova
Univ. Prof. Dr. Hab. Vasile BUCUR, Academy of Economic Studies of Moldova
Prof. PhD. Piotr BULA, Krakow Academy of Economy, Poland
Univ. Prof. Dr. Hab. Eugenia FEURAS, Academy of Economic Studies of Moldova
Prof. Dr. Hab. Iurii MACAGON, National University, Ukraine
Univ. Prof. Dr. Hab. Vitalii MACAROV, Academy of Science, Russia
Univ. Prof. PhD, Acad. Anatolie MAZARACHI, Kyiv State University of Commerce and Economics, Ukraine
Univ. Prof. Dr. Hab. c.m. of ASM Gheorghe MISCOI, Academy of Science of Moldova
Univ. Prof. Dr. Hab. c.m. of ASM Dumitru MOLDOVAN, Academy of Economic Studies of Moldova
Univ. Prof. PhD. Ion PETRESCU „Spiru Haret” University, Brasov, Romania
Prof. PhD. Alban RISCHARD „Pierre Mendès France de Grenoble” University, France
Prof. PhD. Agop SARKISEAN, D. A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria
Univ. Prof. PhD. Ioan-Franc N. VALERIU, National Institute of Economic Research of Romanian Academy
Prof. PhD. Gheorghe ZAMAN, c. m. of Romanian Academy, Institute of National Economy
Univ. Prof. Dr. Hab. Rodica HÂNCU, Academy of Economic Studies of Moldova
Univ. Prof. PhD. Oleg STRATULAT, Academy of Economic Studies of Moldova
Assoc. Prof. PhD. Marina BELOSTECINIC, Academy of Economic Studies of Moldova
Assoc. Prof. PhD. Nadejda BOTNARI, Academy of Economic Studies of Moldova
Assoc. Prof. PhD. Oxana SAVCIUC, Academy of Economic Studies of Moldova
Assoc. Prof. PhD. Liubomir SCORIC, Belarusian Trade-Economic University of Consumer's Cooperation, Gomel, Belarus
Assoc. Prof. Researcher, PhD. Corneliu GUTU, Academy of Economic Studies of Moldova

EDITORIAL STAFF:

Editor-in-chief: **Grigore BELOSTECINIC**,
Univ. Prof. Dr. Hab., c.m. of ASM
Vice-Editor-in-chief: **Galina COTELEA**
Editor (English): **Ludmila RURAC**
Operators: **Tatiana Vais, Natalia IVANOV**
Technical editor: **Feofan BELICOV**
Designer: **Vitalie SPINACHI**

ADDRESS OF PUBLISHING DEPARTMENT:

59, Mitropolit G. Banulescu-Bodoni street
AESM, block B, office 503,
tel: 402-995; 402-986
Postcode: MD 2005, Chisinau,
Republic of Moldova
E-mail: rev_economica@yahoo.com

**The journal is accredited by the National Certification
and Accreditation Council of RM, Category „B”**

Registration certificate nr.112 of 25.02.2002
Post code: PM-31627
ISSN 1810-9136

Publishing department AESM, Chisinau-2010

The editorial is not responsible for the content of the published articles

SUMAR:

ECONOMIE GENERALĂ

Despre autonomia și sterilitatea filosofică ale gândirii economice în viziunea unui economist	9
<i>Conf. univ. dr. în filosofie Tudor Dumitraș</i>	
Analiza, evaluarea și prognozarea activității turistice a Republicii Moldova	21
<i>Prof. univ. dr hab. Alexandru Gribincea</i>	
<i>Conf. univ. dr. Rodica Burbulea</i>	
<i>Drd. Ecaterina Șveț</i>	
Reglementarea de stat ca premisă a dezvoltării durabile a sectorului agricol în Republica Moldova	30
<i>Drd. Liliana Cimpoieș</i>	
Relațiile economice și ecologice în contextul unui nou nivel de dezvoltare	36
<i>Drd. Aurelia Golic</i>	
Scăderea natalității sub influența modernizării și creșterii gradului de instruire	44
<i>Lector sup. Adrian Grozav</i>	

MANAGEMENT ȘI MARKETING

Managerul de resurse umane – promotor al schimbărilor	52
<i>Conf. univ. dr. Alic Bîrcă</i>	
Reglementarea juridică a împuternicirilor organelor autoadministrării publice locale	60
<i>Drd. Nicolai Stoianov</i>	
Unele propuneri vizând perfecționarea sistemului de gestiune a valorii întreprinderii	68
<i>Drd. Vladimir Savciuc</i>	
Elaborarea strategiei de marketing în ramura serviciilor educaționale	74
<i>Drd. Vera Balova</i>	

FINANȚE

Через денежную интервенцию к экономическому подъему	81
<i>Доцент, д-р Величко Адамов</i>	
Identificarea potențialului de creștere economică a Republicii Moldova prin prisma economisirii și investiții	91
<i>Lector sup. Cristian Rotaru</i>	
Problemele sistemului de garantare financiară a obligației vamale în cadrul regimurilor vamale suspensive	100
<i>Drd. Tudor Dabija</i>	
Sistemul de creditare ipotecară în Republica Moldova	109
<i>Drd. Angela Bînzari</i>	

CONTABILITATE

Evidența și controlul consumurilor pe centre de responsabilitate la întreprinderile prelucrătoare de carne	117
<i>Drd. Svetlana Mihaila</i>	

RELAȚII ECONOMICE INTERNAȚIONALE

Calitatea statisticilor oficiale în context european	126
<i>Prof. univ. dr. Ion Pârțachi</i>	
<i>Drd. Oleg Cara</i>	
Tendențe moderne în migrația internațională	133
<i>Drd. Inga Gurschi</i>	
Tendențe în dezvoltarea turismului mondial contemporan	141
<i>Drd. asist. univ. Ana Turcov</i>	

ASPECTE DIDACTICE

Predarea limbajelor de specialitate: limbajul de specialitate ca disciplină didactică	145
<i>Lector sup. Elena Sârghi</i>	

CONTENT:

ECONOMICS

La vision d'un économiste sur l'autonomie et la stérilité philosophique de la pensée économique	9
<i>Docteur en philosophie, maître de conférence Tudor Dumitras</i>	
Analysis, Assessment and Forecast of Tourism Activity in the Republic of Moldova	21
<i>Dr. Hab., Univ. Prof. Alexandru Gribincea</i>	
<i>Assoc. Prof., PhD Rodica Burbulea</i>	
<i>PhD candidate Ecaterina Svet</i>	
Governmental Regulation as Precondition for Sustainable Development of the Moldovan Agricultural Sector	30
<i>PhD candidate Liliana Cimpoies</i>	
Ecological and Economic Relations in the Context of a New Level of Development	36
<i>PhD candidate Aurelia Golic</i>	
The Decrease of Birth Rate under the Influence of Modernization and Increase of Educational Degree	44
<i>Senior lecturer Adrian Grozav</i>	

MANAGEMENT AND MARKETING

Human Resources Manager – Promoter of Changes	52
<i>Assoc. Prof., PhD Alic Birca</i>	
The Legal Regulations of the Responsibilities of the Local Public Self-administration Bodies	60
<i>PhD candidate Nicolai Stoianov</i>	
Some Proposals Regarding the Improvement of Enterprise Value Management System	68
<i>PhD candidate Vladimir Savciuc</i>	
Development of the Educational Marketing Strategy	74
<i>PhD candidate Vera Balova</i>	

FINANCE

Through Monetary Intervention to Economic Recovery	81
<i>Assoc. Prof., PhD Velichko Adamov</i>	
Identification of Economic Growth Potential of the Republic of Moldova in Terms of Saving and Investment	91
<i>Senior lecturer Cristian Rotaru</i>	
Financial Guarantee System Problems of Customs Liability within Suspensive Customs Regimes	100
<i>PhD candidate Tudor Dabija</i>	
Mortgage Lending System in the Republic of Moldova	109
<i>PhD candidate Angela Binzari</i>	

ACCOUNTING

- Monitoring and Control of Consumptions per Responsibility Centers
at Meat Processing Enterprises** 117
PhD candidate Svetlana Mihaila

INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

- Quality of Official Statistics in European Context** 126
Univ. Prof., PhD Ion Partachi
PhD candidate Oleg Cara
- Modern Tendencies on International Migration** 133
PhD candidate Inga Gurschi
- Contemporary global trends in tourism development** 141
PhD candidate Ana Turcov

DIDACTIC ASPECTS

- L'enseignement des langues sur objectifs spécifiques: la langue objet d'apprentissage** 145
Chargée de cours Elena Sârghi

DESPRE AUTONOMIA ȘI STERILITATEA FILOSOFICĂ ALE GÂNDIRII ECONOMICE ÎN VIZIUNEA UNUI ECONOMIST

*Conf. univ. dr. în filosofie,
Tudor DUMITRAȘ, ASEM*

Raportul dintre filosofie și știința economică are un caracter istoric, dar, din când în când, el capătă o actualitate deosebită. Astăzi, actualitatea acestui raport este condiționată atât de criza economică mondială, cât și de cerințele în creștere față de știința economică în calitate de lider între științele sociale. În această situație, uneori, rolul și importanța filosofiei sunt diminuate. Drept exemplu de diminuare a valorii filosofiei pentru știința economică servește concepția lui J. A. Schumpeter, care consideră că între aceste două domenii de cunoaștere nu este nimic comun. Mai mult decât atât, el consideră că filosofia influențează negativ asupra caracterului cercetărilor economice.

Tradițional, se consideră că între filosofie și știința economică există o conexiune istorică, care începe de la Xenofan și Aristotel, trece prin creația lui T. d'Aquino și se transformă într-o adevărată unitate intelectuală începând cu secolul XVII. Operele lui Locke, Hume, A. Smith, Bentham, J.St. Mill, K. Marx, J. N. Keynes, Marshall, Schumpeter ș.a. sunt dovezi ale acestei afirmații. Faptul cum este înțeles și interpretat raportul dintre filosofie și știința economică este altceva. Reprezintă, oare, acest raport o legătură în care filosofia elaborează niște cunoștințe, principii, legi, pe care economistul, ca promotor al științei economice, trebuie să le respecte în mod obligatoriu, dacă vrea ca economia să fie considerată știință? Sau poate aceasta înseamnă că economia ca știință nu face decât să utilizeze niște procedee-„instrumente” gata pregătite, elaborate de către filosofie? Sau poate că economistul trebuie să se pătrundă în așa fel de filosofie, încât să fie asemenea panteistului, pentru care Dumnezeu este, pur și simplu, dizolvat în Natură? Ar trebui, oare, aceasta să însemne că interacțiunea dintre filosofie și știința economică să fie astfel, încât economistul să fie și filosof? Și dacă ar fi așa, n-ar însemna, oare, aceasta că economistul este doar un înțelept, și nu un savant? Sau care ar fi atunci corelația dintre savant și filosof? Adică, există oare vreo limită unde poate fi trasă linia de demarcare dintre filosofie și știința economică? Sau poate că între aceste două domenii nu există, în general, nici o deosebire? Sau poate, dimpotrivă, între ele nu există nici o legătură?

O poziție specifică în rezolvarea acestor probleme ocupă cunoscutul economist american A. Schumpeter, care precizează că raportul dintre știința

LA VISION D'UN ECONOMISTE SUR L'AUTONOMIE ET LA STERILITE PHILOSOPHIQUE DE LA PENSEE ECONOMIQUE

*Docteur en philosophie, maître de conference
Tudor DUMITRAS, ASEM*

Le rapport d'entre la philosophie et la science économique porte un caractère historique, mais, de temps en temps, il acquiert une actualité particulière. De nos jours, l'actualité de ce rapport est conditionnée tant par la crise économique mondiale que par la prétention en hausse de la science économique en qualité de leader parmi les sciences sociales. Dans cette situation, le rôle, ainsi que l'importance de la philosophie sont négligés. En qualité d'exemple de négligence de la valeur de la philosophie pour la science économique peut servir la conception économique de J.A. Schumpeter, qui considère qu'entre ces deux domaines il n'y a rien de commun. De plus, il considère que la philosophie influence d'une manière négative sur le caractère des recherches économiques.

On considère, traditionnellement, qu'entre la philosophie et la science économique, il existe une connexion historique qui commence depuis Xenofan et Aristote, qui passe par la création de T. Aquino et qui, à partir du XVII siècle se transforme en une vraie unité intellectuelle. En qualité de preuves de cette affirmation peuvent servir les créations de Locke, Hume, A. Smith, Bentham, J. St. Mill, K. Marx, J. N. Keynes, Marshall, Schumpeter et d'autres.

C'est une autre chose, de quelle manière est compris et interprété le rapport d'entre la philosophie et la science économique.

Peut-il, ce rapport, représenter un lien dans lequel la philosophie élabore certaines connaissances, certains principes, certaines lois, que l'économiste, en qualité de promoteur de la science économique, devrait, obligatoirement, respecter, s'il veut que l'économie soit considérée une science. Ou, peut-être, tout cela ne signifierait que, l'économie, en qualité de science ne "ferait qu'utiliser des "instruments" tout prêts, élaborés par la philosophie ?

Ou, peut-être que, l'économiste devrait saisir la philosophie d'une telle manière, qu'il soit pareil au panthéiste, pour lequel Dieu est, tout simplement, dissous en Nature ?

Devrait-il cela signifier, que la corrélation d'entre la philosophie et la science économique soit telle, que l'économiste soit, en même temps, et philosophe ? Et cela ne signifierait-il pas que l'économiste n'est qu'un raisonneur, un intelligent et non pas un savant ?

Ou, encore, dans ce cas, quelle serait la corrélation d'entre le savant et le philosophe ?

Autrement dit, existe-t-il une limite où on peut tirer

economică și filosofie trebuie conceput ca un „grad de influență al filosofiei asupra analizei economice” [1].

Cine este filosoful și ce este filosofia în conceperea ei ca știință universală? – Știință care adună, pur și simplu, cunoștințele din mai multe domenii sau reprezintă o astfel de integrare a lor, încât, fiind numite filosofice, iar unitatea lor filosofie, să constituie cu totul altă realitate intelectuală față de atunci când existau separat? Este filosofia un ansamblu de cunoștințe coexistente sau un sistem calitativ nou, unde părțile componente se pătrund până la dizolvare reciprocă? Este filosofia un sistem holistic sau doar o structură neintegrată?

În viziunea economistului A. Schumpeter, iar filosoful este retor sau sofist, adică persoană cu activități intelectuale, filosofia este știință universală doar în aspectul universalității, în sensul înglobării în sine a mai multor științe, unde „metafizica ocupă un loc nu mai puțin important decât fizica, iar fizica nu e mai puțin importantă decât matematica sau o altă teorie despre natura societății și a polisului” [2]. Această concepere a filosofiei este numită epoca erudiților și a dominat până la mijlocul sec. XVIII. Mai mult ca atât, Schumpeter trage concluzia că „nici Aristotel, nici un alt succeser erudit n-au fost în stare și nici n-au încercat să unească împreună diferite părți ale învățăturii lor și chiar n-au intenționat să-și expună opiniile proprii asupra „celor mai profunde cauze”, asupra „esenței lucrărilor etc.” [3]. De exemplu, spune autorul, teoriile fizice ale lui Aristotel nu au nici o legătură cu metafizica sa, iar viziunea lui Leibniz asupra comerțului exterior nu are nimic comun cu concepția sa fundamentală despre lume și societate. De aici concluzia: „referitor la epoca respectivă, mai lesne este să vorbim despre un ansamblu de științe, decât despre o știință universală” [4]. În continuare acest ansamblu s-a risipit, consideră Schumpeter, filosofia divizându-se în naturală și morală, iar științele – în naturale și umanitare.

O altă abordare a raportului „filozofie – știință economică” ar porni de la tratarea filosofiei ca o știință ordinară, știință printre științe, știința care își are obiectul său de studii și rezultatele sale. În așa caz, fenomenul influenței filosofiei asupra științei economice „în general decade” [5]. O astfel de interpretare a filosofiei, consideră Schumpeter, o transformă într-un domeniu cu totul neutru față de alte științe. Cu toate că și până aici apar multe întrebări față de autor, și mai mare nedumerire provoacă concluzia că o astfel de interpretare a filosofiei „o echivalează cu epistemologia – teoria generală a cunoașterii” [6]. Nedumerirea apare din concluzia că epistemologia, în viziunea autorului nostru, este o știință lipsită de orice legătură cu filosofia.

Cu totul altă situație apare atunci când filosofia este considerată concepție despre lume, învățatură axiologică, sistem de valori. În așa situație ar putea să apară întrebarea, dacă nu cumva o astfel de concepere

une ligne de distinction entre la philosophie et la science économique ? Ou, peut-être, qu'entre ces deux domaines il n'existe aucune différence ? Ou, le contraire, peut-être, qu'entre elles il n'existe aucune liaison ?

L'économiste américain A. Schumpeter a trouvé une solution spéciale pour ces problèmes. Il considère que le rapport d'entre la science économique et la philosophie devrait être perçu comme un "degré d'influence de la philosophie sur l'analyse économique" [1].

Qu'est-ce que c'est que "le philosophe" et qu'est-ce que c'est que "la philosophie" dans sa conception, en qualité de science universelle ?

La philosophie est, tout simplement, la science qui rassemble les connaissances de plusieurs domaines, ou, elle représente leur intégration d'une telle façon que, étant nommées philosophiques, et leur unité étant nommée "philosophie", soit absolument une autre réalité intellectuelle, par rapport à l'époque où elles existaient séparément ?

Est-ce que la philosophie représente un ensemble de connaissances coexistentes, ou, elle est un nouveau système qualitatif, où les parties composantes se saisissent jusqu'à la dissolution réciproque ? Est-ce que la philosophie est un système holistique ou elle n'est qu'une structure non intégrée ?

D'après l'économiste A. Schumpeter, la philosophie n'est une science universelle que du point de vue de l'"universalité", dans le sens d'englober en soi plusieurs sciences, où "la métaphysique prend une place moins importante par rapport à la physique, en même temps, la physique n'est moins importante que les mathématiques ou une autre théorie sur la nature de la société et du polis [2]. Cette conception de la philosophie est nommée l'époque des érudits. Elle a dominé jusqu'au milieu du XVIII siècle. En plus, Schumpeter fait la conclusion que, ni Aristote, ni aucun successeur érudit, n'ont pas été en état, et ils n'ont même pas essayé de mettre ensemble les différentes parties de leur théories. Ils n'ont pas eu, au moins, l'intention d'exprimer leurs opinions sur les "causes les plus profondes sur l'essence des choses" [3]. Par exemple, dit l'auteur, les théories physiques d'Aristote n'ont aucune liaison avec sa métaphysique; la vision de Leibniz sur le commerce extérieur n'a rien de commun avec sa conception fondamentale sur le monde et sur la société. La conclusion est que: "quant à l'époque respective, il est plus facile de parler sur un ensemble de sciences que sur une science universelle" [4]. Par la suite, cet ensemble s'est dissipé, considère Schumpeter, la philosophie se divisant en naturelle et morale et les sciences, en naturelles et humanitaires.

Une autre approche du rapport "philosophie – science économique" ressortirait de la qualification de la philosophie comme une science ordinaire, une science parmi les autres sciences, une science qui a son objet d'études ainsi que ses résultats. D'une telle façon, le phénomène de l'influence de la philosophie sur la science économique "disparaît complètement" [5]. Une telle interprétation de la philosophie, considère Schumpeter, la transforme en un domaine absolument neutre vis-à-vis

a filosofiei ar deveni factorul determinant al creației economistului. Și atunci nu cumva economistul raționalizează lumea datorită convingerilor sale valorice? Înseamnă, oare, aceasta, de exemplu, că dacă el este creștin, atunci credința în Dumnezeu îi determină poziția sa științifică ca savant, cercetător economist? Și atunci trebuie să urmeze întrebarea: „Dacă este așa, atunci până unde el este credincios și de unde începe economistul-savant?”. Sau același lucru: „Până unde el este filosof, cugetător și de unde începe stricta știință economică? Economistul Schumpeter aduce exemple din opera științifică a patru savanți: Isaac Newton, Leonhard Auler, Leibnez, James Joule, care, fiind cercetători ai naturii, erau și credincioși. „Pentru fiecare savant, filosofia căruia include în sine credința creștină, cercetarea sa este, mai întâi de toate, studierea creativității divine. Măreția acestei ocupații el o vede în faptul că lucrarea sa „descoperă o parte, fie ea și cea mai mică, a ordinii divine [7]”, spune A. Schumpeter. Dar nu există nici o îndoială, constată el, că: 1. Cercetările științifice ale acestor savanți n-au fost influențate de convingerile lor religioase; 2. Aceste studii sunt compatibile cu orice poziție filosofică și de aceea este absurd să explici rezultatele obținute prin influența pozițiilor filosofice ale autorilor respectivi. Ei nu făceau decât să-și coordoneze metodele lor și rezultatele obținute cu credința lor, după cum își coordonau și alte fapte. Ei își îmbrăcau munca științifică în „veșminte” filosofice. Dar dacă ar fi să arunci aceste „veșminte”, atunci conținutul lucrului nu va avea nimic de suferit [8], consideră Schumpeter.

După aceste constatări generale, A. Schumpeter extinde din plin concluziile sale și asupra științei economice: „Analiza economică n-a fost nicicând supusă influenței viziunilor filosofice ale savanților-economiști, deși a fost deseori denaturată de opiniile lor politice” [9].

Care ar fi cauza insistenței savantului de a demonstra că știința economică este neutră față de filosofie? Cauza este aceea, răspunde autorul, că admiterea tezei opuse a creat multe denaturări în evoluția analizei economice, deci a științei economice. Interpretarea filosofică a faptelor economice este deseori captivantă pentru economiști, ceea ce contribuie doar la explicarea eronată a lor. În realitate, apelările la filosofie, consideră autorul, nu sunt altceva decât niște bijuterii inutile, care maschează adevăratul proces al filatei ideilor științifice. Declarația de intenție a autorului este clară: filosofia, prin toate formele sale de manifestare (știință, etică, axiologie, politică) este dăunătoare științei economice, deoarece o sustrage de la realizarea sarcinii sale – de a cunoaște adevărul pur. Schumpeter analizează și activitatea științifică a mai multor economiști prin prisma raportului dintre filosofie și economie. O atenție deosebită este acordată lui K. Marx, în creația căruia unitatea filosofiei și a științei economice este

d'autres sciences. Malgré le fait que jusqu'ici le nombre de questions adressées à l'autre est important, la conclusion qu'une telle interprétation de la philosophie "l'équivaut avec l'épistémologie – théorie générale de la connaissance" [6], provoque un étonnement encore plus grand. L'étonnement apparaît, suite à la conclusion, que l'épistémologie d'après notre auteur, est une science qui n'a rien à voir avec la philosophie.

Une situation absolument autre apparaît au moment où la philosophie est considérée : conception sur le monde, théorie axiologique, système de valeurs. Dans ce cas la question, qu'une telle conception de la philosophie deviendrait le facteur déterminant de la création de l'économiste, pourrait apparaître. Et alors, l'économiste ne rationalise-t-il pas, par hasard, le monde grâce aux convictions de ses valeurs ? Est-ce que cela veut dire que, s'il est croyant alors la foi en Dieu détermine sa position scientifique en qualité de savant, de créateur économiste ?

Par la suite une autre question apparaît: "Si c'est ainsi, alors il est croyant jusqu'où, et où commence l'économiste – savant ? Ou, encore: Jusqu'où est-il philosophe penseur et où commence la science économique stricte.

L'économiste Schumpeter donne des exemples de la création scientifique de quatre savants: Isaac Newton, Leonhard Auler, Leibnez, James Joule qui, en temps que savants-chercheurs de la nature, étaient des croyants. "Pour chaque savant, dont la philosophie inclut en soi la croyance chrétienne, sa recherche est tout d'abord, l'étude de la créativité divine. La majesté de cette occupation il la voit dans le fait que, son ouvrage "découvre une partie de l'ordre divin, même si elle est la plus petite" [7], dit il. A.Schumpeter constate qu'il n'existe aucun doute que: 1. Les recherches scientifiques de ces savants n'ont pas été influencées par leurs convictions religieuses: 2. Ces études sont compatibles avec toute position philosophique, c'est pourquoi, il est absurde d'expliquer les résultats obtenus par l'influence des positions philosophiques des auteurs respectifs.

Ils ne faisaient que coordonner leurs méthodes et les résultats obtenus avec leur croyance, pareil aux autres faits coordonnés. Ils revêtaient leur travail scientifique dans des habits philosophiques. Mais, si c'était à jeter ces vêtements, alors le contenu du travail n'aurait point à souffrir [8], considère Schumpeter.

Après ces constatations générales, Schumpeter fait aussi des conclusions sur la science économique: "L'analyse économique n'a jamais été soumise à l'influence des visions philosophiques des savants-économistes, malgré qu'elle ait souvent été dénaturée par leurs visions politiques [9].

Quelle pourrait être la raison de l'insistence du savant de prouver, que la science économique est neutre par rapport à la philosophie ? La cause, dit l'auteur, est celle que l'acceptation de la thèse contraire a créé de nombreuses dénaturations dans l'évolution de l'analyse économique, donc, de la science économique. L'interprétation philosophique des faits économiques est souvent assez

interpretată tradițional ca fiind incontestabilă. De asemenea, este incontestabilă influența dialecticii hegeliene asupra economiei politice marxiste.

Dar, în viziunea lui Schumpeter, Marx a folosit doar frazeologia hegeliană și aceasta numai dintr-o ușoară plăcere, și nu după conținut sau din considerente serioase: „Marx n-a trădat nicicând știința pozitivă de dragul metafizicii [10]. După spusele lui Schumpeter, însuși Marx confirmă sugestia dată în „Postfața” ediției a doua a primului volum al „Capitalului”, atunci când el constată că metoda folosită în acesta a fost înțeleasă prost de către criticii săi, după care urmează: „Metoda mea dialectică în ceea ce privește baza ei nu numai că se deosebește de metoda lui Hegel, dar este diametral opusă acesteia. Pentru Hegel, procesul gândirii, pe care el îl transformă chiar sub denumirea de idei într-un subiect de sine stătător, este demiurgul realului, real care nu este altceva decât forma de manifestare exterioară a acestui proces de gândire. La mine, dimpotrivă, lumea ideilor nu este nimic altceva decât lumea materială transpusă și transformată în capul omului” [11].

În opinia lui Schumpeter, nu Marx, ci criticii și comentatorii săi vedeau filosofie în scrierile lui economice [12]. Marx, după cum urmează, trebuie „protejat” și de o altă confuzie: de confundarea interpretării incorecte a istoriei, care, după Schumpeter, ar trebui să se numească economică, și nicidecum materialistă, cum a numit-o însuși K. Marx, fiindcă „filosofia acestuia nu este cu nimic mai materialistă decât filosofia lui Hegel, iar teoria sa despre istorie nu este cu nimic mai materialistă decât orice altă încercare de a explica procesul istoric cu mijloacele ce se află la dispoziția științelor empirice” [13]. Astfel, materialismul istoric al lui Marx nu este decât o ficțiune, o eroare parvenită doar de la continuatorii și adepții săi. Menționăm că este vorba nu de faptul pe cât de obiectivă a fost teoria istorică a lui K. Marx, ci doar dacă ea a fost originală și filosofic materialistă. Schumpeter nu observă nimic asemănător. Ba mai mult: „Trebuie de înțeles că logica aceasta (concepția materialistă despre istorie – T.D.) este compatibilă cu oricare credință metafizică ori religioasă, după cum ultima este compatibilă cu oricare tablou fizic al lumii” [14].

Iată, deci, „argumentele” și „argumentarea” lipsei de filosofie în creația unui economist cum este Marx, care, în viziunea autorului, ne dovedește că filosofia și știința economică, filosofia și activitatea rațională a economistului sunt, pur și simplu, străine una alteia. Engels, însă, în recenzie la lucrarea lui Marx „Contribuții la Critica economiei politice” accentua unitatea filosofiei cu știința economică în creația lui Marx. El scria: „Marx a fost și rămâne unicul care și-a asumat sarcina de a elibera din logica hegeliană acel nucleu care conține în sine adevărata realizare a lui Hegel în domeniul respectiv și de a restabili metoda dialectică, eliberată de acoperișul

captivante pour les économistes, ce qui ne fait que contribuer à leur explication erronée. En réalité, les appels à la philosophie, considère l'auteur, ne sont que des bijoux inutiles, qui cachent le vrai processus de la filiation des idées scientifiques. La déclaration d'intention de l'auteur est claire – la philosophie, par toutes ses formes de manifestation (science, éthique, axiologie, politique) est nuisible à la science économique, car elle la dévie de la réalisation de son objectif – de connaître la pure vérité. Schumpeter, par le prisme du rapport d'entre la philosophie et l'économie, fait aussi l'analyse de l'activité scientifique de plusieurs économistes. Il accorde une attention particulière à K. Marx, dans la création duquel, l'unité de la philosophie et de la science économique est traditionnellement, interprétée comme étant incontestable. L'influence de la dialectique hégélienne sur l'économie politique marxiste est aussi considérée incontestable.

D'après Schumpeter, Marx n'a utilisé que la phraséologie hégélienne, et cela par simple plaisir; sans utiliser son contenu, par des considérations sérieuses: "Marx n'a jamais trahi la science positive pour l'amour de la métaphysique [10]. D'après Schumpeter, Marx confirme lui-même cette suggestion dans la "Postface" de la deuxième édition, du premier volume du "Capital", là où il constate, que la méthode utilisée dans le "Capital", a été mal comprise par ses critiques: "Ma méthode dialectique ne se ressemble pas à celle d'Hegel. Elle est diamétralement opposée à celle d'Hegel. Pour ce dernier, le processus de la pensée, qu'il transforme, sous le nom d'idées, en un sujet individuel, est le démurge du réel, réel, qui n'est que la forme de manifestation extérieure de ce processus. Chez moi c'est le contraire: le monde des idées n'est autre chose que le monde matériel transposé et transformé, dans la tête de l'homme" [11].

Dans la vision de Schumpeter, ce n'était pas Marx, c'étaient ses critiques et ses commentateurs qui trouvaient de la philosophie dans ses ouvrages économiques [12].

Il faut aussi protéger Marx contre une autre confusion, celle de l'interprétation incorrecte de l'histoire, qui, d'après Schumpeter, devrait être nommée "économique" et non pas "matérialiste", comme elle avait été nommé par Marx, lui-même, car la „philosophie de Marx n'est pas du tout plus matérialiste que la philosophie d'Hegel. La théorie de Marx sur l'histoire n'est point plus matérialiste, que toute autre essai d'expliquer le processus historique avec les moyens qui se trouvent à la disposition des sciences empiriques” [13]. D'une telle manière, le matérialisme historique de Marx n'est qu'une fiction, une erreur parvenue de la part de ses continuateurs et de ses adeptes. On est obligé de mentionner qu'il ne s'agit pas de fait, à quel niveau la théorie historique de Marx a été objective. Il s'agit du fait si cette théorie historique a été originale, et du point de vue de la philosophie, matérialiste. Schumpeter n'y trouve aucune ressemblance. De plus: „Il faut comprendre que cette logique (La conception matérialiste sur l'histoire – T. D.) est compatible avec toute croyance métaphysique ou religieuse, de la même manière que la dernière est compatible avec tout tableau physique

idealist, în acea simplă formă în care ea devine unica formă corectă de dezvoltare a gândirii. Noi considerăm elaborarea metodei ce se află la baza criticii marxiste a economiei politice un rezultat care, după valoarea sa, nu cedează în fața principalei concepții materialiste” [15].

Atunci când adepții și criticii lui K. Marx găseau multe idei comune între aceste două filosofii (cea a lui Hegel și a lui Marx), A. Schumpeter considera că este o nedumerire la mijloc, însuși Marx, chipurile, fiind de o altă părere. El apelează la Postfața ediției a 2-a a primului volum al „Capitalului”, unde Marx își expune atitudinea față de metoda hegeliană. Dar se confundă ceva. Marx spune că el nu acceptă idealismul cu care este împânzită filosofia hegeliană, dar nu că el nu acceptă filosofia dialectică. Marx scrie în aceeași „Postfață”: „Latura mistificatoare a dialecticii lui Hegel am supus-o criticii... Mistificarea pe care a suferit-o dialectica în mâinile lui Hegel n-a împiedicat de loc ca anume el să fie primul care a dat o expunere cuprinzătoare și conștientă a formulelor ei generale de mișcare. Dialectica stă la Hegel cu capul în jos. Ea trebuie să fie răsturnată, pentru a dezvălui sub învelișul mistic sâmburele rațional” [16]. Și încă o mărturisire a lui Marx. În scrisoarea sa către Engels, din 14 ianuarie 1858, el subliniază că „în metoda de prelucrare a materialului, un serviciu foarte mare i-a oferit faptul că, pur întâmplător, din nou a rășfoit „Logica” lui Hegel [17].

A nu accepta idealismul hegelian și a accepta metoda dialectică hegeliană sunt lucruri cu totul diferite. A interpreta acceptarea și utilizarea metodei dialectice hegeliene doar ca o simplă păstrare a „frazologiei hegeliene”, a afirma că Marx supune filosofia hegeliană doar unei critici superficiale și a aprecia această critică serios doar ca o „cochetărie” [18], este la fel o atitudine neobiectivă. Pentru confirmare: „Hegelianismul, spune Schumpeter despre „Capitalul” lui Marx în lucrarea sa, nu este decât forma de expunere pe care o putem înălțura în toate cazurile, neafectând cu nimic esența argumentării” [19]. *Este aceasta o încercare de a-l folosi pe Marx împotriva lui Marx? Care este adevărul?*

Adevărul este că Marx, în aceeași „Postfață”, evaluând atitudinea sa față de Hegel, le spune criticilor săi (care n-au înțeles rostul metodei dialectice utilizate în „Capitalul”) că pentru a exclude posibila interpretare greșită a lui Hegel, precum era interpretat Spinoza ca un „câine mort” el, Marx, s-a „declarat ucenic deschis al acestui mare gânditor și în capitolul despre teoria valorii” a „cochetat chiar, pe alocuri, cu felul caracteristic al lui Hegel de a se exprima” [20]. Marx își expune clar poziția, dar pe Schumpeter nu-l satisface. De aceea, în viziunea lui Schumpeter, teoria lui Marx despre istorie, este compatibilă cu orice filosofie sau credință și, prin urmare, nu poate fi legată de nici o filosofie concretă: nici hegelianismul, nici materialismul nu sunt condiții

du monde” [14]. Voilà, donc, "les arguments et l'argumentation" du manque de philosophie dans la création d'un tel économiste comme Marx, qui, d'après de l'auteur, nous prouvent que la philosophie et la science économique, la philosophie et l'activité rationnelle de l'économiste sont, tout simplement, étrangères l'une l'autre. Par contre, Engels, dans son compte-rendu de l'ouvrage de Marx "Contributions à la Critique de l'économie politique", mentionnait l'unité de la philosophie avec la science économique, dans la créations de Marx. Il écrivait: "Marx reste l'unique qui s'est assumé la tâche: 1. de faire sortir de la logique hégélienne le noyau, qui contient en soi, la vraie réalisation d'Hégel dans le domaine respectif, et 2. de rétablir la méthode dialectique, libérée de l'air idéaliste, dans cette forme simple, dans laquelle elle devient l'unique forme correcte de développement de la pensée. Nous considérons l'élaboration de la méthode se trouve à la base de la critique marxiste de l'économie politique, un résultat, qui d'après sa valeur ne cède pas à la conception principale matérialiste [15].

Au moment où les adeptes et les critiques de Marx trouvaient beaucoup d'idées communes entre les philosophies de Marx et d'Heegel, Schumpeter considère qu'il y a une incertitude, un étonnement quelque part, parce que Marx lui – même avait une autre opinion. Schumpeter fait appel à la Postface de la 2e édition du premier volum du "Capital", où Marx exprime son attitude vis-à-vis de la méthode hégélienne. Mais, il y a une confusion. Marx dit, qu'il n'accepte pas l'idéalisme de la philosophie hégélienne, par contre, il ne dit pas qu'il n'accepte pas la philosophie dialectique. Marx écrit dans la même "Postface": "L'aspect mystificateur de la dialectique d'Hegel, je l'ai soumis à la critique... La mystification que la dialectique a supporté dans la théorie d'Hegel, n'a, pas du tout, empêché que ce dernier soit le premier qui ait donné l'interprétation respectueuse et consciente de ses formules générales de mouvement. Chez Hegel, la dialectique se trouve à l'envers. Elle doit être renversée, pour dévoiler sous l'enveloppe mystique le noyau rationnel" [16].

Et, encore un témoignage de Marx. Dans sa lettre du 14 janvier 1858, adressée à Engels, Marx souligne que, "sa manière de traiter les documents a beaucoup été influencée par le feuilletement occasionnel de la "Logique" à Hegel [17]. Ne pas accepter l'idéalisme hégélien et accepter la méthode dialectique hégélienne, sont des choses complètement différentes. Interpréter l'acceptation et l'utilisation de la méthode dialectique hegelienne, simplement, pour préserver la "phraséologie hégélienne", affirmer que Marx ne soumet la philosophie hégélienne qu'à une critique superficielle et, n'apprécier cette critique que comme une "coquetterie"^[18], c'est aussi une attitude incorrecte. Pour confirmer: "L'hégélianisme", dit Schumpeter à Marx dans son ouvrage sur le "Capital", n'est qu'une forme d'exposition, qu'on peut écarter dans tous les cas, sans abimer l'essence de l'argumentation [19]. Est – ce cela un essai d'utiliser Marx contre Marx? Où est la vérité?

La vérité est que Marx, dans la même "Postface", évaluant son attitude envers Hegel, dit à ses critiques, qui

necesare și suficiente pentru ea. Rămâne doar pasiunea lui Marx pentru frazeologia lui Hegel. Dacă ar fi să înlăturăm din teoria lui Marx „ambitiile filosofice”, care se conțin în expresiile „materialism” și „determinism istoric”, atunci am avea o cercetare serioasă, la baza căreia ar sta nu „concepția materialistă despre istorie”, ci „interpretarea economică a istoriei”, denumire care, adică, expune logic și cu adevărat esența învățării lui Marx [21]. Interesant, ce ar răspunde Marx la o astfel de interpretare a învățării sale?

Problema abordată de noi trece ca un fir roșu prin toate operele lui A. Schumpeter. De exemplu, făcând o laconică trecere în revistă a filosofiilor din anii 1870-1914, în care sunt pomeniți Avenarius, Mach, Wundt, James, Dilthey, Windelband, Rickert, Bergson, Husserl, Russell, Moore și alții, Schumpeter hotărăște să pună întrebarea direct: cum acești filosofi, prin creația lor, au influențat opera economiștilor din perioada respectivă? Răspunsul lui Schumpeter este: „Cu încredere absolută, răspund: în realitate, foarte puțin, chiar mai puțin decât în alte două epoci anterioare, iar pe atunci această influență, după câte știm, nu a fost sensibilă” [22].

Conștientizând că opinia despre unitatea filosofiei și științei economice este mult mai răspândită, el propune de a concretiza această întrebare prin divizarea ei în două părți: „Prima – ce influență a avut filosofia sau orice curent filosofic asupra lucrărilor analitice ale economiștilor sau, mai precis, au obținut ei (economiștii), oare, careva rezultate, dependența cărora de a influența vreo școală filosofică poate fi demonstrată? A doua: ce însemnătate a avut filosofia sau direcția ei concretă pentru economist ca om și cetățean? În ce măsură aceasta i-a influențat poziția lui generală și cercul său de interese? Această delimitare, după cum am constatat, este importantă oricând și oriunde. Ea obține o importanță și mai valoroasă în perioada în care știința economică devine mai specializată și tehnicizată” [23]. Întrebările sunt atât de concrete, încât a le ocoli este imposibil.

Răspunsurile se cer a fi la fel de concrete. Schumpeter răspunde în manieră deja cunoscută: „Filosofia nu poate influența, fiindcă nu poate, fiindcă nu există nici un exemplu în istorie care confirmă această afirmație”. Chiar și când unitatea acestor două domenii este evidentă, și atunci ea este negată de către Schumpeter: „nu există nici o posibilitate de a demonstra influența unei oarecare școli asupra economiștilor din perioada studiată, în sensul că aceștia din urmă au ajuns sau nu au ajuns la careva concluzii analitice, la care ei ar fi ajuns sau nu ar fi ajuns fără influența directă a unui filosof concret, cu excepția cercetărilor și discuțiilor metodologice”. Economiștii ar putea împrumuta de la filosofi nu învățăturile lor filosofice, ci învățăturile despre metodologiile create de filosofi. Aici trebuie să facem

n’ont pas compris le rôle de la méthode dialectique utilisée dans le "Capital", que pour exclure la fausse interprétation éventuelle d’Hegel, pareil à Spinoza qui était interprété comme un chien mort”, lui, Marx, "s’est déclaré ouvertement l’apprenti de ce grand penseur et dans le chapitre sur la théorie de la valeur", a même "coqueté, par ci par là, avec la manière de s’exprimer, caractéristique à Hegel [20]. Marx exprime clairement sa position, mais Schumpeter n’est pas satisfait. C’est pourquoi, d’après Schumpeter, la théorie de Marx sur l’histoire, est compatible avec toute philosophie ou croyance et, par la suite, ne peut être liée à aucune philosophie concrète : ni l’hégélianisme, ni le matérialisme ne représentent des conditions nécessaires et suffisantes pour elle. Il ne reste que la passion de Marx pour la phraséologie d’Hegel. Si c’était à regeter les "ambitions philosophiques" de la théorie de Marx, qu’on trouve dans les expressions "matérialisme" et "déterminisme historique", alors on aurait une étude sérieuse, à la base de laquelle ne se trouverait pas "la conception matérialiste sur l’histoire", mais l’"interprétation, qui expose, on dirait logiquement et véritablement l’essence de la théorie de Marx [21]. Ce serait intéressant de voir ce que Marx répondrait à une telle interprétation de sa théorie ?

Le problème abordé par nous, passe comme un fil rouge par toutes les oeuvres de Schumpeter. Par exemple, après avoir passer en revue toutes les philosophies des années 1870-1914, dans lesquelles on mentionne les noms de : Avenarius, Mach, Wundt, James, Dilthey, Windelband, Rickert, Bergson, Husserl, Russell, Moore et d’autres, Schumpeter décide de poser la question directement: Comment ces philosophes ont influencé par leur création, celle des économistes de l’époque respective ? La réponse de Schumpeter: "Je réponds avec une confiance absolue: En réalité très peu, moins même, que dans les deux autres époques antérieures à cette-ci celle influence, comme on le voit n’a pas été sensible" [22].

Etant conscient que l’opinion sur la liaison de la philosophie avec la science économique est beaucoup plus répandue, il propose de concrétiser cette question par la division de celle – ci en deux parties: "La première: Quelle influence a eu la philosophie, ou tout courant philosophique sur les oeuvres analytiques des économistes, ou, plus précisément, ont-ils (les économistes) obtenu des résultats quelconques dont la dépendance de l’influence de quelque école philosophique peut être démontrée ? La deuxième: Quelle importance a eu la philosophie pour l’économiste en qualité d’homme et de citoyen ? A quel niveau elle a influencé sa position générale et son milieu d’intérêt ? Cette délimitation est importante, toujours et partout. Elle, obtient une importance plus grande au moment où la science économique devient plus spécialisée et technicisée [23]. Les questions sont tellement concrètes, que les éviter c’est impossible.

On est obligé de donner aussi des réponses concrètes. Schumpeter répond à sa manière déjà connue: "La philosophie ne peut pas influencer, parce qu’elle ne peut pas, parce qu’il n’existe aucun exemple dans l’histoire,

o remarcă: acest gând se întâlnește destul de des în lucrările lui Schumpeter. Se neagă filosofia, dar nu se exclude posibilitatea utilizării metodologiei filosofice. În viziunea sa, filosofia, pe de o parte, și metodologia, epistemologia, logica, pe de altă parte, există paralel și sunt domenii diferite de cunoaștere. Careva claritate în situația dată apare din următoarea sugestie a lui A. Schumpeter: „Ar fi ridicol de a afirma că economiștii ar fi permis filosofilor să-i instruiască cum să-și studieze disciplina lor, în timp ce ei (economieștii) cercetau starea industriei naționale, tarifele la calea ferată, problema trusturilor din timpurile lor, breslele negustorilor din sec. XII sau veridicitatea / falsitatea teoriei despre procent a lui Böhm-Bawerk [24]. „Alergia” economistului Schumpeter la filosofie pare a fi condiționată de frica că „filosofii ar putea să-i „învețe” ceva pe „economiești”. Economieștii, în opinia lui Schumpeter, nu pot învăța nimic de la filosofi în meseria lor, deoarece fiecare din ei studiază lucruri cu totul diferite. Filosofia studiază materia, forța, adevărul, conștiința, reprezentările sensoriale, pe când știința economică studiază fenomene de tipul celor expuse mai înainte. În așa caz, ce ar putea împrumuta economieștii de la filosofi? Doar modalitatea de a gândi, metodele de cunoaștere, criteriile de determinare a adevărului, a eficienței cunoștințelor, adică exact ceea ce Schumpeter excludea din cadrul filosofiei: epistemologia, metodologia, logica. În realitate, filosofia nu și-a propus nicicând să-i „învețe” pe specialiștii din alte domenii cum să-și cunoască disciplina. Filosofia n-a emis nicicând directive și nu a propus variante pentru alte științe. Savanții, și nu în ultimul rând economieștii, au fost acei care s-au adresat incontinuu la filosofie în căutarea soluțiilor la problemele cu care se confruntau și pe care nu le puteau rezolva. Filosofia a fost întotdeauna o modalitate de gândire, ce propunea de la sine niște principii de cunoaștere, care ar putea fi aplicate și în alte domenii. Întrucât gândirea umană poartă un caracter integru, ar fi greșit de a accepta că savantul, care are și gândire filosofică, în momentul cercetării profesionale stopează și scoate din acțiune gândirea filosofică.

A doua parte a întrebării admite influența filosofiei asupra economieștilor, dar numai în aspectul că, în timpul studiilor preuniversitare și universitare, mulți din ei, cu voie sau prin impunere, au studiat filosofia. Ca rezultat, unii economiești se consideră influențați de filosofie. De exemplu, în „Prefața” la prima ediție a „Principiilor științei economice” (1890), renumitul economist Alfred Marshall scria: „Reprezentarea despre continuitatea procesului de dezvoltare este caracteristică tuturor școlilor noi ale gândirii economice, fie ele școli care au simțit influența prioritară a biologiei, cum ar fi lucrările lui Herbert Spenser, sau a istoriei, cum ar fi „Filosofia istoriei” a lui Hegel, și cercetările etico-istorice, apărute în ultimii ani în Europa continentală și în alte

qui confirme cette affirmation". Même dans la situation quand l'unité de ces deux domaines est évidente, Schumpeter l'a nié: "il n'existe aucune possibilité de démontrer l'influence d'une certaine école sur les économistes de l'époque étudiée, dans le sens que ces derniers sont arrivés ou pas à des conclusions analytiques quelconques, auxquelles ils seraient arrivés ou pas sans influence directe d'un philosophe concret, sans l'exception des recherches méthodologiques". Les économistes pourraient emprunter des philosophes, pas les doctrines ou les principes philosophiques mais, les principes sur les méthodologies créées par les philosophes. Il est important de faire une remarque: cette idée est rencontrée assez souvent dans les ouvrages de Schumpeter. On nie la philosophie, mais on n'exclut pas la possibilité de l'utilisation de la méthodologie philosophique. D'après Schumpeter, la philosophie d'un côté et la méthodologie, l'épistemologie, la logique, d'un autre côté, existent parallèlement et sont des domaines différents de connaissance. Une certaine clarté dans cette situation apparaît dans la suggestion de Schumpeter: "Ce serait ridicule d'affirmer, que les philosophes apprennent aux économistes de les instruire comment étudier leur discipline, en temps qu'eux (les économistes) recherchaient l'état de l'industrie nationale, les tarifs pour les chemins de faire, le problème des trusts de leur époque, les métiers des marchands du XII siècle, ou la véridicité fausseté de la théorie sur le pourcentage de Böhm-Bawerk [24]. L'allergie de l'économiste Schumpeter à la philosophie semble être conditionnée par la peur, que "les philosophes pourraient "apprendre" quelque chose aux "économistes". L'opinion de Schumpeter est que les économistes ne peuvent rien apprendre des philosophes, du point de vue de leur métier, parce que chacun d'eux étudie des choses absolument différentes. La philosophie étudie la matière, la force, la vérité, la conscience, les représentations sensorielles, en temps que la science économique étudie des phénomènes pareils à ceux ci-dessus. Dans de tels cas, les économistes, qu'est-ce qu'ils pourraient emprunter aux philosophes? Que la modalité de penser, les méthodes de connaissances, les critères de détermination de la vérité, de l'efficacité des connaissances, cela veut dire que c'est exactement ce que Schumpeter excluait de la philosophie: l'épistémologie, la méthodologie, la logique. En fait, la philosophie n'a jamais eu le but "d'apprendre" aux spécialistes des autres domaines comment leur faire connaître leur discipline. La philosophie, n'a jamais émis des directives et n'a jamais proposé des variantes pour d'autres sciences. Les savants, y compris les économistes, on été ceux qui se sont adressés en permanence à la philosophie, à la recherche des solutions des problèmes avec lesquels ils se confrontaient et qu'ils ne pouvaient pas trouver. La philosophie a toujours été une modalité de penser, qui proposait des principes de connaissances, qui pourraient être aussi appliqués dans des autres domaines. La pensée humaine porte un caractère intègre, c'est pourquoi, ce serait erroné d'accepter, que le savant, qui a une pensée philosophique, au moment de la création professionnelle stoppe et débranche cette dernière.

regiuni. Aceste două direcții, au influențat mai mult ca oricare altele conținutul ideilor, înaintate în această carte..." [25].

De asemenea, de la Keynes J. M., biograful lui Marshall și renumit economist, aflăm recunoașterea lui Marshall că intenția sa de a studia fizica a fost întreruptă spontan de interesul profund apărut față de fundamentele filosofice ale cunoștințelor [26], după care el a trecut la etică. „De la metafizică eu am trecut la etică și consider că este dificil de a justifica condițiile contemporane ale vieții societății... În final am decis de a studia cât mai profund problemele economiei politice” – confirmă același Marshall.

Schumpeter nu este de acord nici cu autoevaluarea, nici cu mărturisirea lui Marshall, spunând că influența filosofiei asupra viziunilor etice și culturale ale oamenilor este neesențială, iar asupra simpatiiilor sociale și priorităților politice se exclude. Mai mult ca atât, în remarcă 4-19 de la capitolul doi, „Partea a patra. De la 1870 până la 1914 (și în continuare)” Schumpeter scrie, referindu-se la gândul lui Marshall, expus mai sus: „Dacă ar fi să acceptăm cuvintele lui Marshall în serios, atunci răspunsul nostru la prima întrebare pusă mai sus ar fi incorect. Dar nu face să le luăm în serios. În analiza lui Marshall nu se observă nici o influență hegeliană ori spenseriană. Dacă el, într-adevăr, gândea că ... are vreo atitudine față de hegelianism, atunci unica concluzie care poate fi făcută constă în aceea că el nu l-a înțeles pe Hegel nicidecum. Marshall a fost un adept mai mult încântat de Kant, pe care îl considera drept învățătorul său. Kant a fost unicul în fața căruia Marshall se închina” [27]. În opinia noastră, Schumpeter nu este corect în aprecierea autoevaluării lui Marshall, nici în citirea lui Keynes. Ultimul aduce la cunoștință o destăinuire a lui Marshall: „Kant este îndrumătorul meu..., acesta este unicul om pe care eu l-am zeificat cândva.” În citarea sa, Schumpeter se oprește aici. Dar citatul în original continuă: „, dar mai departe de ideile sale eu n-am fost capabil să înaintez, mai departe totul era într-o ceață densă, în continuare pe prim plan înaintau consecințele neclare ale problemelor sociale” [28].

Din cele expuse mai sus, se aruncă în ochi modalitatea lui Schumpeter de a-și depăși oponentii prin afirmații de tipul că autorul dat n-a înțeles, are iluzii, n-a conceput până la capăt, este greșit din start, atunci când acesta își expune poziția în favoarea unității dintre filosofie și știința economică. Din analiza făcută rezultă că, în opinia lui, nimeni, în afară de dânsul, n-a înțeles corect această problemă și nimeni, în afară de el, n-a găsit răspunsul corect. Toți autorii – unii mai mult, alții mai puțin – dar în final toți greșeau prin felul de a trata lucrurile, promovând niște iluzii subiective. Așa vorbea Schumpeter despre Mill, Comte, Marx, Marshall etc. Doar el are dreptate. O cercetare mai profundă poate descoperi mai multe lucruri interesante. O concluzie,

La deuxième partie de la question admet l'influence de la philosophie sur les économistes, mais, seulement du point de vue, que pendant les études préuniversitaires et universitaires, beaucoup d'entr'eux, volontairement ou involontairement ont étudié la philosophie. Finalement, certains économistes se considèrent influencés par la philosophie. Par exemple, dans la "Préface" de la première édition des "Principes de la science économique" (1890), l'économiste renommé Alfred Marshall écrivait: "La représentation sur la continuité du processus de développement est caractéristique à toutes les écoles de la pensée économique, qu'elles soient des écoles qui ont senti l'influence prioritaire de la biologie, comme exemple peuvent servir les ouvrages de Herbert Spenser, ou de l'histoire, comme exemple, "La Philosophie de la l'histoire" d'Hegel, et les recherches éthico-historiques, apparues les dernières années en Europe continentale et dans d'autres régions. Ces deux directions ont influencé plus que d'autres le contenu des idées, qu'on trouve dans ce livre..." [25].

C'est toujours Keynes J.M., le renommé économiste et le biographe de Marshall qui nous fait apprendre que ce dernier avait avoué, que son intention d'étudier la physique a été spontanément interrompue par l'intérêt profond apparue pour les bases philosophiques des connaissances [26], après lesquelles il a passé à l'éthique. "De la métaphysique j'ai passé à l'éthique et je considérais, qu'il est difficile de justifier les conditions contemporaines de la vie de la société... Finalement j'ai décidé d'étudier le plus profondément possible les problèmes de l'économie politique" – confirme le même Marshall.

Schumpeter n'est d'accord ni avec l'autoévaluation, ni avec le témoignage de Marshall. Il dit que l'influence de la philosophie sur les points de vue éthiques et culturels des hommes, n'est pas essentielle, mais l'influence de la philosophie sur les sympathies sociales et sur les priorités politiques, est exclue. De plus dans la remarque 4-19 du deuxième chapitre "Deuxième partie, de 1870 jusqu'à 1914 (et après)", Schumpeter écrit, se rapportant à la pensée de Marshall ci-dessus: "Si on prenait au sérieux les mots de Marshall, alors, la nautre de réponse à la première question, ci-dessus, serait incorrecte. Mais, il ne faut pas les prendre au sérieux. Dans l'analyse de Marshall on n'observe ni l'influence hégélienne, ni spenserienne. Si Marshall pensait vraiment que... a une attitude envers l'hégélianisme, alors l'unique conclusion qu'on peut faire, c'est qu'il n'a jamais compris Hegel. Marshall a été plutôt un adepte enchanté par Kant qu'il considérait son professeur. Kant a été le seul devant lequel Marshall vénérat. À notre avis Schumpeter n'est pas correct par rapport à l'autoévaluation de Marshall, ni dans la lecture de Keynes. Ce dernier nous met au courant avec un aveu de Marshall: "Kant est mon guide..., c'est la seule personne que j'ai jamais divinisé". Dans sa lecture Schumpeter s'arrête dans cet endroit. Mais la citation en original continue: "mais, plus loins que ses idées, je n'ai pas été capable d'avancer, plus loin tout était dans un brouillard épais, plus loin ce sont les problèmes sociaux qui continuent [28].

Suite à ce qui est exposé ci-dessus, ce qui nous attire l'attention, c'est la modalité de Schumpeter de dépasser ses

la care am ajuns noi (poate cam stranie, dar suntem predispuși să credem că suntem corecți), constă nu în faptul că el ar fi vrut să demonstreze, cu orice preț, că filosofia este doar o concepție despre lume și ca știință, cu atât mai mult, ea nu poate exista drept știința științelor sau „regina” științelor. În cele din urmă, aflăm că o astfel de „regină” a științelor există, numai ca nu este filosofia, ci știința economică. Această idee aparține lui Schumpeter și se găsește în mod vădit în articolul „Dezvoltarea” (Entwicklreng), scris cu probabilitate în 1932 și descoperit în 1993. Acest lucru este constatat de către cercetătorii operei lui Schumpeter, care susțin că la el ideea „economia este regina științelor” este una clară de la sine [29]. Iar această concluzie poate fi dedusă din conținutul textului „Dezvoltării”. La întrebările: care este izvorul și mecanismul realizărilor noi în știință? Cum se schimbă modul de gândire al oamenilor? Care este motivarea descoperirii noului în știință? Cum acționează noutatea științifică? – Schumpeter consideră că din toate științele doar cea economică ar putea răspunde cel mai reușit, fiindcă „în economie viziunea este mai acută, fiindcă știința economică este cea mai cantitativă din toate științele. Din toate, dar nu numai din cele sociale. Aceasta este indiscutabil”. După care urmează: ”Sper să demonstrez cândva nu numai din punct de vedere istoric, dar și logic, că înseși noțiunile de număr și valoare numerică au o natură profund economică și provin din activitatea economică a omenirii. Eu sper să demonstrez la fel că noțiunea de echilibru a fost deplasată anume din economie spre natură și nu invers” [30]. Schumpeter este absolut sigur că doar „știința economică este leagănul oricărei logici”, „leagănul tuturor noțiunilor” [31]. Așadar, am putea concluziona că, în viziunea lui A. Schumpeter, între filosofie și știința economică nu există nimic comun, știința economică nu are nevoie de filosofie, iar economiștii, în cercetările lor, nu sunt influențați de filozofie, de aceea că știința economiștilor însăși este cea mai universală știință din toate științele, fiind „leagănul” gândirii umane, „leagănul” tuturor științelor. Și dacă, tradițional, se consideră că anume filosofia a realizat trecerea de la mit la logos, de la gândirea mitologică la cea rațională, apoi pentru Schumpeter ar fi fost de dorit ca această realizare, dezvoltare a gândirii să fie atribuită științei economice.

Este aceasta o dragoste nelimitată față de profesie? O revizuire a inteligenței tradiționale? O nouă interpretare a cognoscibilității lumii de către om? De ce economistul Schumpeter este atât de strict împotriva elucidării unor relații dintre filosofie și știința economică? Prin ce se explică nihilismul schumpeterian? Oare, Schumpeter, ca teoretician, era străin gândirii filosofice? Studiarea operei economistului ne convinge că prin poziția sa antifilosofică Schumpeter, de fapt, promovează la fel

adversaires, par de telles affirmations, que cet auteur n'a pas compris, qu'il a des illusions, qu'il n'a pas conçu jusqu'au bout, qu'il n'a pas raison dès le début, au moment quand il exprime sa position en faveur de la liaison d'entre la philosophie et la science économique. D'après cette analyse, il résulte, que d'après lui personne, sauf lui, n'a compris correctement ce problème et personne, sauf lui n'a trouvé la réponse correcte. Tous les auteurs, les uns plus, les autres moins, tous finalement étaient incorrects par leur manière de traiter les choses, en soutenant des illusions subjectives. C'est ainsi qu'il parlait de Mill, de Comte, de Marx, de Marshall etc. Il n'y a que Schumpeter qui a raison. Une recherche plus profonde, peut découvrir plus de choses intéressantes. Nous sommes arrivés à la conclusion, qu'il aurait voulu démontrer à tout prix, que la philosophie n'est qu'une conception sur le monde, qu'elle n'est pas une science, elle n'est, non plus, la science des sciences, la reine des sciences. Finalement, nous apprenons qu'une telle reine des sciences existe, mais que celle-ci n'est pas la philosophie, c'est la science économique. Cette idée appartient à Schumpeter, et elle se trouve dans l'article "Le Développement" (Entwicklreng), écrit éventuellement en 1932 et découvert en 1993. C'est une constatation des chercheurs de la création de Schumpeter, qui affirme que l'idée de ce dernier que "l'économie est la reine des sciences", est claire d'elle-même [29].

Cette conclusion résulte du contenu du texte "Le Développement". Schumpeter considère que la science qui pourrait répondre à de telles questions comme: Quelle est la source et le mécanisme des nouvelles réalisations dans la science? Quelle est la motivation de la découverte de ce qui est nouveau dans la science? Comment agit les nouveautés scientifiques? Comment change la manière de penser des hommes?, c'est la science économique "parce que la science économiques est la plus quantitative de toutes les sciences. C'est indiscutable. J'espère jamais démontrer que tant du point de vue historique, que logique, que même les notions de nombre et de valeur numérique ont une nature profondément économique et résultent de l'activité économique de l'humanité. J'espère aussi démontrer que la notion d'équilibre a été déplacée de l'économie sur la nature et n'ont pas le contraire" [30]. Schumpeter est absolument sûr que "ce n'est que la science économique qui est le berceau de toute logique", "le berceau de toutes les notions" [31]. Donc, on pourrait faire la conclusion que, d'après J. Schumpeter, entre la philosophie et la science économique il n'existe rien de commun, la science économique n'a pas besoin de philosophie, et les économistes, dans leurs recherches, ne sont pas influencés parce que la science des économistes est, elle-même la science la plus universelle de toutes les sciences, elle est le berceau de la pensée humaine, le berceau de toutes les sciences. Et si, traditionnellement, on considère, que c'est la philosophie qui a réalisé le passage du mythe au logos, de la pensée mythologique à celle rationnelle, Schumpeter aurait souhaité, que cette réalisation, "Développement" de la pensée, soit attribuée à la science économique.

Est-ce un plaisir illimité dans la profession? Une

o filosofie – filosofia pozitivistă analitică, atât de populară printre savanți la începutul secolului XX. Cei mai scrupuloși cercetători ai creației lui Schumpeter au ajuns la concluzia că nihilismul său este o filosofie. De exemplu, Marx Blaug a constatat: „Schumpeter a insistat cu strictețe asupra naturii autonome a economiei științifice. Deși preferințele politice și valoarea filosofică a judecăților economiștilor au efect asupra dezvoltării economiei, el a declarat că ele nu o influențează de loc: „analiza economică nu s-a format în timp prin intermediul opiniilor filosofice pe care economiștii le-au avut din întâmplare”. Acest fragment de un „pozitivism” dogmatic ... nu este de fapt susținut în interiorul textului, întrucât jumătate din text se ocupă de istoria descriptivă, teoria politică și opiniile filosofice de vârf, probabil datorită legăturii cu teoria economică” [32].

Ideea că știința economică este „leagănul” tuturor științelor, al gândirii științifice în genere, la fel își găsește explicație în acest context. Dominanta pozitivismului este că „știința este filosofie pentru sine”, știința nu recunoaște altă filosofie decât pe sine însăși. Fiind extrapolată spre știința economică, înseamnă că ultima nu necesită altă filosofie decât pe sine. Dacă urmăm tradiția și recunoaștem existența unui „leagăn” istoric al științelor, adică dacă admitem existența unei științe primordiale universale, care a stat la originea cunoașterii raționale și conținea în sine într-o formă rudimentară toate științele particulare, dacă admitem că știința economică este pentru sine propria-și filosofie, atunci de ce ea, știința economică, n-ar putea fi concepută drept izvor al tuturor științelor? Într-un cuvânt, ideea despre rolul primordial al științei economice în dezvoltarea rațiunii umane este o concluzie logică a pozitivistului Schumpeter și la altceva nu era de așteptat. Și, totuși, ea n-a fost în van. Aceasta și-a găsit susținere în continuare în operele altor economiști.

De exemplu, Robert L. Heilbroner scrie: „Teoria economică s-a transformat în regina științelor sociale...Mai mult ca atât, știința economică a obținut dreptul de a fi exemplu pentru alte discipline sociale”. Savantul Hirshleifer J. afirmă că știința economică este „gramatica universală a științei sociale” [33]. Pe aceeași poziție se află și cunoscutul economist Gary S. Becker, care relatează: „Eu afirm că abordarea economică este unică după forța sa, fiindcă ea poate integra mulțimea diversă a formelor de conduită ale omului”. După care urmează: „Abordarea economică este universală, ea poate fi folosită referitor la orice conduită umană...” [34]. Știința economică devine „imperialistă” prin încercarea de a îngloba în sine alte științe. „Economiștii sunt... mândri de expansiunea lor imperialistă...Economiștii sunt ca o poartă mongolă disciplinată, bine organizată, care încearcă să cucerească populațiile indigene... Economiștii ar trebui să-și amintească, totuși, că „imperiu mongol al lui Gînghis-Han” a fost divizat de discipolii săi într-o

révision de l'intelligence traditionnelle? Une nouvelle interprétation de la connaissance du monde par l'homme? Pourquoi l'économiste Schumpeter est-il tellement sévère contre l'éclaircissement de certaines relations d'entre la philosophie et la science économique? Est-ce que Schumpeter, en qualité de théoricien était étranger à la pensée économique? L'étude de l'oeuvre de cet économiste nous fait comprendre que par sa position antiphilosophique, Schumpeter, en fait, ne fait que promouvoir une philosophie – la philosophie positive analytique, si populaire parmi les savants au début du XXe siècle. Les chercheurs les plus méticuleux de la création de Schumpeter ont constaté que le nihilisme de Schumpeter est, aussi, une philosophie. Par exemple, Marx Blaug a constaté: "Schumpeter a insisté sévèrement sur la nature autonome de l'économie scientifique. Même si les préférences politiques et la valeur philosophique des réflexions des économistes ont un effet sur le développement de l'économie, il a déclaré, qu'elles ne l'influence point du tout: "l'analyse économique ne s'est pas formée par l'intermédiaire des opinions philosophiques que les économistes ont eu au hasard" [32].

Et l'idée que la science économique est le berceau de toutes les sciences, de la pensée scientifique en général, trouve aussi son explication dans ce texte. La dominante du positivisme est que "la science est une philosophie pour elle-même", que la science ne reconnaît une autre philosophie qu'elle-même. Si d'après la tradition on reconnaît l'existence d'un berceau historique des sciences, c'est-à-dire, si nous admettons l'existence d'une science primordiale universelle qui s'est trouvée à l'origine de la connaissance rationnelle et qui comprenait dans une forme rudimentaire toutes les sciences particulières, si on admet que la science économique est, pour elle-même, la propre philosophie, alors pourquoi elle, la science économique ne pourrait pas être conçue comme une source de toutes les sciences? Donc, l'idée sur le rôle primordiale de la science économique dans le développement de la raison humaine est une conclusion logique du positivisme de Schumpeter, et bien sûr, on ne pouvait pas s'attendre à autre chose. Cette idée a été soutenue par d'autres économistes.

Par exemple, Robert L. Heilbroner écrit: "La Théorie économique s'est transformée en reine des sciences sociales... En plus, la science économique a obtenu le droit d'être exemple pour d'autres disciplines sociales". Le savant Hirshleifer J. Affirme que la science économique est "la grammaire universelle de la science sociale" [33]. Sur la même position se trouve aussi l'économiste renommé Gary S. Becker, qui écrit: "j'affirme que l'approche économique est unique d'après sa force, parce quelle peut intégrer les formes multiples et diverses de la conduite de l'homme". "L'approche économique est universel, il peut être utilisé se rapportant à n'importe quelle conduite humaine..." [34] La science économique devient impérialiste par l'essai d'englober en soi d'autres sciences. "Les économistes sont... fiers de leur expansion impérialiste... Les économistes sont une sorte de porte mongol disciplinée, bien organisée, qui essaie de conquérir les populations

serie de regate dispersate” [35].

De aici am putea deduce că raportul dintre filosofie și știința economică nu este unul dintre cele mai simple. Iar sintagma „filosofia este regina și leagănul tuturor științelor”, care este demult depășită ca problemă de către filosofi, rămâne actuală pentru economiști. Filosofii s-au depășit demult pe sine în tendința de a fi legislatorii științelor. Pledând pentru unitatea filosofiei și a științei, cunoscutul filosof contemporan Karl Popper scria aproximativ în același timp pe când scria și Schumpeter: „În ce mă privește, mă interesează știința și filosofia numai fiindcă doresc să învăț ceva despre enigma lumii în care trăim și despre enigma cunoașterii acestei lumi de către om. Și consider că numai o renaștere a interesului pentru aceste enigme poate salva știința și filosofia de specializarea îngustă și de credința obscurantistă în calificarea specială a expertului în cunoașterea și autoritatea lui personală” [36]. Și, parcă ar discuta cu Schumpeter, un alt filosof, cu totul de altă orientare decât Karl Popper, existențialistul Karl Jaspers constată: „Oamenii se întrebă: la ce bun filosofia? Ea nu ne ajută la nimic. Platon nu i-a putut ajuta pe greci, nu i-a salvat de la declin, ci mai curând a contribuit indirect la acest declin” [37]. Care n-ar fi cauza atitudinii nihiliste față de filosofie, fie pericolul, ce vine din inutilitatea filosofiei pentru obținerea unor scopuri practice, fie nihilismul, care respinge totul, fie filosofia considerată la fel lipsită de valoare, totuși, în filosofie se petrece ceva ce nu este întrevăzut de nici unul din cei care o neagă: „în filosofie omul își dobândește originea sa”. În acest sens, nu se poate spune că filosofia există într-un anumit scop și nici nu servește drept instrument pentru ceva care ar face să fie utilă. „Aceasta nu este nici bărnă, nici pai de care ne-am putea agăța. De filosofie nu putem dispune. Ea nu poate fi întrebuințată pentru ceva anume... Misiunea perenă a filosofiei este de a ne transforma în oameni adevărați prin dobândirea conștiinței asupra ființei” [38].

Modul de concepere a filosofiei de către Schumpeter nu pune la îndoială legătura reală dintre filosofie și știință, fiindcă, istoricește, între ele s-au stabilit niște relații indispensabile. Din aceasta nu rezultă că se pot înlocui reciproc. Ele nu pot fi nici identificate una cu alta, dar se pot mai degrabă completa reciproc. Nu poate fi absolutizată nici influența filosofiei asupra științei, nici autonomia științei față de filosofie, deoarece și într-un caz, și în altul are de pierdut cunoașterea adevărului. „În fața fragmentării științei în specialități rupte între ele, în fața superștiinței științiste existente în mase, a decăderii filosofiei la nivelul unui act lipsit de gravitate, tocmai ca urmare a concluziei raportului dintre știință și filosofie, cercetarea științifică și filosofia trebuie să ne ducă, împreună, pe calea adevărului autentic” [39] – spune K. Jaspere. Deci, putem trage concluzia că între filosofie și știința

indigènes... Les économistes devraient se rappeler que l'impérium mongol de Genghis – Han a été divisé par ses étudiants en une série de royaumes dispersés” [35].

On peut en déduire que le rapport d'entre la philosophie et la science économique n'est pas un des plus simple. Et la syntagme "la philosophie est la reine et le berceau de toutes les sciences", qui comme problème, est depuis longtemps dépassée par les philosophes, reste actuelle pour les économistes. Les philosophes, se sont, depuis longtemps dépassés dans la tendance d'être les législateurs des sciences. Plaidant pour la liaison de la philosophie et de la science, le philosophe contemporain Karl Popper écrivait: "Quant à moi, la science et la philosophie m'intéresse, surtout, parce que je souhaite apprendre quelque chose sur l'énigme du monde dans lequel nous vivons et sur l'énigme de la connaissance de ce monde par l'homme. Je considère, que seulement une renaissance de l'intérêt pour cette énigme peut sauver la science et la philosophie de la spécialisation étroite et la croyance obscurantiste dans la qualification spéciale de l'expert dans sa connaissance et autorité personnelle" [36]. Et, comme si un autre philosophe, d'une autre orientation que K. Popper, l'existentialiste Karl Jaspers, discuterait avec Schumpeter, et constate: "Les gens se demendent: à quoi bon la philosophie? Elle ne nous donne rien". Platon n'a pu aider les Grecs, il ne les a pas sauvés du déclin, il a plutôt contribué, indirectement à ce déclin" [37]. Quelle que soit la cause de l'attitude nihiliste vis-à-vis de la philosophie, que ce soit le danger qui vient de l'inutilité de la philosophie pour obtenir des buts pratiques, que ce soit le nihilisme qui repousse tout, que la philosophie soit privée de valeur, dans la philosophie se passe, cependant, quelque chose, qui n'est pas entrevue par aucun d'entre ceux qui la nient: "En philosophie l'homme obtient son origine". Dans ce sens on ne peut pas dire que la philosophie existe dans un certain but et ne sert pas d'instrument pour quelque chose, qui la rendrait utile. "Elle n'est ni bois, ni paille dont on pourrait s'accrocher. On ne peut pas disposer de la philosophie, elle ne peut pas être utilisée pour quelque chose de spéciale... La mission essentielle de la philosophie est celle de nous transformer en vrais hommes, par l'acquisition de la conscience sur l'être" [38].

La modalité de la conception de la philosophie par Schumpeter ne crée pas de doute sur la liaison réelle d'entre la philosophie et la science, parce que historiquement, entre elles, des relations indispensables se sont établies. Cela ne veut pas dire qu'elles peuvent se remplacer réciproquement. Elles ne peuvent non plus être confondues entre elles. Elles peuvent, plutôt, se compléter réciproquement. On ne peut, non plus, absolutiser l'influence de la philosophie sur la science, ni l'autonomie de la science vis-à-vis de la philosophie parce que dans tous les deux cas c'est la connaissance de la vérité qui a à perdre "Malgré la division de la science en spécialités séparées entre elles, malgré la superscience scientifique existant dans les masses, malgré la régression de la philosophie au niveau d'un act privé de gravité, suite à la conclusion du rapport d'entre la science et la philosophie, la recherche scientifique et la philosophie doivent nous mener ensemble sur le chemin de la vérité

economică, cu toate deosebirile și chiar divergențele existente, trebuie să domine unitatea și susținerea reciprocă. De la natură, istoricește, aceste două domenii de cunoaștere sunt convergente. Astfel, decada de la sine și chestiunea primatului uneia asupra alteia.

authentique" [39], dit K. Jaspere. Donc, on peut faire la conclusion qu'entre la philosophie et la science économique, malgré les différences et même les divergences existantes, il faut que la liaison et l'entretien réciproque, dominant. Historiquement ces deux domaines de connaissance sont convergents. D'une telle manière la question de la priorité de l'une sur l'autre disparaît automatiquement.

Bibliografie/Bibliography

1. Шумпетер Йозеф А. *История экономического анализа* (в 3 томах). СПб, „Экономическая школа” 2001, том 1, с.8
2. Ibidem, p.34
3. Ibidem, p. 35
4. Ibidem, p. 35
5. Ibidem, p.36-37
6. Ibidem, p. 36
7. Ibidem, p. 36
8. Ibidem, p. 37
9. Шумпетер Йозеф А. *История экономического анализа*. С.37
10. Шумпетер Й. А. *Капитализм, социализм, и демократия*. În: Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия. Москва: Эксмо, 2007, с.382)
11. К. Маркс. *Постфацэ*, ла едиция а доуа а „Капиталулуй”. În: „К. Маркс. „Капиталул. Критика экономией политиче” в.І, Editura „Картя молдовеняскэ. Кишинэу, 1966, с.22
12. Шумпетер Й. А. *Капитализм, социализм и демократия*. С.382
13. Шумпетер Й. А. *Капитализм, социализм и демократия*. С.384
14. Ibidem, p.384
15. Ф. Энгельс. К. Маркс. *К критике политической экономии*. În: К. Маркс и Ф. Энгельс. Соч., т.13. М., 1959, Госиздат Политической литературы, стр. 496-497
16. К. Маркс. *Постфацэ*, ла едиция а доуа а „Капиталулуй”. În: „К. Маркс. „Капиталул. Критика экономией политиче” в.І, Editura, n.22
17. К. Маркс. *Письмо Ф. Энгельсу от 12 января 1858 года*. În: К. Маркс и Ф. Энгельс. Соч., том 29, с.212
18. Шумпетер Йозеф А. *История экономического анализа*, т.2, с.544
19. Ibidem, p.544
20. К. Маркс. *Постфацэ*, ла едиция а доуа а „Капиталулуй”, n.22
21. Шумпетер Йозеф А. *История экономического анализа*, т.2, с.578
22. Шумпетер Йозеф А. *История экономического анализа*, т.3, гл.2, §4
23. Ibidem, vol.3, cap. 2, §46
24. Маршалл А. *Основы экономической науки*. Москва: Эксмо, 2008, с.50
25. Ibidem, p.12
26. Ibidem, p.15
27. Шумпетер Йозеф А. *История экономического анализа*, т.3, гл.2 (4-19)
28. Маршалл А. *Основы экономической науки*. Москва: Эксмо, 2008, с.15
29. Шумпетер Й. А. *Развитие*. În: Шумпетер Й. А. Капитализм, социализм и демократия, с.839
30. Ibidem, p.846
31. Ibidem, p.847, 852
32. Vlaug Mark. *Teoria economică în retrospectivă*. В. Editura Didactică și Pedagogică, 1992, p. 38
33. Найлбронер. Роберт Л. *Экономическая Теория как универсальная наука*. THESIS, Москва, 1993, вып.1, с.41
34. Dogan M., Pahre R. *Noile științe sociale*. Interpretarea disciplinelor. Ed. Academiei Române. București, 1993, p.133
35. Беккер Гэри С. *Экономический анализ и человеческое поведение*. THESIS, Москва, вып.1, с.26
36. Popper K. *Logica cercetării*. P.65
37. Jaspers K. *Texte filosofice*. București, 1986, p.132
38. Ibidem, p.132-133
39. Ibidem, p.144

ANALIZA, EVALUAREA ȘI PROGNOZAREA ACTIVITĂȚII TURISTICE A REPUBLICII MOLDOVA

Prof. univ. dr hab. Alexandru GRIBINCEA, ULIM

*Conf. univ. dr. Rodica BURBULEA, UASM
Drd. Ecaterina ȘVET, ULIM*

Republica Moldova, ca destinație turistică, dispune de un bogat potențial pentru vizitatorii săi. Turismul are toate șansele de a ameliora balanța de plăți a statului prin majorarea exportului de servicii turistice. Produsul turistic al țării reprezintă un ansamblu complex de elemente de mediu atât naturale, cât și create de oameni (patrimoniul cultural, activități, servicii pentru vizitatori).

R. Moldova dispune de un valoros potențial turistic natural, care se impune prin atracții de un pitoresc deosebit, constituind unul dintre cele mai bogate resurse turistice. Elementele reprezentative ale potențialului natural, care pot conferi o calitate necesară dezvoltării turismului sunt: relieful, potențialul turistic hidrografic, vegetația, fauna și geologia, ariile naturale protejate, monumentele naturii – hidrologice, rezervațiile naturale, peisagistice, silvice, patrimoniul cultural etc.

Agențiile de turism și turoperatorii au oferit, în anul 2009, servicii pentru 139 642 turiști și excursioniști. Companiile de turism au „adus” în Moldova cu 5.5% mai mulți turiști și excursioniști străini decât în 2008. Peste hotare au plecat cu 9.6% mai mulți turiști moldoveni, în timp ce turismul intern s-a redus cu 23.3%.

Turismul este o piață ce se ține pe linia de plutire în pofida crizei. Însă doar fiecare al șaselea turist sau excursionist a venit în Republica Moldova prin agențiile de turism. Biroul Național de Statistică anunță un număr de 9189 turiști străini, când publică datele privind activitatea turistică a agențiilor de turism și turoperatorilor și 59.6 mii de turiști străini cazați în hoteluri, moteluri, pensiuni turistice și agroturistice, vile turistice, case de vacanță și alte structuri de primire turistică.

Cei mai mulți turiști străini care au vizitat Moldova prin intermediul companiilor din domeniu sunt turiștii din Federația Rusă, respectiv 18.6% din total, după care urmează Turcia (10.9%), Ucraina (10.7%), România (8.3%), Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (8.1%). Peste 70% de turiști și excursioniști străini au sosit în scopuri de odihnă și agrement. Pe de altă parte, ponderi mai însemnate în numărul total de turiști străini cazați în structurile colective respective le-au revenit turiștilor din România (14.8%), Federația Rusă (12.3%), Ucraina (11.9%), Italia (6.3%), Statele Unite ale Americii (5.6%), Turcia (5.2%), Germania (5.0%).

ANALYSIS, ASSESSMENT AND FORECAST OF TOURISM ACTIVITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Dr. Hab., Univ. Prof. Alexandru GRIBINCEA, ULIM

*PhD Rodica BURBULEA, ASUM
PhD candidate Ecaterina SVET, ULIM*

The Republic of Moldova as a tourist destination, has a rich potential for its visitors. Tourism is likely to improve the balance of payments through the export of tourism services. Country's tourism product is a complex environment, both natural and created as people (heritage, culture, activities, services for visitors.)

Moldova has a valuable tourist potential attractions, is presented by a and very picturesque natural, being one of the richest tourist resources. Elements of the natural heritage, which may give a necessary quality of tourism development are: relief, river tourism potential, vegetation and fauna, landscape and geology, protected natural areas, monuments of nature – water, wildlife, landscape reserves, forest, cultural heritage etc.

In 2009 travel agencies and tour operators provided services to 139,642 tourists and excursionists. Travel companies have "brought" in Moldova about 5.5% more foreign tourists and excursionists than in 2008. About 9.6% more Moldovan tourists went abroad, while domestic tourism fell by 23.3%.

Tourism is what keeps the market afloat despite the crisis. However, only every sixth tourist or excursionists came to Moldova through travel agencies. When publishing data on tourism activity, travel agents and tour operators, the National Bureau of Statistics announced that a number of 9189 and 59,600 foreign tourists stayed in hotels, motels, boarding and agrotourism houses, villas, cottages and other "facilities for tourist reception".

Most foreign tourists who visited Moldova through the travel companies are tourists from the Russian Federation, 18.6% of the total, followed by Turkey (10.9%), Ukraine (10.7%), Romania (8.3%), United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (8.1%). Over 70% of foreign tourists and excursionists come for rest and recreation. On the other hand, the larger share of the number of tourists accommodated in the facilities came from Romania (14.8%), Russian Federation (12.3%), Ukraine (11.9%), Italy (6.3%), United States (5.6%), Turkey (5.2%), Germany (5.0%).

The number of Moldovan and foreign tourist staying overnight in reception facilities raised to 1.4

Numărul înoptărilor turiștilor moldoveni și străini în structurile de primire turistică s-a ridicat la 1.4 milioane. În lipsa unei politici de stat agențiile investesc pe cont propriu.

Statistica nu este adaptată la standardele internaționale de evidență a activității turistice. Anual, în Republica Moldova intră de la 1,6 până la 1.8 milioane de turiști, pe când capacitatea agențiilor de turism este de 15-20 mii. În această situație este firesc că majoritatea celor ce ne vizitează o fac pe cont propriu. Mult mai aproape de realitate ar fi informația Departamentului Vamal. Pe de altă parte, multe întreprinderi ca, bunăoară, taberele de odihnă pur și simplu nu furnizează informație statistică. O problemă similară există în cazul sanatoriilor care, deși prezintă statistica, aceasta se referă la domeniul medicinal.

În R. Moldova, turismul, ca sistem, este în genere dezorganizat. Așa cum decurg lucrurile la agenția guvernamentală a turismului, putem trage concluzia că reabilitarea sectorului nu se află pe lista de priorități a guvernului. Deși, odată cu crearea agenției, a crescut numărul de angajați care să se ocupe de politica în domeniu, echipa nu este formată nici până în prezent, iar lucrul nu a început.

Cândva în Moldova existau circa 500 locații de agrement, care includeau plaje, baze de odihnă, tabere. Acestea au funcționat până prin 1996, după ce sistemul respectiv s-a destrămat, iar unele locații pur și simplu au dispărut. O bună parte dintre acestea ar putea fi restabilite, însă acest lucru ar avea sens doar după ce va fi restabilită infrastructura, inclusiv căile de acces.

Deși avem o legislație performantă în domeniu (cea mai bună din CSI), proiectele turistice întârzie să apară. Este și problema autorităților locale care nu conștientizează beneficiile ce ar putea aduce activitatea turistică unităților administrativ-teritoriale pe care le conduc. În multe raioane, organigrama administrației nu prevede, cel puțin, un angajat care să se ocupe de promovarea turismului.

Există și excepții fericite. Administrațiile unor raioane, profitând de oportunitățile pe care le oferă politica de vecinătate a UE, elaborează și implementează propriile proiecte de turism. Numărul acestor raioane este în creștere. Anul trecut astfel de proiecte au demarat în Hâncești, Nisporeni, Soroca, în 2010 proiecte similare urmează a fi pornite în Căușeni, Cahul, Criuleni, Rezina, Orhei.

La nivel central, însă, lucrurile decurg mult mai încet. Deși este în vigoare Strategia de dezvoltare durabilă a turismului, multe dintre prevederile acesteia au rămas doar la nivel de intenții. Statul nu controlează activitatea din domeniu, iar în lipsa unei politici de stat privind dezvoltarea turismului agențiile acționează și investesc pe cont propriu.

Informația statistică referitoare la activitatea de turism, ce arată niște cifre cu mult sub cele reale, aduce prejudicii directe investițiilor în acest sector. Ce om de afaceri va investi într-o locație (să zicem, un hotel), atunci când află din statistici că țara este vizitată anual de 90 mii de turiști?

million. In the absence of state policy the agencies invest on their own.

The statistics is not aligned to international standards of recording the tourist activity. Annually from 1.6 to 1.8 million tourists come to the Republic of Moldova, while the travel agencies have a capacity of 15-20 thousand. In this situation it is natural that most of tourists do visit us on their own. Much closer to reality would be the information from the Customs Department. Moreover, many businesses, as, for instance, rest camps simply do not provide statistical information. A similar problem exists in treatment facilities, which though present statistics that relate to medicine.

Tourism as a system, is generally disorganized in Moldova. As things evolve in the government tourism agency, it can be concluded that rehabilitation of this sector is not on the list of government priorities. Although, with the creation of the agency the number of employees to handle the policy has increased, but the team is not formed yet and the work hasn't commenced.

Once there were about 500 entertainment venues in Moldova, which included beaches, recreation cottages, camps. They have worked up through 1996, until that system collapsed and some sites have simply disappeared. A lot of them can be restored, but this would make sense only after the infrastructure, including access roads will be restored too.

Although we have a powerful law in this field (the best in CIS), tourism projects delay to occur. There is also the problem of the local authorities, who are not aware of the benefits that the tourism activity could bring to the territorial administrative units that they run. In many districts, organizational administration does not provide employees to handle the promotion of tourism.

There are happy exceptions too. Administrations of some districts by taking advantage of the opportunities offered by EU Neighborhood Policy, develop and implement their own tourism projects. The number of such districts continues to grow. Last year, these projects have started in Hincesti, Nisporeni, Soroca, and in 2010 similar projects are to start in Causeni, Cahul, Criuleni, Rezina and Orhei.

At the central level the things are going much slower. Although the Strategy of Sustainable Tourism Development is effective, many of its stipulations remain only at the level of just intentions. The state does not control the work in the field and in the absence of a state policy on tourism development the agencies operate and invest on their own.

The only landmarks are the few wineries and monasteries.

Statistical information on tourism activity, which shows some numbers well below the actual figures, brings direct harm to investment in the sector. What businessman would invest in one location (say a hotel), when the statistics say that the country is visited

Problema infrastructurii turistice de la noi este bine cunoscută. Unicele atracții turistice sunt cele câteva vinării și mănăstiri, situate în apropierea șoselei Balcani, unde există căi de acces. În rest, nu există nimic, iar statul nu face nimic pentru a schimba această situație. Spre exemplu, în anul 2009, pentru promovarea turismului în Moldova, în bugetul de stat a fost prevăzută suma de 20 mii lei, pe când un stand de 12 metri pătrați la expoziția turistică din Berlin costă 5 mii de euro. Evident că nu poți promova imaginea țării la această expoziție, care oferă oportunități deosebite de atragere atât a turiștilor, cât și a investitorilor în industria turismului.

O altă problemă o constituie prețurile exagerate. Dacă o călătorie tur-retur cu avionul pe ruta Madrid-Paris ar putea costa și 90 euro, atunci prețul unei călătorii tur-retur Chișinău-București este de 150 euro. Aceeași situație o avem și în cazul hotelurilor. Dacă în Berlin o noapte de cazare într-un hotel costă în medie 35 de euro, în Chișinău nu găsești astfel de prețuri, majoritatea depășesc 50 de euro. Statul ar putea schimba această situație prin facilitarea investițiilor în hoteluri de 2-3 stele, care să echilibreze situația pe piață.

În Republica Moldova nu există infrastructură specială pentru turism, cum ar fi unitățile de cazare din preajma locațiilor turistice, unitățile de alimentare, indicatoarele turistice, precum și popasurile pe traseele turistice.

O vizită de șapte zile în Moldova îl costă pe turistul spaniol 900 de euro doar pentru bilet la avion și cazare. Dacă mai adăugăm și călătoriile spre locațiile turistice, plățile pentru ghizi etc., se adună o sumă considerabilă. De aceea se practică, de regulă, tururi combinate, adică turiștii străini vizitează Ucraina, R. Moldova și România. Pe viitor astfel de tururi ar trebui să fie susținute de stat.

În ceea ce privește turismul emițător, există o problemă cu agențiile „fantomă” de turism, care în perioada estivală organizează în special tururi la mare și fac astfel concurență neloială agențiilor legale. O situație similară există și în turismul intern, unde tururile de turism, în special pentru copii și studenți, sunt organizate de persoane fizice necalificate. O barieră pentru turismul intern îl constituie și prețurile la transport destul de ridicate.

Constatăm, cu regret, că promovarea turismului nu se află pe lista de priorități a guvernului. Confirmă acest lucru și faptul că până în prezent nu funcționează Agenția guvernamentală a turismului.

În anul 2009, agențiile de turism și turoperatorii au acordat servicii turistice la 139,6 mii de turiști și excursioniști, cu 1,8% mai puțin decât în anul precedent. Numărul de turiști și excursioniști participanți la turismul emițător și cel receptor, în anul 2009, a fost în creștere față de anul anterior, respectiv cu 9,6% și 5,5%, în același timp la turismul intern numărul acestora s-a redus cu 23,3% [6, p. 287].

Numărul de turiști și turiști-zile, participanți la turismul organizat de agențiile de turism și turoperatorii, după scopul vizitelor, se prezintă astfel:

by only 90,000 tourists each year?

The problem of our tourism infrastructure is well known. The only landmarks are the few wineries and several monasteries near the Balkani highway, where there are access roads. Beside this there is nothing more, and the state does nothing to change this situation. For example, in 2009 to promote tourism in Moldova, an amount of 20,000 lei was set to the state budget, while a stand of 12 square meters in tourism exhibition in Berlin costs 5000 euro. Obviously the country's image can not be promoted at this exhibition, which offers great opportunities to attract both tourists and investors in the tourism industry.

Another problem is the inflated prices. If an air round-trip on the Madrid-Paris route could cost 90 euro, then the price of a round-trip from Chisinau-Bucharest is 150 euro. We have the same situation with the hotels. If in Berlin one night in hotel costs on average 35 euro, in Chisinau one can not find such prices, most of them are above 50 euro. The State could change this situation by facilitating investment in 2-3 star hotels, to balance the situation on the market.

In Moldova there isn't a special infrastructure for tourism such as accommodation facilities around tourist sites, food & beverage facilities, and tourist signs along tourist routes.

A seven-day visit to Moldova costs a Spanish tourist 900 euro, just for the plane ticket and accommodation. If we add trips to tourist sites, guides, etc. the costs increase to a considerable amount. Therefore usually combined tours are practiced meaning that foreign tourists visit Ukraine, Moldova and Romania. Such tours should be supported by the state in future.

There is a problem concerning outbound tourism, that is that “ghost” tour agencies organize tours at sea particularly during summer and are thus an unfair competition to legal agencies. A similar situation exists in domestic tourism, where tourism tours, especially for children and students are organized by unqualified individuals. Also a barrier in the national tourism are high transportation prices.

We note with regret that tourism promotion is not on the list of government priorities. The governmental tourism agency still doesn't work which confirms this fact.

In 2009 travel agencies and tour operators offered their services to 139 600 tourists and excursionists, with 1.8% less than last year. The number of tourists and excursionists which practiced inbound and outbound tourism in 2009 increased from the previous year, respectively 9.6% and 5.5%, while their number in domestic tourism fell by 23.3 % [6, p. 287].

The number of tourists and day- excursionists, practicing tourism organized by travel agencies and tour operators, by the purpose of visitation, are the following:

Tabelul 1 / Table 1

**Analiza activității turistice după forme de turism în anul 2009 în RM /
Analysis of tourist activity by the forms of tourism in 2009 in the RM**

	2009		2009 în % față de 2008/ 2009 in % compared to 2008	
	Turiști și excursioniști/ Tourists and trippers	Turiști- zile/ Day- trippers	Turiști și excursioniști/ Tourists and trippers	Turiști-zile/ Day- trippers
TOTAL	139642	1029286	98,2	100,6
Turism receptor (primirea cetățenilor străini în țară) – total / Inbound Tourism (receiving visitors in a country) – total	9189	29241	105,5	117,1
din care, în scopuri de: / which, for purposes of:				
Odihnă și agrement / Rest and Recreational	6459	16165	113,7	155,4
Afaceri și profesionale / Business and Professional	2308	7183	90,8	88,2
Tratament Medical / Treatment	397	5743	100,8	92,2
alte scopuri: / for other purpose:	25	150	26,9	75,8
Turism emițător (deplasarea rezidenților Republicii Moldova în străinătate) – total / Outbound Tourism (Moldovan residents traveling abroad) – total	93294	706172	109,6	118,8
din care, în scopuri de: / which, for purposes of:				
Odihnă și agrement / Rest and Recreational	91826	690715	110,8	121,2
Afaceri și profesionale / Business and professional	432	2878	51,4	48,3
Tratament Medical / Treatment	903	11781	66,2	63,4
alte scopuri: / for other purpose:	133	798	de 4,8 ori	de 13,1 ori
Turism intern (deplasarea rezidenților Republicii Moldova în interiorul țării, în scop turistic) / Internal/Domestic Tourism (Moldovan residents moving within the country to practice tourism)	37159	293873	76,7	72,9

Sursa / Source: [6, p. 462]/

Notă: / Note: Informația este prezentată fără datele raioanelor din partea stângă a Nistrului și mun. Bender / The information is presented without the data from Transnistria and municipality Bender

Din cei 9189 de turiști și excursioniști străini, care au vizitat Republica Moldova în anul 2009 și au beneficiat de serviciile agențiilor de turism și turoperatorilor, 70,3% au sosit în scopuri de odihnă și agrement, 25,1% – de afaceri și profesionale, 4,3% – de tratament și 0,3% – alte scopuri. Tot în acest an, ponderi mai însemnate în numărul total de turiști și excursioniști străini, sosiți în Republica Moldova, le-au revenit cetățenilor din Federația Rusă (18,6%), Turcia (10,9%), Ucraina (10,7%), România (8,3%), Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (8,1%), Germania (5,0%), Bulgaria (4,1%), Polonia (3,2%), Elveția (3,2%), Italia (2,8%), Franța (2,1%) și Statele Unite ale Americii (2,1%).

Prin intermediul agențiilor de turism și turoperatorilor, în anul 2009, au plecat în străinătate 93,3 mii de turiști și excursioniști, cu 9,6% mai mult comparativ cu anul 2008. Majoritatea cetățenilor moldoveni au plecat în scopuri de odihnă și agrement (98,4%). Cetățenii Republicii Moldova au preferat să călătorească, în principal, în Turcia (38,9% din total plecați în străinătate), Bulgaria (28,0%), Ucraina (13,1%), România (10,0%), Egipt (3,0%) și Republica Cehă (1,3%).

Numărul participanților la turismul intern, în anul 2009, s-a cifrat la 37,2 mii sau 76,7% din numărul înregistrat în anul precedent. Deplasarea rezidenților moldoveni în interiorul țării, în scop turistic, a fost organizată de agențiile de turism și turoperatorii din municipiul Chișinău (52,0%) și regiunile de dezvoltare: Centru (23,6%), Sud (18,4%), Nord (5,7%) și UTA Găgăuzia (0,3%).

Of the 9189 foreign tourists and excursionists who visited Moldova in 2009 who received the services of travel agencies and tour operators 70.3% came for Rest and Recreation, 25.1% – Business and Professional, 4.3% – for Medical treatment, 0.3% – for other purposes.

In 2009 the greatest share in total foreign tourists and excursionists arriving in Moldova, belonged to citizens of the Russian Federation (18.6%), Turkey (10.9%), Ukraine (10.7%) Romania (8.3%), United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (8.1%), Germany (5.0%), Bulgaria (4.1%), Poland (3.2%), Switzerland (3.2%), Italy (2.8%), France (2.1%) and the USA (2.1%).

Through travel agencies and tour operators in 2009 went abroad 93 300 tourists and excursionists, 9.6% more compared with 2008. Most Moldovans went for Rest and Recreation (98.4%). Moldovans preferred to travel, mainly in Turkey (38.9% of total who went abroad), Bulgaria (28.0%), Ukraine (13.1%), Romania (10.0%), Egypt (3.0%) and Czech Republic (1.3%).

The number of participants in domestic tourism in 2009 summed up to 37,200, or 76.7% of the previous year. The travelling of Moldovan residents within the country for tourism, was organized by travel agencies and tour operators in Chisinau (52.0%) and developing regions: Centre (23.6%), South (18.4%) North (5.7%) and Gagauzia (0.3%).

Tabelul 2 / Table 2

**Numărul vizelor de intrare în Republica Moldova, eliberate în anii 2005-2007 /
Number of entry visas to the Republic of Moldova, issued between 2005-2007**

Țara în care au fost eliberate / Country in which they were issued	Anii / Years							
	2005		2006		2000/2006	2007		2006/2007
	Nr. de vize / Nr.of Visas	Pondere în total (%) / (%) of total	Nr.de vize/ Nr.of Visas	Pondere în total (%) / (%) of total	Diferența (%) / (%) of total	Nr. de vize / Nr.of Visas	Pondere în total (%) / (%) of total	Diferența (%) / Difference (%)
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>
Austria	663	1,5	794	1,7	+0,2	638	1,3	-0,4
Belarus	888	2,0	1 091	2,3	+0,3	905	1,9	-0,4
Belgia / Belgium	1 024	2,3	1 226	2,6	+0,3	1 347	2,8	+0,2
Bulgaria	1 495	3,3	1 499	3,2	-0,1	1 695	3,5	+0,3
China	1 261	2,8	875	1,8	-1,0	304	0,4	-1,4
Elveția / Switzerland	284	0,6	255	0,5	-1,0	322	0,7	+0,2
Franța / France	1 075	2,4	1 112	2,4	0	915	1,9	-0,5
Germania / Germany	4 674	10,5	4 533	9,6	-0,9	4 502	9,4	-0,2
Israel	3 110	7,0	3 784	8,0	+1,0	3 375	7,1	-0,9
Italia / Italy	1 382	3,1	1 593	3,4	+0,3	1 332	2,8	-0,5
Polonia / Poland	73	0,2	807	1,7	+1,5	1 037	2,2	+0,5
România	1 737	3,9	1 582	3,3	-0,6	1 486	3,0	-0,3
Rusia / Russia	524	1,2	690	1,5	+0,3	326	0,7	-0,8
Turcia / Turkey	7 381	16,5	5 069	10,7	-5,8	4 465	9,3	-1,4
Ucraina / Ukraine	657	1,5	634	1,3	-0,2	611	1,3	0

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ungaria / Hungary	293	0,7	533	1,1	+0,4	690	1,4	+0,3
SUA / USA	3 595	8,1	3 345	7,1	-1,0	3 403	7,1	0
Uzbekistan	62	0,1	36	0,1	0	10	0,1	0
Eliberate la frontieră / Issued on the border	14456	32,4	17860	37,7	+5,3	20713	43,1	+5,4
Total:	44634	100	47318	100	+6,0	48076	100	+1,6

Sursa / Source: [6, p. 462]

În ultimii 10 ani, evoluția circulației turistice în Republica Moldova manifestă o tendință relativă de reducere a numărului de vizitatori, ca rezultat al efectelor negative din sfera economico-socială a țării. De menționat ca lipsește informația referitoare la vizitatorii R. Moldova, care se deplasează în mod individual. Datele analizate anterior se refera doar la călătoriile organizate de firmele turistice din Moldova pentru turiștii locali și cei străini.

Datele din tabelul 2 reflectă numărul sosirilor de vizitatori la noi din diferite țări cu care republica noastră are regim de viză. Conform acestor date, numărul vizelor de intrare, în anul 2006, s-a majorat cu 6% în comparație cu anul precedent, iar în anul 2007 – cu 1,6% față de anul 2006. Această creștere se datorează, în mare măsură, introducerii regimului de vize pentru țările central-europene. Țările respective, în cadrul îndeplinirii procedurilor formale legate de aderarea la Uniunea Europeană, au stabilit regimul de vize pentru cetățenii Republicii Moldova și, în consecință, țara noastră a introdus, pe bază de paritate, același regim.

Totodată, în perioada 1998-2008 se observă o creștere a traficului de pasageri prin Aeroportul Internațional Chisinau (tabelul 3).

Over the past 10 years, the evolution of tourist circulation in the Republic of Moldova shows a relative tendency to a reduced number of visitors, as a result of the negative social and economic sphere in the country. Note that there is a lack of information about visitors who travel to Moldova individually. Previously analyzed data refer only to organized travel for local and foreign tourists by travel agencies in Moldova.

The data in table 2 reflect the number of arrivals of visitors from different countries with which the Republic of Moldova has a visa regime. According to data from table 2 the number of entry visas in 2006 increased by 6% compared with the previous year and 1.6% in 2007 – compared to 2006. This increase is due largely to the introduction of visa for the Central European countries. The respective countries, in the performance of formal procedures relating to accession to the EU, have established the visa regime for Moldovan citizens and, consequently, Moldova introduced on the basis of parity, the same procedure.

Also, during 1998-2008 there was an increase in passenger circulation in the Chisinau International Airport is noticed (table 3).

Tabelul 3 / Table 3

Evoluția numărului de pasageri transportați prin Aeroportul Internațional „Chișinău” în perioada 1998-2008 / Evolution of the number of passengers in Chisinau International Airport during the years 1998-2008

Anul / Year	Pasageri transportați (mii) / Transported passengers (thousands)			Ritmul față de anul precedent / Pace compared to last year
	Îmbarcați / Departures	Debarcați / Arrivals	Total /	
1998	132904	133003	265907	-6,0
1999	116457	116812	233269	-12,3
2000	126249	128034	254283	+9,0
2003	133257	140518	273775	+7,7
2008	144290	150325	294615	+7,6

Sursa / Source: [6, p. 462]

Datele din acest tabel demonstrează creșterea numărului de vizitatori în cadrul turismului internațional. Modificările ce au intervenit în rutele aeroportului, divizate pe țări, sunt și mai semnificative: în anul 1998 existau 15 rute în țările CSI, care s-au redus până la 10 în anul 2000. În anul 1998, ponderea traficului de pasageri pe rutele CSI, în totalul traficului prin aeroport, a constituit 44%, iar în anul 2001 s-a redus de circa 2 ori

Data from the table above demonstrates the increase in the number of visitors in the international tourism. Changes that have occurred on the airports routes, divided to countries, are even more significant: in 1998 there were 15 routes in the CIS countries, which fell to 10 in 2000. In 1998 the share of passenger traffic on CIS routes the total traffic through the airport was 44% and in 2001, the number of passengers fell about two

față de anul 1998 și a constituit 23% din totalul traficului. Aceasta descreștere a fost compensată de o majorare importantă a traficului de pasageri spre/din Vest.

Una dintre cauzele reducerii numărului de vizitatori sosiți în Republica Moldova a fost generată de schimbările conjuncturale pe pietele turistice și de lipsa investițiilor în infrastructura turistică a țării. Marketingul a fost, de asemenea, neglijat, R. Moldova nefiind astfel promovată eficient pe piețele turistice internaționale.

Este bine cunoscut că turismul este un sector important al economiei mondiale și are o tendință de creștere permanentă la nivel internațional. Ritmul mediu anual de creștere a numărului de sosiri turistice internaționale cu 4,3%, remarcat după anul 1990 până în anul 2009, reflectă viabilitatea și rezistența turismului internațional în fața fluctuațiilor economice.

Evoluția turismului în Republica Moldova În prezent, aportul turismului în economia națională este relativ nesemnificativ. Nivelul calitativ scăzut al capacităților de cazare și venitul obținut din activitatea turistică plasează Moldova printre țările în care turismul este slab dezvoltat. În ultimii 10 ani, evoluția circulației turistice în R. Moldova manifestă o tendință relativă de reducere a numărului de vizitatori, ca rezultat al efectelor negative din sfera economico-socială a țării. În pofida faptului că numărul total al vizitatorilor s-a redus de la 140,4 mii, în anul 1993, până la 115,9 mii, în anul 2009, se observă totuși o tendință de creștere a acestui indicator începând cu anul 1999. Astfel, numărul turiștilor în anul 2009 a crescut cu 55,5 mii în comparație cu anul 1998.

Evoluția circulației turistice în cadrul turismului internațional organizat reflectă aceeași tendință. În perioada 1995-2009, atât sosirile, cât și plecările de vizitatori, sunt în descreștere. În anul 2009, numărul de vizitatori s-a majorat ca urmare a modernizării Aeroportului Internațional Chișinău, creșterii capacităților de cazare, a numărului de rute și companii aeriene.

Conform pronosticului din raportul Organizației Mondiale a Turismului (OMT) „Turismul-Viziune 2020”, numărul de sosiri ale turiștilor internaționali va crește de la 697 de milioane, în anul 2000, până la 1 miliard, în anul 2010, iar în anul 2020 va atinge numărul de 1,6 miliarde. Acest pronostic corespunde ratei medii de creștere anuală de 4,2% pentru anii 2000-2010 și 4,5% pentru perioada 2010-2020. Rata medie de creștere anuală variază în diferite regiuni ale lumii.

times compared to 1998 and constituted 23% of all traffic. This decrease was offset by a significant increase in passenger traffic to / from the West.

One reason for the reduced number of visitors arriving in Moldova was caused by cyclical changes in tourism markets and lack of investment in tourist infrastructure of the country. Marketing was also neglected, Moldova thus, was not effectively promoted in the international tourism markets.

It is well known that tourism is an important sector of global economy and has a continuous upward trend worldwide. The average annual increase in international tourist arrivals by 4.3%, observed after 1990 through 2009 reflects the international tourism sustainability and resilience in the face of economic fluctuations.

Tourism evolution in the Republic of Moldova.

The contribution of tourism to the national economy is relatively insignificant. The low level of the quality of accommodation facilities and the income from tourism places Moldova among the countries where tourism is underdeveloped. In the past 10 years, changes in tourist circulation in Moldova shows a relative tendency to reduce the number of visitors, as a result of the negative effects of the socio-economic sphere of the country. Although the total number of visitors dropped from 140,400 in 1993 to 115,900 in 2009, there is still an increasing tendency in this indicator since 1999. The number of tourists in 2009 increased by 55,500 compared with 1998.

The evolution of tourist circulation in the international organized tourism shows the same tendency. During the period 1995-2009 both arrivals and departures of visitors, are falling. In 2009 the number of visitors increased as a result of the modernization of “Chisinau” International Airport, increased the accommodation capacity, the number of routes and airlines.

According to the forecasts of the World Tourism Organization (WTO) “Tourism-Vision 2020”, the number of international tourist arrivals will increase from 697 million in 2000 to one billion in 2010 and in 2020 will reach the number of 1.6 billion. This prediction corresponds to the average annual growth rate of 4.2% form 2000 to 2010 period and 4.5% for the years 2010 to 2020. The average annual growth rate varies in different regions of the world.

Tabelul 4 / Table 4

Rata așteptată de creștere a numărului de vizitatori internaționali pentru anii 2000-2020 (pe regiuni) / Expected rate of increase in international visitors for the years 2000-2020 (by region)

Regiunea receptoare / Export regions	Anii/Years 2000-2010	Anii/Years 2010-2020
Europa/ Europe	3,2%	3,1%
Europa Centrala/ Central Europe	3,9%	4,0%
In lume/ In the World	4,5%	4,4%

Sursa / Source: [6, p.462]

Consiliul Mondial de Călătorii și Turism (WTTC) prevede creșterea cheltuielilor vizitatorilor internaționali de la 565 miliarde dolari SUA, în anul 2000, până la 1,1 trilioane, în anul 2010, cu o rată anuală de creștere de 4,8%. Aceste rate globale de creștere au fost luate drept bază la efectuarea prognozelor pentru Republica Moldova.

Creșterea scontată pentru Republica Moldova. Cifrele de bază privind numărul sosirilor de turiști în R. Moldova și cheltuielile acestora în interiorul țării – cifre utilizate pentru prognozele ce urmează – sunt destul de conservatoare și pot fi subestimate considerabil. Este important, deci, să fie analizate în particular ratele așteptate de creștere, care reprezintă cel mai important indicator. Odată cu apariția datelor statistice mai relevante, prognozele pot fi revăzute.

Prognoza vizitelor turiștilor. Datele statistice disponibile privind numărul de sosiri în cadrul turismului internațional receptor și turismului intern al Republicii Moldova nu sunt exhaustive. Analiza diferitelor date referitoare la sosirile vizitatorilor străini, făcută de expertul OMT în Moldova (numărul vizelor eliberate, pachetele turistice vândute de tur-operatori, numărul de pasageri transportați prin Aeroportul Internațional Chișinău etc.), demonstrează că, în anul 2000, țara noastră a fost vizitată de 105 mii - 115 mii de vizitatori străini. Pentru a prognoza rata de creștere, a fost utilizată drept bază cifra de 110 000 de sosiri de vizitatori străini în R. Moldova.

Lipsește date privind numărul de vizite efectuate de populația autohtonă în interiorul țării. Acest sector important nu este inclus în prognozele de creștere. Turismul intern inserează, probabil, un număr cu mult mai mare de vizitatori decât turismul receptor, dar în cadrul turismului intern cheltuielile pe cap de locuitor sunt mai mici. De menționat că, totuși, contribuția, sub aspect economic, a turismului intern este fundamentală pentru viabilitatea multor agenții de turism. Ratele de creștere optimă sunt cu mult mai înalte decât media așteptărilor. Actualmente, turismul din Moldova se află la un nivel foarte jos. În anii apropiați pot fi așteptate niveluri mai înalte de creștere, cu condiția că vor fi inițiate activități de îmbunătățire a infrastructurii.

World Travel and Tourism Council (WTTC) predicts that international visitor expenditure will grow from U.S. \$ 565 billion in 2000 to 1.1 trillion in 2010, with an annual growth rate of 4.8%. These overall rates of growth were used as the basis for making forecast for Moldova.

Moldova's expected growth. The basic figures regarding the number of tourist arrivals in the Republic of Moldova and their expenditure within the country – the following numbers were used for forecast- are quite conservative and may be considerably underestimated. It is therefore particularly important to examine the expected growth rates, which is the most important indicator. With the appearance of more relevant statistics, these forecasts can be reviewed.

Forecast of tourist visitation. Available statistic data on the number of international tourist arrivals and domestic tourism of the Republic of Moldova are not exhaustive. The analysis of different data concerning the arrivals of foreign visitors, by the WTO expert in the Republic of Moldova (the number of visas issued, travel packages sold by tour operators, number of passengers transported through Chisinau International Airport, etc.) shows that in 2000 Moldova was visited by 105,000 to 115,000 foreign visitors. The number of 110,000 arrivals was used as a base to forecast the growth rate of foreign visitors to Moldova.

The data on the number of visits of the local population within the country is missing. This important sector is not included in the forecast of the growth. Domestic tourism added probably far more visitors than inbound tourism, but in domestic tourism the expenditure per capita is lower. However, note that the contribution of domestic tourism to the economy is fundamental to the viability of many travel agencies. Optimal growth rates are much higher than average of the expectation. Today tourism in Moldova is at a very low level. In the following years higher levels of growth can be expected, provided that the activities to improve infrastructure would be initiated.

Tabelul 5 / Table 5

Vizite în Republica Moldova – Prognoza până în anul 2015 /
Visits to the Republic of Moldova – Forecast till 2015

	Anul /Year 2000	Anul /Year 2010	Anul /Year 2015	% de creștere/ growth %	
				2000 - 2010	2000 - 2015
Creștere joasă / Low growth	110000	140800	163240	28,0	48,4
Creștere medie / Medium growth	110000	161270	196210	46,6	78,4
Creștere optimă / Optimal growth	110000	216390	317940	96,7	189,0

Sursa: Estimările DDT conform prognozelor OMT [15, p. 260] /

Source: Estimated by DDT according to WTO forecasts [15, p. 260]

Cheltuielile așteptate ale turiștilor

Datele statistice privind cheltuielile vizitatorilor străini sunt sumare. Principalul indicator ține de cheltuielile medii pe pachete turistice, care în anul 2000 a constituit 68 de dolari SUA (excluzând cheltuielile personale ale vizitatorilor, cumpăraturile etc.). Cheltuielile medii ale unui vizitator în Europa au fost de cca 650 de dolari SUA, în pofida faptului că această medie descrește de la o destinație la alta, ca în cazul Republicii Moldova, unde majoritatea sosirilor sunt din țările învecinate care au frontiere comune.

Drept bază pentru prognoza cheltuielilor a fost luată cifra de 200 dolari SUA. Ca rezultat, cheltuielile vizitatorilor se estimează la 22 milioane dolari SUA, în anul 2000. Pentru calcularea cheltuielilor așteptate a fost utilizată rata medie de creștere anuală, prevăzută de WTTC.

Expenditure of the expected tourists.

Statistic data on foreign visitors expenditure are summed. The main indicator takes the average expenditure on package tours, which in 2000 amounted to U.S. \$ 68 (excluding personal expenses of visitors, shopping, etc.). The average costs of a visitor from Europe was about U.S. \$ 650, despite the average decrease from one destination to another, as in the case of Moldova, where most arrivals is from neighbour countries, which have common borders.

The figure U.S. \$ 200 was taken as a base for the forecast of the expenditure. As a result, visitors expenditure is estimated at U.S. \$ 22,000,000 in 2000. The average annual growth rate set by the WTTC was used to calculate the expected costs.

Tabelul 6 / Table 6

**Cheltuielile vizitatorilor străini – Prognoza până în anul 2015 (mii dolari SUA) /
Visitors expenditure – Forecast till 2015 (thousands US dollars)**

	Anul /Year 2000	Anul /Year 2010	Anul /Year 2015	% de creștere / growth %	
				2000-2010	2000-2015
Creștere joasă / Low growth	22000	30694	36980	39,5	68,1
Creștere medie / Medium growth	22000	35159	44447	59,8	102,0
Creștere optimă / Optimal growth	22000	47176	72024	114,4	227,4

Sursa: Estimările DDT conform prognozelor Consiliului Mondial de Calatorii și Turism [15, p. 262] /
Source: Estimated forecast by DDT according to the World Travel and Tourism Council [15, p. 262]

Cât privește randamentul investițiilor, este oportun de a analiza venitul cumulativ pentru această perioadă.

As for the efficiency of investment it is appropriate to consider the cumulative income for the period.

Tabelul 7 / Table 7

**Prognoza cheltuielilor cumulative ale vizitatorilor (milioane dolari SUA) /
Forecast of cumulative expenditures of the visitors (millions US dollars)**

	Anii / Year 2003 - 2010	Anii / Year 2011 - 2015	Anii / Year 2003 - 2015
Creștere joasă / Low growth	219	172	391
Creștere medie / Medium growth	240	203	443
Creștere optimă / Optimal growth	293	306	600

Sursa: Estimările DDT conform prognozelor Consiliului Mondial de Calatorii și Turism [15, p. 263] /
Source: Estimated forecast by DDT according to the World Travel and Tourism Council [15, p. 263]

La aceste cifre se mai adăugă cheltuielile cetățenilor Republicii Moldova care practică turismul intern. Strategia de dezvoltare durabilă a turismului va necesita modificări odată cu rezultatele obținute și cu schimbările condițiilor economice și ale celor de piață. Este un lucru normal de a avea în sectorul turistic strategii de dezvoltare, reînnoite la fiecare doi ani, această funcție revenind comisiei de supraveghere, condusă de Departamentul de Dezvoltare a Turismului.

To these figures are also added the expenditures of Moldovan citizens who practice domestic tourism. Sustainable Tourism Development Strategy will require changes once the results are there, along with changes in economic conditions and the market. It is normal to have development strategies in the tourism sector, renewed every two years, this function is given to the supervisory committee, led by the Department of Tourism Development.

Bibliografie/Bibliography

1. Gribincea Al., *Dezvoltarea turismului la începutul sec.IX*, ULIM, Chișinău 2006, pag.15.
2. Turcov E., *Direcții de dezvoltare și promovarea turismului în Republica Moldova*, Chișinău 2002 pag.123-135.
3. Țău N. *Dezvoltarea turismului la începutul sec. XXI. Rolul turismului ecologic în dezvoltarea economiei naționale*. ULIM, Chișinău, 2006, pag.71.
4. www. Hotels.md.

**REGLEMENTAREA DE STAT CA
PREMIȘĂ A DEZVOLTĂRII
DURABILE A SECTORULUI
AGRICOL ÎN REPUBLICA
MOLDOVA**

Drd. Liliana CIMPOIEȘ, UASM

Procesele transformationale de la începutul anilor 90, în multe țări din Europa de Est, iar mai ales în fostele republici sovietice, au condus la modificări esențiale. Tranziția de la o economie planificată la cea de piață nu putea să nu afecteze producția agricolă, consumul și comerțul ca rezultat al reformelor adoptate în diferite sfere: politică, economică, administrativă. Pentru Moldova sectorul agricol are un rol esențial în economia națională, prioritatea revenindu-i sistemului de subvenționare ca instrument primordial pentru creșterea economică și îmbunătățirea standardului de viață al populației rurale. În această lucrare vom analiza impactul politicii de subvenționare asupra politicii agricole a RM și posibilele avantaje pentru producătorii agricoli.

Cuvinte-cheie: subvenții, investiții, producători agricoli, politica agricolă, reglementarea de stat.

În ultimii ani, îndeosebi în țările din spațiul ex-sovietic deseori apar diverse întrebări cu privire la sectorul agricol și CAI, precum și la nivelul scăzut de trai al populației rurale, productivitatea și eficiența redusă a sectorului agricol etc., fără a considera faptul că statul declară sectorul agricol drept ramură prioritară a economiei aproape în fiecare an, aceasta fiind susținută printr-un șir de legi, decrete și ordine. Există numeroase răspunsuri la aceste întrebări, în primul rând, începând cu colectivizarea și ineficiența sistemului economic administrativ de comandă, care a existat în Uniunea Sovietică peste 70 de ani, și finalizând cu reformarea neadecvată a sectorului agricol la începutul anilor 90.

Pentru R. Moldova, ca și alte țări cu economie în tranziție, odată cu trecerea la economia de piață, au apărut diferite probleme legate de modificarea relațiilor de proprietate, trecerea parțială de la conceptul de economie administrativă și de comandă, adaptarea componentelor CAI la noile condiții (de piață),

**GOVERNMENTAL REGULATION
AS PRECONDITION FOR
SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF THE MOLDOVAN
AGRICULTURAL SECTOR**

PhD candidate Liliana CIMPOIEȘ, SAUM

The transformation process at the beginning of the 90s, in many Eastern European countries, and particularly the ex-soviet republics lead to significant changes. The transition from a planned to a market economy affected their agricultural production, consumption and trade as an impact of the carried reforms in different spheres as: political, economic and administrative. For Moldova the agri-food sector plays an important role into its economy sector, a leading role having the improvement of the subsidizing system as a key instrument for economic growth and improvement of living standards for rural population. In the given paper we will analyze the impact of subsidizing policy for Moldovan agricultural policy and its positive advantages for farmers.

Key words: subsidies, investments, agricultural producers, agricultural policy, governmental regulation.

In many countries from Central and Eastern Europe and particularly in former URSS countries, during the last years, concerning the agri-food sector arise different questions related to the low living standards of rural population, low efficiency and productivity of the agricultural sector. Despite this fact the government declares yearly agriculture as a priority branch of the national economy, being supported by a number of laws, orders etc. There are many answers to it, beginning with the collectivization and the inefficiency of the administrative economic system in the former Soviet Union for over 70 years and finishing with the inadequate carried reforms from the beginning of the 90s.

For Moldova as for other countries in transition to market economy, this transition led to different problems concerning changes in ownership relations, transition from a planned economy to market,

dezvoltarea infrastructurii pieței, proceselor investiționale etc. Toate acestea conduc la apariția diferitor opinii cu privire la funcționarea CAI ca obiect de reglementare din partea statului și conducerea acestuia în perspectivă.

Odată cu transformările economice ce au avut loc la începutul anilor 90, în cadrul CAI au început să se manifeste unele procese negative ce au condus la modificări în cadrul proporțiilor dintre agricultură și industrie, înrăutățirea situației financiare a producătorilor agricoli, precum și la diminuarea considerabilă a volumului de producție agricolă.

Politicile agricole, promovate pe parcursul ultimului deceniu, au urmărit realizarea unor obiective caracteristice economiilor în perioada de tranziție, fiind aplicate un șir de măsuri cu scopul de a împiedica degradarea de mai departe a sectorului agro-alimentar al țării. Mijloacele financiare, alocate din bugetul statului, au fost destinate pentru finanțarea, în mare parte parțială, a unor programe orientate mai mult spre susținerea producătorilor agricoli, subvenționarea riscurilor de producție în sectorul agricol, dezvoltarea sectorului viti-vinicol ș.a.

Astfel, în anul 2007, a fost elaborată Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă a Complexului Agroindustrial până în 2015, în care au fost reflectate principalele obiective strategice de dezvoltare durabilă a sectorului agroindustrial, precum și politicile necesare privind implementarea acestor obiective, fiind elaborat și un plan de acțiuni pentru realizarea obiectivelor propuse. Aceasta include, la nivel național, un ansamblu de acțiuni politice, economice și sociale, orientate spre dezvoltarea sectorului agroindustrial, având drept scop primordial asigurarea unei creșteri durabile în cadrul sectorului agro-alimentar, precum și ameliorarea calității vieții în spațiul rural prin sporirea competitivității și productivității sectorului [2].

În contextul realizării obiectivelor propuse, s-a majorat suprafața terenurilor consolidate până la 69% (cu 5 p.p. mai mult decât în anul 2007), de asemenea majorându-se și numărul tranzacțiilor de vânzare-cumpărare a terenurilor. A crescut și numărul de stații tehnologice de mașini, atingând cifra de 211 unități, creând 1200 locuri noi de muncă. Pentru majorarea volumului producției animaleiere au fost procurate 3552 capete de animale de prăsilă, ce vor contribui la mărirea volumului de lapte și carne (685 t și respectiv 500 t).

Unul din elementele principale ale reglementării de stat este suportul din partea statului a sectorului agricol. În această direcție, o mare importanță o au subvențiile pentru producția agricolă acordate tuturor întreprinderilor agricole, de eficiența și raționalitatea utilizării cărora depinzând, în mare măsură, rentabilitatea acestora.

adaptation of the agro-industrial complex components to the new conditions (market), the development of market infrastructure, investments process etc. The above mentioned arose different opinions towards the operation of the agro-industrial complex as object of governmental regulation and its future leadership.

With the economic transformations inside the agro-industrial complex from the beginning of the 90s started to show up some negative processes which led to changes in proportions between agriculture and industry, aggravation of financial situation of farmers, and the decrease of the amount of agricultural production.

The agricultural policies promoted during the last decade followed some objectives, common for transition economies, being used a number of actions aimed at stopping the further degradation of the agri-food sector. The financial resources allocated from governmental budget were oriented in financing, mostly partially, some programs for supporting agricultural producers, subsidizing of production risks in agriculture, supporting the grape production and wine making sector etc.

Therefore, in 2007 was elaborated the National Strategy for Sustainable Development of the agro-industrial complex until 2015, being reflected the main strategic objectives of sustainable development of the agri-food sector and the policies needed for the implementation of these objectives, as well being elaborated a plan of actions for accomplishing the proposed objectives. This includes at the national level an amount of political, economic and social actions oriented to the development of the agri-food sector, having as major goal the insurance of a sustainable growth in the agricultural sector, improvement of living conditions in rural areas through the increase of competitiveness and productivity of the given sector [2].

For achieving the proposed objectives, was increased the area of consolidated lands until 69% (with 5% more than in 2007), as well being increased the number of purchase and sell land transactions. The number of car tech resorts was increased to 211 units, offering 1200 new working places. For increasing the amount of livestock were purchased 3552 livestock breeding which should contribute to the increase of the amount of milk and meat production (with 685 and 500 tones).

One of the key elements of the governmental regulation is the state support to the agricultural sector. Therefore, a key role has the agricultural subsidies for the agricultural enterprises, from the efficiency and rationality of use depends in greater part their profitability.

Tabelul 1 / Table 1

**Rezultatele financiare de la realizarea producției agricole în întreprinderile agricole din RM /
Financial results from selling agricultural production in the agricultural enterprises of RM**

<i>Indicatorii/Indicators</i>	2006	2007	2008	2009
Valoarea producției agricole globale, mil lei / Gross Agricultural Output, mln lei	3454	3909	4927	3197
Profit/Pierderi, mil lei / Profit/Loss, mln lei	99,8	425,2	704,1	475,2
Subvenții de la buget, mii lei / Subsidies from budget, thousands lei	72022	357532	328623	413354
Nivelul rentabilității, % / Level of profitability, %	14,82	7,21	16,6	11,16
Nivelul rentabilității cu luarea în considerație a subvențiilor, % / Level of profitability with subsidies, %	17,01	17,78	23,9	20,87
Majorarea rentabilității ca rezultat al beneficierii de subvenții, % / Increasing the profitability through subsidies, %	2,19	10,57	7,3	9,71

Sursa: elaborat de autor pe baza datelor Biroului Național de Statistică al RM /

Source: elaborated by the author based on the data of the National Bureau of Statistics

Despre mărimea și structura dotațiilor, compensațiilor și subvențiilor acordate întreprinderilor agricole din cadrul bugetului de stat, pe parcursul anilor 2007-2009, putem menționa că cea mai mare pondere îi revine producției vegetale (circa 60% în 2009), după care urmează alte subvenții, cele destinate CAI, iar pe ultimul loc plasându-se subvențiile destinate sectorului animalier (majorându-se nesemnificativ în 2009 cu aproximativ 3 p.p față de nivelul anului 2007).

Concerning the amount and structure of the subsidies from budget during the years 2007-2009 is necessary to mention that the largest share is taken by the crop production (about 60% in 2009), followed by other subsidies for the agro-industrial complex, and the subsidies for livestock sector with the smallest share (being insignificantly increased in 2009 with about 3% compared to 2007).

Tabelul 2 / Table 2

Mărimea și structura dotațiilor, compensațiilor și subvențiilor din buget, acordate întreprinderilor agricole pe ramuri ale agriculturii / The amount and structure of budget subsidies for the agricultural enterprises by agricultural branches

Dotații, compensații și subvenții / Subsidies	Mărimea și structura dotațiilor, compensațiilor și subvențiilor din buget / Amount and structure of budget subsidies					
	2007		2008		2009	
	mii lei / thousands lei	%	mii lei / thousands lei	%	mii lei / thousands lei	%
Pentru producția vegetală / Crop production	162037	45,3	186530	56,7	248513	60,1
Pentru producția animalieră / Livestock sector	14521	4,1	20714	6,3	29937	7,2
Altele / Others	180794	50,5	121379	37	134904	32,7
Total / Total	357532	100	328623	100	413354	100

Sursa: elaborat de autor pe baza datelor Biroului Național de Statistică al RM /

Source: elaborated by the author based on the data of the National Bureau of Statistics

Este necesar de menționat faptul că cea mai mare parte din domeniile ce au beneficiat de suport din partea statului au fost selectate în funcție de conjunctură și în afara unui cadru strategic pe termen lung.

In the same time it is necessary to mention, that the greatest part of the areas that benefited from governmental support were selected depending on the situation, out of a strategic framework for medium and long term.

mediu și lung de dezvoltare și modernizare a sectorului agricol. O parte din aceste resurse financiare alocate erau destinate obținerii unor rezultate imediate, precum subvenționarea lucrărilor legate de efectuarea aratului de toamnă sau sprijinul acordat producătorilor agricoli pentru diminuarea impactului majorării prețului la combustibil [1].

long term development and modernization of the agricultural sector. A part of these allocated financial resources were for achieving immediate results, as the subsidizing of works related to the performing of autumn ploughing or the support of agricultural producers for decreasing the impact of the increased fuel price [1].

Tabelul 3 / Table 3

**Gruparea întreprinderilor agricole după volumul subvențiilor din bugetul de stat în 2009 /
Farms grouping by size of budget subsidies in 2009**

Grupele după volumul subvențiilor, mii lei / Groups by size of subsidies, thousands lei	Numărul de întreprinderi în grupă / Number of farms in group		În medie la o întreprindere agricolă / In average for one farm		
	Total, unități / Total, units	% din numărul total / % from the total number	Suprafața, ha / Area, hectares	VPG, mii lei / GAO, thousands lei	Profit brut, mii lei / Gross profit, thousands lei
Până la 500 / Until 500	686	76	469	1252	126,6
500-999	109	13	1212	3980	237,7
1000-1499	50	6	1891	6846	1399
1500-1999	14	2	2606	7799	974,6
Peste 2000 / Up to 2000	26	3	3143	13663	1000
	885	100	*	*	*

Sursa: elaborat de autor /

Source: elaborated by the author

Analizând gruparea întreprinderilor agricole în funcție de volumul subvențiilor acordate, este evident că direcțiile existente de reglementare bugetară în general sunt ineficiente, deoarece nu asigură producătorilor agricoli un nivel stabil de dezvoltare, cu obținerea efectului economic necesar.

Pe parcursul anilor 2003-2009, volumul subvențiilor destinate sectorului agricol s-a majorat aproximativ de 10 ori (de la 30 mil lei, în anul 2003, peste 300 mil lei, în 2009). Mijloacele fondului de subvenționare sunt administrate, în cea mai mare parte, de către Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, precum și de Ministerul Finanțelor, Agenția de stat „Moldresurse” și Agenția „Apele Moldovei”. De asemenea, mai sunt alocate resurse financiare din cadrul bugetului de stat care sunt administrate de către Agenția de stat „Moldova-Vin” pentru susținerea creării de noi plantații viticole.

În anul 2007 a fost aprobată Concepția sistemului de subvenționare până în anul 2015 cu scopul de a elabora și implementa un mecanism nou de susținere a producătorilor agricoli, aceasta majorând numărul destinațiilor de alocare a surselor financiare, prin urmare conducând la atingerea eficienței a obiectivelor statului de creștere economică și reducere a sărăciei. În conformitate cu aceasta, subvențiile acordate producătorilor agricoli sunt orientate către două direcții principale: modernizarea

Analyzing the enterprises grouping by size of granted subsidies, is obvious that the existing directions of budgetary regulation are inefficient in general because they do not provide a stable development level for farmers, with achieving of the expected economic effect.

During the years 2003-2009 the amount of subsidies for the agricultural sector increased of about ten times (from 30 to 300 mln lei). The meanings of the subsidizing fund are administrated by the Ministry of Agriculture and Food Industry, as well as the Ministry of Finance, State agency “Moldresurse” and the Agency “Apele Moldovei”. As well are allocated financial resources from the budget which is administrated by the Agency “Moldova-Vin” for supporting the creation of new vineyards.

In 2007 was adopted the Conception of the subsidizing system until 2015 with the aim to elaborate and implement a new mechanism for subsidizing farmers, being increased the number of destinations for the allocation of financial resources thus, leading to the achievement of governmental objectives for economic growth and poverty reduction. According to this, the subsidies granted to farmers are oriented into two priority direction: the modernization of the agricultural sector (by the creation and manipulation of processing

sectorului agricol (crearea unităților de procesare și manipulare a producției agricole, dotarea cu tehnică și utilaj agricol, asigurarea cu materie primă agricolă, înființarea plantațiilor multianuale etc.) și activitățile performante din cadrul sectorului vegetal și animalier (orientate spre creșterea productivității și competitivității, asigurarea securității alimentare a țării și a veniturilor echitabile pentru producătorii agricoli, acordându-se plăți directe în funcție de culturile agricole, speciile de animale, suprafață, mărimea șeptelului de animale etc.) [4].

Dintre direcțiile pentru care sunt alocate fondurile, cea mai mare pondere o are subvenționarea utilizatorilor de produse de uz fitosanitar și fertilizanți (cca 40% în 2008, 16% în 2009). Se observă o creștere a ponderii mijloacelor destinate stimulării investițiilor capitale din cadrul fondului de subvenționare a producătorilor agricoli, în același timp fiind excluse alte direcții de subvenționare (subvenționarea producătorilor sfeclei de zahăr). Deci, putem conchide că structura direcțiilor fondului de subvenționare a producătorilor agricoli are mai mult un caracter variabil.

Totuși, suma alocată fondului de subvenționare pentru anul 2010 este mai mică comparativ cu anul 2009, din care 198,5 mil lei sunt destinate lichidării datoriilor din anul precedent. În mod analogic se observă și un șir de abateri de la concepția sistemului de subvenționare a producătorilor agricoli. Printre acestea se poate menționa faptul că mijloacele fondului de subvenționare sunt repartizate neuniform pe teritoriul țării, fiind absentă și transparența repartizării acestora (absența listelor beneficiarilor, membrilor comisiilor de repartizare a subvențiilor etc.).

În mod particular, de o atenție deosebită din partea statului a beneficiat sectorul viti-vinicol, fiind adoptat și Programul de restabilire și dezvoltare a viticulturii și vinificației pe parcursul anilor 2002-2020. Astfel, aportul statului a avut un rol esențial la creșterea ritmurilor de înființare a plantațiilor viticole prin stimularea interesului economic al producătorilor agricoli față de cultivarea strugurilor cu finanțarea parțială a cheltuielilor pentru plantarea viilor fiind creat și Fondul pentru susținerea înființării plantațiilor viticole în 2004. Fără a ține cont de faptul că programul de restabilire a plantațiilor viticole nu a expirat, în 2010 s-a hotărât ca producătorii viti-vinicoli să nu mai beneficieze de un fond aparte de subvenționare, pentru ei fiind alocate mijloace financiare în fondul comun de subvenționare, reducându-se esențial volumul subvențiilor acordate acestora.

În condițiile noi ale economiei de piață, devine tot mai evidențiată necesitatea creării unei sisteme complexe și eficiente de reglementare a relațiilor economice din cadrul complexului agro-industrial prin intermediul metodelor economice. Una din principalele unități ale acestei sisteme ar trebui să fie mecanismul reglementării bugetaro-financiară, fiscală, creditară și de preț.

În prezent, dintre ramurile CAI aflate în situație mai critică rămâne a fi agricultura, căreia îi revine cea mai mare parte a cheltuielilor pentru crearea produsului

units for agricultural production, the endowment with technical equipment and machinery, insurance with agricultural raw materials, creation of new vineyards etc.) and the performing activities inside the crop production and livestock sector (oriented towards the increase of productivity and competitiveness, insurance of country's food security and fair incomes for farmers by offering direct payments according to the agricultural crops, animal species, area, size of livestock etc.) [4].

Among the directions for which had been allocated the funds, the largest share belongs to subsidizing the plant protection products and fertilizers users (about 40% in 2008, 16% – 2009). It is noticeable an increase in the share of meanings for stimulating the capital investments inside the subsidizing fund (subsidizing sugar beet producers). Therefore, the structure of the subsidizing fund for agricultural producers has more a variable pattern.

Nevertheless, the amount allocated for the subsidizing fund for 2010 is lower than in 2009, from which 198,5 mln lei are for the last year debts liquidation. As well, are noticeable a number of deviations from the Conception of agricultural producers subsidizing system. Among these could be mentioned that the resources of the fund are distributed randomly through the country, and the lack of transparency in their distribution (no lists of beneficiaries, members of the commission for subsidies distribution etc.).

A particular attention from government was given to the viticulture and winemaking sector through the Program of restoration and development of viticulture and winemaking sector during 2002-2020. In this way, governmental contribution had an essential role in increasing the rhythms of creating new vineyards by stimulating the economic interest of farmers in cultivating grapes covering partial costs for creation of vineyards and the Fund for supporting the creation of new vineyards since 2004. Despite the fact that the adopted program was not expired yet, in 2010 was decided that viticulture and the wine making sector will benefitate from subsidies from the common fund of subsidies for agricultural producers, which will reduce considerable the amount of granted subsidies for the given sector.

Under the conditions of market oriented economy it became more obvious the necessity to create a complex and efficient system of regulation for the economic relationships inside the agro-industrial complex through economic methods. One of the main units of this system should be the mechanism of financial-budgetary regulation, fiscal, credit and price.

Nowadays, from the branches of the agro-industrial complex in critical situation remains agriculture, which requires the highest share of costs to create the final product and needs more support for maintaining and normal functioning of the whole

final și care are cel mai mult nevoie de suport pentru păstrarea și funcționarea normală a întregului sistem economic în cadrul CAI. Cheltuielile bugetare destinate sectorului agricol reprezintă reflectarea politicii agricole a statului. Astfel, pe parcursul perioadei analizate (2006-2009), volumul cheltuielilor bugetului de stat pentru sectorul agricol scade permanent, în același timp nefiind create niște mecanisme eficiente de atragere a investițiilor străine la dezvoltarea acestui sector.

economic system inside the agro-industrial complex. Budget expenses for agriculture, represents the governmental policy towards this sector. Therefore, during the analyzed period (2006-2009), the amount of governmental budget expenses for agriculture is decreasing, in the same time without being some efficient mechanisms to attract foreign investments in the developing of this sector.

Tabelul 4 / Table 4

**Nivelul reglementării de stat a sectorului agricol al RM /
The level of governmental regulation of the agricultural sector of RM**

Indicatorii / Indicators	2006	2007	2008	2009
Valoarea producției globale în prețuri curente, mil lei / Gross agricultural output (GAO) in current prices, mln lei	13734	12825	16503	16410
Cheltuielile pentru agricultură în bugetul consolidat, mii lei / Expenses for agriculture in the budget, thousands lei	595640	756636	776318	866366
Ponderea cheltuielilor bugetului consolidat în VPG, % / Share of budget expenses in GAO, %	4,33	5,74	4,7	5,2
Venitul din vânzări, mil lei / Sales revenue, mln lei	3865	3984	5629	4731
Ponderea cheltuielilor bugetului consolidat în veniturile din vânzări, % / Share of budget expenses in sales revenue, %	15,3	18,9	13,7	18,3
Prețul de cost al producției, mil lei / Cost of production, mln lei	2303	2333	3435	2545
Ponderea cheltuielilor bugetului consolidat în prețul de cost al producției, % / Share of budget expenses in the cost of production, %	25,8	32,4	22,5	34,0

Sursa: elaborat de autor pe baza datelor Biroului Național de Statistică al RM /

Source: elaborated by the author based on the data of the National Bureau of Statistics

În general, pe parcursul perioadei analizate, se observă o tendință de creștere a nivelului reglementării de stat, determinat de către indicatorii relativi. Astfel, ponderea cheltuielilor pentru agricultură în valoarea producției globale a crescut cu 1 p.p.

Concluzii. Politicile guvernamentale de susținere a agriculturii se prezintă, în mare parte, dezzechilibrate și ineficiente, fiind observată și o incertitudine în ceea ce privește aplicarea și necesitatea subvenționării sectorului agricol. Un instrument important în sistemul reglementării sectorului agrar este anume susținerea bugetară directă a producătorilor agricoli, acordată prin subvenții și compensații. Această susținere constituie un element important al stimulării dezvoltării producției agricole. Însă, cu părere de rău, sistemul existent de compensații și subvenții nu creează stimulente pentru activitatea eficientă a întreprinderilor.

Pentru obținerea unei creșteri în cadrul sectorului agrar, este absolut necesară crearea unui mecanism pentru determinarea sectoarelor prioritare, precum și a agenților economici ce ar trebui să beneficieze de subvenții din partea statului, facilitarea procedurii de acordare a subvențiilor. În acordarea subvențiilor, de prioritate trebuie să se bucure producătorii agricoli care duc o activitate economică stabilă și își îmbunătățesc starea financiară ca urmare a beneficiii de subvenții, contribuind și la creșterea eficienței ramurii în general.

During the analyzed period is noticeable an increasing tendency of the level of governmental regulation determined by relative indicators. Thus, the share of expenses for agriculture in the gross agricultural output increased with 1%.

Conclusions. Governmental policies of supporting agriculture are unbalanced and inefficient, being also observed some uncertainty towards the application and necessity of subsidizing the agricultural sector. An important instrument in the system of regulation of agricultural sector is the direct budgetary support to farmers, granted through subsidies and compensations. This support is an important element to stimulate the development of agricultural production. Nevertheless, this system does not create incentives for the efficient activity of enterprises.

For achieving growth in the agricultural sector is absolutely necessary to create a mechanism for establishing the key sectors, as well as the entrepreneurs should benefit of subsidies from the government, facilitating the procedure of awarding subsidies. Priority for granting subsidies should be for those farmers that are carrying out a stable economic activity and improve their financial situation from benefiting of subsidies, contributing to the increase in branch efficiency. As well, a priority should be given to export subsidies for agricultural producers,

De asemenea, o atenție sporită ar trebui acordată subvenționării exporturilor agricole, aceasta fiind o modalitate bună de a majora volumul produselor destinate exportului, precum și accesul către noi piețe de desfacere. Un impuls în dezvoltarea sectorului agricol ar fi micșorarea ratei dobânzii la creditele bancare până la 10-12% (în prezent, aceasta constituie oficial 20%, iar neoficial 25-30%), permițând un acces mai larg, în special, pentru micii producători agricoli.

being a way of increasing the amount of exported products and the entrance to new markets. An advantage for the development of agricultural sector would be the decrease of interest rate for bank loans until 10-12% (nowadays this being of 20% officially, and unofficially of 25-30%) allowing a larger access to those, particularly for small producers.

Bibliografie/Bibliography

1. Chiruga V., *Sistemul de subvenționare în agricultură: situația actuală și perspectivă*, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”, Chișinău 2006.
2. Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă a Complexului Agroindustrial al Republicii Moldova (2008-2015), Chișinău 2007.
3. Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, *Forme de sprijin și înlesniri acordate producătorilor agricoli pentru anul 2009*, Chișinău 2009, 47 p.
4. Monitorul Oficial nr.188-191 art. nr.1356 – Hotărârea Guvernului nr.1305 din 28.11.2008 cu privire la aprobarea Concepției sistemului de subvenționare a producătorilor agricoli pentru anii 2008-2015.

RELAȚIILE ECONOMICE ȘI ECOLOGICE ÎN CONTEXTUL UNUI NOU NIVEL DE DEZVOLTARE

Drd. Aurelia GOLIC, ASEM

Indiscutabil, „foamea” de creștere economică, înregistrată după cel de al doilea război mondial și care continuă în tempouri uriașe până în prezent, a generat un puternic conflict între societate și mediul ambiant. Armonizarea relațiilor economice cu cele de mediu, și invers, presupune elaborarea de noi modele, instrumente și tehnologii, care ar reduce la minimum impactul negativ al creșterii economice asupra mediului, scutind astfel natura și societatea de costuri suplimentare și inutile. Contradicția dintre mediu și activitatea economică se manifestă prin dezastre ecologice tot mai frecvente și ample, ale căror urmări nu pot fi stopate decât prin acțiuni costisitoare de restabilire a integrității avuției naturale. Prin urmare, mediul este un factor economic de cea mai mare importanță, fiind considerat drept un factor de producție, împreună cu capitalul și forța de muncă. Pentru a asigura dezvoltarea durabilă, Republica Moldova, în paralel cu fondurile locale, necesită investiții semnificative și mecanisme economice pentru a stimula sisteme durabile care să permită buna funcționare a sistemului economic și de mediu din țară.

Introducere

De-a lungul timpului, economia și mediul au fost analizate sub diferite aspecte, evoluând de la conceptul negării totale a factorului natural în luarea deciziilor economice până la cel al conservării naturii în beneficiul

ECOLOGICAL AND ECONOMIC RELATIONS IN THE CONTEXT OF A NEW LEVEL OF DEVELOPMENT

PhD candidate Aurelia GOLIC, AESM

Undoubtedly, “hunger” of growth recorded after the Second World War, and continuing until present, generated a powerful conflict between society and environment. Harmonization of economic relations with the environment, involves developing new models, tools and technologies that would minimize the economic impact on the environment, nature and society exempting additional and unnecessary costs. The contradiction between environment and economic activity is characterized by more frequent and extensive disasters, whose consequences can not be stopped only through costly actions to restore the integrity of natural wealth. Therefore, the environment is an economic factor of the utmost importance, being considered as a factor of production along with capital and labor. To ensure sustainable development, Moldova parallel with local funds, require significant investments and economic mechanisms to stimulate sustainable systems that allow better economic and environmental situation in the country.

Introduction

Over time, the economy and environment have been analyzed in various aspects, the concept evolved from total denial of natural factors in making economic decisions up to the concept of nature conservation for the benefit of present generations, inclusive the

generațiilor prezente, precum și scutirea generațiilor viitoare de „datoriile ecologice”.

Armonizarea relațiilor economice cu cele de mediu, și invers, presupune elaborarea de noi modele, instrumente și tehnologii, care ar reduce la minim impactul negativ al creșterii economice asupra mediului, scutind astfel natura și societatea de costuri suplimentare și inutile. Aceste costuri, în timp, vor genera puternice dezechilibre economice, care deja încep a fi resimțite în prezent. Cu siguranță, actuala conjunctură economică ne impune să elaborăm un nou model economic de dezvoltare, individualizat pentru fiecare națiune în parte, în funcție de specificul său social, economic, politic și de mediu.

Materiale și metode

Dezvoltarea Republicii Moldova în ultimele decenii este influențată de procesul tranziției sistemice: de la vechiul sistem economico-centralizat la unul de piață, bazat pe proprietatea privată. Starea economică actuală a țării nu permite finanțarea acțiunilor de reconstrucție ecologică și de protecție a mediului la nivelul necesităților reale și nu oferă resurse suficiente pentru redresarea factorilor de mediu.

O activitate economică, pusă doar sub semnul profitului imediat, exclude din start orice acțiune de protecție a mediului. Practica economică națională a demonstrat creșterea frecvenței poluării cu substanțe nocive, viața oamenilor fiind afectată atât direct, cât și indirect. Contradicția dintre mediu și activitatea economică se manifestă prin dezastre ecologice tot mai frecvente și ample, ale căror urmări nu pot fi stopate decât prin acțiuni costisitoare de restabilire a integrității avuției naturale. Intensificarea contradicției dintre om și natură a reliefat faptul că bunăstarea economică este doar o latură a prosperării sociale, alături de ea se impune prezența unui mediu sănătos, apt să ofere nu numai resurse, ci și servicii la nivelul necesităților raționale.

Chiar dacă nu poate fi dat un răspuns la criza mediului, economia mediului, ca știință emergentă, tinde să-și asume un rol fundamental în depășirea acesteia prin gestionarea rațională a resurselor, daunelor și costurilor legate de mediu, instrumentelor economice ale politicii de mediu, repercusiuni micro sau macroeconomice a mijloacelor de protecție a mediului etc. Singura cale pentru a asigura un viitor mai sigur și mai prosper constă într-o tratare echilibrată a interferenței „mediu – dezvoltare economică”.

Un mod rațional de exploatare și alocare a resurselor rare necesită analize cost-beneficiu adecvate, care ar reflecta și aspecte de ordin social și ecologic. În acest sens, este absolut necesar să fie continuate eforturile în direcția evaluării monetare a costurilor externe, aferente exploatării resursei, astfel încât să devină operabile conceptele de *cost social de oportunitate și valoare economică totală*.

Acestor indicatori trebuie să li se atribuie anumite valori-limită, specifice fiecărei activități sau categorii de

exemption of future generation from “ecological debt”.

Harmonization of economic relations with the environment, and vice versa, involves developing new models, tools and technologies that would minimize the negative impact of growth on the environment, exempting in this way the nature and society by additional unnecessary cost. These costs, in time, will generate strong economic imbalances, which are already beginning to be felt today. Certainly, the current economic conjuncture requires us to create a new economic model of development for each nation individually, specific according to its social, economic, political and environmental problems.

Materials and methods

Moldova's development in recent decades has been influenced by the process of systemic transition: from the old centralized economic system market to one based on private property. Country's current economic situation does not allow the financing of ecological restoration and environmental protection to the real needs and do not provide sufficient resources for the recovery of natural factors.

An economic activity which is looking only to obtain immediate profit, excludes from the beginning any protective action of the environment. The contradiction between environment and economic activity is manifested by ecological disasters more frequent and extensive, whose consequences can not be stopped except through costly actions which will restore the integrity of natural wealth.

Even if it can not be given a response to the global environment crises, the environmental economics like emerging science tends to assume a key role in overcoming it by rational management of resources, environmental damages and costs, economic instruments of environmental policy, micro or macro-economic repercussions of environmental resources, etc. The only way to ensure a safer and more prosperous future lies in a balanced treatment of the interference: “environment – economic development”.

A rational exploitation and allocation of scarce resources requires adequate cost-benefit analysis, which reflect the social and environmental issues. In this respect, it is imperative to continue efforts to assess monetary external costs associated with resource exploitation, so as to be operable the concepts of opportunity and *social cost of the total economic value*.

Must be assigned certain limit values to these indicators, specific for each activities or categories of resources. They are to be reduced from one period to another depending on environmental conditions in that region or at national level and take into account also the economic and social objectives of international conventions to which our country joined.

resurse. Ele urmează să diminueze de la o perioadă la alta în funcție de starea mediului în zona respectivă sau la nivel național și să țină cont, totodată, de obiectivele economice și de prevederile convențiilor internaționale la care a aderat țara noastră.

Pentru o mai bună gestionare a resurselor naturale și a protecției mediului, este necesar să se utilizeze, într-o măsură mai mare, instrumente economice conjugate cu un set corespunzător de norme de reglementare. Utilizarea acestora în scopul stimulării reducerii poluării va duce la o schimbare de mentalitate la nivelul individului în raport cu mediul înconjurător. Spre exemplu, în țări ca Suedia sau Olanda, atitudinea civico-ecologică este un fenomen de masă, promovat nu numai de stat prin instituțiile sale (școli, universități, organizații etc.), dar chiar și de întreprinderi private sau publice. Pentru a evita plata eco-taxelor înalte, acestea sunt interesate în a acorda importanță sporită instruirii ecologice a angajaților, stimulării creativității lor în vederea găsirii de soluții la probleme, cum ar fi: consumul eficient de energie și de materii prime, reciclarea deșeurilor și minimizarea poluării „la sursă”. Fondurile economisite se transformă în resurse necesare dezvoltării ulterioare a întreprinderii, eficiența economică fiind astfel îmbinată cu eficiența ecologică.

Eficiențizarea și optimizarea mecanismului economic în activitățile de producere prezintă indicatori ai dezvoltării durabile și a conceptului de eco-management. Actualmente nu poate exista o economie ecologizată fără tranzacții ecologizate, și invers, fără o economie ecologică nu există un mediu ambiant sănătos. Protecția mediului de azi înseamnă economia de mâine.

Rezultate și discuții

Instrumentele economice utilizate în Republica Moldova în scopul protecției mediului înconjurător, inclusiv a conservării diversității biologice, sunt depășite și nu se încadrează în tendințele de dezvoltare caracteristice economiei de piață. Ele servesc drept instrumente de generare a veniturilor și mai puțin drept pârghii de modelare și stimulare a unui comportament adecvat al utilizatorilor de resurse naturale. Principalele instrumente economice aplicate în practica autohtonă sunt: plăți și taxe, amenzi și despăgubiri percepute pentru prejudiciul cauzat, acordarea de autorizații și a drepturilor de practicare a unor activități aferente valorificării diversității biologice, activități de finanțare a conservării acesteia.

Prin sistemul eco-taxării, întreprinderile poluante sunt obligate să aleagă între a plăti pentru efectele cauzate de activitatea lor sau de a-și alege strategii de dezvoltare prin care să micșoreze poluarea prezentă și să prevină poluarea viitoare. Conform teoriei lui A.Pigou (1920), prețurile pieței nu reflectă corect poluarea și penuria resurselor ce generează pericolul ca acestea să fie consumate într-un orizont de timp limitat. Sistemul eco-taxării poate reduce profitul pe unitate de producție, obligând poluatorul fie să micșoreze utilizarea tehnologiilor poluante, fie să găsească căi de reducere a

For a better management of natural resources and environmental protection is necessary to use a greater degree of economic instruments combined with a corresponding set of regulatory rules. Using economic instruments to stimulate pollution reduction will lead to a change in attitude at the individual level in relation to the environment. For example, in countries like Sweden or the Netherlands, civic-environmental attitude is a mass phenomenon, not only promoted by the state through its institutions (schools, universities, organizations, etc.), but even by private and public companies. To avoid paying high eco-taxes, they are interested to give importance to environmental education for employees, boost their creativity to find solutions to problems, such as efficient use of energy and raw materials, recycling and waste minimization pollution “at source”. Saved funds in this way become necessary resources for the further development of the enterprise, economic efficiency being combined with the environmental one.

Streamlining and improving the economic mechanism in production presents indicators of sustainable development and eco-management concept. Currently, there can be no ecological economy without ecological transaction and vice versa, without a green economy there can not exist a healthy environment. Environmental protection today is tomorrow's economy.

Results and discussions

Economic instruments used in Moldova in order to protect the environment, including conservation of biological diversity, are outdated and not specific for development trends within the market economy. They serve as tools to generate revenue rather than levers of modeling and stimulation of appropriate behavior of natural resource users. The main economic instruments applied in national practice are: fees and charges, fines and compensation for damage, licensing and rights to practice recovery activities related to biological diversity, financing activities of biodiversity conservation.

Through eco-taxation system, polluting enterprises are required to choose between paying for the consequences of their work or to choose development strategies, which appear to reduce pollution and prevent future pollution. According to the theory of A. Pigou (1920), market prices do not properly reflect pollution and scarcity of resources, which generates the danger that resources will be consumed in a short period of time. Eco-taxation system can reduce the profit per unit of production, forcing the polluter either to reduce the use of polluting technologies, or find ways to reduce pollution by upgrading and refurbishment. This action could be considered positive when the marginal costs associated with emission control will be equal to the

poluării prin modernizare și re tehnologizare. Această acțiune va putea fi considerată favorabilă în momentul în care costurile marginale, aferente controlului emisiilor, vor fi egale cu nivelul eco-taxelor.

În Republica Moldova, posibilitatea aplicării sistemului de eco-taxare în industrie este încă dificilă, deși în legea de protecție a mediului este stipulată responsabilitatea producătorului privind poluarea mediului. Cauzele ar fi atât cuantumul scăzut al eco-taxelor existente, comparate cu daunele produse asupra mediului, cât și problemele cauzate de perioada de tranziție economică, invocate de agenții economici.

Devine absolut necesar de a păși pe calea unei creșteri economice "verzi". Pentru afirmarea acestei căi, este important ca economia Moldovei să fie pregătită de a face investiții în inovații, iar organul de specialitate responsabil de dezvoltarea economică a țării să facă din aceasta o prioritate. Altfel spus, economia mediului, ca știință nouă, devine pilonul de bază al dezvoltării durabile și are drept scop construirea unui mecanism eficient de acțiuni în realizarea practică a complexului de măsuri în domeniul ocrotirii mediului înconjurător și evaluării acestora sub aspect economic. Pentru aceasta este nevoie de a fi elaborat un pachet de acte legislative și normative noi. Actualele acte, fiind adoptate la finele anilor 90 ai secolului XX, în mare măsură nu mai corespund realității. Este necesar de a implementa un alt mecanism de realizare a măsurilor de protecție a mediului care ar corespunde situației actuale și de perspectivă și ar avea putere legislativă și normativă.

În acest sens, se propune elaborarea unui nou concept ecologic, care va lua în considerație implementarea Directivelor Uniunii Europene, precum și alte hotărâri și planuri de acțiuni propuse pentru țările Europei centrale și de est. Conform acestui concept, dezvoltarea economică și creșterea bunăstării materiale a populației e posibilă doar în cazul menținerii stării favorabile a mediului și a resurselor naturale prin implementarea unor inovații în diferite domenii de activitate. Una din măsurile întreprinse la nivelul UE pentru protecția mediului a fost revizuirea Directivei-cadru a deșeurilor. Principalul obiectiv al acesteia, *Directiva 2008/98/CE privind deșeurile*, constă în prevenirea generării deșeurilor și reducerea impactului asociat al acestora asupra mediului, dar și scăderea efectelor generale ale folosirii resurselor și creșterii eficienței folosirii acestora.

La moment, dispunem de zeci de mii de tone de deșeuri industriale de producție, menajere, inclusiv unități vechi de televizoare, radiouri, frigider, mașini de spălat sau alte elemente electronice vechi, care necesită a fi ridicate de firme specializate și tratate ecologic, apoi supuse valorificării și reciclării în conformitate cu legislația europeană de mediu. Cantitatea deșeurilor menajere înregistrează o tendință de creștere continuă grație apariției spectrului larg al mărfurilor de consum curent, inclusiv a ambalajului (figura 1).

eco-taxes.

In Moldova, the possibility to apply eco-taxation system in the industry is still difficult, even if the law of environmental protection stipulates the responsibility of producers in environmental pollution. The problem consists in low amount of eco-taxation taxes, compared to the damage addressed to the environment, as well as problems caused by economic transition, raised by traders.

It becomes imperative to step on the path of "green" economic growth. For affirmation of this path is important for national economy to be prepared to invest in innovation and specialized body responsible for economic development of the country to make it a priority. In other words, environmental economics as a new science becomes the basic pillar of sustainable development and aims to build an effective mechanism of action for realization of the complex environmental protection measures and their evaluation in economic terms. This requires a package of laws and regulations. The current provisions of acts were adopted at the end of the nineties of the twentieth century, largely no longer used. It is necessary to implement another mechanism for achieving environmental protection measures that would meet current and future situation and would have legislative and regulatory power.

In this respect, it is proposed to develop a new ecological concept which would take into account the implementation of EU Directives, as well as other decisions and action plans proposed for the countries of Central and Eastern Europe. Under this concept, economic growth and material welfare of the population is possible only if the state maintain a favorable environment and natural resources through the implementation of innovations in various fields. One of the measures taken at EU level for environmental protection has been reviewing the Waste Framework Directive. The main objective of the new *Directive – Framework Directive 2008/98/EC on waste* is waste prevention and reduction of their associated impacts on the environment, but also reducing overall impacts of resource use and increase efficiency of their use.

Currently, we have tens of thousands of tones of industrial waste production, household wastes, including old units of TVs, radios, refrigerators, washing machines or other electronic equipment that needs to be lifted by specialized firms and environmental treated, and then subject to recovery and recycling in accordance with EU environmental legislation. Record amount of household waste has a growing trend due to the occurrence of the broad spectrum of everyday consumer goods, including packaging (figure 1).

Conform datelor statistice, în anul 2008 s-au format circa 4,0 mln.tone deșeuri de producere. Ramurile care generează cele mai mari cantități de deșeuri sunt: industria extractivă, industria alimentară și a băuturilor, creșterea animalelor (figura 2).

According to statistics, in 2008 were formed about 4.0 mln. tones of production waste. Industries that generate the largest quantities of waste production are: mining, food and beverage industry, livestock (figure 2).

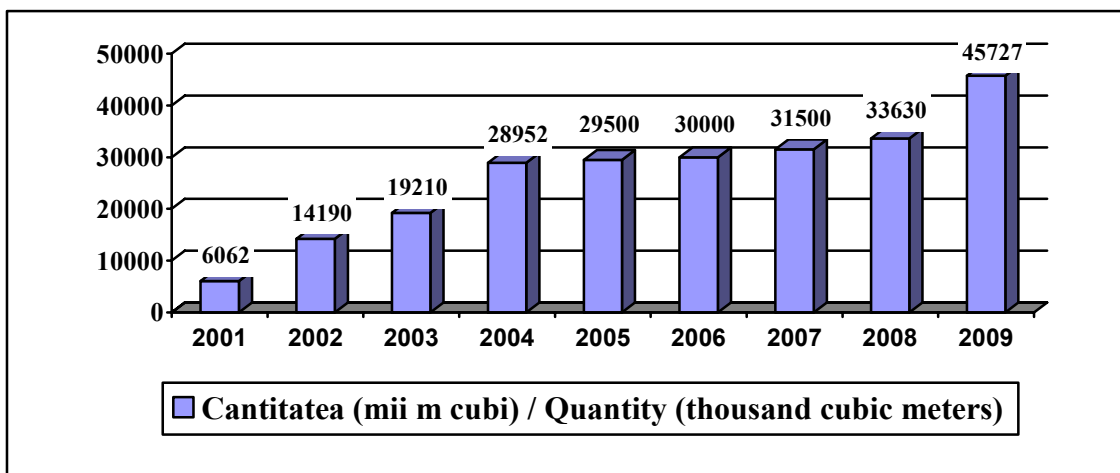

Figura 1. Cantitatea deșeurilor menajere, anii 2001-2009 / Figure 1. The amount of household waste, years 2001-2009

Sursa: Anuarul IES – 2009 „Protecția mediului în Republica Moldova”. Tipografia „Sirius” SRL, Chișinău, 2010 / Source: SEI Yearbook - 2009 "Environmental Protection in Moldova." Typography "Sirius" SRL, Chisinau, 2010

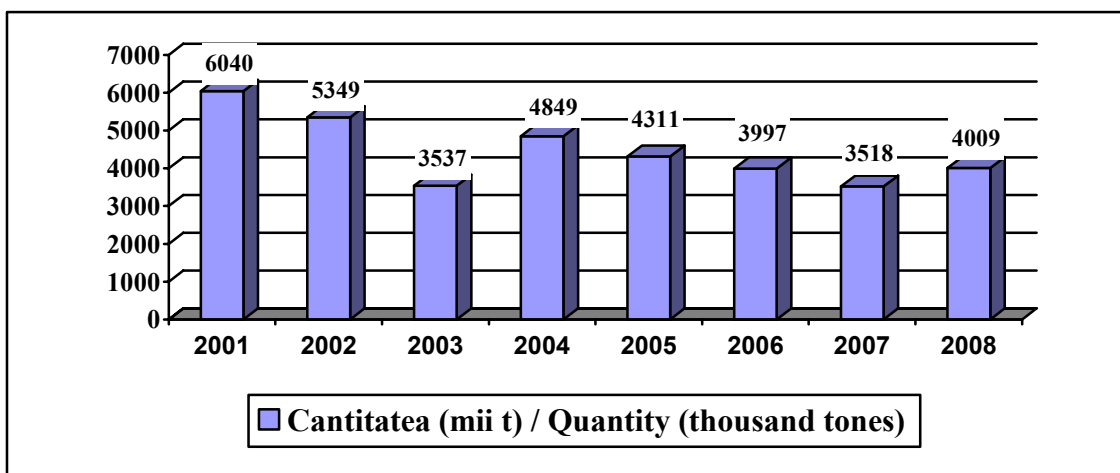

Figura 2. Dinamica deșeurilor de producție / Figure 2. Dynamics of production waste

Sursa: Anuarul IES – 2009 „Protecția mediului în Republica Moldova”. Tipografia „Sirius” SRL, Chișinău, 2010 / Source: SEI Yearbook - 2009 "Environmental Protection in Moldova." Typography "Sirius" SRL, Chisinau, 2010

Orice dezechilibru în mediu poate cauza pierderi enorme în domeniul economic. Astăzi problema se pune în a utiliza eficient resursele și a implementa măsuri de prevenire a poluării mediului în urma activităților economice. În acest context, considerăm că căile reale de creștere a economiei prin investiții în inovații, inclusiv a dezvoltării economiei mediului, trebuie să se bazeze pe următorii piloni:

1. Investițiile străine constituie, în etapa actuală, primul pilon care ar permite redresarea economiei,

Undoubtedly, any imbalance in the environment can cause huge losses in the economic field. Today the question is put to use resources efficiently and to implement measures to prevent environmental pollution from economic activities. In this context, consider that the actual paths of economic growth through investment in innovation, including the development of environmental economic, must be based on the following pillars:

1. Foreign investments must be considerate

utilizând astfel practica țărilor europene prin crearea parcurilor industriale cu tehnologii performante, o inițiativă promovată deja de Academia de Științe și susținută de autorități. Aceste parcuri industriale pot fi create în baza unor hotărâri de Guvern și vor crea mii de locuri de muncă bine plătite.

2. **Businessul mic constituie cel de al doilea pilon**

pentru creșterea economiei, care ar permite dezvoltarea de întreprinderi mici și mijlocii, crearea de noi locuri de muncă, precum și sporirea veniturilor populației. În acest context, mijloacele financiare necesare pot fi obținute din diferite surse de finanțare, inclusiv banii trimiși acasă de cei plecați la muncă peste hotare, care constituie circa un buget anual al țării. În acest caz, ar fi binevenită aprobarea, la nivel de stat, a unei strategii naționale privind înlesnirea investirii acestor surse.

3. **Fondurile europene reprezintă cel de al treia pilon**

important în atragerea de mijloace financiare la relansarea economică, care pot fi utilizate ca investiții în inovații pe probleme mari și stringente. Însă nu întotdeauna aceste mijloace financiare sunt utilizate după destinație și eficiența lor lasă de dorit.

Cele expuse mai sus confirmă necesitatea redresării simultane a situației în domeniul ecologiei și calității mediului economic. Acest proces poate fi realizat în două etape. Prima etapă ar fi cea de stabilizare ecologică (până în anul 2015), cea de a doua – de redresare ecologică (până în anul 2020).

În prima etapă, o importanță deosebită se va acorda unor măsuri de ordin economic, tehnico-științific, legislativ și organizatoric. *În acest sens se propune:*

- mărirea investițiilor pentru lucrările de protecție a mediului din bugetul de stat în mărime de 1,5-2,0 % din PIB, precum și finanțarea acestei sfere din alte surse, granturi, investiții străine;
- promovarea politicii de utilizare rațională a resurselor naturale;
- sporirea eficienței instalațiilor existente de captare a substanțelor nocive care se degajă în bazinul aerian, a apelor uzate, micșorarea consumului de apă în industrie și în sistemul locativ particular, modernizarea sistemului tehnologic, gestionarea și managementul deșeurilor etc.;
- definitivarea statutului juridic al Consiliului de Administrare a Fondului Ecologic Național, abilitat cu drepturi de asigurare în domeniul protecției mediului, creditare, servicii bancare, elaborare a mecanismului legislativ și normativ de realizare, conform nivelului activității fondurilor de mediu internaționale, ceea ce ar permite pe viitor crearea unei bănci ecologice, care ar elibera credite pe termen lung cu o dobândă de 5-7%. Actualul mecanism de cofinanțare a proiectelor din FEN nu este cel mai reușit din cauza utilizării lor ineficiente.

Din punct de vedere științifico-practic, armonizarea factorilor economici cu cei ecologici

the first pillar, which would allow recovery of the economy, using the practice of European countries by creating industrial parks with advanced technologies, an initiative already promoted by the Academy of Sciences and supported by authorities. These industrial parks could be created on the basis of Government decisions, which will create thousands of well-paid jobs.

2. Small business is the second pillar for economic growth, allowing the development of small and medium-sized enterprises, creating jobs and increasing income. In this context, financial resources can be obtained from various sources of funding, including money sent home by those who left to work abroad, which is about a country's annual budget. In this case it would be welcome at the state level the approval of a national strategy for facilitating the investment of those sources.

3. European funds represent the third important pillar in attracting funds for the economic recovery, which can be used as investments in innovation in large and pressing problems. But these funds are not always used by destination and their efficiency is poor.

The above confirms the need for simultaneous recovery of the situation in the field of ecology and economy. This process can be done in two stages. The first step would be the ecological stability (2015), second - ecological recovery (until 2020).

During the first stage there will be given special importance to economic, technical, scientific, legal and organizational measures. *In this regard it is proposed:*

- to increase the investments in environmental protection work from the state budget in the amount 1.5-2.0% of GDP, and financing of this sphere from other sources, grants, foreign investment;
- to promote rational policy in use of natural resources;
- capture efficiency from existing installations that emit harmful substances in the air basin, wastewater, reducing water consumption in industry and in particular the housing system, modernize technology, management and waste management etc.;
- finalizing the legal status of the Board of the National Ecological Fund (NEF), empowered with considerable powers in environmental insurance, credit, banking, development of legislative and regulatory mechanism of realization, according to activity levels of international environmental funds, which would allow future creation of an ecological bank, which would release the long-term loans with an interest of 5-7%. The current mechanism for financing projects in NEF is not the most successful because of their inefficient use.

From the scientific and practical point of view,

presupune:

- elaborarea proiectului – schemă de amplasare pe teritoriul țării a Centrelor de colectare și reciclare a deșeurilor, crearea industriei specializate de reciclare a diferitor tipuri de deșeuri ca ramură separată în industria națională;
- crearea unui mecanism economic de reglementare calitativ nou, reglementarea ecologică-economică (sistemul de impozite și plăți) care să asigure folosirea rațională a resurselor naturale și protecția eficientă a mediului;
- elaborarea unui program complex de lungă durată pentru protecția aerului atmosferic, care ar cuprinde și implementarea Programului „Rabla” (acceptat la nivelul UE) conform standardelor Euro-1, Euro-2, Euro-3, Euro-4, Euro-5, având drept scop reducerea emisiilor de noxe de la transportul auto;
- elaborarea standardelor naționale în domeniul protecției apelor, aerului, solului etc. și aproximarea lor la standardele internaționale.

În cea de a doua etapă se propune:

- elaborarea noilor tehnologii care conțin măsuri de ecologizare a producției și micșorarea substanțială a folosirii resurselor naturale și energetice;
- proiectarea, construcția și punerea în funcțiune a unor instalații moderne de captare a substanțelor nocive degajate în bazinul aerian și a instalațiilor de purificare a apelor de scurgere pluvială a localităților etc.;
- implementarea și sporirea eficienței măsurilor de educație ecologică a populației, creșterea disciplinei tehnologice și ecologice a lucrătorilor ocupați în diferite domenii pentru asigurarea gradului necesar de ecologizare a economiei naționale.

În etapa actuală este foarte important de a îmbina cercetările economice cu cele ecologice, lucru nelipsit de dificultăți. O parte din economiști consideră că chiar dacă protecția mediului este importantă, nu se poate impune o schimbare rapidă și totală a sistemelor tehnice. În primul rând, pentru că nu s-au inventat încă mijloacele de reducere a poluării pentru toate tipurile de mecanisme sau acestea nu sunt încă foarte eficiente. În al doilea rând, pentru că o reorganizare a mijloacelor tehnologice, fie lentă sau rapidă, necesită capital pe care nu-l putem furniza. Asemenea idei nu pot fi ignorate, din moment ce se cere o armonizare a dezvoltării economiei naționale cu respectarea normelor ecologice. În *concluzie*, problema creșterii economice urmează a fi analizată de pe poziții ecologice, astfel încât paradigma economiei prin ecologie să-și facă loc în teoria și practica economică curentă.

Concluzii

1. Cadrul legislativ în domeniul armonizării relațiilor economice și ecologice la un nou nivel de dezvoltare nu este elaborat, iar cel existent nu este unul eficient. Structura și conținutul imperfect al legilor, suprapunerea lor, contradicțiile dintre legi – toate acestea frânează implementarea cu succes a acestora. Pentru a pune baza promovării unei

the harmonization of the ecological and economical factors includes:

- project development – location scheme across the country to collect and recycle waste, creation of specialized industry of various types of waste recycling as a separate branch of national industry;
- creating a new qualitative economic regulatory mechanism, ecological and economic regulation (the system of taxes and payments) which will ensure rational use of natural resources and effective environmental protection;
- developing long-term program to protect air, which would include the implementation of the Program “Rabla” (accepted in the EU) according to Euro-1 standards, Euro 2, Euro 3, Euro 4 Euro 5 having the aim of reducing NOx emissions from road transport;
- developing national standards for the protection of water, air, soil, etc. and approximating them to international standards.

The second phase proposes to:

- develop a new green technologies that include measures of greening production and substantial reduction of the use of natural resources and energy;
- design, construction and operation of modern installations to capture harmful substances released into the air basin etc.;
- implement and increase the measures of the population education, increasing environmental and technological discipline workers engaged in different areas to ensure the necessary degree of greening the economy.

At present it is very important to combine economic and ecological research, which is not easy at all. Some economists believe that even if environmental protection is important, is not possible to impose a rapidly and full changing of technical systems. Firstly, because at the moment are not invented measures of reducing pollution for all types of machinery or they are still not very effective. Secondly, because a reorganization of technology, whether slow or rapid, requires capital that we can not provide. Such ideas can not be ignored, since it requires a harmonization of national economic development with the respect of environmental rules. In conclusion, the issue of economic growth must be analyzed from environmental positions, which make possible to include ecological economics paradigm in current economic theory and practice.

Conclusions

1. The legislative framework in the field of economic and ecological relations to a new level of growth is not developed and the existing one is not effective. Imperfect structure and content of laws, their overlapping, contradictions between laws - all of which prevent their

- politici privind racordarea relațiilor economice și a celor ecologice urmează să fie luate măsuri pentru a fi elaborat un plan strategic în domeniul respectiv, precum și revizuirea legislației existente cu ajustarea acesteia la legislația comunitară;
2. Țara se află într-o perioadă de tranziție, mecanismul economic de soluționare a problemelor de mediu este neeficient și se constată faptul că agenții economici mizează pe producere în detrimentul protecției mediului. În plus, nu există o coordonare dintre activitățile economice și cele ecologice;
  3. Plata pentru analizele daunelor cauzate mediului se transferă în fondul ecologic, constituind însă o sursă neînsemnată de venit, din moment ce aceste amenzi sunt stabilite în baza salariului minim, care reprezintă o sumă neînsemnată (20 lei). Creșterea inflației duce la devalorizarea rapidă a acestor sume și, deci, amenzile rămân a fi neefective. Amenzile pentru poluarea mediului trebuie indexate în conformitate cu rata trimestrială a inflației;
  4. În prezent, ponderea activităților industriale restrânse și a afacerilor în economia națională nu este foarte semnificativă, de aceea ele nu au un rol important în implementarea planurilor privind protecția mediului înconjurător. Trebuie întreprinse eforturi pentru a atrage atenția managerilor la necesitățile implementării tehnologiilor avansate ce contribuie la diminuarea poluării factorilor de mediu, precum și a organizațiilor internaționale în vederea implementării proiectelor-pilot, investițiilor directe în economie și ecologie;
  5. Perioada de criză prin care trece Republica Moldova impune necesitatea adoptării unor măsuri urgente și decisive. Se știe că lucrurile se pot schimba spre bine numai în cazul promovării unei politici de revitalizare a economiei și a redresării factorilor de mediu; mai mult ca atât, limitele emisiilor de poluanți nu sunt stabilite în conformitate cu cele mai moderne tehnologii disponibile din cadrul standardelor internaționale. Ca rezultat, măsurile luate nu contribuie la reducerea fluxului de emisii, de aceea trebuie implementate regulamentele care ar beneficia de practica și experiența europeană contemporană, în special în ceea ce privește standardele calității aerului atmosferic, gestionării deșeurilor, alimentării cu apă potabilă de calitate bună a populației rurale etc.;
  6. În etapa actuală se acordă puțină atenție administrării deșeurilor, de aceea se propune formularea unor obiective ce urmăresc reducerea folosirii resurselor naturale și a volumului de deșeuri, înlesnirea procesului de prelucrare a deșeurilor și adaptarea tehnologiilor la standardele moderne, impuse de cerințele economiei și protecției mediului. Legislația existentă, deși asigură posibilitatea unei implementări eficiente a
- successful implementation. In order to promote the harmonization of economic policies and the environmental measures to be taken to have developed a strategic plan in that area, and reviewing existing legislation to adjust it to EU legislation;
2. The country is in a transitional period, economic mechanism of solving environmental problems is inefficient and it is found that businesses rely on production at the expense of environmental protection. In addition, there is no coordination between economic and environmental activities;
  3. Payment for environmental damage analysis are transferred in ecological fund, however being an insignificant source of income, since these fines are set in the minimum wage, which is an insignificant amount (20 million). Rapid increase in inflation leads to devaluation of these amounts and, therefore, the fines remain to be ineffective. Fines for environmental pollution should be indexed according to a quarterly rate of inflation;
  4. Currently, the share of restricted industrial and business activities in the national economy is not very significant, so they have an important role in implementing environmental protection plans. Efforts should be to draw attention to the needs of managers in implementing advanced technologies that contribute to reducing the environmental pollution and international organizations to implement pilot projects, direct investment in the economy and ecology;
  5. The period of the crisis facing the Republic of Moldova requires urgent and decisive actions. We know that things can change for the better only if policies to promote economic revitalization and recovery of environmental factors, moreover, pollutant emission limits are established in accordance with the most modern technology available in the standards international. As a result, the measures do not contribute in reducing the flow of emissions, that's way must be implemented regulations that would benefit from contemporary European practice and experience, particularly in terms of air quality standards, waste management, population water supply of good quality etc.
  6. Currently, waste management is given little attention and therefore it proposes to formulate goals that aim to reduce natural resource use and waste generation, facilitating the processing of waste and adapt technologies to modern standards imposed by the economy and the environment. Existing legislation, even if provides the possibility of effective implementation of environmental requirements and waste reduction, clean technology

cerințelor de mediu și reducerea deșeurilor, implementarea tehnologiilor pure, se consideră, totuși, insuficientă în etapa dată. Acesta este argumentul pentru elaborarea unui nou proiect legislativ în domeniul gestionării deșeurilor.

deployment is considered insufficient at this stage, however. This is the argument for developing new draft legislation in waste management.

Bibliografie/Bibliography

1. Negrei C., *Bazele economiei mediului*. Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1998.
2. Teleuță A., Duca Ch., Stratan A. *Economia mediului și dezvoltarea durabilă*. Ministerul Ecologiei, Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului, Banca Mondială, ONG „Ecospectru”, Chișinău, 2003.
3. Mățu M., *Economia protecției mediului înconjurător*. Academia de Studii Economice din Moldova. Complexul editorial-poligrafic al ASEM, Chișinău, 1998.
4. Capcelea A., *Centrul Republican de Mediu Moldova*. Perspectivele integrării ecologice europene. Ed. „Prag-3” SRL, Chișinău, 2000.
5. Anuarul IES – 2009 „Protecția mediului în Republica Moldova”. Tipografia „Sirius” SRL, Chișinău, 2010.
6. Măncu A., *Marea debarasare de la colectare la valorificare*, Revista „Ecologic” nr.38 mai 2008. Ed. „Ecologic Grup” SRL, București, 2008.

SCĂDEREA NATALITĂȚII SUB INFLUENȚA MODERNIZĂRII ȘI CREȘTERII GRADULUI DE INSTRUIRE

Lector sup. Adrian GROZAV, ASEM

Transformările care au intervenit în dinamica natalității, odată cu tranziția demografică, sunt radicale și influențate de schimbările social-economice. Tranziția natalității de la tipul tradițional la cel modern (rațional) are o influență asupra evoluției naturale a populației. Există numeroși factori care au contribuit la scăderea natalității, unul din acești factori fiind și nivelul de instruire al populației, îndeosebi a femeilor. Conform datelor din articolul dat, se observă că numărul copiilor ce revin unei femei descrește odată cu creșterea nivelului de instruire al acestora. Există diferențe în ceea ce privește numărul copiilor ce revin femeilor de diferite naționalități, totodată existând și diferențe după teritoriu.

Cuvinte-cheie: tranziția demografică, rata natalității, gradul de instruire, numărul de copii.

Transformările care au survenit în dinamica natalității, odată cu desfășurarea tranziției demografice, sunt radicale și influențate de schimbările social-economice parvenite în societate. Tranziția natalității de la tipul de reproducere tradițional la cel contemporan (rațional) are o influență enormă asupra mișcării naturale a populației și duc la modificarea a numeroși indicatori ce țin de natalitate.

Micșorarea natalității a cunoscut trei perioade bine evidențiate: 1) perioada ce cuprinde mijlocul

THE DECREASE OF BIRTH RATE UNDER THE INFLUENCE OF MODERNIZATION AND INCREASE OF EDUCATIONAL DEGREE

Senior Lecturer Adrian GROZAV, AESM

The changes which have happened in the dynamics of fertility by the demographic transition are radical. They have formed under the influence of social and economic changes. The fertility transition from traditional type to modern type (rational type) has a big influence on the natural movement of population. There are many factors which influence on the process of reducing fertility. One of these factors is the level of education of population mostly the level of women education. From the data presented in this statement, we can observe that the number of children is reducing with the level of women education. Differences in the number of children can be observed at women with different nationalities. At the same time there are territorial differences in fertility.

Key words: demographic transition, birth rate, level of education, number of children.

The transformations that have occurred in the birthrate dynamics, together with the development of the demographic transition are radical and are influenced by the social-economic changes which have affected the society. The birthrate shift from the traditional reproduction to the contemporary one (rational) has a gigantic influence over the natural movement of population and lead to the modification of numerous indicators related to birthrate.

anilor '20 până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial (de la 43,6‰ până la 26,6‰, în anul 1940); 2) perioada 1950-1965 (de la 38,9‰ la 20,4‰); 3) perioada 1988-2002 (de la 20,5‰ la 9,9‰, acest indicator de 9,9‰ fiind și minimul înregistrat pe o perioadă de 167 ani).

Scăderea ratei natalității la mijlocul anilor '20 ai secolului al XX-lea, se explică prin tranziția demografică, și anume prin scăderea mortalității care a început după anul 1880. Până la tranziția demografică, rata natalității era mare drept consecință a unei mortalități mari. Tendințe clare de reducere a natalității au început să se manifeste și atunci când în societate au apărut unele transformări sociale ce țin de situația femeii și a copiilor în familie, totodată au loc și modificări ale unor norme morale etc.

O scădere rapidă a natalității s-a înregistrat și pe parcursul anilor '50, mijlocul anilor '60 ai secolului al XX-lea, ca rezultat al antrenării tot mai mult a femeilor în câmpul muncii în afara gospodăriei, creșterii gradului de instruire și a calificării profesionale. Unul din factorii care au contribuit la micșorarea natalității a fost alfabetizarea populației. Acest indicator s-a modificat esențial pe parcursul secolului al XX-lea (tabelul 1).

De exemplu, în anul 1930, în categoria de vârstă 20-64 de ani, din care fac parte cele mai multe persoane fertile, 53,7% erau analfabete, din care 70,1% le constituiau femeile. În anul 2004, indicatorul respectiv s-a micșorat la 0,1%, din care 0,07% revin persoanelor de sex feminin.

The birthrate decrease went through three well revealed periods: 1) the middle of 20s until the end of the World War II (from 43.6%, till 26.6% in 1940); 2) 1950-1965 (from 38.9% to 20.4%); 3) 1988-2002 (from 20.5% to 9.9%, this indicator of 9.9% is the smallest registered in 167 years time period).

The decrease of the birthrate in the middle of 20s in XX-th century is explained by the demographic transition and mainly by the mortality decrease which started after 1880. Until the demographic transition, the birthrate was high as a consequence of a high mortality. The clear cut tendencies of birthrate decrease started to show up when in society have appeared some social transformations related to the situation of women and children in the family, along at the same time there took place the modifications of some moral standards as well.

A rapid diminution of the birthrate was also registered during the 50s, and middle of 60s of the XX-th century, as a result of training of more women employed outside of the households, and of the increase of education degree and professional qualification. One of the factors which has contributed to the birthrate decrease was the literacy of population. This indicator was modified essentially over the XX-th century (table 1).

For instance, in 1930 in the age-group of 20-64 years, the group to which belong the majority of fertile people and namely 53,7% form the total population were illiterate, out of whom 70,1% represented women. In 2004 the respective indicator decreased till 0,1%, out of which 0,07% belong to females.

Tabelul / Table 1

**Persoanele analfabete pe unele grupe de vârstă în (%) /
Illiterate persons in some age groups in (%)**

	Sexul / Sex	Total pe grupe de vârstă / Total by age group			
		8-12 ani / years	13-19 ani / years	20-64 ani / years	65 +
Basarabia / Bessarabia anul / year 1930	Total / Total	53,6	53,7	65,7	84,2
	Bărbați / Males	44,2	39,2	50,8	78,9
	Femei / Females	63,2	70,1	80,1	90,0
Republica Moldova / Republic of Moldova, anul / year 2004	Total / Total	0,4	0,1	0,1	7,4
	Bărbați / Males	0,4	0,2	0,08	2,7
	Femei / Females	0,3	0,1	0,07	10,3

Sursa: adaptare după [1; 5, p. 405]

Source: developed on [1; 5, p. 405]

Creșterea nivelului educațional al femeilor poate fi asociat cu formarea unui comportament rațional în procesul de reproducere. Procesul de alfabetizare a populației a evoluat odată cu tranziția demografică și a influențat atât asupra scăderii

The increase of women's educational level can be associated with the creation of a rational behavior in the process of reproduction. The process of the population literacy evolved together with the demographic transition and had influenced the decrease of mortality, as well as

mortalității, cât și a natalității. Creșterea gradului de alfabetizare a persoanelor a contribuit și la ridicarea nivelului de instruire a populației. În perioada 1959-2004, are loc modificarea nivelului de instruire a populației. Este în creștere numărul persoanelor cu studii universitare, medii generale, general obligatorii, iar până în anul 1989 a fost în creștere și numărul persoanelor cu studii medii de specialitate. Numărul persoanelor cu studii universitare, la 1000 de persoane în vârstă de 15 ani și peste, a crescut în perioada 1959-2004 de la 15 la 111 persoane, cu studii medii generale – de la 47 la 333 persoane, general obligatorii – de la 189 la 318 persoane. Cerințele tot mai complexe față de persoanele instruite fac că ponderea persoanelor cu studii primare să scadă.

Creșterea nivelului educațional al femeilor este un factor important în desfășurarea tranziției demografice, îndeosebi în evoluția natalității. Femeile cu un nivel mai ridicat al educației sunt mai instruite referitor la folosirea contraceptivelor. Aspirația lor este ca urmașii să primească o educație cât mai bună, totodată ele fiind conștiente că o educație mai bună a copiilor necesită cheltuieli mai mari. Un factor care a contribuit la micșorarea natalității în procesul educațional este și perioada în care o femeie este antrenată în procesul de acumulare a studiilor. Majorarea perioadei de studii contribuie la micșorarea numărului copiilor pe care îi poate avea o femeie.

Numărul copiilor descrește odată cu creșterea gradului de instruire și crește la grupul de persoane cu un grad mai mic de instruire, iar numărul maxim de copii se înregistrează la femeile analfabete. La 1000 de femei analfabete revin 3140 de copii, pe când la cele cu studii universitare revin doar 1386 de copii (figura 2). O importanță deosebită în reducerea natalității o are și creșterea tot mai mare a „costului copiilor”. Schimbările social-economice care au intervenit îndeosebi după anii '50 ai secolului al XX-lea au demonstrat că bunăstarea familiei nu mai depinde de numărul de membri care sunt într-o familie, ci de aptitudinile fiecărui individ în parte, cât de bine este instruit și pregătit pentru a participa la munca în afara gospodăriei. Pe parcursul secolului al XX-lea are loc și creșterea nivelului de trai al populației și aceasta, într-o oarecare măsură, a influențat asupra natalității. În toate statele care au trecut prin tranziția demografică, creșterea nivelului de trai a contribuit la micșorarea natalității.

Creșterea nivelului de trai al populației a determinat alegerea indivizilor de a avea copii sau de a trăi mai bine. Ocuparea femeilor în diverse ramuri ale economiei, în special după anii '60 ai secolului al XX-lea, a contribuit la micșorarea natalității pe teritoriul Republicii Moldova. Practic, după perioada anilor '60 ai secolului al XX-lea, ponderea femeilor ocupate în economie s-a mărit esențial. Alegerea între ocuparea femeilor în afara gospodăriei casnice și gospodăria casnică a modificat mentalitatea lor. Anume decizia luată de către femei de a naște copii

the birthrate. The increase of literacy degree of people contributed to the growth of the education level of population. From 1959 till 2004 took place the modification of the education level of population. It is growing the number of people with the superior degree, medium degree and compulsory degree of education, while until 1989 it was growing the number of people with the medium degree of specialization. Out of 1000 people of age 15 and over it has increased the number of people with the university studies in the period of 1959-2004 from 15 to 111 persons, with medium degree it increased from 47 to 233 persons and with universal compulsory degree from 189 to 318 persons. More complex requirements towards the educated people makes the share of persons with primary education to decrease.

The growth of the women's educational level is an important factor of the development in the demographic transition, especially in the birthrate transition. Women with a higher level of education are more aware with the use of birth-control methods. Their aspiration is that their descendents will receive a better education, in the same time they are aware that a better education for children requires higher expenditures. A factor that contributed to the birthrate decrease in the educational process is also the period when a woman is trained in the process of the studies accumulation. The extend of studying period contributes to the lowering of the number of children that a woman can have.

The number of children decreases together with the increase in the educational level and it grow in the group of persons with a lower degree of education, thus, the biggest number of children is registered for the illiterate women. To 1000 illiterate women are attributed 3140 children, while to those with university education are attributed 1386 children (figure 2). A special contribution to the birthrate decrease was determined by a greater increase of "children's cost". The social-economic changes that intervened, especially after the 50s of XX-th century, have proved that the well being of a family does not depend anymore on the number of its members, but on the abilities of each individual in part, how wellhe/she is educated and prepared for participation in the labor outside of the household. During the XX-th century took place the growth of the population standard of living and this growth, in some way has influenced the birthrate. In all the countries that went through the demographic transition the rise of the living standard contributed to the birthrate decrease.

The increase of the population standard of living determined the individual's choice of having children or living better. The women occupation in different branches of the economy, especially after the 60s of the XX-th century, has contributed to the birthrate decrease in the Republic of Moldova. Practically after the 60s of the XX-th century, the women share occupied in economy increased considerably. The women choice between being occupied outside of households and within households has modified their way of thinking.

sau de a-și face o carieră, probabil, a contribuit la micșorarea natalității. Especially the decision taken by women to have children or to have a career, probably has contributed to the birthrate decrease.

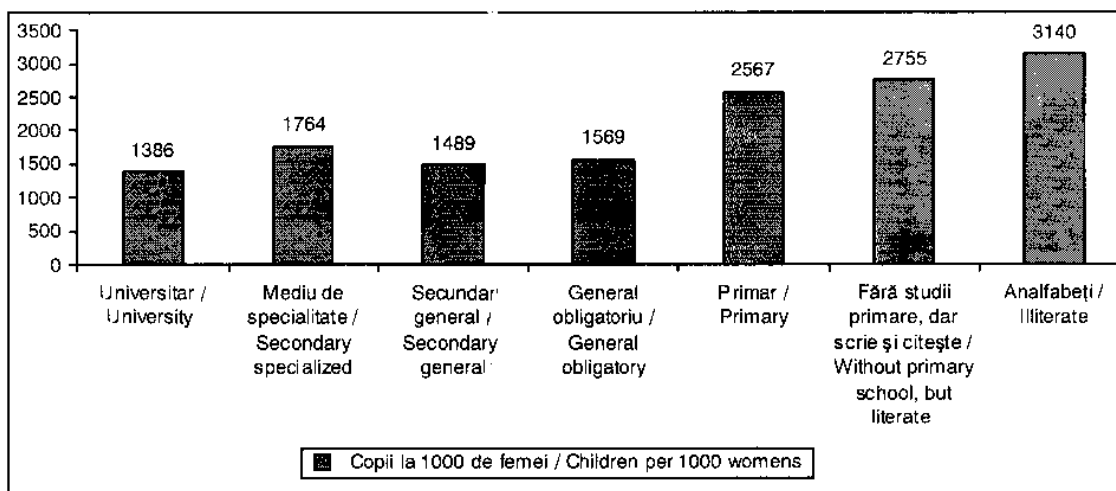

Figura. 1 Numărul copiilor la 1000 de femei, după nivelul de instruire, în anul 2004 / Figure 1. Number of children per 1000 women, according to the educational level, year 2004

Sursa / Source: [6, p. 271-273]

Unul din factorii cărui i s-a acordat o atenție deosebită în studierea micșorării natalității este creșterea cheltuielilor pentru educarea copilului. Acest factor mai este cunoscut sub denumirea de *teoria microeconomică*, propusă de către G. Becker [2].

O încercare de-a arăta cum influențează costul îngrijirii copilului asupra familiilor cu copii și asupra familiilor fără copii a fost întreprinsă de către Olivia Ekert-Jaffe. Autorul aduce următorul exemplu: dacă o familie dispune de 1000 de unități valutare și cheltuiește 200 de unități valutare pentru unicul copil, se poate considera că „costul” acestui copil ar fi de 200/1000 unități valutare, ceea ce ar însemna 20%. Însă, de fapt, situația reală nu este aceeași, deoarece venirea unui copil pe lume e însoțită de o reducere a nivelului de viață. Cheltuielile de 200 de unități sunt finanțate direct de către părinți, deci familia rămâne cu 800 de unități valutare, ceea ce ar însemna că nivelul de viață al părinților a diminuat, acest cost fiind de 25%, adică 200/800 [3, p.70].

Este dificil de-a determina „costul” direct al copilului, deoarece aceste cheltuieli nu pot fi analizate direct; și chiar dacă ar fi posibil de-a reține toate cumpărăturile destinate copilului, suma dată poate fi mai mică decât costul real de îngrijire a unui copil. Venirea pe lume a unui copil este însoțită de schimbarea modului de viață al familiei. Familia este impusă să determine alegerea unui anumit comportament, de a merge la cinema sau de-a privi acasă televizorul, de a merge într-o vacanță costisitoare sau a se reține de la această călătorie și toate aceste pot fi incluse în costul de îngrijire a copilului. O mare influență o are și factorul dorinței

One of the factors, to which was paid a special attention, in studying the birthrate decrease, is attributed to increasing expenditures for the children education. This factor is also known as the title of the *microeconomic theory* proposed by G. Becker [2].

An attempt to show how the cost of looking after a child influences the families with child and families without children was realized by Olivia Ekert-Jaffe. The author brings the following example: if a family disposes 1000 m.u. and spends 200 m.u. for a single child, it can be considered that the cost of this child would be 200/1000 m.u., which means 20%. In fact, the real situation is different, because the birth of a child is accompanied by the diminishing of the standard of living. The spending of 200 m.u is financed directly by parents, so the family remains with 800 m.u., which means that the parents' standard of living has diminished, and this cost constitutes 25%, namely 200/800 [3, p. 70].

It is difficult to determine the direct cost of a child, because these expenditures can't be analyzed directly and even though it could be possible to afford all the purchases for children, the given sum can be less than the real cost of looking after a child. The birth of a child is accompanied by the change in the lifestyle of the family. The family is forced to determine the choice of a certain behavior, to go to the cinema or to watch TV at home, to have an expensive vacation or to forgo this trip and all these things can be included in the cost of looking after a child. A great influence has also the desire of social mobility which is also known as a social porosity. According to this concept each family in a democratic society tries to level up on a

mobilității sociale, care mai este cunoscut sub denumirea de *porozitate socială*. Conform acestui concept, fiecare familie într-o societate se străduie să se ridice pe o poziție socială cât mai înaltă. Cu cât familia se găsește pe o poziție mai înaltă, cu atât îi este mai dificil să se mențină pe poziția dată, cu un număr tot mai mare de copii. Timpul pentru educare, costul educației și al studiilor copiilor joacă un rol decisiv în determinarea numărului copiilor în familie [7, p.33-35].

Procesul tranziției demografice are o influență asupra întregii populații a țării, însă în manifestarea unor procese ce țin de tranziția demografică pot să apară diferențe de la o regiune la alta. Analiza dinamicii mișcării naturale a populației pe unități administrative teritoriale ale Republicii Moldova evidențiază existența unor discrepanțe teritoriale ale ratei natalității, acest fenomen manifestându-se pe direcția de la Nord spre Sud, totodată având și o conotație istorică.

Prezența discrepanțelor teritoriale în dinamica mișcării natalității poate fi explicată prin influența unor factori socio-economici, socio-culturali și a tradițiilor asupra populației din raioanele date. Diferențele între indicii mișcării naturale pe anumite raioane pot fi explicate și prin structura etnică a populației, la baza cărei mai stă și gradul de instruire a ei, îndeosebi a femeilor.

În anul 2007, similar perioadelor anterioare, existau diferențe teritoriale ale ratei natalității între regiunea de nord și cea din centru și sud. Analiza structurii etnice a populației pe raioane evidențiază faptul ca unele raioane din nordul și sudul țării au o componență mai neomogenă decât unele raioanele din centru. Așadar, pare că și factorul etnic să joace un rol dominant în procesul tranziției demografice, deoarece în structura etnică a acesteia există diferențe între numărul de copii ce revin la o femeie (tabelul 2).

higher social position. The higher is the position of the family, the more difficult is to maintain itself on this position with a greater number of children. The time allocated for education, the cost of education of children plays a decisive role in the determination of the number of children in a family [7, p. 33-35].

The process of the demographic transition influences the entire population of a country, but in the manifestation of some processes which are related to the demographic transition there can appear some differences from one region to another. The analysis of the dynamics of the natural movement of population over the administrative territorial units in the Republic of Moldova highlights the existence of some territorial discrepancies of the birthrate. This phenomenon that manifested through a direction from North to South also has a historical connotation.

The existence of the territorial discrepancies in the dynamics of the birthrate movement can be explained by the influence of some social economic, social cultural factors and traditions over the population in the specific districts. The differences among the natural movement indexes over certain districts can also be explained by the ethnic structure of population that has at its foundation also the population degree of education, especially of women.

In 2007 similar to the previous periods there existed territorial differences of birthrate among the northern, central and southern regions. The ethnical structural analysis of population over the districts highlights the fact that some districts from the north and the south of the country have a less homogeneous composition than some districts from the centre of the Republic. Although it seems that the ethnic factor also plays a dominant role in the process of demographic transition, because in the ethnic structure of population there exist differences in the number of children attributed to a woman (table 2).

Tabelul / Table 2

Numărul copiilor per 1000 de femei după naționalitate, în 2004 (în medie) /
Number of children per 1000 women by main nationalities, in 2004 (average)

Naționalitatea / Nationality	Numărul copiilor total / Total number of children	Numărul copiilor în mediul urban / Number of children in urban area	Numărul copiilor în mediul rural / Number of children in rural area
Moldovence / Moldavian	1758	1222	2035
Ucrainence / Ukrainian	1671	1419	1971
Rusoaice / Russian	1364	1250	1940
Găgăuze / Gagauzian	1997	1628	2234
Românce / Romanian	1436	1170	1873
Bulgăroaice / Bulgarian	1763	1474	2023

Sursa / Source: [6, p. 268-269]

Conform recensământului populației din anul 2004, cel mai mare număr de copii la 1000 de femei s-a înregistrat la cele de naționalitate găgăuză, la

According to the population census from 2004 the biggest number of children out of 1000 women was registered to the Gagauzians; to 1000 women is attributed

1000 de femei revenind 1997 de copii, pe locul doi plăsându-se femeile de naționalitate bulgară – cu 1763 de copii, aceste naționalități fiind îndeosebi concentrate în partea de sud a țării – UTA Gagauzia și raionul Taraclia. Locul trei revine moldovencelor; la 1000 de femei cu vârsta de 15 ani și peste le revin 1758 de copii, pe ultimul loc se plasează rusoaicele, cu 1364 de copii la o 1000 de femei.

Prezența unei rate a natalității mai mici în unele raioane din nord și a unei natalități mai mari în unele raioane din centrul și sudul R. Moldova mai poate fi explicată și prin structura etnică a populației din aceste raioane. Analiza comparativă a acestora în raioanele de nord evidențiază predominarea populației de naționalitate moldovenească, însă în raioanele cu cea mai mică rată a natalității, așa cum ar fi: Donduseni, Ocnița, Edineț, Glodeni, o pondere mare în comparație cu alte raioane din centrul și sudul republicii, o are populația de naționalitate rusă și ucraineană ce predomină, femeilor de aceste naționalități revenindu-le un număr mai mic de copii.

Înregistrarea unei rate a natalității mai mari în unele raioane din centrul republicii, precum Ialoveni, Criuleni, Strășeni, Ungheni se explică și prin structura etnică a populației în aceste raioane, unde ponderea moldovenilor este de 88,5-93,8%. Conform datelor tabelului 2, moldovencele au un număr mai mare de copii în comparație cu rusoaicele și ucrainence. În mediul urban, cel mai mare număr de copii le revin, de asemenea, femeilor de naționalitate găgăuză, pe locul doi se plasează femeile de naționalitate bulgară, iar locul al treilea le revine femeilor de naționalitate ucraineană, pe ultimul loc situându-se femeile care sau declarat după naționalitate românce, și anume la 1000 de femei revin 1170 de copii.

Cât privește mediul rural, cel mai mare număr de copii la femeile în vârstă de 15 ani și peste revine femeilor de naționalitate găgăuză: la 1000 de femei revin 2234 de copii; pe locul doi se plasează femeile care s-au declarat după naționalitate moldovence – 2035 de copii la 1000 de femei, locul trei le revine femeilor de naționalitate bulgară – 2023 de copii la 1000 de femei. În mediul rural, ca și în mediul urban, numărul cel mai mic de copii îl dețin femeile care s-au declarat după naționalitate românce, la 1000 de femei revenind 1873 de copii.

Prezența diferențelor între numărul copiilor ce revin la o femeie pe naționalități se poate explica prin mai mulți factori, primordial fiind, de exemplu, tradițiile care s-au păstrat în aceste etnii. Un alt factor este și nivelul educațional, acesta fiind unul din importanții factori ai modernizării și, ca rezultat, femeile cu un grad mai înalt de instruire au posibilitatea de-a avea un control mult mai efectiv asupra natalității [4, p.8].

Pentru a explica existența diferențelor între

1997 children, on the second place there are situated the Bulgarian women with 1763 children, and these nationalities are especially concentrated in the southern part of the country- ATU Gagauzia and the Taraclia district. The third place is attributed to Moldovan women, to 1000 women in age group from 15 and over are attributed 1758 children, on the last place there are situated Russian women, with 1734 children per 1000 women.

The presence of a lower birthrate in the northern districts and of a higher birthrate in the center and the South of republic can also be explained by the ethnical structure of the population from these districts. The comparative analysis of the ethnical structure of the population in the northern districts highlights the domination of the population of Moldovan nationality, but in the districts with the lower birthrate such as: Donduseni, Ocnița, Edinet, Glodeni have a big share in comparison with other districts from the center and south of the republic, the population of the Russian and Ukrainian nationality dominates, but to the women of these nationalities are attributed a smaller number of children.

The record of a higher birthrate in some districts form the center of the republic such as: Ialoveni, Criuleni, Straseni, Ungheni is explained also through the ethnical structure of the population; in these districts where the share of Moldovans is 88,5%-93,8%, but according to the 2nd table, the Moldovan women have a bigger number of children in comparison with Russians and Ukrainians. In the urban environment the biggest number of children are attributed also to the women of Gagauzian nationality, on the second place are situated the women of Bulgarian nationality and on the third place the women of Ukrainian nationality, but on the last place according to the number of children are placed women which declared themselves being Romanians by nationality and namely to 1000 women are attributed 1170 children.

Regarding the rural environment, the biggest number of children per women in age group from 15 and over, is attributed also to the women of Gagauzian nationality> to 1000 women are attributed 2234 children, on the second place are situated women that declared themselves being Moldovan, with 2035 children to 1000 women. In the rural environment, as well as in the urban environment the smallest number of children is detained by women that declared themselves as being Romanian, to 1000 women are attributed 1873 children.

The presence of the discrepancies in the number of children attributed to a woman on the bases of nationality, can be explained by many factors, a primary factor being for example the traditions that have been maintained within these ethnics. Another factor is the educational level, this factor being one of the most important factors of modernization, and as a result the women with a higher educational degree have the possibility to have a more effective control over the birthrate [4, p. 8].

In order to explain the existence of the differences between the number of children attributed to a woman by her nationality is welcomed the analysis of the educational

numărul copiilor ce revin la o femeie după naționalitate este binevenită analiza nivelul de instruire al femeilor pe naționalități și numărul copiilor ce le revin. Conform datelor, se poate observa că cel mai mic număr de copii ce revin la 1000 de femei în vârstă de 15 ani și peste îl dețin femeile de naționalitate rusă și română (tabelul 2). Totodată, aceste femei au și cel mai înalt grad de instruire (tabelul 3).

Ponderea femeilor de naționalitate rusă și română, care au studii universitare, constituie 25,0% și, respectiv, 32,0%, iar cel mai mic număr de copii la 1000 de femei le revine femeilor care au studii universitare (figura 1). Cea mai mică pondere de femei care au studii universitare o dețin femeile de naționalitate găgăuză – 7,2%, moldovencele – 9,9% și femeile de naționalitate bulgară – 13,2%. Totodată, femeile de aceste naționalități au și cel mai mare număr de copii ce revin la o femeie. Femeile care au studii universitare, medii de specialitate și medii generale se repartizează în modul următor: rusoaicele 76,2%, româncele 78,5%, ucrainencele 61,5%, bulgăroaicele 57,0%, moldovencele 52,1% și femeile de naționalitate găgăuză 49,2%.

Astfel se poate concluziona că procesul desfășurării tranziției demografice s-a manifestat pe direcția de la nord spre sud, ceea ce înseamnă că mai întâi în raioanele din nordul țării au loc modificări ai indicilor mișcării naturale, iar peste o perioadă de timp, acestea se manifestă și în raioanele din regiunea centrală și sudică.

degree of women by the nationalities and the number of children attributed to them. According to the data there can be observed that the smallest number of children out of 1000 women in age group from 15 and over, are attributed to women of Russian and Romanian nationality (table 2). At the same time Russian and Rumanian women have also the highest educational degree (table 3).

The share of women of Russian and Romanian nationality that have university studies represents 25,0% and 32,0% respectively, but at the same time the smallest number of children to 1000 women are attributed to women with superior studies (figure 1). The smallest share of women with the university studies is detained by women of Gagauzian nationality – 7,2%, Moldovans 9,9% and Bulgarians 13,2%. In the same time the women of these nationalities have also the biggest number of children attributed to a woman. Women that have university studies, medium degree of specialization and the general medium degree are distributed in the following way: Russians 76,2%, Romanians 78,5%, Ukrainians 61,5%, Bulgarians 57,0%, Moldovans 52,1% and Gagauzians 42,2%.

In this way we can conclude that the process of demographic transition took place on the direction from North to South which means that first of all in the northern districts took place the modifications in the natural movement indexes, but after some period of time these modifications are manifested in the districts from Center and South of the Republic. The territorial differences in the evolution of demographic transition can also be explained by the ethnic structure that exists in the administrative units.

Tabelul 3 / Table 3

Nivelul de instruire a femeilor în vârstă de 15 ani și peste, după naționalitate, în procente, în anul 2004 / Women of 15 years and over by level of education by main nationalities in %, in 2004

Naționalitatea / Nationality	Universitare / University	Medie de specialitate / Secondary specialized	Medie generale / Secondary general	General obligatorii / General obligatory	Primar / Primary	Fără studii, dar scriu și citeșc / Without primary school, but literate	Analfabete / Illiterate
Moldovence / Moldovan	9,9	11,5	30,7	31,6	11,9	2,8	1,6
Ucrainence / Ukrainian	14,5	17,4	29,6	20,8	12,2	3,2	2,3
Rusoaice / Russian	25,0	18,4	32,8	17,1	5,1	1,0	0,6
Găgăuze / Gagauzian	7,2	12,0	33,7	27,3	10,8	4,0	4,9
Românce / Romanian	32,0	13,7	27,0	19,3	6,0	1,4	0,6
Bulgare / Bulgarian	13,2	16,8	30,0	22,1	11,0	4,0	2,9

Sursa / Source: [5, p. 374-375]

Diferențele teritoriale în evoluția tranziției demografice pot fi explicate și prin structura etnică, care există în unitățile administrative. Înregistrarea unei rate a natalității mai mici în raioanele din nord se explică prin ponderea mare în aceste raioane a populației de naționalitate ucraineană și rusă, care se deosebesc de celelalte naționalități printr-un grad mai ridicat al instruirii, având și un număr mai

The record of a lower birthrate from the northern districts is explained by a greater share in these districts of a Ukrainian and Russian population, which differs from other nationalities by a higher degree of education, and having a smaller number of children. The districts from the south of the Republic have entered a little bit later the process of demographic transition and this fact explains that in some

mic de copii. Raioanele din sudul țării au intrat ceva mai târziu în procesul tranziției demografice și acest fapt se explică că în unele există o pondere mare a populației de etnie găgăuză și bulgară, care tradițional aveau un număr mare de copii un grad mai mic de instruire.

districts there exists a bigger share of population of Gagauzian and Bulgarian ethnicity, which traditionally had a greater number of children and a lower degree of education, and in the same time these ethnicities had entered later the process of demographic transition.

Bibliografie / Bibliography

1. Anuarul Statistic al României, 1935-1936. București, 1937. 421 p.
2. Backer G. *Human capital*. Chicago: University of Chicago Press, 1973. 398 p.
3. Golini A., Olivia Ekert-Jaffe, *Familgia figli e societa*. Torino: Edizioni della Fondazione Giovanni Agnelli, 1991. 359 p.
4. Grozav A. *The Demographic Transition – A Case Study of The Republic of Moldova*. In The 38th Annual Conference on Population and Development, Cairo 16-18 December, 2008. 26 p.
5. Recensământul populației 2004, vol. I, Chișinău, 2006. 492 p.
6. Recensământul populației 2004. vol. III. Chișinău, 2006. 375 p.
7. Зеленчук В. С. *Население Бессарабии и Поднепровья в XIX веке (Этнические и социально-демографические процессы)*. Кишинэу: Штиинца, 1979. 287 с.

MANAGERUL DE RESURSE UMANE – PROMOTOR AL SCHIMBĂRILOR

Conf. univ. dr. Alic BÎRCĂ, ASEM

În lucrarea de față se vorbește despre rolul de promotor al schimbărilor, ce revine managerului de resurse umane. Acesta, în calitate de promotor al schimbărilor în organizație, trebuie să explice nu doar necesitatea acestor schimbări, dar și să le realizeze cât mai rapid și eficient posibil. Pentru ca schimbările să se realizeze cu succes în cadrul organizației, managerul de resurse umane trebuie să abordeze toate aspectele care ar putea avea un impact, mai mare sau mai mic, asupra acestui proces. De aceea, orice proces de schimbare trebuie clar definit și să fie pe înțelesul tuturor angajaților pentru a se evita eventualele rezistențe din partea acestora.

În materialul de față ne vom referi la cel de-al patrulea rol al managerului de resurse umane, și anume cel de promotor al schimbărilor. Dacă acesta „jocă” rolul de promotor al schimbărilor, trebuie să identifice resursele necesare (financiare și umane), pentru ca organizația să treacă mai ușor peste această perioadă a transformărilor în care este antrenată.

Managerul de resurse umane, în calitate de promotor al schimbărilor în organizație, trebuie să explice nu doar necesitatea acestor schimbări, dar și să le realizeze cât mai rapid posibil. Pentru aceasta este necesar ca el să ia în considerare mai multe elemente.

1. Informarea angajaților despre necesitatea schimbării în vederea evitării rezistenței din partea acestora. De cele mai multe ori, angajații opun rezistență schimbării, deoarece este văzută ca o amenințare la adresa modelelor familiare de comportament, precum și la adresa statutului și a recompenselor financiare. Principalele cauze ale rezistenței la schimbare din partea angajaților sunt:

- *șocul noutății* – angajații au anumite temeri față de tot ce este nou, în sensul că ar putea să le modifice procedeele aplicate, metodele de muncă existente sau condițiile de angajare cu care s-au obișnuit;
- *temerile economice* – pierdere în bani, amenințări la adresa siguranței locului de muncă etc.;
- *temerile la nivel simbolic* – o schimbare care s-ar putea să afecteze un simbol prețuit de cineva, cum ar fi un birou separat; poate simboliza schimbări mult mai mari, mai ales când angajații nu știu sigur cât de cuprinzător va fi programul de schimbare;
- *temerile în privința competenței* – îngrijorare privind capacitatea de a face față noilor cerințe sau de a dobândi abilități noi;
- *amenințarea la adresa statutului sau a calificării* – schimbarea este percepută reducând statutul

HUMAN RESOURCES MANAGER – PROMOTER OF CHANGES

Assoc. Prof., PhD Alic BIRCA, AESM

This work describes the role of changes promoter that is conferred to the human resources manager. The human resources manager, in capacity of promoter of changes in the organization, must explain not only the necessity for these changes, but also carry them out the more rapidly and effectively possible. In order to carry out successfully these changes within the organization, the human resources manager must approach all aspects which would have an impact, higher or smaller, upon this process. That is why, any change process must be defined clearly and be understood by each employee in order to avoid potential strain caused by them.

In this paperwork we shall refer to the fourth role of the human resources manager and namely the role of changes promoter. If the human resources manager „plays” the role of changes promoter, he or she must identify the needed resources (financial and human), in order to overcome more quickly this period of changes to which it is trained to be.

The human resources manager, in the capacity of changes promoter within the organization, must explain not only the need for these changes, but also must carry them out as soon as possible. In order to accomplish this fact, it is necessary for the human resources manager to take into consideration more elements.

1. Informing the employees of the change need in order to avoid strain from them. Most of all, the employees are against the change because it is viewed as a threat to the models of family behaviour, as well as to the status and financial compensations. The main causes of change resistance from the employees are:

- *novelty shock* – employees have certain fears against everything that is new, i.e. they could modify their applied procedures, present work methods or engagement conditions they got used to;
- *economic fears* – losses in money, threats to the job post safety etc.;
- *fears to the symbolic level* – a change that could affect a symbol appreciated by somebody, such as a separate office, may signify much bigger changes, especially when the employees do not know, for sure, how comprehensive the change program will be;
- *fears in terms of competence* – fears regarding the capacity to face new requirements or to acquire new abilities;
- *threat to the status or qualification* – the change is perceived as reducing the individuals' status or their qualification at a low level;

- indivizilor sau calificarea lor la un nivel inferior;
- *amenințarea relațiilor interpersonale* – orice lucru care deranjează relațiile sociale intrate în obișnuință și standardele grupului va fi întâmpinat cu rezistență.

Pentru a evita astfel de stări de incertitudine și de anxietate din partea angajaților, managerul de resurse umane trebuie să aducă la cunoștința acestora scopul schimbării și în ce măsură aceasta poate să afecteze activitatea profesională în perioada postschimbare în cadrul organizației. Managerul de resurse umane, în calitate de agent al schimbărilor, trebuie să-și dea seama că ideile noi riscă întotdeauna să fie primite cu o anumită suspiciune din partea angajaților. Acesta trebuie să rezerve timp suficient pentru discutarea reacțiilor la propunerile făcute în materie de schimbare, ca să aibă garanția că au fost bine înțelese. În acest sens, managerul de resurse umane trebuie să analizeze forțele care se opun schimbării, precum și cele favorabile schimbării, pentru a se ajunge la un anumit echilibru (tabelul 1) [4: 138].

- *threat to interpersonal relations* – any change that disturbs the social relations used within the group and its standards will be faced with resistance.

In order to avoid such uncertainty and anxiety from the employees, the human resources manager must inform them the purpose of change and to what extent this purpose can affect the professional activity in the post change period within the organization. The human resources manager, in the capacity of changes agent, must be aware that the new ideas always risk to be accepted with a certain suspicion by the employees. He or she must reserve enough time for the discussion of the reactions made to the proposals in terms of change, they must have the guarantee that they have been well understood. With respect to this, the human resources manager must analyse the forces that are against the changes, as well as the favourable change forces in order to get to a certain equilibrium (table 1) [4: 138].

Tabelul 1 / Table 1

Forțele care se opun schimbării și forțele favorabile schimbării / Forces that are against changes and forces favourable to changes

<i>Forțele care se opun schimbării / Forces against changes</i>	<i>Forțele favorabile schimbării / Favourable forces to changes</i>
Temerile individului cu privire la siguranța locului de muncă. / Individual's fears regarding job place safety.	Dorința managementului superior de a realiza competitivitatea de cost și supraviețuirea organizației prin optimizări tehnologice și sporirea competențelor și responsabilităților angajaților. / The wish of the top management to carry out cost competition and organization's survival, through technological optimizations and competences increase and employees responsibilities.
Angajații se simt confortabil în sistemul actual de muncă. / Employees feel comfortably in the actual work system.	Existența unor organizații concurente predispuse să preia activitățile organizației. / Presence of certain competitive organizations destined for taking over the organization's activities
Sindicatul are frică că schimbările vor fi utilizate pentru a se face disponibilizări sau a reduce nivelul salariilor. / Syndicates are afraid that the changes will be used to make availabilities or to reduce the salaries level.	Toți angajații sunt preocupați de supraviețuirea organizației, precum și a propriilor locuri de muncă. / All employees are concerned with the organization's survival, as well as their own job places.
Managerii de nivel mediu și inferior sunt neliniștiți în privința implementării schimbărilor. / Middle and lower-level managers are anxious about changes implementation.	Perspectiva policalificării îi atrage pe mulți dintre angajați. / Prospect of poliqualfications attracts many employees.

Pentru managerul de resurse umane, modalitatea cea mai reușită de înaintare constă în abordarea ambelor tipuri de forțe simultan. Pe de o parte, sporirea forțelor favorabile schimbării, prin specularea dorinței angajaților de a supraviețui și a beneficia de noi perspective, iar, pe de altă parte, reducerea efectelor de rezistență, prin atenuarea temerilor și a sentimentului de nesiguranță.

De asemenea, pentru a diminua din intensitatea rezistenței la schimbare, managerul de resurse umane trebuie să atragă în procesul de schimbare cât mai mulți angajați posibil. Aceasta le va oferi șansa de a-și

For the human resources manager, the most successful way of promotion consists in using the two types of forces simultaneously. On one hand, the increase of forces favourable to change, through the speculation of the employees' wish to survive and benefit from new prospects, and on the other hand, the reduction of resistance effects, through fears decrease and uncertainty feeling.

In order to decrease the intensity of resistance to change, the human resources manager must also attract in the process of change the more possible employees. This fact will offer the employees the

face cunoscute și soluționate preocupările și de a veni cu sugestii privind forma schimbării și modul în care ar trebui să fie introdusă. La fel, managerul de resurse umane trebuie să pregătească foarte atent comunicarea despre schimbarea propusă, astfel încât să fie atenuate orice temeri inutile.

2. Identificarea factorilor-cheie necesari pentru schimbarea organizațională. Acești factori pot fi de natură tehnică, contextuală, comportamentală, structurală etc. Dacă ne referim la schimbarea structurală, trebuie să luăm în considerație următoarele aspecte:

- *analiza rolurilor.* Managerul de resurse umane trebuie să examineze rolurile pe care le îndeplinesc angajații în cadrul posturilor, să compare atribuțiile de rol rezultate cu responsabilitățile de post și, în vederea compatibilizării cât mai deplene, să opereze schimbările necesare, aprobate și de managerii subdiviziunilor funcționale;
- *redefinirea posturilor.* Managerul de resurse umane este preocupat de extensia și îmbogățirea posturilor, prin racordarea acestora la cunoștințele și abilitățile profesionale ale angajaților, în vederea sporirii activității eficiente a acestora;
- *analiza organizației.* În cadrul acestei activități, managerul de resurse umane evaluează întreaga structură a organizației în vederea reajustării pentru a forma grupări de activități mai adecvate sau modalități mai eficiente de realizare a obiectivelor organizaționale.

În cazul schimbării comportamentale, specialistul în domeniu, Lewin, a elaborat o metodologie care cuprinde trei etape: „dezghețarea” comportamentului curent, „schimbarea” sau elaborarea unui nou comportament și „re-înghețarea” sau fixarea noului comportament [1; 139].

Dezghețarea comportamentului se referă, în primul rând, la furnizarea unui motiv de schimbare pentru angajați sau grupuri de angajați. Altfel spus, angajații trebuie să înțeleagă că schimbarea nu este doar necesară, ci și oportună.

Etapă de schimbare se referă, în primul rând, la identificarea celui mai potrivit comportament. Managerul de resurse umane, în calitate de promotor al schimbărilor, are un rol esențial în crearea unui sentiment de „proprietate” asupra acestui nou comportament.

Re-înghețarea presupune consolidarea noului tip de comportament, ceea ce este posibil prin atragerea unor recompense din partea organizației (remunerare, promovare, recunoașterea meritelor etc.).

În foarte multe situații, procesul transformărilor organizaționale generează și un anumit paradox: dacă factorii sunt identificați foarte clar, de ce schimbările sunt, de multe ori, mai puțin eficiente? Găsirea răspunsului la această întrebare reprezintă principala sarcină a managerului de resurse umane. Soluționarea acestei sarcini

chance to know and solve the preoccupations and come with suggestions regarding the form of changes and the way, in which it should be introduced. The human resources manager must prepare very carefully the communication regarding the proposed change, so that any unuseful fear should be reduced.

2. Identification of key factors necessary for the organizational change. These factors can be of technical, context, behaviour, structural nature etc. If we refer to the structural change we must take into consideration the following aspects:

- *analysis of roles.* The human resources manager must examine the roles that the employees perform within the posts, compare the role attributes resulted from post responsibilities, and in view of their more ample compatibility, operates with necessary changes, approved also by the functional subdivisions managers;
- *posts redefining.* The human resources manager is concerned with the posts extension and enrichment, through their attribution to the employees professional abilities and knowledge, in view of increasing their efficient activity;
- *organization analysis.* Within this activity, the human resources manager evaluates the whole organization structure in view of its readjustment for forming groupings of more adequate activities or more efficient ways of carrying out the organizational activities.

In case of behaviour change, the specialist in the field, Lewin, has elaborated a methodology that comprises three stages: „thawing” the current behaviour, „change” or elaboration of a new behaviour and „re-frosing” or fixation of a new behaviour [1; 139].

Behaviour thawing refers, firstly, to providing a changing reason for employees or groups of employees, i.e. the employees must understand that the change is not only necessary, but also timely.

The changing stage refers, firstly, to the identification of the most appropriate behaviour. The human resources manager, in the capacity of changing promotor, has an essential role in creating a feeling of „ownership” upon this new behaviour.

Re-frosing supposes the consolidation of the new behaviour type, and it is possible through attracting compensation from the organization (compensation, promotion, recognition of merits etc.).

In very many situations, the process of organizational changes generates a certain paradox: if the factors are identified very clearly, why are changes, very often, less efficient? Finding the answer to this question represents the main source of the human resources manager. The solution of this task may be carried out only through elaboration of a model of carrying out the changes. This model would

se poate realiza doar prin elaborarea unui model de realizare a schimbărilor. Modelul în cauză va permite să se identifice elementele-cheie, necesare pentru realizarea eficientă a schimbărilor în organizație.

Potrivit literaturii de specialitate, există mai multe modele ale schimbării, elaborate de specialiști în diferite perioade de timp. Putem menționa modelul lui Lewin, elaborat în anul 1951, modelul lui Beckhard (1969), modelul lui Bandura (1986), modelul lui Beer (1990) etc.

Conform modelului lui Beer, există șase etape în direcția schimbării eficiente, concentrate pe reorganizarea rolurilor, responsabilităților și relațiilor angajaților, pentru a rezolva problemele specifice ale organizației, unde obiectivele și sarcinile pot fi clar definite. *Etapele menționate în modelul lui Beer sunt:*

- mobilizarea angajamentului față de schimbare prin analiza în comun a problemelor;
- crearea unei viziuni comune asupra modului de organizare și conducere, pentru atingerea unor obiective cum ar fi competitivitatea;
- stimularea consensului pentru noua viziune, a competenței necesare pentru materializarea ei și a coeziunii necesare pentru a se putea merge înainte;
- răspândirea revitalizării în toate subdiviziunile, fără a o impune de sus – nu forțați lucrurile, lăsați fiecare subdiviziune să-și găsească propria cale spre noua structură organizatorică;
- instituționalizarea revitalizării prin politici, sisteme și structuri formale;
- monitorizarea și ajustarea strategiilor în funcție de problemele apărute în procesul de revitalizare [1; 240].

3. Determinarea oportunităților de administrare a factorilor-cheie. Soluționarea problemei schimbărilor în organizație presupune traducerea în viață a realizărilor academice în activitatea reală a organizației. Specialistul în domeniu, Dale Lake a transformat interesele angajaților în șapte factori-cheie care trebuie luați în considerare în procesul de schimbare organizațională (tabelul 2).

allow to identify the key elements, necessary for the efficient changes accomplishment in the organization.

According to speciality literature, there are more changing models, elaborated by specialists in different periods of time. We can mention Lewin model elaborated in 1951, Beckhard model (1969), Bandura model (1986), Beer model (1990) etc.

According to Beer model, there are six stages in the direction of efficient change, concentrated on reorganization of roles, responsibilities, and employees' relations for resolving the problems relating to the organization, where the objectives and tasks may be clearly defined. *The stages mentioned in Beer model are the following:*

- mobilization of engagement against change through the problems' mutual analysis;
- creation of a mutual vision upon the organizing and leading way, through the accomplishment of certain objectives such as competitiveness;
- stimulation of consensus for the new vision, of the competence necessary for its implementation and necessary for going ahead;
- expansion of revitalization in all subdivisions, without imposing it from the top - do not force things, let every subdivision find its own way to the new organizing structure;
- institution of revitalization through policies, systems and formal structures;
- strategies monitoring adjustment depending on the problems arisen during the revitalization process [1; 240].

3. Determination of key factors management opportunities. The solution of the changing problem within the organization supposes putting into practice of academic achievements in the real organization activity. The specialist in the field, Dale Lake has transformed the employees' interests in seven key factors which must be taken into consideration in the process of organizational change. (table 2).

Tabelul 2 / Table 2

Elementele-cheie care trebuie luate în considerare pentru realizarea eficientă a schimbărilor organizaționale / Key elements which must be taken into consideration for efficient accomplishment of organizational changes

Elementele-cheie / Key elements <i>1</i>	Semnificația / Significance <i>2</i>
Promotorul schimbării / Promoter of change	Identificarea unui organizator sau promotor care să realizeze schimbarea de la început până la sfârșit în organizație / Identification of an organizer or promoter who will carry out the change from the beginning to the end in the organization
Crearea nevoii / Creation of need	Felul în care angajații înțeleg necesitatea schimbărilor în cadrul organizației / Way in which the employees understand the need of changes within the organization
Viziunea afacerii / Business vision	Crearea unei imagini de ansamblu a organizației în perioada postschimbare / Creation of an ensemble image of the organization in the post-change period

1	2
Schimbarea sistemului și a structurii / System and structure change	Identificarea modalităților de realizare a schimbărilor în procesele și structura organizațională existentă / Identification of ways to carry out the changes in the processes and present organizational structure
Monitorizarea procesului / Process monitoring	Selectarea corectă și atentă a indicatorilor necesari pentru realizarea schimbărilor / Correct and careful selection of indicators necessary for changes accomplishment
Realizarea schimbărilor / Changes accomplishment	Elaborarea unui plan coerent de realizare a schimbărilor / Elaboration of a coherent plan of changes accomplishment

Managerul de resurse umane nu este obligat să inițieze transformările în organizație, însă acesta trebuie să dețină cunoștințele și abilitățile necesare pentru susținerea și realizarea acestui proces. Conștientizând și definind elementele-cheie, managerii de resurse umane pot realiza schimbările organizaționale cu cheltuieli cât mai mici posibile pentru aceasta.

4. Conturarea activităților echipei executante pentru identificarea factorilor de succes în procesul realizării transformărilor. Imediat după determinarea probabilității succesului în urma schimbărilor organizaționale și a identificării noilor direcții de dezvoltare a organizației, managerul de resurse umane poate acorda susținere echipei executante, pentru a înțelege mai bine operațiunile care urmează a fi modificate, în vederea realizării mai rapide a celor prestabilite. În acest sens, managerul de resurse umane evidențiază patru elemente cărora trebuie acordată atenția cuvenită, și anume:

- *identificarea nevoilor de extindere a organizației.* Cum de reorganizat afacerea și de găsit resursele financiare necesare pentru dezvoltarea organizației? Ce cunoștințe și abilități trebuie să aibă managerii pentru a putea identifica părțile forte și cele slabe?
- *elaborarea unei noi viziuni a organizației.* Ce scopuri urmărește organizația prin extinderea activității? Ce se va schimba când scopul va fi atins?
- *organizarea colaborării.* Cine vor fi antrenați în realizarea obiectivelor? Cum vor fi motivați executanții?
- *schimbarea sistemului și a infrastructurii pentru desfășurarea schimbărilor.* Cum se înscrie noul program în procesele de producție existente?

Pornind de la acestea, managerul de resurse umane va ajuta echipa executantă în vederea elaborării unui plan detaliat de transformare organizațională. El trebuie să fie supraveghetorul procesului de transformare organizațională, dar și îndrumătorul echipei respective privind adoptarea unor decizii cât mai corecte și eficiente.

Dacă managerul de resurse umane „interpretează” rolul de promotor al schimbărilor, acesta trebuie permanent și destul de meticulos să

The human resources manager is not obliged to initiate the changes in the organization, but he/she is obliged to possess the knowledge and abilities necessary for supporting and carrying out this process. Being aware and defining the key elements, the human resources managers may carry out organizational changes with the least possible expenses for this.

4. Outline of the executive team activities for the identification of success factors in the process of carrying out the transformations. Immediately, after determining the success probability following the organizational changes and identification of organization's development new directions, the human resources manager may grant support to the executive team in order to understand better the operations that are going to be modified, for the purpose to carry out more rapidly the operations pre-established. With respect to this, the human resources manager emphasizes four elements which should be conferred special attention such as:

- *identification of organization's extension needs.* How to organize the business and find the financial resources necessary for the organization's development? What knowledge and abilities should managers have to identify strong points and weak points?
- *elaboration of a new organization's vision.* What goals does the organization follow through the activity extension? What will change when the goal is reached?
- *collaboration organizing.* Who will be trained in objectives' accomplishment? How will executives be motivated?
- *System and infrastructure change for carrying out the changes.* How is the new program compatible to the processes of the existent production?

Starting with this fact, the human resources manager will help the executive team in view of elaborating a detailed plan of organizational transformation. The human resources manager must be the supervisor of the organizational transformation process, and also the guide of the team in order to take certain decisions the more correct and efficient possible.

If the human resources manager „interprets” the role of changes promoter, this one must prepare

pregătească „terenul” pentru schimbarea organizației. Ținând cont de elementele prezentate anterior, acesta va contribui substanțial ca organizația să depășească rapid și fără efecte negative procesul transformărilor.

În general, managerii de resurse umane nu sunt preocupați doar de schimbările structurale, tehnologice, contextuale etc. care au loc în cadrul unei sau altei organizații. În ultimul timp, a crescut foarte mult rolul și responsabilitatea acestora, legată de schimbările culturale din cadrul organizațiilor.

Înainte de a vorbi despre schimbarea culturii în cadrul organizației, la care managerul de resurse umane trebuie să participe în mod consecvent, este necesar să definim acest concept. În opinia specialiștilor în domeniu, Furnham și Gunter, *cultura* reprezintă „liantul social” și generează un „sentiment al colectivității”, contracarând astfel procesele de diferențiere care constituie o parte imposibil de evitat a vieții organizaționale [1;183]. În opinia aceluiași specialiști, „o cultură bună este consecventă în planul componentelor ei și împărtășită în rândurile membrilor organizației, conferindu-i acesteia un caracter de unicat, prin care o diferențiază de alte organizații” [1;189].

Cultura, ca atare, se formează și se manifestă în diferite moduri în organizații diferite. Nu se poate spune că o cultură este mai bună decât alta, ci doar că nu este la fel din diferite puncte de vedere. Deși nu se poate defini întotdeauna o structură ideală se poate afirma cu siguranță că o cultură profund asimilată exercită o influență considerabilă asupra comportamentului angajaților și, prin urmare, asupra performanței organizaționale. Pentru a realiza schimbarea culturii, managerul de resurse umane trebuie să atragă organizația într-un proces integrat de transformări, care cuprinde mai multe etape, și anume:

Asumarea responsabilității pentru schimbarea culturii. Managerul de resurse umane trebuie să dețină competențele profesionale necesare pentru crearea cadrului adecvat schimbării culturii. Obiectivul prioritar al schimbării culturii trebuie să se bazeze pe sporirea veniturilor și a calității produselor sau serviciilor prestate;

Analiza culturii curente. În această etapă se impune aplicarea diferitor chestionare sau realizarea anumitor interviuri în vederea analizei culturii din cadrul organizației. În acest sens, managerii de resurse umane pot atrage mai multe categorii de angajați care să fie determinați să vină cu un diagnostic al problemelor culturale cu care se confruntă organizația și să participe la conceperea și implementarea planurilor de gestionare a acestor probleme. În plus, managerii de resurse umane trebuie să participe nemijlocit la susținerea și întărirea culturii. Programele de consolidare și susținere a culturii au drept scop păstrarea și susținerea a ceea ce este bun și funcțional în cultura existentă. *Potrivit lui Schein, mecanismele primare cele mai puternice în demersul*

permanent și prea în profunzime „terenul” pentru schimbarea organizației. Taking into consideration the previously presented elements, the human resources manager will contribute substantially for the organization to overcome rapidly and without negative effects the transformations process.

In general, human resources managers are not concerned only with structural, technological, contextual etc., changes that take place within one or another organization. Recently, the role and responsibility of human resources managers connected with cultural changes within organizations has considerably increased.

Before we speak about the cultural change within the organization, where the human resources manager must participate consistently in this process, it is necessary to define this concept. In the opinion of the specialists in the field Furnham and Gunter, the *culture* represents the „social liason” and generates a „feeling of collectivity”, counteracting in this way the differentiation processes which are a part of social life impossible to avoid [1;183]. In the opinion of the same specialists, „a good culture is consistent in its components and spread between the organization's members, conferring to this one a unique character and this differentiates the organization from others” [1;189].

Culture, in itself, forms and manifests in different ways in different organizations. We cannot say that one culture is better than another one, but it is not only similar from different points of view. Although, we cannot always define an ideal structure, we can affirm surely that a great assimilated culture exercises a considerable influence on the employees' behaviour and, consequently, on the organization's performance.

In order to carry out the culture change, the human resources manager must attract the organization into an integral transformations process which comprises more stages and namely:

Assuming responsibility for the culture change. The human resources manager must possess professional competences necessary for the creation of the framework suitable to the change of culture. The prior objective of the culture change must base on the increase of revenues and quality of products or supplied services.

Analysis of current culture. At this stage, it is imposed the application of different questionnaires or carrying out different interviews in view of culture analysis from within the organization. With reference to this, human resources managers may attract more categories of employees which must be determined to come with a diagnosis of cultural problems the organization faces and participate in the conception and implementation of plans in managing these problems. Except this fact, human resources managers must participate directly in the culture support and strengthening. Culture strengthening and support programs have the purpose to maintain and support

de asimilare și întărire ale culturii sunt:

- lucrurile cărora managerii le acordă atenție și pe care le evaluează și le controlează;
- reacțiile conducătorilor la incidentele critice și situațiile de criză,
- inițiativele deliberate din partea conducătorilor de modelare a rolurilor prin exemplul personal, predare a cunoștințelor și îndrumare metodică,
- criteriile de alocare a recompenselor și atributelor de statut;
- criteriile de recrutare, selecție, promovare și apreciere a angajamentului asumat [1;191].

În plus, există și alte măsuri care ar trebui luate în considerație în vederea susținerii culturii. În primul rând, este vorba de operaționalizarea valorilor prin măsuri destinate, cum ar fi: implementarea programelor de calitate totală și întreținere a bunelor relații cu clienții, asigurarea recompenselor financiare și ne-financiare pentru conduita așteptată, îmbunătățirea productivității, promovarea și recompensarea muncii în echipă, crearea unor premise pentru dezvoltarea unei organizații care învață etc. În al doilea rând, se impune utilizarea setului de valori drept listă de repere pentru analiza de constatare a performanței individuale și colective. Astfel, se accentuează ideea că oamenii au datoria să susțină aceste valori. În al treilea rând, trebuie luate măsurile necesare pentru ca inducția să acopere valorile de bază și modul în care li se cere oamenilor să le realizeze. În al patrulea rând, se impune consolidarea instruirii obținute în cadrul cursurilor de perfecționare, instituită ca parte dintr-un program de dezvoltare continuă.

Schimbarea propriu-zisă a culturii. De obicei, programele de schimbare a culturii încep cu o analiză a culturii existente. După care se definește cultura scontată, ceea ce conduce la identificarea așa-numitului „decalaj cultural” ce trebuie eliminat.

Un program de schimbare cuprinzător poate constitui o parte fundamentală a programului de transformare a unei organizații, însă programele de schimbare a culturii se pot concentra pe aspecte particulare ale acesteia, cum ar fi: performanța, angajamentul asumat, calitatea, servirea clienților, munca în echipă, instruirea organizațională etc.

Imediat ce au fost stabilite cerințele și au fost fixate prioritățile, se impune a identifica pârghiile necesare procesului de schimbare. **În calitate de pârghii pentru realizarea schimbării culturii pot servi:**

- *performanța* – sisteme de salarizare în funcție de performanță sau de competență, procese de management al performanței, participarea la câștiguri, dezvoltarea aptitudinilor etc.;
- *angajamentul asumat* – programe de comunicare, participare și implicare, edificarea

what is good and functional in the present culture. According to Schein, the primary mechanisms and the most powerful, in the way of culture assimilation and strengthening, are the following:

- works of which the managers pay attention and that they control and evaluate;
- reactions of managers at critical incidents and crisis situations,
- deliberate initiatives from leaders of roles modelling through the personal example, teaching the knowledge and methodic direction,
- criteria of compensations allocations and attributes of status;
- criteria of recruitment, selection, promotion and appreciation of assumed engagement [1;191].

Except for these measures, there are others which should be taken into consideration in order to support the culture. First of all, we mean the values putting into application through destined measures, such as: implementation of total quality programs and keeping good relations with clients, ensuring financial and financial compensations for the waited behaviour, productivity improvement, team work promotion and compensation, creation of certain premises for the development of an organization that learns etc. Secondly, it is imposed to use the set of values as a support list, for the analysis of individual and collective. In this way, we emphasize the idea that people have the duty to support these values. Thirdly, we must take the necessary measures for the induction to cover the basic values and the way which is required by people to carry them out. Fourthly, it is imposed the consolidation of education obtained within training improvement courses, instituted as a part of a continuous development program.

The change of the culture. Usually, the culture change programs begin with an analysis of the existent culture. After that, the wished culture is defined, this will lead to the identification of the named “cultural disparity” which must be eliminated.

A comprehensive change program may constitute a fundamental part of the transformation program from one organization, but the programs of culture change may concentrate on its particular aspects such as: performance, assumed engagement, quality, clients serving, team work, organizational learning etc.

Once the requirements have been established and priorities have been set, it is imposed to identify the levers necessary for the changing process. **The following can serve to carrying out the culture change as levers:**

- *performance* – pay systems depending on performance or competence, processes of management of quality, participation at winnings, abilities development etc.;
- *assumed engagement* – communication programs, participation and implication, setting up a cooperation and trustful environment etc.;

- unui climat de cooperare și încredere etc.;
- *calitatea* – programe de calitate totală;
- *servirea clienților* – programe de întărire a bunelor relații cu clienții;
- *munca în echipă* – instituirea muncii în echipă, managementul performanței colective, recompensarea echipei;
- *instruirea organizațională* – adoptarea de măsuri pentru dezvoltarea capitalului intelectual și a capacității orientate spre resurse a organizației prin crearea unei organizații care învață;
- *valorile* – obținerea înțelegerii, a acceptării și angajamentului asumat, prin implicare în definirea valorilor, a proceselor de management al performanței și inițiative de dezvoltare a angajaților [1;192].

Pentru ca schimbările în cadrul organizației să se realizeze eficient, este necesar ca managerul de resurse umane să îndeplinească anumite roluri. În primul rând, este vorba de rolul de *facilitator*. În acest sens, managerul de resurse umane este preocupat de susținerea tehnică, care constă în răspândirea informației către angajații organizației. În rolul de facilitator, el va ajuta angajații să înțeleagă necesitatea schimbărilor în cadrul organizației, precum și să-și asume responsabilitatea pentru implementarea noilor procese de producție datorită faptului că acesta participă nemijlocit la definirea și schimbarea proceselor de producție, contribuie la reducerea cheltuielilor de timp ale procesului de producție etc. De asemenea, managerul de resurse umane participă la ședințele organizației nu doar în calitate de observator, dar și ca expert al proceselor de producție.

Al doilea rol ce revine managerului de resurse umane este cel de *designer*. Prin însușirea acestui rol, el remodelează sistemul managerial al resurselor umane din cadrul organizației, și anume: structura organizațională, statele de personal, nivelele de calificare ale angajaților, sistemul de stimulente, sancțiuni etc. Elaborarea și implementarea unor noi sisteme manageriale în cadrul organizației necesită ca acesta să fie cu un pas în fața organizației, pentru a găsi resursele necesare pentru schimbare.

În final, managerul de resurse umane trebuie să fie un *model* în procesul schimbărilor organizaționale, perfecționând permanent sistemul respectiv din cadrul organizației.

- *quality* – total quality programs;
- *servicing the customers* – programs of strengthening the good relations with the clients;
- *team-work* – institution of team-work, collective performance management, team compensation;
- *organizational learning* – taking measures for the development of the intellectual capital and ability directed towards the organization's resources, through the creation of an organization that learns;
- *values* – obtaining understanding and acceptance and assumed engagement through implication in defining values, and initiatives of employees' development [1;192].

In order to carry out efficiently the changes within the organization, it is necessary for the human resources manager to perform certain roles. Firstly, we speak about the role of *facilitator*. With respect to this, the human resources manager is concerned with technical support which consists in spreading the information towards the organization's employees. As a facilitator, the human resources manager will help the organization, as well as he must assume responsibility for the implementation of new production processes due to his immediate participation in production processes definition and changes, etc. The human resources manager also participates in organization's meetings not only in capacity of observer, but also as an expert of production processes.

The human resources manager second role is that of *designer*. Through assimilating this role, the human resources manager remodels the managerial system of human resources within the organization and namely: organizational structure, general staff, employees qualifications levels, stimulus system, sanctions system etc. The elaboration and implementation of new managerial systems within the organization require that human resources managers be a step before the organization to find the necessary resources for the change.

Finally, the human resources manager must be a *model* in the process of organizational changes, improving continuously the managerial system of human resources from within the organization.

Bibliografie/Bibliography

1. Armstrong, Michael, *Managementul resurselor umane*, Editura CODECS, București, 2003.
2. Ciotea Florian și alții, *Managementul performant al resurselor umane*, variantă electronică.
3. Chișu Viorica Ana, *Manualul specialistului în resurse umane*, Casa de editură IRECSO, București, 2002.
4. Cole G. A., *Managementul personalului, ediția a 4-a*. Editura CODECS, București, 2000.
5. De Cenzo, David., Robbins, Stephen, *Human Resource Management*, Business Publication, 1993.
6. Jons, Gary, *Comportament organizațional*, Editura Economică, București, 1998.
7. Mathis, Robert, Jackson, I. *Personnel/Human Resource Management*, West Publishing Company, 1988.

8. Mathis, Robert., Nica, Panaite., Rusu, Costache, *Managementul resurselor umane*, Editura Economică, București, 1997.
9. Rotaru, Anton, Prodan, Adriana, *Managementul resurselor umane*, Editura „Sedcom Libris”, Iași, 1998.
10. Tellier Z., Roventă-Frumușani D. *Resurse umane și dezvoltare organizațională*, Editura Cavallioti, București, 1999.
11. Ulrich, Dave, *Эффективное управление персоналом*, Издательство ООО «И. Д. Вильямс», Москва, 2007.
12. Зайцев, Георгий, *Управление персоналом: Учебное пособие*, Издательство „Северозапад”, Санкт-Петербург, 1998.

**REGLEMENTAREA JURIDICĂ A
ÎMPUTERNICIRILOR
ORGANELOR
AUTOADMINISTRĂRII PUBLICE
LOCALE**

Drd. Nicolai STOIANOV, ULIM

Eficiența autoadministrării locale, în mare măsură, este condiționată de politica statului în acest domeniu, de sistemul de relații dintre organele puterii de stat și cele ale puterii de autoadministrare locală. Reglementarea de stat a autoadministrației locale include un spectru vast de acțiuni: reglementarea juridică, gestiunea economică, garanțiile de stat ale drepturilor etc.

Actualitatea administrației publice locale este determinată de importanța problemelor ce se referă la cercetarea particularităților interacțiunii organelor puterii de stat ale Republicii Moldova și a organelor locale, ce s-a produs în perioada de instituire și dezvoltare în R. Moldova a autoadministrării locale și a institutelor acesteia. Autoadministrarea locală, în limitele competențelor sale, este de sine stătătoare. Organele acesteia nu intră în sistemul organelor puterii de stat.

Să examinăm bazele juridice ale sistemului organelor autoadministrării locale ca un nivel independent al sistemului autorității publice din R. Moldova. În această normă juridică se include și problema principală, legată de constituirea unui model eficient al interacțiunii organelor puterii de stat și cele ale autoadministrării locale și se referă la:

- independența față de organele puterii de stat sunt și cât de sine stătătoare ar trebui să fie organele autoadministrării locale, pentru ca, pe de o parte, soluționarea obiectivelor de importanță națională să fie asigurată pe tot teritoriul țării;
- pe de alta, independența acestor organe să poarte un caracter real, nu declarativ în rezolvarea problemelor de importanță locală.

**THE LEGAL REGULATIONS
OF THE RESPONSIBILITIES OF
THE LOCAL PUBLIC SELF-
ADMINISTRATION BODIES**

*PhD candidate Nicolai STOIANOV,
ULIM*

Local self-administration efficiency is largely conditioned by state policy in this area, by the system of relations between state bodies and the self-administration bodies. State regulation of local self-administration includes a wide range of actions: the legal regulation, economic management, state guarantees of rights.

The importance of the local public administration is determined by the importance of problems concerning the peculiarities of the cooperation between the state authority of the Republic of Moldova and the local public self-administration which occurred during the period of formation of the modern local public self-administration and its institutions. The local public self-administration in the framework of its power is independent. The local public self-administration bodies are not part of the state authority bodies system. Let us consider the legal bases of the state authority bodies system as an independent level of the public authority system in the Republic of Moldova. The main problem is in this legal norm is connected with the creation of the effective model of the cooperation between the state authority of the Republic of Moldova and the local public self-administration:

- the level of independence from the state authority, the necessary limits of independence from the state authority, so that to take the national importance decisions for the whole territory of the Republic of Moldova, from one hand,
- the independence of such authority bodies should carry the real, but not the declarative character in the decision making process, from the other hand.

The establishment and the development of local public self-administration institute in Moldova is the object of the scientists' attention towards the problems of local public self-administration and different aspects of

Consolidarea și dezvoltarea institutului de autoadministrare locală în Moldova constituie obiectul atenției savanților față de problemele autoadministrării locale și diferite aspecte ale inter-relațiilor acestor organe cu cele ale puterii de stat.

Problemele interacțiunii și colaborării puterii de stat și autoadministrației locale au fost analizate în lucrările juriștilor ruși de la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX: I.N. Batiheev, V.P. Bezobrazov, A.I. Vasilicov, L.A. Velihov, A.D. Gradovschi s.a.

În ultimele decenii, interesul față de problematica autoadministrării locale a sporit esențial, ceea ce și-a găsit oglindire în numărul crescând de publicații ale cercetătorilor la tema dată (R. Drago, R. Gravert, G. Barabașev, S. Culiev, V. Șincarenco, A. Covalenco, V. Vasiliev, N. Postovoi, A. Cercasov, E. Șugrin, I. Dimitriev, N. Cebotariov).

Eficiența autoadministrării locale, în mare măsură, este determinată de politica statului în acest domeniu, de sistemul de relații dintre organele puterii de stat și cele ale puterii de autoadministrare locală. *Reglementarea de stat a celei din urmă cuprinde un spectru vast de acțiuni:*

- reglementarea juridică;
- gestiunea economică;
- susținerea de stat;
- controlul și supravegherea;
- garanțiile de stat ale drepturilor.

Una dintre sarcinile de bază ale acestei reglementări o constituie definirea competențelor și împuternicirilor autoadministrării locale. De faptul ce probleme soluționează autoadministrarea locală și ce fel de împuterniciri delegează statul organelor sale, depinde eficacitatea activității acesteia. Referitor la organele autoadministrării locale, acestea constituie acel set de probleme, rezolvarea cărora este atașată de nivelul respectiv al puterii. *Competențele autoadministrării locale sunt determinate de Constituția Republicii Moldova prin următoarele legi:*

- Cu privire la administrarea publică;
- Despre statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yri);
- Privind descentralizarea administrativă;
- Referitor la statutul persoanei eligibile locale;
- Cu privire la aprobarea Regulamentului-tip despre formarea și funcționarea consiliilor locale și raionale;
- Privind regulamentele structurilor municipale, problemele cauzate de realizarea autoadministrării locale, a sarcinilor și scopurilor sale, locul și rolul în executarea puterii poporului, soluționarea cărora este efectuată nemijlocit și (sau) de organele electivă sau altele ale autoadministrării locale independent.

Competențele autoadministrării locale constituie un element necesar al statutului fiecărui organ local de administrație publică. Acestea, stabilite de către normele dreptului public, mai întâi de toate, determină

the relationship between local public self-administration and state authority bodies of the Republic of Moldova.

At the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries the problems of the cooperation and interaction of state authority and local public self-administration were considered in the works of Russian lawyers, such as I.N. Batiheev, V.P. Bezobrazov, A.I. Vasilicov, L.A. Velihov, A.D. Gradovschi and others.

In the recent decades the interest to the topic of local public self-administration became significant. This fact can be proved by the increased number of the researchers' publications on this problem (R. Drago, R. Gravert, G.B. Barabashev, S.I. Culiev, V.V. Shinkarenko, A.I. Covalenco, V.I. Vasiliev, N.B. Postovoy, A.I. Chercasov, E.S. Shugrin, U.A. Dmitriev, N.G. Chebotariov).

The local public self-administration efficiency is significantly determined by the state politics, the system of relationship between the state authority and the local public self-administration. *The governmental regulation of the local public self-administration comprises a wide number of actions:*

- legal regulation;
- economic management;
- state support;
- control and supervision;
- state guarantees of rights.

One of the most important tasks of such regulation is the determination of the responsibilities and the local public self-administration competences. The efficiency of the local public self-administration activity depends on the problems the local self-administration solves and the responsibilities which the state trusts to these bodies. Concerning the local self-administration bodies their responsibilities are the solving of a set of problems which is attributed to this authority level. *The competences of the local self-administration are defined by the Constitution of the Republic of Moldova, by the following laws:*

- About public administration;
- About the particular legal status of Gagauzia (Gagauz Yeri);
- About administrative decentralization;
- About the status of the local elective person;
- About the confirmation of typical regulations of the formation and functioning of the local and regional councils;
- About the regulations of the municipal bodies, problems arisen during local self-administration, their objectives and aims, the place and the role in executing the power of people, the ways of solving these problems performed also by the elective or other local self-administration bodies independently.

The competences of the local self-administration are a necessary element of the legal status of each body of public administration. These competences are established by the norms of the public law and first of all determine

acele domenii de activitate a populației locale, care sunt sub jurisdicția lor.

Constituția Republicii Moldova, Legea „Cu privire la descentralizarea administrativă” nr.435 din 28.12.2006 (în continuare Legea nr.435) și Legea „Cu privire la administrarea publică locală” nr. 436 din aceeași dată și an (în continuare Legea nr.436), Legea „Cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yeri)” nr. 344 din 23.12.94 (în continuare Legea nr.344) și un șir de alte legi condiționează lista de probleme care intră în competența organelor autoadministrării locale.

Conform Legii nr. 435, problemele de importanță locală – legate nemijlocit de asigurarea unui trai decent populației comunității locale – în corespundere cu Constituția RM, se soluționează de organele autoadministrării locale de sine stătător.

În conformitate cu Legea nr. 435, descentralizarea administrativă se realizează pe baza următoarelor principii:

- a) *autonomiei locale*, care stipulează garantarea dreptului și capacității reale ale organelor puterii publice de a reglementa și administra, în corespundere cu legea, sub răspunderea sa și în interesele populației locale, cea mai mare parte a problemelor sociale;
- b) *subsidiarității*, ce prevede realizarea funcțiilor sociale de organele puterii ce se află mai aproape de cetățeni, cu excepția cazului în care este de preferat implicarea organelor puterii de un nivel mai superior, ceea ce decurge din volumul și caracterul funcțiilor și necesitatea de asigurare a eficienței măsurii sociale;
- c) *echității*, ce vizează asigurarea unor condiții și posibilități egale pentru toate organele puterii publice cu scopul rezolvării sarcinilor puse;
- d) *complexității împuternicirilor*, care stipulează că orice împuterniciri, acordate organelor puterii publice locale, trebuie să fie complete și excluzive, realizarea lor nu poate fi atacată sau limitată de alt organ al puterii, în afara cazurilor prevăzute de lege;
- e) *conformității împuternicirilor cu resursele*, care indică că resursele financiare și materiale, alocate organelor puterii publice locale, trebuie să corespundă mărimii și caracterului împuternicirilor rezervate lor, având drept scop asigurarea realizării eficiente a ultimelor;
- f) *solidarității financiare*, ce prevede suportul financiar din partea statului al celor mai puțin dezvoltate unități administrativ-teritoriale, în particular pe calea implementării mecanismelor de distribuire echitabilă a mijloacelor financiare;
- g) *dialogului instituțional*, ce constă în informarea și coordonarea statului cu organele puterii publice locale, în termen rezonabil, în cadrul planificării și adoptării unor decizii de structurile lor sociale privind orice probleme ce se referă la

the spheres of local population activities which are under its jurisdiction.

The Constitution of the Republic of Moldova, the law “About the administrative decentralization” from 28.12.2006 nr. 435 (further Law nr.35) and law “About local public administration” from 28.12.2006 nr. 436 of the same date and year (further Law nr. 436), Law “About the special legal status of Gagauzia (Gagauz Yeri)” nr. 344 from 23.12.94 (further Law nr. 344) and some other laws that determine the list of problems which are a part of competences of the local public self-administration.

According to Law nr. 435 the problems of local importance – which are directly related to ensuring a decent life to the local population – in the accordance with the Constitution of RM, the mentioned law is carried out by the population and (or) by the local public self-administration bodies independently.

According to Law nr. 435 the administrative decentralization is carried out on the basis of the following principles:

- a) the principle of the *local autonomy*, providing the guarantee of the rights and real ability of the local public authority bodies to regulate and govern the main part of the public work in accordance with the law under their responsibility and with the interests of the local population;
- b) the principle of *subsidiary*, providing the public functions realization by the authority bodies which are closer to the citizens except the case when the interference of the authority bodies of the higher level is more preferable. It comes from the size and the character of functions and the necessity of public action effectiveness guaranteeing;
- c) the principle of *justice*, providing the equal conditions and opportunities guaranty for all local public authority bodies with the goal of achieving the results in the process of realizing their power;
- d) the principle of *power completeness* meaning that any power given to the local public authority bodies must be complete and exclusive. The realization of which cannot be appealed or limited by other authority body except the cases stipulated by law;
- e) the principle of *power correspondence to the resources* meaning that the financial and material resources given to the local public authority bodies must correspond to the size and the character of their power with the goal of its effective realization;
- f) the principle of *financial solidarity* meaning the financial support of less developed administrative-territorial units by the state by means of using the justice distribution of the financial funds;
- g) the principle of *institutional dialogue* providing the informing and concordance with the local public authority bodies during the reasonable terms in the process of planning and making the decisions by means of their public structures on any questions

acestea direct sau în contextul procesului descentralizării administrative;

- h) *parteneriatului dintre sferele publică și privată, publică și publică, publică și civilă*, ce prevede garantarea posibilităților reale de colaborare între stat, puterile locale, sectorul privat și societatea civilă;
- i) *responsabilității organelor administrării publice locale*, ce stipulează obligația de a realiza, în limitele împuternicirilor acordate și stabilite acestora de către lege, a standardelor minimale de calitate pentru serviciile sociale și social-utile prestate, ce intră în competența organelor respective.

În corespundere cu art.1 al Legii cu privire la administrarea publică nr.436 din 28.12.2006, **autoadministrarea locală reprezintă totalitatea organelor publice locale, create pe baza legii cu scopul asigurării intereselor comune locuitorilor unității administrative.**

Pentru a percepe esența acestei definiții, este necesar a clarifica unele noțiuni. Unitatea administrativ-teritorială este o comunitate de oameni care trăiește pe un anumit teritoriu (sat, comună, oraș, municipiu) și dispune legal de autoritățile formate. Astfel, dacă comuna este constituită din două-trei și mai multe sate, atunci nu fiecare sat este o unitate administrativ-teritorială, fiindcă de problemele sociale ale comunei date se ocupă un singur consiliu și un singur primar (de exemplu, comuna Congazhic din raionul Comrat este formată din trei sate: Congazul de Sus, Congazul de Jos și Dudulești și în ea activează un consiliu și un primar).

Unitățile administrativ-teritoriale ale Republicii Moldova sunt împărțite în două niveluri. Satele (comunele) și orașele (municipiile) creează primul nivel. La nivelul al doilea se află 32 de raioane, mun. Chișinău și formațiunea teritorial-autonomă Găgăuzia (Gagauz Yeri).

Organele locale ale administrării publice constituie elemente ale descentralizării administrative, care rezolvă independent probleme specifice comunităților locale **privind adoptarea deciziilor, precum și au dreptul, în activitatea lor organizațională, de conducere și financiară, la inițiativă în tot ce se referă la gestiunea afacerilor publice locale, executând, în cadrul legii, puterea în limitele teritoriului administrat.**

După cum și unitățile administrativ-teritoriale, organele administrării publice locale aparțin la două niveluri. Cele de primul nivel activează pe teritoriul satului (comunei), orașului (municipiului) și sunt create pentru apărarea intereselor și soluționarea problemelor comunității locale.

Organele administrării publice locale de nivelul al doilea sunt formate și activează pe teritoriul raionului, mun. Chișinău, formațiunii teritorial-autonome Găgăuzia (Gagauz Yeri), pentru apărarea intereselor și rezolvarea problemelor populației

concerning the process of administrative decentralization;

- h) the principle of *partnership between the public and private spheres, public and public spheres, public and civil spheres*, guaranteeing the real cooperation opportunities between the government, local authorities, private sector and civil society;
- i) the principle of *responsibility of the local public authority bodies*, providing the realization of liabilities in the framework of the given to these organs powers stipulated by law, of the minimal quality standards of the public services which are in the competence of these organs.

According to art. 1 of the Law "About the local public administration" nr. 436 from 28.12.2006, **the local self-administration is the totality of the local public authority bodies, created on the basis of the law with the goal to realize the citizens' interests of the administrative unit.**

In order to understand the sense of this definition it is necessary to consider some notions. The administrative and territorial unit is a community of people living on a definite territory (village, community, city, municipality) and having the legally formed authority. Thus, if the community consists of two or three and more villages, not each village is an administrative and territorial unit, as the social problems of the community are carried out by a single council and one mayor (for example, the community Congazhic of Comrat district consists of three villages: Verhny Congazhic, Nizhny Congazhic and Duduleshty, where functions a council and one mayor).

The administrative and territorial units of the Republic of Moldova are divided into two levels. The first level consists of the villages (communities) and cities (municipalities). The second level comprises 32 districts, municipality Chisinau and ATU Gagauzia (Gagauz Yeri).

The local public administration bodies are the elements of the administration decentralization, which solve the specific problems of the local communities in the administrative and territorial units **in the process of decision making and also in their organizational, administrative and financial activity; on initiative in all spheres concerning the local public administration executed in the framework of law and power on the administrative territory.**

As the administrative and territorial units the local public administration bodies may be of two levels. Those of the first level function on the territory of the village (community), city (municipal) and are created for the protection of the interests of local community and its problems solving.

The local public administration bodies of the second level are created and function on the territory of the district, municipality Chisinau and ATU Gagauzia (Gagauz Yeri) for the protection of the citizens interests of the corresponding administrative and territorial units and their problems solving. There is no submission between

unităților administrativ-teritoriale. Între organele publice de nivelul unu și doi nu există relații de subordonare.

Organele administrării publice locale sunt învestite cu împuterniciri complete și complexe. Acestea pot fi limitate de organul ierarhic superior, cu excepția cazurilor prevăzute de lege. Organele de nivel public local nu se subordonează organelor centrale și sunt independente de ele, deoarece sunt alese de cetățenii acestor unități administrativ-teritoriale, care dispun de dreptul de votare.

Conform funcțiilor îndeplinite, organele administrației publice locale se divizează în împuternicite și executive. Organele împuternicite sunt acelea care soluționează (adoptă decizii) privind problemele de importanță locală. La ele se referă consiliile sătești (comunale), orașenești (municipale), raionala și Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz Yeri). Adunarea Populară a Găgăuziei, de asemenea, este investită cu adoptarea legilor cu caracter local, ce acționează în limitele formațiunii teritorial-autonome Găgăuzia (Gagauz Yeri). Organele împuternicite și executive de administrare publică locală ale Republicii Moldova sunt prezentate în tabelul 1.

the public administration bodies of the first and second levels.

The local public administration bodies possess full and complex competences. These can be limited by the higher bodies except the cases provided by the law. The local public administration bodies do not subordinate the central bodies and are independent as their members are elected by the citizens of these administrative and territorial units having the voting rights.

According to the executive functions the local public administration bodies are divided into authorized and executive. The authorized bodies are the bodies that solve (make decisions) on local problems. They refer to the village (community) councils, city (municipality) and National Assembly of Gagauzia (Gagauz Yeri). The National Assembly of Gagauzia can adopt the local laws functioning on the territory of ATU Gagauzia (Gagauz Yeri). The authorized bodies and the executive bodies of the local public administration of the Republic of Moldova can be considered in table 1.

Tabelul 1 / Table 1

Organele de administrare publică locală / The local public administration bodies

Organele administrației publice locale / The local public administration bodies	
<i>Primul nivel / First Level</i>	<i>Nivelul al doilea / Second Level</i>
Organele împuternicite / Authorized bodies	
Consiliul sătesc (comunal) / Village (community) council Consiliul orașenesc (municipal) / City (municipal) council	Consiliul raional / City (municipal) council Consiliul municipal Chișinău / Municipal council of Chisinau Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz Yeri) / National Assembly of Gagauzia (Gagauz Yeri)
Organele executive / Executive bodies	
Primarii satelor (comunelor) / Mayors of Villages (communities) Primarii orașelor (municipiilor) / Mayors of cities (municipality)	Președinții raioanelor / Chairmen of districts Primarul general al Chișinăului / General Mayor of Chisinau Guvernatorul (bașcanul) Găgăuziei / Head (Bascan) of Gagauzia Consiliul executiv al Găgăuziei / Executive body of Gagauzia

Organul reprezentativ sau **consiliul** este organul colegial al administrației publice locale și are statut autonom în sensul că consultă privind problemele ce prezintă interesele specifice ale comunității locale și adoptă decizii referitoare la metodele de realizare a lor fără amestecul organelor centrale. Totodată, acesta dispune de împuterniciri doar pentru soluționarea numai a intereselor respective. Consiliile se formează din consilieri, aleși pe calea votării generale, egale, directe, secrete și libere pentru un termen de patru ani. Mecanismul de alegere a reprezentanților locali ai organelor de putere este stabilit de „Codul electoral”.

Organele executive ale administrației publice locale reprezintă un sistem din două niveluri:

Primul – primarii satelor (comunelor) și orașelor (municipiilor);

Al doilea – președinții de raioane, primarul

The representative body or the **council** is the collective body of the local public administration and possesses an autonomous status. It consults on the points of the specific interests for the local authority, makes the decisions on the ways of their realization without interference of the central bodies. At the same time it possesses the power for the ways of the interests' administration determination. The councils are formed from the number of counselors by the general, equal, direct, secret and free voting for the period of 4 years. The mechanism of the elections of the representative bodies is stipulated in the “Code about the elections”.

The executive bodies of the local public administration represent a system of two levels:

The First - Mayors of villages (communities) and Mayors of cities (municipalities);

general al mun. Chișinău, bașcanul și Consiliul executiv al Găgăuziei.

Primarul este conducătorul administrației publice locale, organul reprezentativ al unității administrativ-teritoriale și organul executiv al consiliului local, care se alege prin vot universal, egal, direct, secret și liber.

De asemenea, primarul exercită puterea executivă, deoarece este responsabil de executarea deciziilor consiliului local. El este dator să execute, în cadrul unității administrativ-teritoriale, și legile republicane, documentele internaționale la care a aderat Republica Moldova, precum și toate actele administrative, adoptate de organele puterii centrale, iar în Găgăuzia – legile și actele normative, adoptate de Adunarea Populară și Consiliul executiv al Găgăuziei.

Fiind o autoritate de executare a puterii, primarul nu se află în subordonare directă a organului reprezentativ al puterii.

Președintele raionului reprezintă organul executiv al consiliului raional. El este ales de consiliul raional la propunerea nu mai puțin a unei treimi a consilierilor aleși cu majoritatea voturilor lor. Președintele raionului reprezintă raionul în relațiile cu Guvernul, alte organe centrale de stat, cu persoanele locale străine, juridice și fizice, precum și în instanțele judecătorești. De asemenea, el realizează conducerea operativă a serviciilor operative raionale. Ca și în cazul primarilor, președintele raionului și consiliul raional activează ca niște unități administrativ-autonome, rezolvând probleme la scară raională în concordanță cu legea.

În Găgăuzia consiliile raionale lipsesc. Organul reprezentativ și legislativ al formațiunii teritorial-autonome Găgăuzia (Gagauz Yeri) este Adunarea Populară a Găgăuziei. Aceasta, în activitatea sa, se conduce de legile R. Moldova, Legea „Cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yeri)”. Adunarea Populară este formată din 35 de deputați, aleși pe sectoare, cu un mandat de patru ani.

Guvernatorul puterii executive a Găgăuziei este **Başcanul**, care este ales prin vot general și egal, direct, secret și liber pe un termen de patru ani. Bașcan al Găgăuziei poate fi ales orice cetățean al Republicii Moldova, care a împlinit 35 de ani, trăiește sau a trăit pe teritoriul Găgăuziei și cunoaște limba găgăuză.

Conform funcției, bașcanul este membru al Guvernului RM, confirmat în acest post printr-un decret al Președintelui țării. Bașcanul conduce activitatea organelor puterii publice și poartă răspunderea pentru îndeplinirea principiilor stipulate în Legea „Cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yeri)”.

Organul executiv permanent al Găgăuziei este Comitetul executiv, care este format de Adunarea Populară, la propunerea bașcanului, prin majoritatea voturilor deputaților aleși.

The second – head of districts, general Mayor of Chisinau, Head (Bascan) of Gagauzia and Executive Committee of Gagauzia.

The Mayor is the head of the local public administration, the representative body of the administrative and territorial unit and the executive body of the local council, which is elected by the general, equal, direct, secret and free voting.

The Mayor realizes the executive power as he is responsible for the local council decisions execution. He is responsible to execute the republican laws, international documents to which the Republic of Moldova is part, and also all administrative acts adopted by the central authority, the laws and regulatory acts adopted by National Assembly of Gagauzia (Gagauz Yeri).

Being the executive body, the mayor is not submitted to the representative authority body.

The head of the district is the executive body of the district council. He is elected by the district council on the suggestion of no less than one third of the elected counselors by the majority of their voices. The head of the district represents the district in the relations with the government, other central state bodies, local and international juridical and physical persons, in the courts. He also directs the efficient management of the district services. As in the case of Mayors, the head of the district and the district council work as an autonomous administrative unit solving the problems on the district territory in accordance with the law.

There are no district councils in Gagauzia. The representative and legislative body of the ATU Gagauzia (Gagauz Yeri) is the National Assembly of Gagauzia (Gagauz Yeri). The National Assembly of Gagauzia (Gagauz Yeri) in its activity follows the laws of the Republic of Moldova, the Law “About the particular legal status of Gagauzia (Gagauz Yeri)”. The National Assembly consists of 35 deputies, elected at a single-seat electoral districts for the period of 4 years.

The Head of the executive authority is the **Bascan** of Gagauzia elected by means of the general, equal, direct, secret and free voting for the period of 4 years. As a Bascan of Gagauzia can be elected any person from the Republic of Moldova, not younger than 35 years old, who lived or lives now on the territory of Gagauzia and speaks Gagauzian language.

According to the position, the Bascan is the member of government of the Republic of Moldova appointed to this post by the President of the Republic of Moldova. The Bascan conducts the activity of the public authority bodies and is responsible for the execution of his functions stipulated by the Law “ About the particular legal status of Gagauzia (Gagauz Yeri)”.

The constant executive body of Gagauzia is the Executive Committee which is formed by the National Assembly of Gagauzia (Gagauz Yeri) on the suggestion of the Bascan by the majority of the elected voices.

Comitetul executiv asigură respectarea Constituției Republicii Moldova și a legilor adoptate de Parlamentul și Adunarea Populară a Găgăuziei.

În corespundere cu legislația în vigoare, organele puterii locale sunt investite cu anumite împuterniciri. Noțiunea de „împuterniciri” înseamnă capacitatea administrației publice de a îndeplini împuterniciri speciale. Organele puterii locale au și propriile împuterniciri, dar și cele delegate de stat. În legea nr.435 sunt stipulate domeniile de activitate ale organelor de administrare publică locală de nivelul întâi și doi. Aceste domenii se atribuie atât organelor reprezentative, cât și celor executive, fiind reflectate în tabelul 2.

The Executive Committee provides the respect of the Constitution of the Republic of Moldova, laws adopted by the Parliament and the National Assembly of Gagauzia (Gagauz Yeri).

In accordance with the functioning legislation the local authority bodies have definite powers. The notion “power” means the ability of public administration to execute the authority. The local authority bodies have their own powers and the authority given by the state. In the Law nr. 435 the spheres of activity of local authority bodies of the first and second levels. These spheres of activity are related to the representative and executive bodies. These activities are shown in table 2.

Tabelul 2 / Table 2

**Domeniile de activitate a organelor administrației publice locale de primul și al doilea nivel /
The spheres of activity of public administration bodies of local public administration bodies
of the first and second levels**

<i>Nivelul întâi / First level</i>	<i>Nivelul al doilea / Second level</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
Planificarea urbană sau rurală și administrarea plantațiilor verzi de importanță locală / Urban and rural planning and administration of green planting of local importance	Gestionarea sferelor publică și privată ale raionului, UTA Găgăuzia / The management of the public and private spheres of the district, ATU Gagauzia
Colectarea și dislocarea deșeurilor, inclusiv salubritatea și întreținerea locurilor de depozitare a lor / Collection of the wastes and processing, sanitary cleaning, care the places of the storage.	Planificarea și administrarea lucrărilor privind construcțiile, întreținerea și gestionarea unor obiecte de stat sau de importanță la nivelul UTA Găgăuzia / The planning and management of the works on construction, support and use of some state objects of the district and ATU Gagauzia importance
Repartizarea apei potabile, construirea și întreținerea canalizației, epurarea apelor prelucrate și a celor reziduale / Distribution of drinking water, construction sewer system, cleaning of the sewage	Construirea, gestionarea și reparația drumurilor de importanță raională sau la nivelul UTA Găgăuzia, precum și a infrastructurii / Construction, administration and repairing of the roads, road infrastructure of the district and ATU Gagauzia importance
Construirea, întreținerea și iluminarea străzilor și drumurilor publice locale / Construction, care and illumination of the local roads of the common use	Organizarea transportului auto de pasageri, gestionarea autogărilor și autostațiilor de importanță raională sau la nivelul UTA Găgăuzia / Passengers auto transport organizing, bus-stations and bus-stops of the district or ATU Gagauzia administration
Transportul public local / Local public transport	Instituirea unor baze generale de amenajare a teritoriului la nivelul raionului sau al UTA Găgăuzia și protecția pădurilor de importanță raională sau la nivelul UTA Găgăuzia / Establishing the common bases of planning the territory on the level of the district or ATU Gagauzia, regional and ATU Gagauzia forests protection
Amenajarea și întreținerea cimitirelor / Support and care of the cemeteries	Susținerea și stimularea inițiativelor privind dezvoltarea economică a unității administrativ-teritoriale / Support and stimulation of the initiatives on the economical development of the administrative and territorial unit
Gestionarea patrimoniului ce se referă la sfera publică locală / Governing the property related to the local public sphere	Elaborarea și implementarea proiectelor cu privire la construirea conductelor de gaz interurbane (inclusiv a celor cu presiune medie), alte obiecte termoelectrice de importanță locală / Elaboration and implementation of the projects on construction of the international gas pipe lines(gas pipe line of the average pressure), other heat and power engineering objects of the local importance

1	2
Construirea, gestionarea, întreținerea și utilizarea instituțiilor de învățământ preșcolar și extrașcolare (grădinițe, școli de artă și muzicale) / Governing the property related to the local public sphere	Gestionarea instituțiilor de cultură, a turismului și sportului de importanță raională sau la nivelul UTA Găgăuzia, a altor măsuri cu caracter educativ, sportiv sau cultural / Administration of the institutions of culture, tourism and sport at the regional and ATU Gagauzia level, other actions of educational, sport and cultural character
Dezvoltarea și administrarea rețelelor termice sau a celor de distribuire a gazelor – urbane și rurale / Construction, administration, financing and equipping the educational institutions of pre-school out-of-school education (kindergartens, art and music schools)	Gestiunea întreprinderilor municipale de nivel raional / Administration of municipal enterprises of the district level
Manifestările culturale, sportive, recreative și pentru tineret, precum și planificarea și dezvoltarea lor / Cultural, sport, creative activities and the activities for the youth, their planning and development	Gestionarea instituțiilor de asigurare socială de importanță raională sau la nivelul UTA Găgăuzia / Social support enterprises of the regional and ATU Gagauzia importance administration
Amenajarea piețelor agricole, încăperilor de comerț, realizarea altor măsuri cu scopul dezvoltării economice a unității administrativ-teritoriale / Improvement of the agricultural markets, trade spaces and other activities with the goal of economical development of the administrative and territorial unit	Dezvoltarea și administrarea serviciilor sociale locale, destinate păturilor social vulnerabile, monitoringul calității serviciilor sociale / Development and administration of the local social services oriented toward the socially unprotected groups of the population, monitoring of the social service quality
Crearea și gestionarea întreprinderilor municipale, organizarea oricăror activități cu scopul dezvoltării economice a unității administrativ-teritoriale / Creation and administration of the municipal enterprises, organization of any activity with the goal of the economical development of the administrative and territorial unit	Support and stimulation of the initiatives on the economical development of the administrative and territorial unit
Construirea locuințelor pentru păturile social vulnerabile și altor categorii de populație și acordarea lor și a altor beneficii / Construction the houses for the socially unprotected groups of population and other categories	
Organizarea serviciilor antiincendiare / Fire prevention service organizing	

Pe lângă împuternicirile proprii, prezentate mai sus, organelor administrării publice locale pot fi delegate și unele împuterniciri ale statului. Art. 6 al Legii nr. 435 cu privire la descentralizarea administrativă stipulează că împuternicirile organelor publice centrale pot fi delegate organelor publice locale de nivelul unu și doi, ținând cont de criteriile eficienței economice și raționalitate. Delegarea împuternicirilor poate fi realizată de către Parlament la directiva Guvernului. În acest caz, trebuie menționat că orice delegare a împuternicirilor organelor publice centrale spre cele publice locale trebuie neapărat să fie însoțite, pentru îndeplinirea lor, de asigurare financiară.

Organele administrării publice centrale nu sunt în drept să impună organele competente locale să primească aceste împuterniciri fără o evaluare financiară preliminară și a consecințelor pe care împuternicirile date le pot provoca, dacă nu se consultă cu organele locale de nivelul respectiv și nu asigură comunitățile locale cu resursele financiare necesare.

În prezent, când rolul administrației publice :

Besides the own powers described above the local public administration bodies can have some state powers. Art. 6 of the Law nr. 435 “About the administrative decentralization” stipulates that the power of the central public bodies can be given to the local public bodies of the first and the second levels taking into consideration the criteria of the economic effectiveness and rationality. Delegation of the powers can be carried out by the Parliament on the suggestion of the Government. In this case we should point out that any delegation of the powers of the central public bodies to the local bodies must be obligatory accompanied by the necessary financial support.

The central public administration bodies have no rights to establish or force the local competent bodies to accept the power without any preliminary financial valuation, and consequences which the power can make without consultations with the local bodies of the correspondent level and without supporting the local communities with the necessary financial aid.

Nowadays, when the role of the local public

locale este vital important și este condiționat de complexe problemele economice, sociale și culturale în creștere, organele locale devin un factor foarte important de dezvoltare a localităților, mandatul lor devine tot mai decisiv, ceea ce înseamnă că persoana votantă își asumă o responsabilitate deosebită.

Astăzi, speranțele în stabilitate, încredere, reducerea sărăciei cetățenilor și în creșterea economică determină necesitatea creării unei administrații publice eficiente, care depinde în multe de calitatea politicilor publice, elaborate și realizate atât la nivel central, cât și local.

administration becomes vitally important and is characterized by the increasing number of economic, social and cultural difficulties the local authority becomes the main factor of the settlements development. Their mandate becomes more important, which means that the local elected person takes exclusive responsibility.

Today the expectations of confidence, stability, lowering the level of citizens' poverty and the economic growth determine the necessity to create the effective public administration. It depends on the quality of public politics, elaborated and implemented at the central and the local level.

Bibliografie/ Bibliographie

1. Конституция Республики Молдова. 18.08.1994 г. „Monitorul Oficial” № 001.
2. Европейская Хартия местного самоуправления. (совершено в Страсбурге 15.10.1985).
3. Закон Республики Молдова «О местном публичном Управлении» № 436 от 28.12.2006 г. Опубликовано в „Monitorul Oficial” № 032 от 09.03.2007 г.
4. Закон Республики Молдова «Об административной децентрализации» № 435 от 28.12.2006 г. Опубликовано в „Monitorul Oficial” № 029 от 02.03.2007 г.
5. Закон Республики Молдова «О статусе местного выборного лица» № 768 от 02.02.2000 г. Опубликовано в „Monitorul Oficial” № 034 от 24.03.2000 г.
6. Закон Республики Молдова «Об утверждении Типового положения об образовании и функционировании местных и районных советов» № 457 от 14.11.2003 г. Опубликовано в „Monitorul Oficial” № 248 от 19.12.2003 г.
7. Бондарь Н.С., Джагарян А.А. Государственная власть и (или) местное самоуправление: в поиске оптимальной модели взаимоотношений // Конституционное и муниципальное право. 2007. № 24.
8. Бялкина Т.М. Проблемы правового регулирования компетенции местного самоуправления // Государственная власть и местное самоуправление. 2006. № 3.

UNELE PROPUNERI VIZÂND PERFEȚIONAREA SISTEMULUI DE GESTIUNE A VALORII ÎNTRINDERII

Drd. Vladimir SAVCIUC, USM

Dezvoltarea dinamică a mediului extern al întreprinderii, creșterea pieței de capital și a concurenței pe piețele de mărfuri impune businessului modern probleme de gestiune din ce în ce mai complicate, soluționarea cărora, în ultimul rând, ține de sporirea performanțelor afacerii. Gestiunea valorii întreprinderii este un exemplu de instrument clasic din cadrul sistemului complex de adoptare a deciziilor, în cadrul căruia este posibilă soluționarea celor mai actuale probleme ale afacerii moderne (reorganizarea, vânzarea și cumpărarea afacerii, aprecierea diferitelor metode de finanțare).

Modelul corporativ-tradițional nu mai corespunde cerințelor întreprinderii, care raportează investitorilor și părților asociate. Valoarea, parte componentă a rapoartelor financiare ale companiilor străine, reprezintă un standard ce face posibilă caracterizarea eficientă a factorilor de

SOME PROPOSALS REGARDING THE IMPROVEMENT OF ENTERPRISE VALUE MANAGEMENT SYSTEM

PhD candidate Vladimir SAVCIUC, SUM

The dynamic development of the company's external environment, growth of the capital market and increased competition on the markets of goods requires more and more complicated modern business management issues, and solving them, in the least, is related to the increase of business performance. Enterprise value management is an example of classical tool of the complex system of decision in which it is possible to solve the most current issues of modern business (reorganization, sale and purchase of business, the assessment of different methods of funding).

Corporate-traditional model no longer meets the requirements of the company, which reports to investors and related parties. The value, part of the financial statements of foreign companies is a standard that enables the efficient characterization of

influență a valorii și succesului companiei. Gestiunea valorii reprezintă o abordare inovativă în reflectarea eficienței activității întreprinderii pentru sporirea încrederii părților cointeresate și o mai mare transparență a corporației. Dar pentru un număr de întreprinderi organizarea gestiunii valorii acestora este dificil de orientat spre valoarea de piață, în pofida mai multor cauze. Pentru aceasta se propune următoarea metodologie de gestiune a valorii afacerii. Managerii deseori se orientează spre cotarea acțiunilor pe termen scurt. Acest lucru se datorează faptului că acționarii încearcă să motiveze managementul la atingerea anumitor indicatori esențiali, și anume capitalizarea. O altă variantă ar fi ca bonusurile conducătorilor să depindă direct de dinamica cursului acțiunilor. Un exemplu al ineficienței unei asemenea practici a fost deja reflectat în literatura economică, atunci când managerii, pledând pentru capitalizare, reduceau activ uzura, inclusiv micșorau investițiile în utilaj. Aceasta a condus la creșterea acțiunilor ca valoare – managerii primeau bonusuri, dar compania pierde posibilitatea de a se dezvolta în mod stabil. Just este menționat că, în realitate, eficiența managementului se apreciază și în baza altor indicatori, de exemplu, rentabilitatea investiției, venitul total pentru o acțiune, luând în considerație și dividendele. Astfel, se observă tendința de orientare spre gestionarea valorii de piață, axată pe mai mulți indicatori interdependenți, cum ar fi: venitul, valoarea activelor, suma dividendelor achitate și capitalizarea deja menționată mai sus. Instrumentele moderne de gestiune a valorii de piață trebuie să se bazeze pe interconexiunea indicatorilor de bază ai activității economico-financiare a firmei.

Înainte de a trece la formarea unui set de instrumente de gestiune a valorii de piață, trebuie de formulate unele **noțiuni fundamentale**.

În primul rând, gestiunea valorii afacerii trebuie să fie orientată nu spre maximizarea valorii, ci spre creșterea ei. Într-adevăr, orice maximizare presupune că următoarea semnificație a oricărui indicator va fi mai mică decât maximum. Atunci acționarii speră că bunăstarea agregată, în orice caz, nu se va reduce. În plus, atingând un nivel înalt al valorii de piață, nu trebuie menționat că este nivelul maxim. Se poate menționa că acesta este cel mai înalt nivel din perioada anterioară, adică indicatorul respectiv a crescut într-o perioadă de timp. Orientarea spre maximizarea valorii de piață poate impune managementul să întreprindă măsuri care ar duce la creșterea valorii afacerii într-o perioadă scurtă, în pofida dezvoltării durabile. De aceea, ar fi logic orientarea spre o dezvoltare durabilă a valorii de piață, dar nu maximizarea ei într-o perioadă scurtă de timp.

În al doilea rând, creșterea valorii de piață nu poate fi permanent, din cauza caracterului ciclic al economiei. Reducerea valorii de piață este determinată de înrăutățirea altor indicatori ai activității întreprinderii. Totodată, după o anumită perioadă, urmează următoarea etapă a ciclului de viață, ce ar determina creșterea economiei. Cu toate acestea, ciclicitatea economiei în perioada declinului poate avea o presiune asupra valorii afacerii, chiar dacă

factors which influences the value and success of a company. The value management is an innovative approach to reflect the efficiency of business activity for increasing the confidence of stakeholders and for a greater transparency of the corporation. But for a number of business enterprises, the organization of value management is facing difficulties in being oriented to market value, because of several reasons. For them is proposed the following methodology of management of business value. Managers often focus on short-term rating actions. This is because shareholders are trying to motivate management certain essential indicators, especially capitalization. Another option would be that leaders' bonuses depend directly on the stock dynamics. Example of the inefficiency of such a practice has been reflected in the economic literature, when managers pleaded for capitalization, reduced the wear of assets, in this way diminishing the investment in equipment. This action led to an increase in stocks value, the managers received bonuses, but the company was losing the opportunity of a stable development. It is mentioned that in reality management efficiency is evaluated based on other indicators such as investment rentability, total income for stock, taking into consideration the dividends. Thus, the tendency to move towards management of market value based on several interrelated indicators such as income, asset value, dividends paid and capitalization, already mentioned above. Modern tools of market value management should be based on the interconnection of basic indicators of economic basic indicators of economic and financial activities of the firm.

Before proceeding to the formation of a set of market value management tools should be set certain **fundamental concepts**.

First, management of business value must not be directed towards maximizing the value, but increasing it

Indeed, any maximization implies that the next meaning of any indicator will be less than the maximum. Then shareholders hope that the aggregate welfare, in any case, won't be reduced. In addition, reaching a high market value shouldn't be mentioned as the maximum level. It may be noted that this is the highest level of the previous period, that this indicator has grown into a period of time. Orientation to maximize market value may require management to take measures that would lead to increased business value in a short period, in spite of sustainable development. Therefore, a shift towards sustainable development of the market value, and not its maximization in a short period of time would be logical.

Secondly, increased market value may not be permanent because of the cyclical economy. Reducing of the market value is determined by the worsening of other indicators of business activity. However, over a

rezultatele activității întreprinderii satisfac așteptările investitorilor. Aici se necesită a menționa că valoarea de piață a întreprinderilor, care în perioada declinului obțin rezultate financiare din cele mai bune, demonstrează creșterea cea mai semnificativă pe măsura redresării economiei. De aceea, gestiunea valorii trebuie să fie orientată nu doar spre creșterea continuă, ci și la păstrarea capacității acestea de a se dezvolta indiferent de etapa ciclului economic.

În al treilea rând, la baza gestiunii valorii de piață stă gestiunea indicatorilor de bază, reflectând interesele proprietarilor întreprinderii. Luând orice decizie, subiecții pieței se bazează pe informația curentă pe care o dețin. Informația obiectivă, utilă pentru prelucrare, o pot primi doar în baza indicatorilor din activitatea financiară. Firmele elaborează sistemul indicatorilor de bază, care, după părerea lor, reflectă o activitate financiară eficientă. Acest lucru arată investitorilor o posibilă creștere a afacerii care, la rândul său, să evalueze fiabilitatea informațiilor cu privire la realizările companiei și gradul de adecvare a rezultatelor, apoi să decidă cu privire la oportunitatea investițiilor în compania respectivă. *Însă, în acest caz, apar și unele situații discutabile, cum ar fi:*

- legea permite variabilitatea elaborării rapoartelor financiare și rezultatelor financiare ale întreprinderii, ceea ce permite celor din urmă să-și prezinte activitatea sa investitorilor;
- protecția tainei comerciale nu permite divulgarea informației complete privind activitatea firmei. Într-adevăr, compania concurentă, procurând o cantitate nesemnificativă de acțiuni, ar putea obține acces la informația contabilă sau de altă natură, pentru utilizarea ei în scopurile sale. Asemenea acțiuni prezintă un pericol serios pentru activitatea firmei, de aceea, în limitele păstrării secretului comercial în scopuri de a respecta interesele proprietarilor, informația prezentată este foarte succintă. Aceasta conduce la faptul că investitorii, apreciind activitatea întreprinderii, utilizează doar informația accesibilă, prezentată în formă deschisă;
- analiza indicatorilor dispersați, cu utilizarea metodelor tradiționale, oferă o imagine contradictorie a rezultatelor activității firmei. Obținerea unor rezultate satisfăcătoare chiar și pentru toți indicatorii nu poate fi stabilită, dacă luăm în considerare dinamica fiecărui indicator în raport cu celălalt. Prin urmare, niște proprietăți importante în gestiunea indicatorilor-cheie devin subordonarea lor dinamică și comparabilitatea dinamică.

Indicatorii activității întreprinderii, ce caracterizează interesele acționarilor și managerilor, se modifică în timp, pot fi mai buni sau mai răi decât așteptările lor, aranjează sau nu diverse grupuri de interese. În plus, interesele combinate ale proprietarilor și societăților de administrare se poate schimba în timp. Prin urmare, managementul costurilor de afaceri necesită, pe de o parte, un criteriu de eficiență a managementului cu privire la indicatorii-cheie de performanță, pentru a oferi o imagine

certain period of time follows the next stage of its life cycle when the economy would increase. At the same time, the cycles of the economy during the downturn may be pressure on business value, even if the results meet the expectations of investors. Here we need to note that the market value of firms which during the financial downturn obtain best result, show significant growth while the economy recovers. Therefore, value management should be focused not only on continuous growth, but the ability to grow regardless the economic cycle stage.

Thirdly, at the basis of the market value management is the management of basic indicators, reflecting the interests of business owners. Taking any decision, subjects of the market take into consideration the information they hold. Objective information, useful for processing, one can get only through the indicators of financial activity. Firms develop core indicators system, which in their view, reflects an effective financial activity. This shows investors a possible increase in business which turn to assess the reliability of information on the achievements of the company and the adequacy of the results, then decide regarding the opportunity of investments in that company. *But in this case appear some questionable situations, such as:*

- law allows the variability of elaboration of the financial reports and financial results of the company, which allows the latter to present their work to investors;
- commercial secret protection does not allow full disclosure of information of business activity. Indeed, by purchasing insignificant amount of shares, the competing company could gain access to accounts or other information to use them in their purposes. Such actions pose a serious threat to business activities, that's why in commercial purposes, to meet the interests of the owners, the information provided is very brief. This leads to the fact that investors use only the accessible information presented in open form;
- the analysis of the indicators dispersed with the use of traditional methods offer a contradictory picture of the company's business results. To obtain satisfactory results even for all indicators can not be established, if we consider the dynamics of each indicator in report with the other. Therefore, important properties in the management of key indicators is their dynamic subordination and dynamic comparability.

Indicators of business activity that characterize the interests of shareholders and managers, change over time, can be better or worse than their expectations. In addition, the combined interests of owners and management companies can change over time. Thus, the efficiency of management on key performance indicators on the one hand provides a dynamic picture, on the other hand - a measure of

dinamică; pe de altă parte – o măsură a abaterii de valorile reale din exploatarea acestui criteriu. În plus, interesele globale ale proprietarilor și managementul întreprinderii se pot schimba în timp. De aceea, pentru gestiunea valorii afacerii este necesar atât criteriul de eficiență a gestiunii cu indicatorii de performanță, pentru a oferi o imagine dinamică, cât și măsurarea nivelului abaterii mărimilor reale ale indicatorilor de funcționare de la criteriul dat.

De asemenea, trebuie de luat în considerare faptul că, în scopul gestiunii valorii după indicatori, se necesită o ierarhizare a lor, care ar satisface majoritatea participanților la managementul întreprinderii. Diversitatea și eterogenitatea indicatorilor complică această sarcină în limitele abordărilor existente. Pentru rezolvarea acestor probleme, vom atribui gestiunii indicatorilor principali proprietăți de compatibilitate și subordonare dinamică, ceea ce înseamnă că eterogeni, la prima vedere, indicatorii pot fi comparați și subordonați, dacă să privim din punctul de vedere al modificărilor lor în dinamică. Caracteristicile incomparabile ale economiei pot deveni comparabile în dinamică.

În dinamică, caracteristicile temporale ale întreprinderii au o ordine naturală, pot fi ordonate și subordonate relativ la fiecare. Datorită realizării principiilor de compatibilitate și subordonare dinamică, acestea pot fi comparate cu rezultatele activității de exploatare a indicatorilor analizați:

- cu standardele și normele aprobate pentru aprecierea eficienței gestiunii corporative;
- cu datele similare din anii precedenți pentru analiza tendinței de îmbunătățire sau înrăutățire a situației economice a întreprinderii;
- cu datele similare ale altor întreprinderi, ceea ce ar permite identificarea posibilităților sale;
- cu diferiți indicatori neomogeni ai companiei analizate în aceeași perioadă.

Astfel, se poate afirma că dezvoltarea întreprinderii este descrisă adecvat de un model dinamic, în care diverse caracteristici speciale trebuie să fie într-o anumită relație interdependentă.

În al patrulea rând, se face deosebire între conceptul de valoare a afacerii și valoarea acțiunii. Această deosebire este determinată de particularitățile organizării sistemului financiar al statului. În teoria economică se deosebesc două modalități de organizare a sistemului financiar: anglo-saxon și european. Sistemul financiar anglo-saxon se caracterizează prin nivelul înalt de dezvoltare a pieței de capital, de aceea modalitatea esențială de atragere a resurselor financiare este emisiunea de acțiuni, obligațiuni și altor hârtii de valoare. Drept criteriu de bază al eficienței afacerii apare majorarea valorii acțiunilor în interesul acționarilor. Sistemelor financiare de tip european este specific nivelul scăzut de dezvoltare a piețelor de capital. Pentru modelul european, scopul principal este creșterea valorii de piață a companiei în întregime, reflectând interesele proprietarilor, creditorilor, lucrătorilor și ale statului.

deviation of actual values from the operation of this criterion.

It should also be taken into account, that the value management on indicators, requires a hierarchy of them, which would satisfy the majority of participants in company management. Diversity and heterogeneity of indicators complicates this task within the existing approaches. To solve these problems, we assign the management of key indicators, compliance and subordination dynamic properties, which means that they are heterogeneous, at first glance, the indicators can be compared and subordinated, if you look in terms of their dynamic changes. Incomparable characteristics of an economy can become comparable in dynamics.

In dynamics, temporal characteristics of the enterprise have a natural order, can be ordered and relatively attached to each other. Thanks to the achievement of compatibility and dynamic subordination principles, they can be compared with results of operation of the indicators analyzed:

- with standards and rules approved for assessment of the effectiveness of the corporate management;
- with similar data from previous years on improving or worsening trend analysis of the economic situation of the enterprise;
- with different heterogeneous indicators of the company analyzed in the same period.

Thus, it can be stated that business development is adequately described by a dynamic model in which various special features should be in a certain relation of interdependence.

Fourth, there's a difference between the concept of business value and value of the stock. This difference is determined by the particular organization of the state financial system. In economic theory there are two ways of organizing the financial system: the Anglo-Saxon and the European. The Anglo-Saxon financial system is characterized by high levels of capital market development, so, essential means of attracting financial resources is the issue of shares, debentures and other securities. As a basic criterion of business efficiency is increasing shareholder value in the interests of shareholders. Peculiar for financial systems of the European type is the low level of capital market development. For European model main purpose is to increase the market value of the company as a whole, reflecting the interests of owners, creditors, employees and the state.

Despite the differences in business management due to different financial systems, their essence is the same – namely increasing the welfare of all interested parties. Hence, the tools of the market value management must be directed both at increasing the market value of shares, and build increased market value of the business. Especially that in the conditions of the Republic of Moldova most enterprises are not

Excepționând diferențele, în scopul gestiunii afacerii în sistemele financiare menționate, esența lor este aceeași, și anume majorarea bunăstării tuturor părților cointeresate. De aici rezultă că instrumentele gestiunii valorii de piață trebuie să fie orientate atât spre creșterea valorii de piață a acțiunilor, cât și spre sporirea valorii de piață a afacerii. Cu atât mai mult că, în condițiile Republicii Moldova, cea mai mare parte a întreprinderilor nu sunt emittente active de hârtii de valoare, dar foarte cointeresate de creșterea valorii afacerii.

Majorarea valorii de piață constituie rezultatul creșterii valorii interne, în viziunea multor investitori, iar gestiunea valorii afacerii se efectuează prin intermediul indicatorilor principali ai activității. Problema este că investitorii văd ca indicatori-cheie sunt diferiți. Deci, pentru unii investitori este importantă creșterea nivelului realizării, care, după părerea lor, caracterizează competitivitatea produselor și capacitatea de a genera fluxuri de numerar semnificative. Pentru alții are importanță mărimea firmei, reflectată prin indicatorul activelor totale. Iar alții acordă atenție la mărimea profitului, care, în opinia lor, este un indicator de performanță și sursă de dividende. Pe această bază, în scopul de a controla costurile firmei, este necesar a coordona diferite cerințe ale proprietarilor, pentru a găsi un echilibru de interese. Pentru coordonarea reciprocă a diferitelor interese, exprimate prin diverși indicatori, vom utiliza principiul comparabilității dinamice și subordonării dinamice.

În calitate de indicatori principali ai echilibrului de interese, vom lua în considerare următorii indicatori: venitul din vânzări (VV), profitul până la impozitare (PPI), profitul net (PN), numărul de personal (NP), totalul de active (TA) și dividendele plătite (DP). Anume acești indicatori se recomandă să fie utilizați de investitori în analiza activității întreprinderii. În primul rând, având în vedere informațiile limitate, specifice managementului corporativ, indicatorii prezentați sunt mai accesibili analizei, din cauza faptului că aceștia sunt publicați în mass-media și în unele publicații economice. În al doilea rând, ei reflectă caracteristicile financiare importante pentru investitorii potențiali: volumul vânzărilor și total active – VV și TA, profitul până la impozitare (PPI) și profitul net (PN), productivitatea (P) și bunăstarea patronilor (D). În al treilea rând, indicatorii prezentați pot fi analizați în dinamică, care poate servi drept etalon al indicatorilor de dinamică.

$$1 < \text{Ritmul (NP)} < \text{Ritmul (TA)} < \text{Ritmul (VV)} < \\ < \text{Ritmul (PPI)} < \text{Ritmul (PN)}, \\ 1 \leq \text{Ritmul (DP)},$$

unde ritmul (a) – ritmul de creștere a indicatorului (a)

Continuitatea indicatorilor se bazează pe raționamente logice. De exemplu, creșterea veniturilor din vânzări trebuie să fie mai mare în raport cu majorarea activelor totale, ceea ce ne confirmă îmbunătățirea activității întreprinderii, reprezentată de ciclul de conversie a activelor. Sau sporirea rapidă a profitului în raport cu venitul din vânzări indică faptul că veniturile întreprinderii sunt în creștere într-un ritm mai rapid decât cheltuielile, ceea ce demonstrează activitatea

active issuers of securities, but are very interested to increase business value.

Market value increase is the result of the internal value increase in the vision of many investors, and the business value management is performed through the key indicators of activity. The problem is that investors see different indicators as key indicators. So, for some investors the importance of increasing achievement, which in their view, characterizes the competitiveness of products and the ability to generate significant cash flows. For others it does matter the company size, reflected by the indicator of total assets. Still others pay attention to the size of profit, which in their view, is a performance indicator and is the source of dividends. On this basis, in order to control business costs is necessary to coordinate different requirements of owners to find a balance of interests. For mutual coordination of various interests expressed by various indicators, we use the principle of dynamic subordination and dynamic comparability.

As main indicators of the balance of interests we take into account the following indicators: income from sales (IFS), profit before taxation (PBT), net profit (NP), number of staff, total assets (TA) and paid dividends (PD). It is recommended that these indicators be used by investors to analyze the business. First, given the limited information specific to corporate management, the indicators presented are more available for analysis, because these indicators are published in the media and some economic publications. Secondly, they reflect the financial characteristics important for potential investors: sales volume and total assets – SV and TA, profit before taxation (PBT) and net profit (NP), productivity (P) and employers welfare (D). Thirdly, the indicators can be analyzed in the dynamic experience that can serve as a standard for dynamic indicators.

$$1 < \text{Rate of growth (NP)} < \text{Rate of growth (TA)} < \\ < \text{Rate of growth (IFS)} < \text{Rate of growth (PBT)} < \\ < \text{Rate of growth (NP)}, \\ 1 \leq \text{Rate of growth (PD)}$$

where rate of growth (a) – rate of growth of the indicator (a)

The continuity of the indicators are based on logical reasoning. For example, the increase in income from sales should be higher in relation to total asset growth, which confirms improving the business, represented by the asset conversion cycle. Or, the rapid rise in profit, compared with income from sales indicates that the company revenues are growing at a faster pace than costs, demonstrating the efficient activity of the enterprise market.

The place of the indicator profit before taxation (PBT) depends on the dividend policy of the company. We forward a tough requirement for dividends paid,

eficientă a întreprinderii pe piață.

Locul indicatorului profitul până la impozitare (PPI) depinde de politica de dividend a întreprinderii. Înaintăm o cerință dură dividendelor plătite, dar care corespund intereselor mai multor acționari: ritmul (DP) ≥ 1 (adică mărimea dividendelor plătite, cel puțin, nu trebuie să se reducă în timp). Acționarii vor fi siguri în veniturile lor curente, dar managerii vor sta liniștiți în privința asigurării ritmului de creștere a dividendelor, din lipsa de interes.

Astfel, ordinea diferitelor interese va arăta exact ca sistemul de inegalități în varianta finală. Această dinamică a indicatorilor caracterizează gradul înalt al echilibrului de interese și capacitatea de a crea valoare pentru proprietarii săi, creșterea în viziunea investitorilor a valorii interne, ceea ce duce în final la creșterea valorii de piață a afacerii.

Instrumentarul propus de gestiune a valorii de piață satisface tuturor cerințele înaintate. Acesta are drept scop nu maximizarea valorii de piață, ci creșterea ei. Mai mult decât atât, o astfel de creștere nu poate asigura decât activitățile care au un efect pe termen scurt. Realizarea etalonului dinamic este rezultatul activităților complexe, care contribuie la ridicarea productivității, activității de afaceri și rentabilității. Acest lucru contribuie la intercorelarea diferitor indicatori.

Respectarea echilibrului de interese în condițiile înrăutățirii conjuncturii economice asigură și în condiții de criză atenția sporită a investitorilor față de întreprindere. În faza declinului, subiecții reduc programele sale investiționale, limitează cheltuielile care au un impact negativ asupra volumului producției realizate în economia globală. Aceste condiții sunt obiective, altfel etalonul dinamic se încăleacă. Dar, dacă micșorarea venitului este însoțită, respectiv, de micșorarea corespunzătoare a cheltuielilor care, la rândul lor, conduc la o scădere a profiturilor cu un ritm mai redus decât veniturile, încălcarea dinamicii etalonului va fi relativ nesemnificativă. Chiar și în condițiile crizei economice aceasta este necesar și trebuie să se realizeze cât mai aproape de dinamica punctelor de referință. Acest fapt va indica asigurarea potențialului financiar al întreprinderii și capacitatea de reluare rapidă a creșterii. În cazul interacțiunii unor indicatori-cheie, se elimină posibilitatea de manipulare a situației financiare. Sistemele contemporane de evidență contabilă, în anumite limite, permit variabilitatea în formarea indicatorilor de performanță-cheie: venituri, cheltuieli, profituri etc. Aceasta, la rândul său, permite finansiștilor din cadrul întreprinderii să prezinte informația privind situația financiară „înfrumusețată”, astfel ascunzând situația reală a acesteia. Desigur, piața reacționează la astfel de informație denaturată a creșterii valorii de piață, pentru ca investitorii, în acest caz, să ia decizii bazate pe informații neobiective. Desigur, acest proces nu poate continua la infinit. Mai devreme sau mai târziu, aceste problemele vor deveni evidente și ar fi imposibilă eschivarea. Dar utilizarea în termen scurt a acestor instrumente reprezintă o variantă frecventă de majorare a valorii de piață. Utilizând situația financiară conform standardelor internaționale, aceasta se

but more of interest to shareholders: rate of growth (PD) ≥ 1 (the size of paid dividends may not be reduced in time). Shareholders will be sure of its current revenues, but managers will sit quietly in the insurance rate of dividend growth, due to lack of interest.

Thus, the order of various interests will look just like the system of inequalities in the final version. The dynamics of indicators characterizing the high degree of balance of interests and ability to create value for its owners, investors view the increase in domestic value, which ultimately leads to increased market value of the business.

The proposed instrumentation of the market value, satisfy all demands. It is aimed not at maximizing market value, but its growth. Moreover, such an increase can provide only a short term effect. Achieving the dynamic standard is the result of complex activities, which help to increase productivity and profitability of its business.

Respecting the equilibrium of interests in conditions of worsening economic ensures even during economic crisis the increased attention of the investors in the company. In the decline phase subjects reduce their investment programs, limiting their costs which impact negatively on production volume achieved in the global economy. These conditions are objective, otherwise the dynamics standard is violated. But if decrease of income corresponds to decrease in expenditure, which in turn leads to lower profits and a lower rate than income, then the violation of the dynamics standard will be relatively insignificant. Even during the economic crisis is necessary and should be done as close to the dynamic reference points. This will show the financial potential of the company providing the ability to resume rapid growth. In case of interaction between key indicators is eliminated the handling of financial situation. Contemporary accounting systems, within certain limits allow variability in the formation of key performance indicators: income, expenses, profits and other. This in turn allows the finansists from the company to present information on their financial situation “beautified” as concealing the real situation of the company. Of course, the market reacts to such “enriched” information, as investors in this case, to make decisions based on non-objective information. It is obvious that this process can not continue forever. Sooner or later, these problems would become evident and then would be impossible to avoid. But short-term use of these tools is a common variant of increase in market value. Using the financial situation according to international standards, the situation is changing. Compliance with the standard dynamic indicators can not be achieved by simple manipulation of the financial situation. In our opinion, the achievement of the compliance of the dynamics etalon of the indicators only through the manipulation

schimbă. Respectarea etalonului dinamicii indicatorilor nu poate fi realizat prin manipulare simplă a situației financiare. În opinia noastră, realizarea conformității etalonului dinamic al indicatorilor doar prin intermediul manipulării cu situația financiară este imposibil, deoarece, modificând un indicator, trebuie luată în considerare interdependența acestuia cu alți indicatori.

Indicatorii, utilizați în gestiunea valorii de piață în baza etalonului dinamic, pot fi accesați liber în informațiile financiare oficiale. Limitarea informației permite efectuarea aprecierii echilibrului de interese și determinarea direcției valorii de piață de oricare participant al pieței atât acționarilor proprii, cât și investitorilor străini.

Regula-etalon se bazează pe proprietățile de subordonare dinamică și comparabilitate dinamică. Acest fapt permite aprecierea activității întreprinderii ca rezultat al totalității factorilor și permite obținerea interpretării unice a rezultatelor activității. Etalonul dinamicii corespunde atât creșterii valorii acțiunilor, cât și a creșterii afacerii. Acest raport trebuie să fie respectat de orice întreprindere, indiferent de negocierile pe piața de capital. Acest fapt este important pentru economia Republicii Moldova, unde doar o mică parte din întreprinderi cotează acțiunile sale la bursă sau acțiunile acestora sunt niște instrumente financiare care au o lichiditate scăzută, ceea ce prezintă o dificultate pentru aprecierea obiectivă a valorii de piață a acestora.

Etalonul dinamic reflectă echilibrul de interese din cadrul întreprinderii, deci caracterizează în ce măsură întreprinderea are capacitatea de a crea valori pentru acționarii săi. În cazul nerespectării etalonului dinamicii indicatorilor, managementul întreprinderii trebuie să ia măsuri pentru a remedia situația creată și a atinge echilibrul de interese. Pentru aceasta este necesar a determina care din relațiile analizate sunt mai problematice domeniului de activitate și necesită eforturi pentru îmbunătățirea situației.

of the financial situation is impossible, because modifying one indicator should be considered its interdependence with other indicators.

The indicators used in the market value management in basis of the dynamics etalon can be freely accessed in formal financial information. Limitation of information allows assessment of the balance of interest and determines the direction of the market value of any market participant, both its shareholders, as well as foreign investors.

The etalon rule is based on the properties of dynamic comparability and dynamic subordination. This allows assessing the activity of the enterprise as a result of the totality of factors and leads to unique interpretation of the results of the activity. The etalon of dynamics corresponds to both increase of shareholder value, as well as increase of business value. This report should be respected by any organization, regardless of the negotiations on the capital market. This is important for the Moldovan economy, where only a small portion of its shares quoted on the stock exchange companies, or their actions are some financial instruments that have low liquidity, which present a challenge for objective assessment of their market value.

The dynamics etalon reflects the balance of interests in the company, so it characterizes to what extent the company has the ability to create value for its shareholders. If the etalon of dynamics indicators is not respected, company management must take measures to remedy the situation and to achieve an equilibrium of interests. For this it is necessary to determine which of the relations are considered problematic for the industry and require more efforts to improve their situation.

Bibliografie / Bibliography

1. Брейли Р., Майерс С. *Принципы корпоративных финансов* / Пер. с англ. – Москва: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004.
2. Раева И.В. *Практические аспекты использования результатов финансового анализа в оценке бизнеса* // Менеджмент сегодня, 2010, №1.
3. Черемушкин С.В. *Максимизировать богатство, а не стоимость* // Финансы и кредит, 2008, №33.

ELABORAREA STRATEGIEI DE MARKETING ÎN RAMURA SERVICIILOR EDUCAȚIONALE

Drd. Vera BALOVA, ULIM

Rentabilitatea investițiilor în educație este destul de înaltă, deoarece cererea de studii, îndeosebi calitative, are perspective importante pentru dezvoltarea societății. Dar rezultatele nu apar imediat, ci cu trecerea timpului. Aceasta

DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL MARKETING STRATEGY

PhD candidate Vera BALOVA, ULIM

Return on investment in education is quite high, as the demand for education, especially for quality education, has significant prospects for development. However this is not achieved immediately but is

determină necesitatea unei strategii contemporane bine gândite unei tactici din partea subiecților economici în sfera dată.

Problema privind necesitatea elaborării unei strategii a dezvoltării învățământului superior este abordată de cercetători în mod diferit. O seamă de cercetători, printre care și lordul *Darenford*, aflați de mai mulți ani la conducerea Școlii Economice Londoneze, se pronunțau contra ideii planificării strategice a învățământului universitar, considerând că acest instrument nu poate fi folosit decât în situații excepționale. Argumentul suprem al acestor cercetători constă în faptul că instituțiile de învățământ superior (IIS) nu sunt în măsură să țină sub control evoluția situației din afară. Și deoarece acest control lipsește, instituția universitară nu poate efectua decât o planificare operativă, lucru pe care îl și face, întocmind de fiecare dată bugetul anual sau pregătindu-se de atestările periodice.

Alți cercetători sunt de părerea că instituțiile universitare au nevoie de o asemenea planificare strategică, fie barem și în limitele impactului așa-numitelor „forțe istorice”.

Keller, Blow, Duderstadt și alți economiști nu numai că argumentau, în lucrările lor, necesitatea planificării strategice pentru instituțiile universitare, ci și relevau cele mai importante componente ale procesului. *Keller* menționa în ele trei aspecte interioare (tradițiile și valorile, părțile forte și slabe, posibilitățile și prioritățile conducerii) și trei aspecte exterioare (tendențele evoluției mediului înconjurător, direcțiile dezvoltării pieței și nivelul concurenței).

Blow evidențiază, în special, necesitatea organizării structurale, favorabilă activității creatoare a IIS, remarcând totodată un eventual conflict între birocracia academică și potențialul de creație al instituțiilor de învățământ superior. *Duderstadt*, relevând principalele forțe motrice ale planificării strategice (imperativele financiare, modificarea setului de necesități ale societății, progresul tehnic și condițiile pieței), menționa diferențele dintre învățământul universitar profesional și cel clasic. În ceea ce privește învățământul profesional, dânsul era de părerea că nu numai este necesar, ci și firesc să se țină cont de schimbările produse în acele sfere profesionale, pentru care IIS își pregătesc absolvenții, și, prin urmare, trebuie să se țină seama și de ele la planificarea strategică pe termen lung.

Președintele prestigioasei școli de bussines IMD din Elveția, P. Lorange, delimitează câteva direcții principale de creare de către IIS a valorii de consum, socialmente importante: cercetarea științifică, adică producerea noilor cunoștințe; instruirea, adică propagarea cunoștințelor economice; și îndeplinirea misiunii de cetățean cu un pronunțat simț al răspunderii.

Rata de recuperare a investițiilor în domeniul învățământului este foarte înaltă, deoarece cererea de studii, în special a celor de calitate, va spori considerabil în perspectivă. Rentabilitatea lor nu va fi imediată, ci va crește cu timpul. Astfel, este condiționată necesitatea unei strategii și tactici moderne bine gândite de acțiuni ale subiecților

delayed in time. This necessitates a thorough and modern strategy and tactics for the activities in this area.

The point about creating the strategy of the university development is not perceived as unequivocally as it could seem. Some scientists, among them Lord *Darenford*, who directed London School of Economics for a long period of time, were against the idea of the university strategical planning, considering it just an instrument used in very specific situations. Their argument was the lack of the university control for the development of external situation. If there is no control, the university is able to use just the efficient planning. And it does by making the annual budget or preparing for the periodical attestation.

Other researchers believe that the university needs a strategical planning but just in the framework of the so-called ‘historical forces’ influence.

Keller, Blow, Duderstadt and others, in their works not only proved the necessity of the strategical planning for the universities but also marked the most important components of this process. *Keller* pointed out three internal aspects (traditions and values, strong and weak points, opportunities and priorities) and three external aspects (environmental tendencies, directions of the market development and competitive situation).

Blow singled out the necessity of the structural organization of the university creative activity and told about the possible conflict of the academic bureaucracy and university creative potential. *Duderstadt* defining the main driving forces of the strategical planning (financial imperatives, public needs changing, technical progress and market conditions) pointed out the difference between the professional and classical higher education. He thought that for a professional education it was not only necessary, but natural, to follow the changes in the professional spheres where the university trained the students and therefore, to take into account these changes in the long-term planning.

The president of the famous Swiss Business School IMD Peter Lorange singled out some main directions for creating the public consumer value: scientific researches, i.e. ...new knowledge creation; education, i.e. knowledge dissemination and implementing the role of the responsible citizens.

The cover of the expenditures in education is as high as the demand for education, especially for good education that has significant development prospects. But the results cannot be achieved at once. This process requires much time. That is why there is the necessity of a reasonable strategy and behaviour of the economic subjects in this sphere.

Traditionally, the education in the Republic of Moldova is included in the group of the main values

economici în această sferă.

Sistemul tradițional de educație din Republica Moldova face parte din grupul de valori fundamentale, care joacă rolul principal în conștientizarea comportamentului uman. Prin aceasta se explică menținerea nivelului înalt al cererii de servicii prestate de instituțiile educaționale, inclusiv a celor cu plată, chiar și în perioada acutei crize economice actuale. Totodată, studiile reprezintă o valoare implicită, în calitatea lor de caracteristică statutară și nicidecum de avantaje materiale pe care le-ar putea oferi (cu regret, relația studii-venituri, deocamdată, nu este relevantă).

Pentru a putea vorbi în detaliu despre elaborarea strategiei IIS, mai întâi trebuie să se stabilească cu ce fel de produse va veni aceasta pe piață. Concepțiile teoretice de marketing și management al serviciilor s-au constituit relativ nu demult. În calitate de lucrare fundamentală poate servi, în acest sens, un articol științific al lui *Jh.L. Shostak*, publicat în 1977 de revista „*Journal of Marketing*”. Acest articol a constituit o primă încercare de a separa mărfurile de servicii, de a depăși perioada orientării marketingului doar spre produse, de a releva principala caracteristică a serviciilor – impalpabilitatea acestora.

În funcție de customizarea serviciilor prestate în vederea satisfacerii necesităților specifice ale unei anumite categorii de consumatori, de numărul consumatorilor serviți simultan, de durata contactului lor cu personalul producătorului de servicii, utilizarea utilajului și a echipamentului de producere a serviciilor și participarea la crearea valorii de consum atât a *Front Office*-ului (colaboratorii care se află în contact nemijlocit cu clientela), cât și a *Back Office*-ului (segmentul de susținere a producătorului de servicii), a fost propusă următoarea clasificare a serviciilor (tabelul 1).

which play the main role in understanding the people behaviour. It is explained by the high demand for educational institutions service including paid education even in the period of the financial crisis. The education is valuable itself as a status characteristic, but not because of the material welfare it brings (unfortunately, the connection between the education and income is not obviously seen.)

Talking about the elaboration of a university strategy in details is necessary first of all to determine the result on the market. The theoretical marketing and management concepts of the service were formed not long ago. The basic work in this sphere is considered the article by *J.L. Shostak* in the magazine “*Journal of Marketing*” 1977. This article was the first attempt to share the goods and services, get over the market orientation only for the goods, marked the main distinctive characteristics of the service, their impalpability.

The following service classification was offered in dependence upon the customization of the service to meet the specific requirements of the separate customer from the number of serving customers simultaneously, duration of the customer contact with the service staff, using the equipment for service making and participation in the process of customer value creation as the *Front-Office* (the staff which communicate with the clients ingenuously), and the *Back-Office* (supporting the service maker), (table 1).

Tabelul 1 / Table 1

Clasificarea serviciilor / The service classification

	Prestare servicii la nivel masiv / individual / Large-scale participation / individual service	Posibilitatea de customizare / Customization possibility	Durata contactului (relațiilor) / Contract duration	Utilaj/oameni / Equipment /people	Front Office/Back Office / Front-office / back-office
Masive / Mass	La nivel masiv / large-scale participation	Nu există / no	De scurtă durată / short-term	Utilaj / equipment	Back Office / back-office
Profesionale / Professional	La nivel individual / individuality	Există / yes	De durată lungă / long-term	Oameni / people	Front Office / front-office
Magazine de servicii / Shop service	Și la un nivel, și la altul / both	Medie / average	Medie / middle	Și utilaj, și oameni / both	Și unul, și altul / both
Servicii educaționale (pentru comparare) / Educational services (for comparison)	Și la un nivel, și la altul / both	Medie / average	Diferită / various	De regulă, oameni, dar, uneori, și utilaj / mainly people, but possible and the equipment	Și unul, și altul / both

E greu să includem serviciile educaționale doar într-una sau alta din categoriile indicate în tabelul 1. Pe de o parte, persoanele care învață, colaborează, desigur, cu oameni vii, nu cu utilajul (echipamentul). Dar există și forma de învățământ la distanță, când studentul nu intră în contact cu profesorii și colaboratorii IIS decât prin intermediul sistemelor computerizate, practic, fără a frecventa instituția de învățământ. Durata fiecărui contact al consumatorului cu reprezentanții IIS este stabilită conform specificului programei de instruire și formei de învățământ. Nivelul de customizare, de asemenea, depinde de tipul programei.

Programele standard de învățământ superior sunt de nivel masiv, fiind prevăzute pentru toate categoriile de consumatori simultan, iar programele profesionale și corporative pot fi elaborate conform necesităților individuale ale organizației date sau ale unui grup de specialiști aparte. În fine, rolul principal la crearea valorii de consum a programei îl joacă corpul profesoral al instituției de învățământ superior (adică *Front Office*-ul său), deși la satisfacerea necesităților studenților contribuie și colaboratorii bibliotecii, secretarele care răspund la telefoane, angajații din paza de la intrare, colaboratorii editurii, tipografiei, contabilității, care mai curând ar putea face parte din *Back Office*-ul instituției.

O particularitate interesantă a serviciilor educaționale constă în participarea activă a clientului la procesul de prestare a serviciului solicitat. Aici e cazul să menționăm ce înseamnă, în fond, serviciile educaționale, ce propune instituția de învățământ superior pieței. *Printre serviciile de care se poate folosi studentul înmatriculat la o instituție universitară, pot fi enumerate, de exemplu, cele ce urmează:*

- transmiterea cunoștințelor în timpul orelor de curs, consolidarea abilităților în cadrul seminarelor, orelor de practică și lucrărilor de laborator;
- organizarea procesului de instruire ca atare. Aceasta presupune, pe de o parte, sistematizarea conținutului acestui proces (predarea disciplinelor într-o anumită ordine succesivă, alternarea orelor de curs cu ore de practică), iar, pe de altă parte – organizarea diverselor forme de activitate didactică (întocmirea orarului orelor de curs, examenelor, consultațiilor și altor forme de muncă didactică). În plus, e prevăzută posibilitatea utilizării fondului bibliotecii universitare, sălilor de computere și auditoriilor;
- posibilitatea de a încerca să se includă în procesul de cercetare științifică prin participare la activitatea diferitelor societăți, cercuri, conferințe științifice;
- posibilitatea participării la schimburi internaționale de studenți, la stagieri în străinătate ș.a.m.d.;
- organizarea practicii în cadrul companiilor și organizațiilor sub șefia reprezentanților acestora, precum și a conducătorilor instituției universitare însăși;
- convocarea de specialiști și practicieni străini și autohtoni pentru a ține cursuri în calitate de persoane

It is difficult to connect the educational service tone of these categories. On the one hand the trainees communicate with people but not with equipment. But distant education exists when the student communicates with the teachers and university staff only by means of the computer systems without attending the university.

The time of every contact with the representatives of the university is determined by specific character of the educational programme and the form of education. The degree of the customization depends on the programme.

The standard programmes of higher education are the mass and created for all customers, professional and corporate programmes can be made according to the individual needs of the concrete organization or the group of specialists. At last, the main role in the creation of the consumer value programme of the university lectures play (*Front-Office*), but the library staff, secretaries, telephone calls receivers, guard at the entrance, university printing office staff or the accountancy can be considered as the *Back-Office*.

The interest feature of the educational service is considered as an active participation of the client in the process of service. It is important to determine what educational service is. What the university offers on the market. *Among the service the student entered a university can receive the following:*

- the process of getting knowledge, revising during the seminars, practices and laboratory work;
- the educational process organization. On the one hand the organization of the contents (subjects teaching in the definite succession, interchanging the lectures and practices), on the other hand the organization of different forms (time-table, examinations, consultations and other forms of educational activity). Besides, there is the possibility of using the library fund, computer classrooms and lecture halls;
- possibility to be involved in scientific and research work in the forms of different scientific societies, clubs, conferences;
- possibility of participating in international student exchange programmes, study abroad;
- practice organization in companies and organizations under the conduction of the representatives of these organizations and the university;
- inviting international and local specialists, practical workers for lectures;
- possibility to master the workers professions and receive a different qualification.

invitate;

- posibilitatea însușirii unor profesii practice și obținerii certificatelor respective de calificare profesională.

Astfel, produsul instituției de învățământ superior, pe care obișnuim să-l numim „servicii educaționale”, în realitate reprezintă un complex de diferite mărfuri și servicii, ce include câteva elemente:

1. Servicii educaționale ca atare;
2. Servicii complementare:
  - a) servicii de ospitalitate (cazare), de turism-conferințe (*conference-turism*);
  - b) servicii de consulting;
  - c) servicii de management organizațional;
  - d) servicii de recrutare (*recruiting service*).
3. Mărfuri de însoțire și asigurare a procesului de instruire.

Schimbarea situației de pe piață s-a încheiat reușit cu trecerea inițiativei și puterii de decizie în mâinile consumatorului – tehnologiile informaționale moderne au extins considerabil aria posibilității de alegere a programelor de învățământ universitar și a procesului de instruire. Din acest motiv, o condiție necesară a activității reușite a IIS este elaborarea strategiei dezvoltării instituției de învățământ universitar pe baza utilizării matricei lui I. Ansoff [2].

So, the product of a university which is usually called the *educational service* is represented by a complex of goods and service including:

1. The educational service itself;
2. The accompanied service:
  - a) The service of hospitality, tourism and conference;
  - b) The consulting service;
  - c) The organizational and management service;
  - d) The recruiting service;
3. The goods, accompanying and providing the process of education.

The change of the situation is described by the moving initiative and the power into the consumer hands. The modern informational technologies widened the possibilities of the educational programmes choice and the process of education. That is why is required the condition of a successful university activity and the elaboration of a strategy of the educational institution development using the matrix I. Ansoffa [2].

Tabelul 2 / Table 2

Matricea posibilităților raportate la piețe și servicii educaționale /
The matrix of opportunities on the market of educational services

	<i>Programe stabile de învățământ / Stable educational programmes</i>	<i>Programe noi, evolutive de învățământ / New developing educational programmes</i>
Piața de servicii educaționale deja formată / Formed market of educational service	1. Penetrarea mai profundă a piețelor tradiționale de servicii tradiționale. Licențierea și acreditarea unui număr mare de specialități. Crearea de complexe universitare. <i>Probabilitatea succesului – 40% / 1. Deeper penetration to traditional market of the educational service. Licensing and accreditation of a bigger number of specialties. Creating of a university complex. Success probability – 40%</i>	3. Prestarea de servicii educaționale inovative pe piețele deja cucerite. Implementarea sistemului modular de instruire și a tehnologiilor multimedia. <i>Probabilitatea succesului – 30 % / Innovative educational service on the earlier created markets. Implementation of the module system of education and multimedia technologies. Success probability – 30%</i>
Piețe (segmente) noi de servicii educaționale / New markets (segments) of educational service	2. Piețe noi de servicii educaționale. Dezvoltarea integrațională a serviciilor educaționale pe piețele interregionale. Crearea de filiale, reprezentanțe. Colaborarea cu instituțiile de învățământ superior din străinătate. Stagierea cursanților în țări străine. <i>Probabilitatea succesului – 20% / New market of educational service. Integration development of the educational service on the interregional markets. Creation of branch offices, representatives. Collaboration with foreign educational institutions. Practice abroad. Success probability – 20%</i>	4. Diversificarea serviciilor educaționale. Implementarea formelor moderne de instruire și de consulting destinate noilor piețe. Crearea de complexe științifice, de producție. Dezvoltarea universităților mari cu un spectru larg de activități de cercetare științifică (ACS) aplicative. Comercializarea învățământului. <i>Probabilitatea succesului – 10% / Diversification of the educational service. Implementation of new educational and consulting forms for the new markets. Creation of educational and scientific, and practical complex. New big universities development with the spectrum of the applied NIR. Commercialization of the education. Success probability – 10%</i>

Instituțiile de învățământ pot lucra conducându-se atât de una dintre recomandările matricei sus-indicate, cât și combinând diverse recomandări de activitate (tabelul 2). *Strategia instituțiilor de învățământ poate fi realizată prin aplicarea măsurilor ce urmează:*

1. Alegerea unor noi segmente ale pieței de servicii educaționale;
2. Sporirea eforturilor publicitare;
3. Aducerea cât mai aproape a serviciilor educaționale de consumatorul final, de exemplu, prin organizarea învățământului la distanță;
4. Extinderea complexității serviciilor (două-trei servicii în cadrul aceleiași instituții).
5. Elaborarea programelor de învățământ, utilizate în comun cu participarea părților interesate: bănci, structuri de stat, investitori ș.a.
6. Aplicarea de către IIS a unei politici flexibile a prețurilor;
7. Crearea asociației absolvenților și intensificarea activității sale.

IIS poate realiza aceste măsuri, aplicând diverse alternative strategice. *Astfel, strategiile clasice ale lui Michael Porter, raportate la instituțiile de învățământ superior, includ patru alternative strategice de bază:*

- Producerea serviciilor educaționale cu cheltuieli minime;
- Diferențierea serviciilor educaționale;
- Orientarea la o piață vastă;
- Orientarea la o nișă îngustă a pieței.

Peter Lorange, în lucrarea „O nouă viziune asupra educației în domeniul managementului”, prezintă patru stimulente, adică forțe motrice pentru elaborarea strategiei IIS: strategia adaptării direcțiilor dezvoltării sale la modificările produse în sfera necesităților propriilor segmente, cu destinație specială, de consumatori; strategia liderului care-și alege noile direcții de dezvoltare mai repede decât concurenții săi, eliberarea potențialului de antreprenoriat al colaboratorilor, activizarea inițiativei private; un îndrumar rațional pentru îmbinarea câtorva abordări într-o singură strategie. Așadar, procesul de elaborare a strategiei, ținând cont de cele relatate mai sus, poate fi prezentat astfel (figura 1):

Orice model ar utiliza conducerea IIS, pentru a-și elabora strategia propriei activități, trebuie să-și imagineze clar procesul de creare a valorii de consum prin intermediul programelor de învățământ. *Elaborarea strategiei de activitate include câteva etape:*

1. Analiza situațională;
2. Stabilirea obiectivelor strategice, formularea pe baza acestora a viziunii și destinației IIS;
3. Alegerea modelului pentru crearea valorii de consum;
4. Elaborarea structurii organizaționale pentru implementarea modelului ales.

The educational institutions are able to work following one of the directions of the mentioned matrix as to combine different directions of the activity (table 2). *The strategy of the educational institutions can be realized by means of the following activities:*

1. Search of new market segments of the educational service;
2. Advertisement service;
3. Maximum approximation of the educational service to the final consumer, for example, by means of distant education;
4. Enlarging the complex of the service (2-3 service in the framework of one institution);
5. Creation of joint educational programmes with the interested sides: banks, authority, investors, etc;
6. Implementation of a flexible price policy in the university;
7. Flexible reaction on the consumers' needs in the educational programmes;
8. Creation of graduates association and activating its activity.

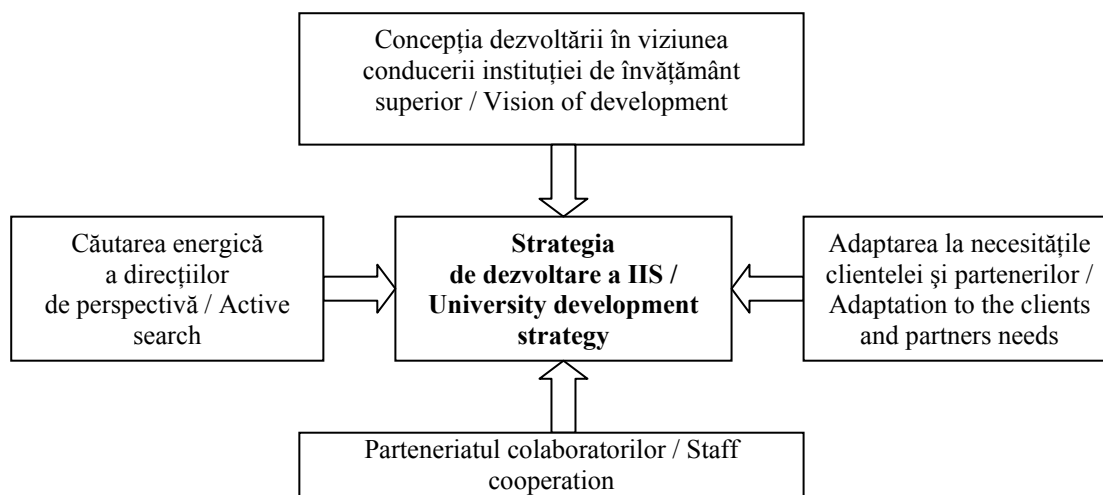
A university can realize these directions by means of using different strategic alternatives. *So, the classical strategies of Michal Porter according to which the university sphere include four main alternatives:*

- The realization of the educational service with the least expenses;
- The differentiation of the educational service;
- The orientation on the broad market;
- The orientation on the small market niche.

P. Lorange in his book “The new vision of the education in the management sphere” offers four stimuli, driving forces for the elaboration of a university strategy: strategy of adaptation of the university development directions to the changing needs of their target consumers segments; strategy of the leader choosing new directions of development before their competitors; releasing the entrepreneurial potential of the staff, activating their individual initiative; rational direction for the goal of uniting some approaches into one strategy. So, paying attention to the above mentioned points the process of strategy elaboration can be represented as follows (figure 1):

The university should foresee the educational programmes of the consumer value creation no matter which model it uses. The elaboration of strategy activity includes some steps:

1. The situational analysis;
2. The determination of the strategical goals and giving the definition of the university vision and mission on their base;
3. The choice of the model of the consumer value creation;
4. The organizational structure elaboration for the chosen model realization.

Figura 1. Procesul elaborării strategiei IIS /
Figure 1. The process of strategy elaboration

E bine cunoscut faptul că astăzi se formează intens piața mondială de studii, unde instituțiile de învățământ superior din diferite țări își propun produsele și serviciile simultan tuturor studenților, depășind propriile hotare naționale.

Deci instituțiile de învățământ superior din R. Moldova, vor ele sau nu, sunt pregătite de asta sau nu sunt, vor trebui să activeze în condiții de concurență internațională.

Prin urmare, IIS vor concura pentru candidați nu doar cu instituțiile de învățământ superior din cadrul propriei țări, ci și cu instituțiile universitare străine sau cu firmele de intermediere, care apar pe piețele din Republica Moldova cu propriile programe de învățământ. Și, deoarece lucrurile stau anume așa, e cazul să avem grijă ca instituțiile noastre de învățământ superior să fie pregătite pentru a face față cu demnitate acestei concurențe.

It is well-known that nowadays the world educational market is intensively formed. The universities of different countries offer their products and services to all the students not limiting the national borders.

It means that wishing or not, being ready or not, the Moldovan universities work in the conditions of an international competition.

Therefore, the university competes for entrants not only with the universities of its country, but also with the foreign universities or their intermediaries offering their educational programmes on the Moldovan educational market. That is why it is worth to care for our university readiness to participate in this competitive struggle.

Bibliografie / Bibliography

1. Вифлеемский А.Б. *Экономика образования: Уч.пос.* М.: Народное образование, 2003.
2. *Менеджмент, маркетинг и экономика образования: Уч.пос.* / Под ред. Егоршина А.П.,- Н.Новгород: НИМБ, 2004.
3. Сагинова О.В. *Маркетинг образовательных услуг* // Маркетинг в России и за рубежом. 2000. №3: 48-59.
4. Стратегии адаптации высших учебных заведений: экономический и социологический аспекты, М.: ГУ-ВШЭ, 2002.
5. Шадриков В. *О процедуре комплексной оценки вуза* // Высшее образование в России.-2000. №3.
6. Lorange Peter. *New vision for management education : leadership challenges.*Amsterdam: Pergamon, 2002, 384 p.
7. Lorange Peter. *Setting strategic direction in academic institutions : the planning dilemma* London : Economica, 2001, p.105-121.

ЧЕРЕЗ ДЕНЕЖНУЮ ИНТЕРВЕНЦИЮ К ЭКОНОМИЧЕСКОМУ ПОДЪЕМУ

*Доцент, д-р Величко АДАМОВ,
Ректор Хозяйственной академии им. Д.А. Ценова,
Республика Болгария, г. Свиштов*

Lupta cu criza necesită bani mulți. Guvernele adoptă măsurile necesare în acest sens, dar uneori și acestea pot fi insuficiente. Atunci amnistia veniturilor tănuite înseamnă mărirea capacității de cumpărare a locuințelor, automobilelor, pământului, sporirea depozitelor în bănci, atragerea investițiilor în producții concrete. Aceasta presupune majorarea semnificativă a circuiților și formarea de noi venituri. Astfel, se înviorază consumul și producția, ca rezultat, criza își pierde din intensitate.

Toți știu că unele sectoare aparte ale economiei pot ieși din criză prin noi investiții. Acestea se pot califica în domeniul dreptății financiare, în care o importanță mare are reducerea dobânzii (la depozite și credite) și creșterea cheltuielilor de stat – creștere care este finanțată prin intermediul împrumutului.

В историческом плане существует множество доказательств, что экономики развиваются циклично, что за периодами подъема, иногда и очень длительными, неминуемо следуют спады и кризисы. Характерно, что когда в экономике всё обстоит благополучно, происходит бум инвестиций и доходов, и во всех сферах властвует оптимизм. Однако когда приходит кризис, все коренным образом изменяется. Начинаются политические обвинения. Отовсюду сыплются советы и рецепты спасения. И абсолютно логично, что на фоне всего этого больше всего говорят о деньгах. В этом аспекте важным условием любого финансового и инвестиционного решения является знание как призвания денег, так причин и техник их использования.

1. В чем кроется сила денег?

Старая истина гласит, что обладание деньгами делает экономических агентов независимыми и свободными в своих решениях. Их присутствие внушает обычным людям ощущение волшебной силы, и большинство из них незаметно попадает под власть денег. В принципе, индивиды зависимы от денег, так как все в них нуждаются. Поэтому существуют рабы денег, защитники денег, но есть и критики денег. В сущности, деньги – это третье судьбоносное явление в жизни человека после рождения и смерти. Но нередко в этой градации им принадлежит первостепенное или второстепенное значение. Это верно, потому что обладание деньгами поднимает настроение, придает чувство собственного достоинства и дает власть – они являются гарантией успеха.

Нет приятнее ощущения, чем понимание того, что денежные потоки вливаются в наше богатство благодаря нашему труду, творчеству и профессионализму. Естественно, самым высоким материальным мериллом успеха и профессионализма человека служат деньги и

THROUGH MONETARY INTERVENTION TO ECONOMIC RECOVERY

*Assoc. Prof., PhD Velichko ADAMOV,
Rector of D. A. Tsenov Academy of
Economics, Bulgaria, Svishtov*

There is no doubt that the struggle with the crisis requires a lot of money. Governments take necessary measures, but at one point they may not be enough. Amnesty of hidden income in such a time means an increase in home buying, cars, land, increasing deposits in banks, increasing investment in certain production. This implies a significant increase in turnover and the formation of new revenue. Thus, revive consumption and production, resulting in crisis losing its force.

It is difficult to dispute the thesis that (the characteristics and purpose of money is well known) separate sectors of economy may begin to recover from the crisis through new investments. Everything in this area can be classified as monetary measures, where the interest decrease (on deposits and loans) is important and the increase of government spending – an increase which is financed through loans.

Historically, there is plenty of evidence that the economies develop in cycles, that over the period of rise, although sometimes very long, inevitably followed by recessions and crises. Characteristically, when all is well in the economy, there is a boom of investments and income, and in all spheres reigns the optimism. However, when the crisis comes, everything changes radically. Political accusations begin. Advice and recipes of salvation come from everywhere. And it is absolutely logical that amid all this, most of all is discussed about money. In this respect, an important prerequisite for any financial and investment decisions is the knowledge, both the purpose of money, and the reasons for and techniques of their use.

1. In what lies the power of money?

An old truth says that having money makes economic agents independent and free in their decisions. Their presence inspires in ordinary people a feeling of magical power, and most of them silently fall into their power. In principle, individuals are addicted to money, because everyone needs them. Therefore, there are slaves of money, the defenders of money, but there are denigrators of money. In essence, money is the third crucial phenomenon in human life – after birth and death. However, very often in this gradation money have the primary or secondary importance. This is so because money put people in good mood, self-esteem and power - are guarantee of success.

богатство. В этом аспекте, конечно, можно сказать, что деньги – это аттестат человеческих способностей, независимо от того, появляются они в соответствии или в отсутствие соответствия с общественными законами. Этот существенный вывод основывается на следующих обстоятельствах:

• *Деньги благодаря их многим качествам очень часто обожествляются, но почитание и вера в них, в отличие от почитания и веры в других богов и другие религии, не обходят никого.*

В деньгах нет ереси, нет еретиков – все устремляют к ним исполненный надежды взор, все кланяются им и служат. Именно эти ощущения и внушения о деньгах незаметно изолируют людей от остальных явлений и процессов и сеют в их сознании веру в то, что деньги являются самой большой силой под солнцем, что обладания ими достаточно для достижения всего – образования, здоровья, дальних путешествий, благосостояния (движимого и недвижимого имущества), друзей и влияния в обществе. Зачастую это заблуждение (традиционная денежная иллюзия) овладевает не только простыми людьми, но и исследователями и практиками (политиками). Тогда начинает утверждаться гипотеза о неограниченной мощи денег, об их способности замедлять или ускорять развитие экономики. Видя в деньгах универсальное лекарство против всех экономических заболеваний, политики начинают выполнение своих обещаний с денежных реформ и инвестиций. Знаменитый девиз монетаристов «Деньги – это все» властвует над людьми и миром. На передний план выступают индивидуумы и институции, которые посредничают в денежных сделках и на базе этого обогащаются. Сегодня во всех странах (особенно в бедных и неразвитых) понятие «банк» популярнее понятия «производство». Многие простые люди забывают или не знают корней денежного феномена и отождествляют его существование и приумножение с финансовыми институциями, которые ими управляют – банками. В таком случае не трудно уловить уважение к банкам, которое, в сущности, является уважением к деньгам.

• *Своим предназначением посредничать между ищущими и предлагающими деньги банки формируют огромное богатство и непрерывно увеличивают свою финансовую мощь.*

На передний план выходят такие понятия, как: депозиты, кредит, процентная ставка. Каждый экономический агент, который обладает богатством в какой-либо форме и желает инвестировать часть его, неминуемо начинает думать о ликвидном сбережении (депозитах) и о финансовых сбережениях (ценных бумагах). В это же время экономические агенты с бюджетными дефицитами (фирмы, домашние хозяйства и государство) не могут решить свои проблемы без кредитов.

• *Кредит (предоставление денег взаймы) становится почти единственным спасительным средством тогда, когда возникают денежные проблемы.* Однако они могут быть связаны не только с нехваткой денег, но и с их избытком.

Предложение денег (связано с избытком денег), по сути, может квалифицироваться как предложение кредита,

Naturally, there is no nicer feeling than the realization that cash flow into our wealth because of our work, creativity and professionalism. However, the highest material measure of success and professionalism of people are money and wealth. In this aspect, of course, we can say that money - is the certificate of human abilities regardless of whether they arise under or in non-compliance with public laws. This important conclusion is based on the following circumstances:

• *Owing to their numerous qualities, money is often deified, but worship and faith in them, in contrast of worship and faith in other gods, other religions, do not bypass anyone.*

Money does not have heresy, no heretics – everyone rushes to money with eyes filled with hope, all bow to them and serve. These are the feelings and suggestions about money that discreetly isolate them from other phenomena and processes, and sow in people's minds the belief that they are the biggest force under in the sun, and their possession is sufficient to achieve everything - education, health, long-distance travel, wealth (personal and real estate), friends and influence in society. Often this is a confusion (the traditional monetary illusion) possesses not only ordinary people, but researchers and practitioners (politicians). Then begins to assert the hypothesis of unlimited power of money, about their ability to slow or accelerate the development of the economy. Seeing in money a panacea for all economic diseases, politicians begin to fulfil their promises with monetary reforms and investments. The famous motto of the monetarists: “Money - is everything” rules over the people and the world. At the forefront are the individuals and institutions that mediate cash transactions and get rich. Today, in all countries (especially in poor and undeveloped ones) the term “bank” is more popular than “production”. Many ordinary people forget or do not know the roots of monetary phenomenon and identify its existence and increase of the financial institutions that control them – as banks. Then it is not difficult to catch respect towards banks, which, in essence, is the respect for money.

• *As intended to mediate between the seekers and those who offer money, banks make an enormous wealth and continuously increase their financial strength.*

At the forefront are such concepts as deposits, credit, interest rate. Every economic agent who has wealth in any form and is willing to invest part of it, inevitably starts thinking about liquidity savings (deposits) and financial savings (Securities). At the same time, economic agents with budget deficits (firms, households and government) can not solve their problems without a loan.

• *Credit (provision of a loan) is almost the only recourse when there are money problems.* They,

а поиск денег – как поиск кредита. Все это в определенный момент и в определенной степени делает равноценными понятия «поиск денег» и «поиск кредита», «предложение денег» и «предложение кредита». С этого момента, следовательно, наши рассуждения переносятся в «царство» банков.

• **Банки как специализированные институты в управлении деньгами удовлетворяют (за вознаграждение) желания ищущих и предлагающих деньги (кредит).**

Специфика банковской деятельности и то обстоятельство, что банки управляют и располагают огромными денежными массами, как и их способность выдавать кредиты, делают банки сильной и уважаемой институцией в каждой стране. Не преувеличены и высказывания многих, что *банки – это государство в государстве*. Нередко банкиры – более уважаемые люди, нежели министры, правительство и служащие государственных учреждений. Сегодня почти невозможно встретить правительственное или просто человеческое решение, в котором не присутствовали бы деньги (бюджет) и, соответственно, – банки. И если к этой совокупности прибавить и центральный банк, который помимо глобального денежного обращения управляет и государственными сокровищами, тогда ощущение исключительной роли финансовых посредников (банков и других финансовых фирм) перерастает в ощущение силы, власти, процветания и возможности выхода из кризисов в экономике и политике. Вот почему может выглядеть логичным утверждение, что финансовые посредники разрушают и создают доверие, являются надеждой на спасение.

2. Масштабы денежной интервенции

Выделенные выше качества денег дают основание правительствам попытаться решить проблему общества и экономики посредством денежных и банковских интервенций. Не случаен и тот факт, что на первых страницах газет каждый день дается информация о курсе денежной единицы, о процентных ставках по кредитам. Ежедневно специалисты измеряют и учитывают «пульс» банков и дают необходимую информацию, потому что таким образом экономические агенты получают представление о состоянии «здоровья» экономики.

Конечно, не надо забывать, что движение денег, управление ими со стороны банков и участие банков (и денег) в общественной и политической жизни имеют длительную историю. Поэтому не удивительно, что простым людям внушается убеждение, что банки – это «сердце» экономики, что деньги – «кровь для этого сердца», и от его здоровья зависит процветание нации. С точки зрения образности, представленное сравнение оригинально, но только важно не забывать, откуда и как получает подпитку «тело» (банк), в котором работает «сердце». Зачастую пренебрежение этим обстоятельством может стать причиной «аритмий» в работе банков, «сужения кровеносных сосудов» экономики (денежных потоков), хозяйственных кризисов и финансовых «инфарктов». И сегодня никто (особенно в Болгарии) не может опровергнуть тот факт, что налицо множество таких «сердечных смущений», банковских кризисов и

however, may be associated not only with lack of money, but also with their abundance.

Money supply (due to an excess of money), in fact, may qualify as a loan offer, but a search of money – as the search for a loan. All this at some point and to some extent makes equivalent the notions “fundraising” and “search for credit”, “money supply” and “offer of credit”. At this point, therefore, our arguments are transferred to the “kingdom” of banks.

• **Banks as specialized institutions in the money management meet (for a fee) the desires of those seeking and offering money (credit).**

The specificity of banking activity and the fact that they run and have huge money supply, as well as their ability to give credits, make them a strong and respected institution in each country. Not exaggerated are the statements that the banks are – a state within a state. Bankers are often more respected than ministers, government and officials of government agencies. Today, it is almost impossible to find a government or merely a human solution, where money is not present (budget) and, respectively, - the banks. And if we add to this the central bank, which in addition to the global monetary control manages also the public treasure, then the feeling of exclusive role of financial intermediaries (banks and other financial firms) develops into a feeling of strength, power, prosperity and opportunity to recover from crisis in the economy and politics. That is why it may look logical to argue that they create and destroy the trust that they are the hope for salvation.

2. The scale of monetary intervention.

The distinguishing qualities of money give grounds for governments to try to solve the problem of society and the economy through monetary and banking interventions. Not accidental, is also the fact that every day the front pages of newspapers provide information about the exchange rate, the interest rates on loans. Daily professionals measure and take into account the “pulse” of banks and give the necessary information, because in this way economic agents get an idea of the state of “health” of the economy.

Of course, we must not forget that the movement of money, their management by banks and participation of banks (and money) in public and political life have a long history. For this reason, it is not surprising that ordinary people are inspired the belief that the banks - are the heart of the economy, that money - blood for this heart and the prosperity of the nation depends on its health. In terms of figurativeness, the given comparison is original, but it is important not to forget where and how “the body” (the bank) receives recharge which operates the “heart”. Neglecting this fact may often cause arrhythmias in the banking activity, narrowing the blood vessels of economy (cash flows), economic crises and financial heart attacks. And today, no one

фирменных «инфарктов» (банкротств). Иногда причиной их может стать низкий профессионализм и слабая финансовая компетентность банковских служащих. При всем при этом – это далеко не основная проблема. В основе проблемы стоит «недокорм» банков, что является следствием как недооценки феномена денег, так и отсутствия возможности вовремя поставлять качественное «питание». Из всего вышеизложенного вытекают следующие существенные рассуждения и выводы:

- **Деньги важны и необходимы. Важны и необходимы банки и банковское дело.** Однако в действительности самым важным является непрерывное увеличение количества денег, но не посредством необеспеченных эмиссий, а путем создания условий и предпосылок для развития производства (в широком смысле этого понятия).

Производство – это основа, являющаяся источником движения денег, оно обеспечивает «горючее» для безотказного функционирования финансового (банковского) «сердца». В процессе производства создается продукт труда. Он, в свою очередь, измеряется в деньгах, а деньги – не что иное, как представитель и измеритель этого труда. В связи с этим можно сделать вывод: *чем стабильнее производство, тем больше объем и качество произведенного продукта, тем больше количество денег, представляющих его, тем «полноводнее кровеносные реки» экономики, тем ритмичнее пульс банков и государства.*

- **Движение денег – это не что иное, как движение продукта труда, измеренного в деньгах.** Поэтому более важными индикаторами процветания экономики являются общий национальный продукт и национальный доход, измеренные в деньгах, а не количество денег, которое может расти, даже если продукт и не произведен. Тогда же, когда станет ясна объективная истина о производстве и его роли в денежном обращении и жизнеспособности финансовой и банковской системы, проблем, порожденных принятием финансовых (сбор денег) и инвестиционных (расходование денег) решений, станет меньше.

- **Выдвижение производства (независимо от того, что оно немисливо без своего продукта – денег) в качестве основы явлений «деньги», «банки», «бюджет» служит хорошей базой для развенчания иллюзии, что банки – это нечто самое важное в экономике.** Естественно, без них нельзя, но роль банков потеряла бы смысл, если бы не было денежных потоков, которые экономические агенты направляют в них. Речь идет о том обстоятельстве, что в производстве участвуют в основном государство, фирмы и домашние хозяйства (экономические агенты, которые создают продукт, измеряемый в деньгах). В конце определенного периода (обычно года) эти экономические агенты становятся законными владельцами продукта труда, измеренного в деньгах, т.е. они являются законными обладателями денег, которые созданы в текущем году и могут распоряжаться деньгами так, как сочтут нужным. Среди них есть те, кто констатирует нехватку денег в своих бюджетах. Эти экономические агенты обычно формируют группу ищущих деньги. У другой части экономических агентов есть избыток их в бюджетах – они формируют группу

(especially in Bulgaria) can not reject the fact that there were (and quite a lot) of cardiac confusions, banking crises and company's "heart attacks" (bankruptcies). Sometimes the cause may be low professionalism and weak financial expertise of bank employees, nevertheless – this is not the main problem. At the base of the problem is "underfeeding" of banks, which is a consequence of underestimation of the phenomenon of money and lack of opportunities to deliver high-quality "food" in time. From the above mentioned we can make the following important considerations and conclusions:

- **Money is important and necessary. Important and necessary are banks and banking.** However, in reality the most important is that the amount of money is continuously increasing, but not through unsecured emissions, but by creating conditions and prerequisites for the development of production (in the broadest sense).

Production – is the foundation, it is the essence of the movement of money, and it provides "fuel" for trouble-free operation of the financial (banking) "heart". Production creates the product of labour. Which, from its part, is measured in money, and money – is nothing else then a representative and a measure of this labour. In this regard: the more stable is the production, the greater is the volume and the quality of the manufactured product, the greater is the amount of money representing it, the more full-flowing are the blood rivers of economy, the more rhythmic is the pulse of the banks and of the state.

- **The movement of money - is nothing else but the flow of the labour product, measured in money.** Therefore, the more important indicators of economic prosperity are the common national product and national income, measured in money, but not the amount of money that can grow, even if the product is not yet produced. And when it becomes clear the objective truth about production and its role in money flow and viability of the financial and banking system, the problems, arising from the adoption of the financial (fundraising) and investment (spending money) solutions, will be less.

- **Extension of production (regardless of the fact that it is impossible without its product - the money) as the basis of the phenomenon of "money", "banks", "budget" is a good base to dispel the illusion that the banks - are something very important in the economy.** Of course, without them it is impossible, but their role would be meaningless if there were no cash flows that economic agents use. We are talking about circumstances that in production are mostly involved the state, firms and households (economic agents that create a product that is measured in money). At the end of the period (usually one year), these economic agents become the legitimate owners of the labour product, measured in money, i.e. they are the legal owners of the money that were made this year. They can use the

предлагающих деньги.

• **Проблема избытка или дефицита денег в государственных, фирменных бюджетах и бюджетах домашних хозяйств может быть решена экономическими агентами, которые участвуют в создании продукта труда.** Недостаточность специализации и профессиональных умений в области краткосрочных и долгосрочных сделок с деньгами значительно затруднила решение проблемы, и поэтому рациональным подходом к решению данной проблемы является поиск специализирующихся в данной области институций – финансовых посредников (в основном, банков).

• **Посредничая в сделках между экономическими агентами (обладателями денег), банки на продолжительный период концентрируют в себе огромные денежные массы.** Сила и масштабы этой концентрации зависят от процентной ставки по депозитам (вкладам) и процентной ставки по кредитам. Процентная ставка, в сущности, является основным источником доходов банков. Параллельно с этим они получают комиссионные вознаграждения за многочисленные денежные и другие оказываемые ими услуги. Таким путем банки формируют собственный капитал, собственное богатство, что дает им возможность расширить поле своей деятельности, рассчитывая не только на привлеченные, но и на собственные капиталы. Качество работы и аккуратность в обслуживании клиентов – это основные предпосылки увеличения богатства и авторитета банков. Они являются основой доверия сберегателей (инвесторов), что особенно важно для существования любой финансовой институции.

• **Развитие банковского дела, техник банковского управления деньгами и растущее доверие инвесторов (оно подпитывается выгодными процентными ставками и аккуратностью обслуживания) являются основными факторами роста богатства и власти банков.** Они становятся важным необходимым звеном на пути движения денег от производства (и их законных обладателей) к рынку товаров.

Следовательно, можно подчеркнуть, что *обладание деньгами означает обладание возможностью покупки финансовых и реальных активов.* Деньги (ликвидные активы), финансовые активы (ценные бумаги) и реальные активы (товары) – это основные составляющие богатства. И едва ли существует экономический агент, который не желает, чтобы его богатство непрерывно росло. Универсальным инструментом этого роста служит не только обладание деньгами, но и владение умением их эффективного управления. Тем не менее, это управление невозможно без банка и остальных финансовых посредников (страховых компаний, компаний медицинского и пенсионного страхования, инвестиционных обществ, доверительных, пенсионных, приватизационных и других фондов).

3. Необходимые познания о рациональном использовании денег

Теоретические рассуждения и выводы относительно силы денег и масштабов денежной интервенции вполне логично ведут к необходимости познания их использования. Каждый, кто рассчитывает на

money as they want. Among them are also those who have a lack of money in their budgets, - they usually form a group of those who seek money. The other part of economic agents have surplus in their budgets - they form a group of those offering money.

• **The problem of excess or deficit of money in the state, company budgets and household budgets of can be solved by economic agents who participate in the creation of the labour product.** Lack of expertise and professional skills in short-and long-term deals with the money would significantly impede the solution of the problem, and therefore a rational approach to solving this problem is to find specialized institutions in the field of - financial intermediaries (mostly banks).

• **Being an intermediate in transactions between economic agents (those who have money), the banks for a long period concentrate a huge money supply.** The strength and extent of this concentration depends on the interest rates on deposits and loans. The interest rate is, in essence, is main source of income for banks. Parallel to this, they get commissions for numerous financial and other services they provide. In this way, banks form their own capital, own wealth, which gives them the opportunity to expand their own field of activity, counting not only on attracting capital, but also on their own capital. The quality and accuracy in customer service – are the basic prerequisites for increasing the wealth and prestige of the bank. They are at the confidence base of savers (investors), which is especially important for the existence of any financial institution.

• **Development of banking and money management techniques of banking and the growing confidence of investors (which is fuelled by favourable interest rates and the accuracy of service) are the main factors in the growth of wealth and power of banks.** They become an important and a necessary step on the path of cash flow from the production (and their legitimate owners) to market products.

Consequently, we can emphasize, that having money means having the opportunity to purchase financial and real assets. Money (liquid assets), financial assets (securities) and real assets (goods), from their part – are the main component of wealth. And there is hardly any economic agent who does not want his wealth continually increased. A universal instrument of this growth is not just having money, but also the possession of skills for their effective management. However, this control is not possible without the bank and other financial intermediaries (insurance companies, medical and pension insurance, investment companies, trust, pension, privatization, and other funds).

3. The necessary knowledge on rational use of money.

Theoretical arguments and conclusions with respect to the power of money and the extent of

успех в борьбе с настоящим кризисом, должен учитывать следующие обстоятельства и факты нашей современности:

- **Денежный феномен эффективен тогда, когда не забывают о связи с его основой – производством.** В этом отношении на передний план выдвигаются рассуждения о деньгах как измерителе и выразителе продукта труда; о движении денег (движении продукта труда) – движении, которое должно удовлетворить денежные претензии основных участников производства при подготовке их к полноценному участию в последующем производственном цикле. Таким образом, подтверждается и защищается известный тезис, что деньги (и финансы как инструмент их распределения, и кредит как инструмент их движения в соответствии с бюджетными избытками и дефицитами) являются как следствием-результатом производства, так и необходимой предпосылкой для его осуществления.

В действительности движение денег – это движение от одного производства (производственного цикла) к следующему производству. Это движение может быть очень коротким, но может осуществляться и в течение исключительно длительного периода времени. Когда движение денег продолжительное, тогда они отрываются от производства, а управление ими и возвращение в производство становится немислимым без банков и гипотезы о богатстве и управлении им.

- **Банки являются институтами, которые призваны управлять деньгами экономических агентов, участвующих в производстве.** Это управление служит предпосылкой для возникновения и усовершенствования банковской индустрии, без которой немислимы сбережение, инвестиции, борьба с инфляцией, денежной спекуляцией и финансовым обманом. Естественно, надо иметь в виду традиционное разграничение между коммерческими банками и центральным банком. Это разграничение необходимо как для изучения банковской системы, так и для подготовки специалистов в этой области. Акценты расставляются на проценты и процентную ставку, инфляцию и борьбу с ней, механизмы привлечения денег и, конечно, на кредит, который является основным инструментом банковской политики.

- **Сильная экономика и стабильная банковская система служат аттестатом** надежности и благоприятных ожиданий для большинства хозяйственных решений. Стабильность банковской системы предполагает нормальные нерисковые уровни процентов и ожидание успеха любого бизнес-начинания.

- **Слабая экономика и сильная банковская система – это ситуация, которая может вызвать множество споров.** В этом случае необходимо уточнить, что банки, которые успешны в период кризиса, создают возможность (через депозиты) осуществления самой предпочитаемой инвестиции на данный момент. Кризис экономики логично стимулирует эти банки поддерживать высокие процентные ставки по кредитам, что еще больше укрепляет их благосостояние. В такой ситуации свободные деньги поступают в банки, так как инвесторы ищут надежность, которую бизнес им не предлагает. При этом прибыли будут небольшими, но, по крайней мере, будет гарантирована необходимая защита от инфляции. Деньги ориентируются на банки, а бизнес (производство) остается

monetary intervention, logically lead to the necessary knowledge to use them. Anyone who expects to succeed in fighting this crisis should consider the following circumstances and facts today:

- **A monetary phenomenon is effective when is not forgotten the connection with its roots – the production.** In this regard, at the foreground are the arguments about money as a measure of expression of labour product, of cash flows (movement of labour product) – a move that should satisfy the money claims of the main participants in the production when preparing for their full participation in the subsequent production cycle. Thus, the well-known thesis that money (and finance as an instrument of their distribution, and credit as an instrument of their motion in accordance with budget surpluses and deficits) is supported and protected, which is a consequence and result of production, as well a prerequisite for its implementation.

In fact, cash flow – is the movement from one production (production cycle) to the next production. This movement can be very short, but can also be carried out during an exceptionally long period of time. When the cash flow is long, then they break away from production, and their management and return to production is unthinkable without banks and the hypothesis on wealth and its management.

- **Banks are institutions that are designed to manage the money of economic agents involved in production.** This control is a prerequisite for the emergence and improvement of the banking industry, which is unthinkable without saving, investment, the fight against inflation, currency speculation and financial fraud. Naturally, we must bear in mind the traditional distinction between commercial banks and the central bank. This distinction is necessary both for the study of the banking system, and for the training of specialists for this area. Emphases are placed on interest and interest rates, inflation and fight with inflation, the mechanisms of attracting money and, of course, on credit, which is the main tool of the banking policy.

- **A strong economy and a stable banking system serve as a certificate of reliability** and favourable expectations for the majority of economic decisions. The stability of the banking system supposes normal risk-free rates of interest and expectation of success of any business venture.

- **A weak economy and a strong banking system – is a situation that can cause a variety of disputes.** In this case is necessary to clarify that the banks which are successful in times of crisis, create the opportunity (through deposits) of the most preferred investment at the moment. Economic crisis logically stimulates them to maintain high interest rates on loans, and this further strengthens their welfare. In this situation, free money come into the banks as investors seek safety, that business does not offer them. Profits

в убытке. В то же самое время банки не инвестируют в производство, а предоставляют кредиты представителям этого же производства (бизнеса). Эти кредиты по причине высоких процентных ставок на практике в большинстве случаев не способствуют, а еще больше тормозят развитие производства. Следовательно, в условиях кризиса банки посредством поддержания высоких процентных ставок (по депозитам и кредитам) ничем не помогают экономике, а наоборот, еще больше усугубляют ее положение. В этом аспекте очевидно: *чем дольше период подобной банковской политики, тем труднее будет выходить из теперешнего кризиса.*

- **Состояние любой экономики, в которой производство находится в застое, а банки – на подъеме, оценивается критическим.** Невмешательство государства (ограничение бума банковского сектора) обрекает экономику и производство на постоянное страдание. Убеждены, что выход из этой ситуации следующий: *ограничить экспансию банков и создать условия для ориентирования денег на бизнес.*

4. Финансовые меры по выходу из кризиса

Преодоление кризиса и оживление экономики – цель, которой жаждут многие правительства. Однако, чтобы рассчитывать на успехи в этой области, необходимо, чтобы имелся ряд предпосылок, механизмов и политик:

- **Необходимым условием для эффективного денежного воздействия на сегодняшний кризис является наличие стабильной денежной единицы.** К счастью, в Болгарии эта стабильность гарантирована валютным коридором, и воздействие через денежную политику во всех секторах экономики может дать положительные результаты.

- **Преодоление кризиса предполагает поступление большего количества денег в экономику, а не их изъятие.** Любой мере, которая выкачивает деньги из экономики, не может быть отдано предпочтение, и она не должна применяться.

- **Увеличение налогов может нанести ущерб любому намерению эффективности действий против кризиса.** В принципе, налоговые увеличения являются непопулярной мерой как с практической, так с политической точки зрения. Очевидно, что это не подходящее действие для достижения основной цели – выхода из кризиса.

- **Стабильность банковской системы служит хорошей предпосылкой для начала эффективной борьбы против кризиса посредством денежной интервенции.** Это означает, что действия и политики должны быть таковыми, которые не нанесут вреда стабильности банковской системы страны.

Следовательно, успешная борьба с кризисом требует открытия всех каналов, по которым деньги вливаются в экономику. Это означает, что все, что препятствует свободному движению денег в бизнесе, должно быть устранено. В этом отношении конкретные решения и действия должны быть направлены на:

- **Нормализацию процентных ставок.** Депозитная политика банков является важным инструментом мобилизации всех временно свободных денег и денег,

are small, but, at least, the necessary protection against inflation is guaranteed. Money is oriented towards banks, and business (production) remains at a loss. At the same time, banks do not invest in production, but provide loans to agents of this production (business). These loans due to their high interest rates on the practice in most cases do not contribute, and even more retard their development. Consequently, by maintaining high interest rates (on deposits and loans) during crisis, banks do not help the economy, but on the contrary, aggravate its situation. In this aspect, it is obvious: *the longer is the period of such banking policy, the harder will be to get out of the present crisis.*

- **The status of any economy in which production is stagnant, and banks are on the rise, is estimated as critical.** The laissez-faire (limit the banking sector boom) dooms the economy and the production to permanent suffering. We are convinced that the way out of this situation is the following: to limit the expansion of banks and create the conditions for targeting money towards business.

4. Monetary measures to recover from crisis.

Overcoming the crisis and the revitalization of the economy – is a goal which many governments yearn for. However, to rely on success in this field, it is necessary to have a number of prerequisites, mechanisms and policies:

- **A prerequisite for effective monetary impact on the current crisis is the existence of a stable monetary unit.** Fortunately, in Bulgaria, this stability is guaranteed by the exchange rate band, and the impact of monetary policy on all sectors of economy can give results.

- **Overcoming the crisis, presumes more money into the economy, but not their withdrawal.** Any measure that drains money from the economy, can not be given preference, and it should not be applied.

- **Raising taxes is likely to prejudice any intention of effective actions against the crisis.** In principle, tax increases are unpopular, both from practical, as well from the political point of view. Obviously, this is a wrong action to achieve the main goal – to overcome the crisis.

- **The stability of the banking system is a good precondition for the beginning of an effective fight against the crisis through monetary intervention.**

This requires such actions and policies, which will not harm the stability of the banking system.

Consequently, the successful struggle with the crisis requires opening all the channels through which to pour money into the economy. This means that anything that impedes the free movement of money into the business must be eliminated. In this regard, concrete decisions and actions should be directed towards:

- **Normalization of interest rates.** Deposit policy

свободных на долгосрочный период. Она служит основным инструментом краткосрочной задолженности и важным ресурсом для финансирования оборотных активов (в основном, краткосрочного кредита). В нормальных условиях депозиты служат одним из серьезных инвестиционных носителей экономических агентов, которые имеют избытки в своих бюджетах и предлагают (инвестируют) деньги. Считается нормальным, что с повышением процентной ставки по депозитам, вклад считается более эффективным, и наоборот. Однако в этом случае необходимо обратить внимание на два следующих существенных аспекта:

- a) пределы, до которых можно повышать процентную ставку по депозиту, чтобы это не приносило серьезного ущерба финансовой стабильности банка;
- б) высокие процентные ставки по депозитам обозначают более высокие проценты по кредитам.

На депозитную политику оказывает влияние и стабильность национальной денежной единицы. В этом случае процентная ставка по депозитам не только защищает от инфляции, но и гарантирует определенную доходность инвестору (вкладчику). В условиях нестабильности и риска (экономического кризиса) депозиты являются единственной альтернативой для тех, кто предлагает деньги. Это дает возможность банкам поддерживать высокие уровни процентов по кредитам и в то же самое время серьезно конкурировать с другими направлениями инвестиций. В сущности, вина за такое положение вещей кроется в желании банков продавать деньги (кредит) по более высокой цене во вред экономике в целом. Подобной политикой никакая банковская система не может помочь экономическому развитию, а это уже служит сигналом нежелания помочь стране быстрее решить свои экономические проблемы. По этой причине важным шагом на пути включения банков в борьбу против кризиса служит и уменьшение процентных ставок по кредитам. Любой другой вариант решения – это уже выражение неприятия политик, направленных на преодоление критического состояния, в котором находится экономика.

• **Увеличение государственных расходов.** Это положение является классической техникой тогда, когда налицо потребность в правительственных действиях, способствующих оживлению экономики. Очевидно, что оно противоречит издавна господствующему тезису неоклассиков о свободной рыночной экономике без государственного вмешательства. Однако кризис сейчас, перешагнув национальный масштаб, приобрел характер мирового, что требует отдать предпочтение кейнсианским рецептам экспансии государственных расходов.

В принципе, понятие *государственные расходы* охватывает существенную часть распределительных процессов, служащих выражением участия правительства в решении экономических и социальных задач. Они являются продолжением и завершением распределения результатов производства, при этом используются техники управления ликвидными активами (как элементом богатства). В этом направлении расходы выражают специфическую деятельность государства, которая

of banks is an important tool for mobilizing all temporary idle cash and money available for the long term. It serves as the main short-term debt instrument and an important resource for financing of current assets (mainly short-term loan). Under normal conditions, deposits are one of the major investment carriers of economic agents, which have surpluses in their budgets and offer (invest) money. It is normal that with rising interest rates on deposits, the contribution is considered to be more effective, and vice versa. However, in this case it is necessary to pay attention to the following two essential aspects:

- a) what are the limits of interest rates raise on deposits, so it does not bring serious harm to the financial stability of the bank;
- b) high interest rates on deposits indicate higher interest rates on loans.

These processes also affect the stability of the national currency. In this case, the interest rate on deposits is not only a safeguard against inflation, but also guarantees a certain return to the investor (the depositor). In conditions of uncertainty and risk (economic crisis) deposits are the only alternative for those who offer money. This enables banks to maintain high levels of interest on loans, but at the same time seriously compete with other areas of investment. In fact, the blame for this situation lies in the willingness of banks to sell money (credit) at a higher price to the detriment of the economy as a whole. With such a policy no banking system could help economic development, and it already serves as a signal of unwillingness to help the country to quickly solve its economic problems. For this reason, an important step towards including banks in the fight against the crisis serves also the decrease in interest rates on loans. Any other solution - is an expression of failure of policies aimed at overcoming the critical economic situation.

• **Increase in government spending.** This situation is a classic technique when there is a need for government actions to promote economic revitalization. Obviously, it contradicts the dominant neoclassical thesis on free-market economy without government intervention. However, now the crisis is not only national, but acquired a global character. This requires giving preference to Keynesian recipes on expansion of government spending.

In principle, the concept of *public expenditure* covers a substantial part of distribution processes. They are an expression of government involvement in economic and social problems. They are a continuation and completion of distribution of the results of production, using the management techniques of liquid assets (as an element of wealth). In this direction, expenses reflect a particular government activity that impacts on various aspects of the national reproductive process and in practice ensures its continuity. Taking into account the gravity of the economic crisis and the indisputable

оказывает воздействие на различные стороны национального воспроизводственного процесса и на практике обеспечивает его непрерывность. Принимая во внимание тяжесть кризиса в экономике и бесспорные качества расходов как инструментов воздействия, хорошие результаты может принести любая их направленность в производство, энергетику и строительство. Подобная политика в сочетании с выгодными для бизнеса процентными ставками по кредитам может дать возможность экономике выйти из кризиса.

- **Создание ясных правил управления бизнесом.** Необходимым условием для экономического оживления является привлечение национальных и иностранных инвесторов, что возможно только при условии, если закон «О торговле» будет уточнен и будут устранены все бюрократические препятствия. Для намерения инвестировать не должно существовать ни налоговых, ни политических, ни психологических препятствий. Существенно отметить еще то, что влияние оказывают как коррупционные практики, так и уровень преступности, против которых необходимо вести постоянные и эффективные действия.

- **Уменьшение налогов.** Известно множество преимуществ перемены в увеличении и дифференциации налогов. Классические рецепты увеличения налогов во время подъема и их уменьшение во время кризиса актуальны и сегодня. Проблема в том, что никогда чистая теория не может получить желаемого практического воплощения. Самым частым нарушением классического правила является увеличение налогов во время кризиса. Однако любая подобная мера сразу же обрекает на неуспех последующие шаги по стимулированию через расходы. Следовательно, основным правилом должно стать следующее: *во время кризиса налоги не должны изменяться.*

Остается открытым вопрос, откуда взять деньги для воздействия через расходы. Определенный результат может принести финансирование расходов через займы – процесс, который отодвигает сбор налогов во времени вперед, когда эвентуально экономика может находиться в стадии подъема. Подобная мера (использование государственных займов), сочетающаяся с рациональными уровнями процентов по депозитам и кредитам, действительно может дать возможность каждому правительству решить проблемы, связанные с нехваткой денег во время кризиса.

- **Амнистирование скрытых доходов.** Речь идет о деньгах, которые годами законсервированы, лежат под матрасами и подушками, отложены на «черный день» и, в сущности, не могут проявить своей воздействующей силы. В этом смысле мерой, которая необходима (естественно, пробившей себе дорогу и практически реализованной в других странах), является освобождение этой огромной денежной массы от «оков», позволяя таким образом в экономике формироваться новым оборотам и новым доходам, которые могут стать полезными для осуществления желаемого экономического подъема.

В сущности, известно, что сокрытие доходов явление, которое так же старо, как и сами налоги. В своей основе оно является выражением известного в финансовой теории Закона естественного сопротивления налогу. Нет

quality of spending as instruments of influence, good results can bring any of their orientation towards production, energy and construction. This policy, combined with favourable for business interest rates on loans may enable the economy to recover from crisis.

- **Formulation of clear rules for business management.** Prerequisite for economic revitalization is the attraction of national and foreign investors. This is possible only provided that the law “On Trade” will be refined and will be removed all bureaucratic obstacles. For the intention to invest there should not be any tax or political and psychological obstacles. It is also noteworthy the influence of corruption practices as well as the crime rate. Against them is necessary to conduct sustained and effective actions.

- **Tax relief.** There are many benefits from changes in the growth and differentiation of taxes. The classical recipes to increase taxes during a boom and a decrease during the crisis are still valid today. The problem is that a pure theory could never obtain the desired practical implementation. The most frequent violation of the classical rule is to increase taxes in times of crisis. However, any such measure is immediately doomed to failure the next steps to promote a cost. Consequently, the basic rule should be as follows: *during the crisis taxes should not be changed.*

The question where to get money to influence the spending remains open. A definite result could bring the funding of costs through loans - a process that removes the collection of taxes in time forward, when the economy could possibly be in the stage of recovery. A similar measure (the use of government loans), combined with reasonable levels of interest on deposits and loans can actually allow each government to solve problems related to lack of money during the crisis.

- **Amnesty of hidden income.** We are talking about money, which for years were kept under mattresses and pillows, set aside for a “rainy day” and, in fact, can not show their acting force. In this sense, a measure that is necessary (and of course made its way and is practically implemented in other countries), is the release of this huge money supply from the “shackles”; in such a way the economy will create new turnover and new revenues. They can be useful for the implementation of the desired economic growth.

In essence, it is known that the concealment of income is an effect old as taxes. At its essence is an expression of the well-known in financial theory, the *Law of natural resistance to tax*. There no such a taxpayer who can easily perceive the fact that a part of his revenues are withdrawn by the state (budget). To tax resistance are specific different measurements - tax evasion, tax fraud, transfer tax liability. In all cases the

такого налогоплательщика, который с легкостью воспринимает факт, что часть его доходов изымается государством (бюджетом). Сопротивлению налогу свойственны различные направления – уклонение от уплаты налогов, налоговый обман, передача налоговых обязательств. Во всех случаях результат один – наращивание undeclared (скрытых) доходов. Определенно можно сказать, что это одна из проблем, с которой ни одна налоговая система не в состоянии успешно справиться. Ко всему этому прибавляется и страх перед законом, ненадежность жизни и риск инвестиционных начинаний. В результате растет масса скрытых доходов. К ним можно прибавить и декларированные доходы, которые лежат годами, не инвестируются в производство и не вкладываются в банки из-за недоверия к банкам и финансовой системе. Нельзя пренебрегать и доходами, полученными в прошлом веке, которые при соответствующих обстоятельствах вовремя были обменены на стабильные денежные единицы, но по различным причинам это не всегда «чистые» деньги.

Значителен и объем доходов, получаемых в рамках «серой» теневой экономики. Они накапливаются годами, и сегодня трудно сказать, сколько из них является результатом нелегальных видов экономической деятельности или преступлений! Факт, что один из ведущих секторов экономики – строительство – объективно предполагает несоответствие между ценами, объявленными по сделкам, и реально уплаченными суммами. Причина вновь кроется в желании минимизировать фискальные платежи через сделки на базе налоговой оценки. В этом отношении любая актуализация налоговых оценок ведет к большему уменьшению дисбаланса между рыночной и фискальной ценой. Однако практически всегда остаются миллиарды левов, реально выплаченных инвесторами строителям, которые undeclared, соответственно, покупателями продавцам. Эти деньги продолжают свой параллельный оборот, который происходит в теневой экономике. Амнистия легализует и эти доходы.

Бесспорно, что борьба с кризисом требует больших денег. Правительства принимают необходимые меры, но в один момент и их может оказаться недостаточно. Амнистия скрытых доходов в такой момент означает увеличение покупки жилья, автомобилей, земли, наращивание депозитов в банках, усиление привлечения инвестиций в конкретные производства, что предполагает значительное увеличение оборотов и формирование новых доходов. Таким образом, оживают потребление и производство, в результате чего кризис теряет свою силу.

С трудом можно оспорить тезис, что (поскольку хорошо знаем характеристики и предназначение денег) отдельные секторы экономики могут начать выходить из кризиса через новые инвестиции. Все в этой области можно квалифицировать как финансовые меры, в которых важное значение имеет снижение процентов (по депозитам и кредитам) и увеличение государственных расходов – увеличение, которое финансируется через займы.

result is the same – the increase of undeclared (hidden) income. Definitely we can say that this is one of the problems that no tax system is able to cope with successfully.

To all this is also added the fear of Law, insecurity of life and risk of investment undertakings. As a result – the weight of hidden income grows. Here can also be added the declared incomes that lie for years and are not invested in production or banks due to mistrust of banks and financial system. The income received in the last century should not be ignored also, which, in appropriate circumstances, at a proper time was exchanged for a stable currency, but for various reasons this is not always fair money.

Significant is also the amount of income earned during “gray” shadow economy. They accumulate over the years and today is difficult to say how many of them are the result of illegal economic activities or crimes! The fact that one of the leading sectors of the economy – construction – objectively suggests the discrepancy between prices declared on the deals, and the real paid amounts. The reason again lies in the desire to minimize fiscal payments via transaction-based tax assessment. In this regard, any update of tax assessments leads to an even greater reduction in the imbalance between the market and fiscal cost. However, there remain virtually billions of Lev actually paid by investors to builders which are undeclared, respectively by buyers to sellers. This money continues its parallel turn, which, however, occurs in the shadow economy. Amnesty also legalizes such income.

There is no doubt that the struggle with the crisis requires a lot of money. Governments take necessary measures, but at one point they may not be enough. Amnesty of hidden income in such a time means an increase in home buying, cars, land, increasing deposits in banks, increasing investment in certain production. This implies a significant increase in turnover and the formation of new revenue. Thus, revive consumption and production, resulting in crisis losing its force.

It is difficult to dispute the thesis that (the characteristics and purpose of money is well known) separate sectors of economy may begin to recover from the crisis through new investments. Everything in this area can be classified as monetary measures, where the interest decrease (on deposits and loans) is important and the increase of government spending – an increase which is financed through loans.

**IDENTIFICAREA
POTENȚIALULUI DE CREȘTERE
ECONOMICĂ A REPUBLICII
MOLDOVA PRIN PRISMA
ECONOMISIRII ȘI INVESTIRII**

**Lector sup. ASEM Cristian ROTARU,
BC „Mobiasbanca-Groupe Société
Générale” SA**

Procesele de economisire și investire exercită o influență directă asupra creșterii economice. Economiiile asigură resursele necesare pentru finanțarea investițiilor, creând premisele unei creșteri durabile. Aceste tendințe sunt, de asemenea, specifice economiei R. Moldova. Creșterea economică a fost stimulată prin consum, finanțat de remitențe, dar economiile și investițiile au contribuit și la producerea de valoare adăugată în economie. Aceasta poate fi observată cu ușurință în modelul matematic care a fost elaborat pentru a analiza creșterea economiei naționale.

Promovarea unor politici publice adecvate, fundamentarea unui cadru instituțional și a unui mediu economic capabil să stimuleze investițiile, creșterea gradului de bancarizare, diminuarea marjelor bancare aferente ratelor dobânzilor și menținerea facilităților fiscale existente pentru investitori ar trebui să fie viitoarele repere pentru economia R. Moldova.

Economisirea și investițiile reprezintă două fațete deosebit de importante ale procesului de creștere economică. Or, impulsivitatea procesului de economisire și de investire a capitalului reprezintă un demers decisiv în crearea de valoare adăugată pe termen lung în cadrul unei economii. Economisirea pune la dispoziție resursele financiare pentru creșterea economică care, la rândul ei, este stimulată și asigurată printr-o activitate investițională corespunzătoare.

În Republica Moldova, sursele principale de creștere economică au fost reprezentate de dinamica ascendentă a consumului, construcțiilor și a sectorului terțiar (transport, comunicații etc.). Stimularea consumului în calitate de modalitate de asigurare a creșterii economice a putut fi posibilă grație infuziei externe de capital, reprezentată prin remitențele încasate de la cetățenii țării care activează pe piețele muncii ale altor state. Incapacitatea factorilor de producție autohtoni de a produce bunuri ce ar satisface necesitățile de consum ale populației au determinat faptul că cererea s-a orientat aproape exclusiv către bunurile din import. Deci, creșterea economică a fost rezultatul majorării consumului și, implicit, a valorii adăugate asociate bunurilor importate, însă aceasta nu a avut un caracter structural, ci, mai degrabă, conjunctural.

**IDENTIFICATION OF
ECONOMIC GROWTH
POTENTIAL OF THE REPUBLIC
OF MOLDOVA IN TERMS OF
SAVING AND INVESTMENT**

**Senior lecturer AESM Cristian ROTARU,
BC „Mobiasbanca – Groupe Société
Générale” SA**

The processes of saving and investing have a direct influence on economic growth. Savings ensure the resources necessary for financing the investments, generating premises for a sustainable growth. These tendencies are also specific to economy of R. Moldova. Its economic growth has been stimulated by consume, financed by remittances, but savings and investments also contributed to creating added value in the economy. This can be easily observed in a mathematic model that has been elaborated for researching the growth of Moldovan economy.

Promoting adequate public politics, creating an institutional frame and an economic environment that will be able to stimulate investments, increasing of banking penetration rate, diminishment of banks' spread related to interest rates and maintaining the existing fiscal facilities for investors should be the milestones for economy of R. Moldova for the next years.

Saving and investments are two very important sides of the economic growth process. Or, the boost of the process of saving and investment the capital is a crucial step in creating long term value added in the economy. Saving provides financial resources for economic growth, which is stimulated and ensured by an appropriate investment activity.

In the Republic of Moldova, the main sources of economic growth were represented by ascending dynamic of consume, constructions and tertiary sector (transports, communications, etc.). Stimulating consumption, as a way to ensure economic growth, could be possible due to the infusion of foreign capital, represented by remittances received from citizens working in other countries. Incapacity of local production factors to create goods that would meet the consumption needs of the population has determined the fact that the request was directed almost exclusively towards imported goods. So, economic growth was the result of increasing of consumption and, implicitly, of the added value related to imported goods, but it had not a structural nature, but rather a conjuncture one.

Perpetuation of this situation was convenient for all stakeholders involved in the economic circuit:

Perpetuarea acestei situații a convenit tuturor actorilor implicați în circuitul economic:

- statul și autoritățile politice: un consum sporit și importuri înalte reprezintă o sursă sigură de venit în buget (sub formă de impozite și taxe, în special vamale). Nivelul relativ înalt și în creștere al încasărilor bugetare a permis realizarea funcțiilor sociale ale statului și ameliorarea relativă a bunăstării sociale;
  - agenții economici: orientarea către activități ce presupun importul bunurilor de larg consum, prin obținerea unor rentabilități înalte, a permis mediului de afaceri să se dezvolte și să evite soluții mai complicate de business care vizează sfera producției de bunuri și servicii;
  - populația: o parte a populației obține venituri din exterior (remitențe), cealaltă are avantaje indirecte: salarii și pensii, datorită economiei în creștere.
- Schematic, corelația dintre remitențe, consum și creștere economică este prezentată în Figura 1.

- state and political authorities: an increased consumption and high level of imports is a reliable source of income in the budget (in the form of taxes, especially related to customs). Relatively high and growing level of budgetary revenues allowed to perform the state's social functions and to relatively improve social welfare;
  - legal entities: orientation towards activities involving the imports of consumer goods, generating high profitability, allowed to businesses environment to develop and to avoid more complicated business solutions covering the sphere of production of goods and services;
  - population: a part of the population obtains incomes from abroad (remittances), and the other part has indirect benefits: salaries and pensions, due to growing economy.
- Schematically, the correlation between remittances and consumption growth is shown in figure 1.

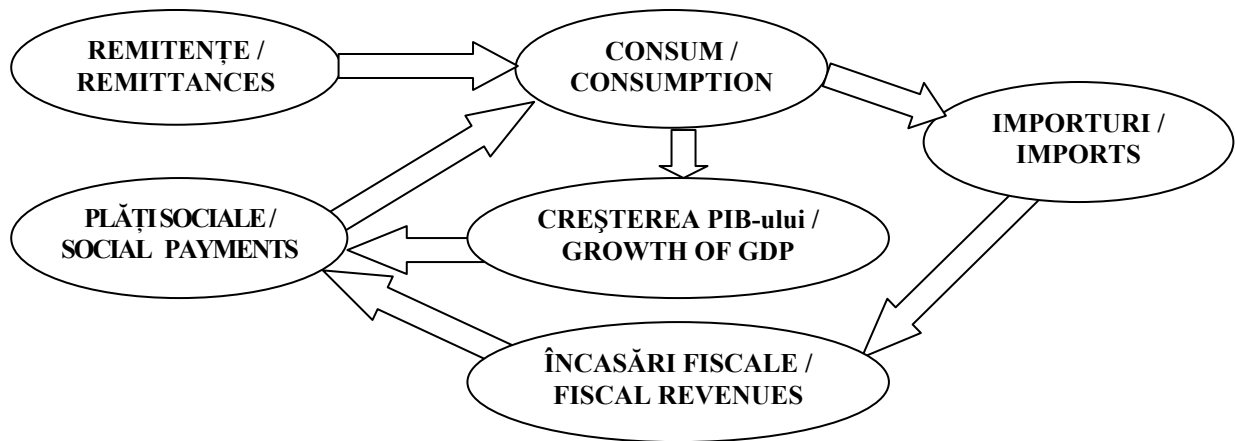

Figura 1. Corelația dintre remitențe, consum și creștere economică / Figure 1. Correlation between remittances, consumption and economic growth

Sursa: elaborată de autor / Source: elaborated by the author

Se poate aprecia că s-a creat un cerc vicios: remitențe – consum – import – încasări fiscale la buget – plăți din buget (cu caracter social) – consum, care poate genera valoare adăugată și determina evoluția economică viitoare doar dacă este alimentat cu resurse provenite din exteriorul sistemului. În consecință, remitențele au deținut o pondere din ce în ce mai mare în Produsul Intern Brut al Republicii Moldova (figura 2), fapt care sugerează că au crescut mai rapid decât produsul național, favorizând și creșterea acestuia.

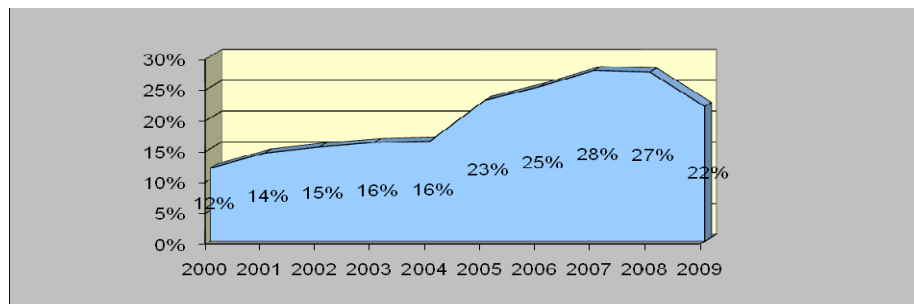
Ponderea relativ înaltă a remitențelor în PIB nu este un fenomen dăunător sau inedit. El a fost specific mai multor state în dezvoltare, în special din Asia, în perioada 1980-1990, când acestea au cunoscut o dezvoltare economică spectaculoasă. În acest sens, a fost foarte importantă capacitatea de absorbție a capitalurilor

It is possible to appreciate that there is a vicious circle: remittances – consumption – imports – fiscal revenues to the budget – social payments from the budget – consumption, which can generate added value and may determine the future economic development unless it is supplied with resources coming from outside the system. As a result, remittances had an increasing weight in GDP of the Republic of Moldova (figure 2), suggesting that remittances have grown faster than the domestic product, also stimulating its growth.

Relatively high weight of remittances in GDP is not a destructive or unusual phenomenon, being specific to developing countries, particularly in Asia, during the years 1980-1990, when they have experienced a spectacular economic development. In this respect, it was very important the capacity to

provenite din exterior, asimilate remitențelor, transformarea acestora în economii bancare și orientarea lor spre finanțarea proiectelor investiționale. Acesta este un indicator foarte relevant în ceea ce privește efectuarea unei radiografii a situației economiilor emergente și dependente, într-o măsură mai mare sau mai mică, de capitalurile venite din exterior de la cetățenii care activează în străinătate. Acest indicator relevă atât gradul de autonomie/dependență financiară a sistemului economic național de aceste resurse, cât și modalitatea de finanțare a PIB-ului țării respective. Astfel, remitențele, în calitate de resurse financiare care intră în țară, au un impact benefic asupra consumului, economisirii, investițiilor interne, nivelului de trai, PIB-ul etc., însă nu este mai puțin adevărat că o pondere prea mare în cadrul PIB-ului creează o dependență sporită a țării față de evoluția economiei mondiale și, în special, față de economia țărilor în care sunt concentrați la muncă cetățenii ei.

absorb capital proceeding from abroad, assimilated to remittances, its transformation in bank savings and their orientation towards financing investment projects. It is a very relevant indicator in terms of making a diagnostic of emerging economies, dependent in a greater or lesser degree, to the proceeds coming from abroad from citizens working in other countries. This indicator shows the degree of financial autonomy/dependency of the national economic system towards these resources, and also the way to finance its GDP. Thus, remittances, as financial resources entering in the country, have a favorable impact on consumption, saving, domestic investments, standard of living, GDP, etc., but it is also true that a too great share in GDP creates an increasing dependence of the country related to world economy and, in particular, to the economies of the countries where they are concentrated its citizens.

Figura 2. Ponderea remitențelor în Produsul Intern Brut (2000-2009) /
Figure 2. Weight of remittances Gross Domestic Product (2000-2009)

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Banca Națională a Moldovei /
Source: National Bureau of Statistics of the Republic of the Moldova, National Bank of Moldova

Astfel, majorarea bazei de economisire s-a produs concomitent cu majorarea fluxului de mijloace bănești care au intrat în țară sub formă de remitențe. Pătrunderea resurselor monetare din exterior a favorizat majorarea soldului depozitelor la termen, însă nu toate remitențele s-au transformat în economii bancare. În același timp, ponderea economiilor bancare în PIB s-a majorat continuu pe parcursul anilor 2000-2009.

Concepția tradițională a teoriei de dezvoltare, cel puțin în perioada celui de-al doilea război mondial, a fost că rata de creștere economică pe termen lung este, în mare parte, dependentă de rata de economisire: economisirea determină rata acumulării de capital care, la rândul ei, reprezintă un factor determinant de creștere pe termen lung. Cercetările recente, teoretice și empirice, au pus într-o lumină nouă relația de cauzalitate între creșterea economică și economisire. Este vorba despre o legătură de tip cauză – efect, cu sens bivalent, afirmație aplicabilă, într-o anumită măsură, și economiei Republicii Moldova. Începând cu anul 2000, se atestă o majorare constantă a

In these conditions, the increase of saving base occurred concomitantly with the increasing cash flows that entered in the country as remittances. Penetration of financial resources from outside create favorable premises for increasing the balance of term deposits, but it is necessary to underline that not all remittances have turned into bank savings. At the same time, bank savings share in GDP continuously augmented during the 2000-2009 period.

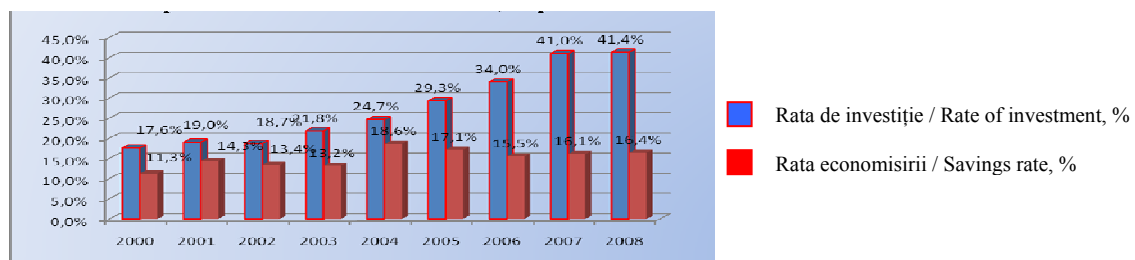
The traditional development theory, at least since World War II, was that the rate of long-term economic growth is mostly dependent on the rate of saving: saving determines the rate of capital accumulation, which, in its turn, is a determinant factor of long-term growth. Recent researches, both theoretical and empirical, have put in a new light the causal relationship between economic growth and savings. It is a bivalent cause-effect lien, a statement applicable, to a certain extent, to the Moldovan economy. Since 2000, it has been registered a constant increase in savings, which evolve in parallel with the increase in Gross Domestic Product. So, we observed

economiilor, care evoluează în paralel cu majorarea Produsului Intern Brut. Deci am asistat la o acumulare de capital în economie, care a condus, inevitabil, la majorarea cererii de consum și a investițiilor, fapt care a generat o creștere a produsului național.

În această ordine de idei, este importantă examinarea a doi indicatori: rata de investire și rata economisirii, evoluția acestora fiind prezentată în Figura 3. Dinamica ascendentă a ratei de investire, în condițiile creșterii valorii adăugate brute, și implicit a PIB-ului, sugerează capacitatea economiei de a atrage investiții. De fapt, este un fenomen specific economiilor emergente, care au nevoie de investiții pentru a se dezvolta, pe de o parte, și atrag investiții (interne și străine), pe de alta, deoarece sunt în dezvoltare și oferă randamente înalte.

an accumulation of capital in the economy, which inevitably led to the increase of consumption demand and investments, fact that generated an increase in national product.

In this order of ideas, it is important to examine two indicators: the rate of investment and savings rate, the evolution of these indicators being presented in figure 3. Ascending dynamics of investment rate, when added value is growing and, implicitly GDP is growing, suggests the economy's capacity to attract investments. In fact, it is specific to emerging economies, that need investments to develop, on the one hand and, on the other hand, attract investments (both domestic and foreign), because they are developing and offering high yields.

Figura 3. Evoluția ratei de investire și a ratei economisirii, specifice economiei R. Moldova, în perioada 2000-2008 /
Figure 3. Evolution of rate of investments and savings rate characteristic to the economy of R. Moldova, in 2000-2008

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova /
Source: National Bureau of Statistics of Republic of Moldova

Au existat premise de obținere a unei rate de investire ascendente, în condițiile în care:

- Economia națională a degajat resurse care au constituit acumulare de capital (economia brută a fost pozitivă în perioada de referință și a avut o tendință crescătoare);
- Economia națională a beneficiat de resurse externe, care au reprezentat suportul necesar de finanțare, primit din exterior (remitențe + investiții străine);
- Economia națională a înregistrat creșteri continue, încadrându-se în trendul economic regional; creșterea economică înregistrată în țările vecine până în anul 2008 a reprezentat un factor benefic pentru investitori atât locali, cât și străini;
- Sistemul fiscal nu a reprezentat o barieră în calea investițiilor:
  - TVA 0% – pentru mijloacele fixe introduse în capitalul social;
  - Facilități fiscale pentru investitorii străini, cu investiții importante în R. Moldova;
  - Cotă a impozitului pe venit la un nivel relativ mic – cu toate că acesta nu este un aspect predominant în luarea deciziei de investire (prețurile de transfer intra-holding

There were prerequisites to obtaining a rising investment rates, while:

- National economy has released resources that represented accumulation of capital (gross saving was positive in the reference period and registered an increasing trend);
- National economy has benefited from external resources that represented necessary funding support, received from abroad (remittances + foreign investments);
- National economy showed permanent growths, being in line with the regional economic trend; economic growth obtained in neighboring countries by 2008 was a positive factor for investors, both local and foreign;
- Tax system has not been a barrier to investment:
  - VAT 0% – for fixed assets included in social capital of the company;
  - Tax incentives for foreign investors with important investments in Moldova;
  - Income tax rate at a relatively low level – although this is not a determinant aspect in taking the investment decision (intra-holding transfer prices and off-shore zones are more frequently used ways of

și zonele offshore fiind modalități mult mai utilizate de optimizare fiscală), incidența fiscalității asupra procesului investițional nu poate fi ignorată.

În perioada analizată, nivelul investițiilor a fost favorizat de nivelul economisirii, iar acțiunea comună a acestor factori a stimulat creșterea economică. În esență, această situație, caracteristică și economiei R. Moldova, și-a găsit reflectarea într-o serie de modele economice, printre care ale lui Keynes, Romer, Harrod și Domar, Solow etc.

Pornind de la modelul economico-matematic al lui Solow, însă cu adaptările de rigoare, specifice unei economii de tip deschis, se poate determina, prin elaborarea unui model de creștere economică, influența investițiilor asupra creșterii economice a Republicii Moldova și a economisirii, în calitate de factor cu o incidență primordială în atingerea obiectivului de creștere a Produsului Intern Brut. La elaborarea modelului de creștere economică s-a pornit de la premisa că potențialul de creștere al economiei noastre naționale în perioada 2010-2015 se bazează, în principal, pe valorificarea resurselor interne și externe de muncă și de capital. Din perspectivă economică, **argumentele** pentru realizarea unei creșteri economice de lungă durată și în ritmuri apropiate de valorile medii, înregistrate de economiile Uniunii Europene, sunt susținute de:

- evoluția ascendentă pe care a înregistrat-o economia în ultimii ani, care sugerează că economia R. Moldova este pregătită pentru a avea asemenea ritmuri de creștere;
- schimbările majore ale mediului economic internațional și regional, caracterizate printr-o convergență destul de înaltă a economiilor naționale;
- înregistrarea unor performanțe în anumite domenii de activitate, ca urmare a privatizării reușite și restructurărilor interne;
- ameliorarea mediului de afaceri;
- existența unui nivel satisfăcător al acumulării de capital (economisire);
- capacitatea de creștere a economiei naționale, ilustrată de evoluția PIB potențial etc.

În calitate de indicator macroeconomic, PIB potențial este util în analiza și proiectarea politicilor macroeconomice nu direct, ci prin „output-gap”, în a cărui relație de calcul se regăsește acesta. „Output-gap” este definit ca diferența dintre PIB efectiv și PIB potențial, exprimată în procente din PIB potențial. Astfel, „output-gap” reprezintă abaterea procentuală a PIB efectiv de la valoarea sa potențială și are următoarea relație de calcul:

$$\text{Output gap} = \frac{(\text{PIB}_{\text{efectiv}} - \text{PIB}_{\text{potențial}})}{\text{PIB}_{\text{potențial}}} \times 100\%$$

tax optimization), the incidence of taxation on investment process cannot be ignored.

During the researched period, the level of investment has been facilitated by the level of saving and joint action of these factors has stimulated economic growth. In essence, this situation, also being characteristic for the Moldovan economy, has been reflected in several economic models, including: the Keynesian, Romer, Harrod and Domar, Solow models, etc.

Starting from Solow's economic and mathematic model, with some necessary adaptations specific to an open economy, it is possible to determine, by the way of elaborating of an economic growth model, the influence of investments on economic growth of the Republic of Moldova and also the influence of saving, as a primary factor affecting the target of growth of Gross Domestic Product. When elaborating the economic growth model, we assumed that the potential growth of the Moldovan economy in the period of 2010-2015 is based mainly on the exploitation of internal and external resources of labor and capital. From an economic perspective, **the arguments** for achieving long-term economic growth and growth rates close to values *specific to the European Union's economies are sustained by:*

- ascending trend registered by the economy in the last years, which suggests that Moldova's economy is well prepared to have such growth rates;
- major changes in international and regional economic environment, characterized by a relatively high convergence of national economies;
- record of performance in certain economic fields, as a result of internal restructuring and successful privatization;
- improving of business environment;
- existence of a satisfactory level of capital accumulation (saving);
- growing capacity of national economy, highlighted by evolution of potential GDP, etc.

As a macroeconomic indicator, potential GDP is useful in the analysis and projecting of macroeconomic policies, not directly but through the output-gap. The output gap is defined as the difference between effective GDP and potential GDP, expressed as a percentage of potential GDP. Thus, the output gap is the percentage deviation of effective GDP from its potential value and has the following account relationship:

$$\text{Output gap} = \frac{(\text{effectiveGDP} - \text{potentialGDP})}{\text{potentialGDP}} \times 100\%$$

În funcție de rezultatul obținut, „output-gap”-ul (decalajul) este de două feluri:

- expansionist (PIB efectiv < PIB potențial);
- recesionist (PIB efectiv > PIB potențial).

Folosind metodologia utilizată de Comisia Europeană și aplicată de Comisia Națională de Prognoză din România, bazată pe funcția de producție, considerăm că funcția de producție de tip „Cobb-Douglas” cu doi factori satisface, în mod corespunzător, cerințele acestui demers.

Astfel, funcția de bază ar putea fi scrisă în următoarele moduri:

$$Y = N^\alpha \times K^\beta \times PTF \quad (1) \text{ sau}$$

$$\ln Y = \alpha \ln N + \beta \ln K + \ln PTF \quad (2) \text{ sau}$$

$$y = \alpha n + \beta k + ptf, \text{ în formă logaritmică, } (3)$$

unde: Y – Produsul Intern Brut; N – Populația ocupată; K – Stocul de capital; PTF – Productivitatea Totală a Factorilor; α și β – parametri de regresie.

Structurarea modelului conform acestei metodologii, presupune, într-o abordare simplificată, parcurgerea următoarelor etape:

Etapa I: Pentru o valoare dată a parametrului funcției de producție α , se calculează valoarea productivității totale a factorilor PTF , ca variabilă reziduală. Relația de calcul este următoarea:

$$ptf = y - [\alpha n + \beta k] \quad (4)$$

Etapa II: Se ajustează valoarea productivității totale a factorilor, utilizând filtrul „Hodrick-Prescott”. Seria nouă va fi notată cu ptf^* .

Etapa III: Se realizează o estimare a $NAIRU$ și, cu ajutorul său, ocuparea potențială, notată n^* , în maniera următoare:

$$n^* = \ln N^*, \quad (5)$$

unde N^* – este nivelul potențial al ocupării date de relația:

$$N^* = FMA (1 - NAIRU), \quad (6)$$

unde: FMA – forța de muncă ajustată (determinată drept produsul dintre populația în vârstă de muncă și trendul ratei de participare).

Etapa IV: Trendul seriei productivității totale a factorilor – ptf^* și ocupării potențiale se introduc în funcția de producție, rezultând Produsul Intern Brut potențial.

$$y^* = \alpha n^* + (1-\alpha)k + ptf^* \quad (7)$$

La elaborarea modelului, au fost luate în considerație următoarele premise:

- a. Determinarea stocului de capital s-a făcut cu ajutorul metodei de înnoire a capitalului fix:

$$K_t = (1-\delta)K_{t-1} + I_t, \quad (8)$$

unde: K – stocul de capital, δ – rata de depreciere a capitalului, I – investițiile brute.

Stocul de capital până în anul 2015 ia în calcul prognoza indicatorului Formarea Brută a Capitalului Fix (conform Sistemului Conturilor Naționale), care s-a determinat pe baza unei rate constant crescătoare cu 2 p.p. ale proporției FBCF în PIB după anul 2009. Estimarea valorii investițiilor s-a realizat prin aplicarea acestei rate la Produsul Intern Brut, estimat

Depending on the obtained result, the output-gap is of two modes:

- expansionary gap (effective GDP < potential GDP);
- recessionist gap (effective GDP > potential GDP).

Using the methodology applied by the European Commission and also applied by Romanian National Commission for Prognosis, based on production function, we consider that the production function Cobb-Douglas type, with two factors, satisfies the appropriate requirements of this approach. So, the basic function could be written in following ways:

$$Y = N^\alpha \times K^\beta \times PTF \quad (1) \text{ or}$$

$$\ln Y = \alpha \ln N + \beta \ln K + \ln PTF \quad (2) \text{ or}$$

$$y = \alpha n + \beta k + ptf, \text{ în logaritmic form, } (3)$$

where: Y – Gross Domestic Product; N – Employed population; K – Capital stock; PTF – Global Productivity of Factors; α and β – Regression parameters.

Structuring the model according to this methodology requires, in a simplified approach, the following stages:

Stage I: For a given value of the production function parameter α , is calculated the value of Global Productivity of Factors – PTF – as a residual variable. Account relationship is as follows:

$$ptf = y - [\alpha n + \beta k] \quad (4)$$

Stage II: the value of Global Productivity of Factors is adjusted, applying the Hodrick-Prescott filter. New series will be noted with ptf^* .

Stage III: an estimation of the $NAIRU$ is performed and afterwards, we forecast potential employment denoted n^* , in the following manner:

$$n^* = \ln N^*, \quad (5)$$

where: N^* – is the potential employment level, given by:

$$N^* = FMA (1 - NAIRU), \quad (6)$$

where: FMA – adjusted labor force (determined as the product of the working age population and the trend of the participation rate).

Stage IV: The trend of global productivity of factors series – ptf^* and potential employment are included within the production function, resulting the potential Gross Domestic Product.

$$y^* = \alpha n^* + (1-\alpha)k + ptf^* \quad (7)$$

In developing the model, were taken into account the following assumptions:

- d. Determination of capital stock was made using the method of renewal of fixed capital:

$$K_t = (1-\delta)K_{t-1} + I_t, \quad (8)$$

where: K – capital stock, δ – capital depreciation rate, I – gross investments.

Capital stock in 2015 takes into account the forecast of Gross Fixed Capital Formation indicator (according to the System of National Accounts), which was determined based on a constantly increasing rate with 2% of the proportion of GFCF in GDP after 2009. Estimated value of investments was made by applying this rate to Gross Domestic Product estimated for the

pentru anul curent (ajustarea PIB estimat efectuându-se pornind de la premisa unei creșteri medii anuale prezente în perioada 2000-2009). Seria rezultată pentru fluxul de investiții este corelată cu tendința începută în ultimii ani, de consolidare a bazei materiale și tehnologice a economiei naționale, care este de natură să asigure un potențial serios de inovare și progres tehnic capabil să genereze o creștere a productivității muncii;

- b. Evoluția PTF reflectă capacitatea unei economii de a asimila tehnologiile noi, dinamismul și abilitatea sa de a folosi resursele de producție disponibile.
- c. Ocuparea potențială s-a determinat pe baza ratei naturale a șomajului (NAIRU) aplicată la Populația Activă. NAIRU rezultă prin aplicarea filtrului „Hodrick-Prescott” seriei ratei efective a șomajului.

În previzionarea creșterii economice potențiale pe perioada 2009-2015 s-au avut în vedere următoarele:

- ✓ rata maximă a investițiilor de 30% din PIB;
- ✓ rata de depreciere a capitalului de 10%;
- ✓ asimilarea de tehnologii performante și amplificarea capacității inovative a economiei;
- ✓ menținerea unui grad înalt de redistribuire a venitului național în favoarea populației de natură să ducă la convergența veniturilor și, deci, a nivelului de trai cu cel din UE;
- ✓ stabilizarea unei rate de activitate a populației în vârstă de muncă la un nivel teoretic optimist de 52%; acesta reprezintă nivelul anului 2006 și presupune faptul că va exista tendința de revenire a imigranților la baștină, motivați de dorința de a dezvolta afaceri noi în țară sau sub impactul nefast al crizei economice mondiale, care le afectează veniturile și/sau locurile de muncă din străinătate;
- ✓ reducerea ratei șomajului până la niveluri apropiate de cele considerate în literatură ca rata naturală a șomajului aproximativ de 3%.

În condițiile prezentate mai sus, sub ipoteza că se vor aplica politici pro-active de stimulare a ocupării forței de muncă, de creștere a investițiilor și de accelerare a inovării, estimăm că se pot atinge rate de creștere anuală medie a PIB cu peste 6%.

După elaborarea ecuațiilor modelului, colectarea și prelucrarea datelor trimestriale privind dinamica PIB-ului, remitențele, Excedentul Brut de Exploatare, Economia Brută, Formarea Brută de capital Fix, Populația Ocupată și Populația Economic Activă etc., ecuațiile în cauză au fost modelate, utilizând pachetul econometric de programe E-Views 5.0 (Figura 5); în urma modelării s-a obținut următoarea ecuație:

$$\ln(\text{PIB potential}) = 0,528616 \ln(N^*) + 0,695121 \ln(K) \quad (9)$$

current year (estimated GDP adjustment is performed with the assumption of present annual average growth during the years 2000-2009). The resulting series for the investments flow is consistent with the trend begun in last years, of consolidation of material and technological base of the national economy, which is likely to provide substantial potential for innovation and technical progress, capable of generating an increase in labor productivity

- e. Evolution of PTF reflects capacity of the economy to assimilate new technologies, its dynamism and ability to use available production resources.
- f. Potential employment was determined using the natural level of unemployment (NAIRU) applied to Active Population. NAIRU results by applying Hodrick-Prescott filter to the effective unemployment rate series.

In predicting potential economic growth for the period 2009-2015 were considered the following:

- ✓ maximum rate of investments of 30% of GDP;
- ✓ a capital depreciation rate of 10%;
- ✓ assimilation of performing technologies and increasing of innovative capacity of the economy;
- ✓ maintaining a high degree of redistribution of national income in favor of population, in order to lead to convergence of income and, consequently, of living standards with the EU ones;
- ✓ stabilizing activity rate of working age population at a optimistic theoretical level of 52%; this representing the level achieved in 2006 and assumes that there will be a tendency of returning of the immigrants in the country, motivated by the desire to develop new businesses in the country or under the negative impact of global economic crisis affecting their revenues and/or working places abroad;
- ✓ decrease of unemployment rate to levels close to those considered in the specialized literature as being the natural rate of unemployment of approximately 3%.

The above mentioned conditions, under the assumption that will be applied pro-active policies to stimulate employment, increase of investments and accelerate innovation, we estimate that it is possible to achieve an average annual growth rates of GDP exceeding 6%.

After developing the equations of the model, the quarterly data collection and processing of: the dynamics of GDP, remittances, Gross Operating Exceeding, Gross Saving, Gross Fixed Capital Formation, Employed Population and Economically Active Population, etc., the relevant equations have been modeled using econometric software package E-Views 5.0 (figure 5). After modeling the data following equation was obtained.

$$\ln(\text{potentialGDP}) = 0,528616 \ln(N^*) + 0,695121 \ln(K) \quad (9)$$

Variabila dependentă: LNPIB

Metoda: Least Squares

Anii: 2000-2009

Included observations: 10

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LNN	0.528616	0.035520	14.88223	0.0000
LNK	0.695121	0.026961	25.78219	0.0000
R-squared	0.979889	Mean dependent var		10.44251
Adjusted R-squared	0.977375	S.D. dependent var		0.460987
S.E. of regression	0.069340	Akaike info criterion		-.322725
Sum squared resid	0.038465	Schwarz criterion		-.262208
Log likelihood	13.61363	Durbin-Watson stat		1.632821

Figura 4. Rezultatele testării modelului de creștere economică, specifică Republicii Moldova, prin intermediul pachetului econometric de programe E-Views 5.0 /

Figure 4. Results of testing the economic growth model specific to the economy of Republic of Moldova, using the econometric software package E-Views 5.0

Totodată, s-a încercat utilizarea modelului pentru efectuarea unor estimări privind evoluția unor indicatori economici și a economiei, în general, pentru perioada 2010-2015. În mod simplificat, creșterea economică potențială a economiei Republicii Moldova și factorii determinanți pot fi prezentați în felul următor (Tabelul 1):

However, we tried to use the model to make some forecasts on the evolution of several economic indicators and of the economy, in general, for the period 2010-2015. In a simplified manner, the potential growth of the Moldovan economy and its determinants can be presented as follows (table 1):

Tabelul 1 / Table 1

Factorii care influențează mărimea PIB-ului potențial / Factors influencing the size of potential GDP

Anii / Years 2010-2015	Contribuția factorilor / Contributions factors			
	PIB potențial / Potential GDP	Stocul de capital / Stock of capital	Populația ocupată / Employed population	TFP / TFP
	1.42	1.51	1.11	1.004
Contribuții / Contributions*	6%	7%	2%	0.06%

*Notă: Eventualele diferențe față de creșterea medie se datorează rotunjirilor /

*Note: Eventual differences towards average growth are due to rounding

Astfel, până anul 2015, este posibil ca Produsul Intern Brut să se majoreze cu 42% față de nivelul înregistrat în anul 2009, în prețuri comparabile, în condiții de dezvoltare intensivă. După cum se poate observa, efectele progresului tehnico-științific, care ar contribui la creșterea productivității totale a factorilor de producție, sunt nespus de mici în condițiile R. Moldova, astfel încât creșterea PIB este condiționată în special de doi factori: Capitalul și Munca. Conform estimărilor și calculelor efectuate, o restricție importantă pentru realizarea unor ritmuri de creștere de peste 5% anual este ca rata investiției să nu

Thus, by 2015 it is possible that Gross Domestic Product to increase by 42% over the level recorded in 2009, in comparable prices, in conditions of intensive development. As we can see, the effects of technological and scientific progress that could contribute to total factor productivity growth are extremely low in the Republic of Moldova, so that GDP growth is specifically conditioned by two factors: capital and labor. According to estimates and calculations made, an important restriction for achieving annual growth rates above 5% is that rate of investments not to decrease below 25% of GDP. A rate

scadă sub 25% din PIB. La o rată a investiției sub acest nivel, creșterea PIB potențial va fi subminată.

Conform datelor obținute, anii 2012-2013 vor marca începutul relansării economice („output-gap”-uri de 9% și 7%), urmând ca în anul 2015 situația economiei naționale să reîntre pe un trend ferm ascendent, având un nivel al „output-gap”-ului de doar 5,7%, similar celui din anul 2004, fapt care sugerează începutul unui nou ciclu al economiei.

Cu siguranță, traducerea în realitate a prognozelor poate avea loc doar în condițiile:

- promovării unor politici economice și financiare care să țină cont de obiectivul de creștere și
- dezvoltare economică și asigurarea unei transparențe și predictibilități a actului de guvernare;
- creării unui mecanism viabil de atragere în cadrul sistemului bancar a resurselor financiare sub formă de remitențe și de canalizare a acestora spre finanțarea investițiilor autohtone;
- promovării de către Banca Națională a Moldovei a unei politici menite să atenueze discrepanțele dintre ratele dobânzilor la credite și depozite;
- diversificării ofertei băncilor comerciale și creșterii gradului de bancarizare a populației, fapt ce va extinde baza de resurse a sistemului bancar, creându-se premise pentru majorarea bazei de economisire și finanțare a economiei naționale;
- menținerii facilităților fiscale, stipulate în actualul cadru legislativ, menite să susțină și în continuare demersurile investiționale, dar și preferințele pentru economisire;
- stimulării investițiilor prin crearea unui cadru normativ și, mai ales, instituțional, care să nu fie ostil mediului de afaceri;
- promovării unei politici pro-active în domeniul resurselor umane, ca factor de susținere a creșterii economice.

of investments below that level could jeopardize the growth of potential GDP. As per obtained data, the years 2012 – 2013 will mark the beginning of economic recovery (output-gaps of 9% and 7%), and in the 2015 national economic situation to return on a firm ascending trend, having a level of output-gap of just 5.7%, similar to that of 2004, suggesting the beginning of a new economic cycle.

Certainly, the achievement of the forecasts can only occur under conditions of:

- promoting economic and financial policies that take into account the objective of economic growth and;
- development and ensuring transparency and;
- predictability of the governance;
- creating a viable mechanism to attract the financial resources, in form of remittances, into the banking system and to direct them to finance domestic investments;
- promotion by the National Bank of Moldova of a policy designed to mitigate the gaps between interest rates on loans and deposits;
- diversification of commercial banks' offer and increase the degree of banking penetration of population, which will expand the resource base of the banking system, creating prerequisites for increasing the funding base and saving of the national economy;
- maintaining tax incentives stipulated in the current legislative framework, in order to support further investment approaches, but also preferences for saving;
- stimulating investments by creating a regulatory framework and, above all, institutional framework, in order not to be hostile to business environment;
- promoting pro-active policy for human resources, as a factor for supporting economic growth.

Bibliografie/Bibliography

1. Acemoglu D. *Introduction to Modern Economic Growth*. New Jersey: Princeton University Press, 2009. 1186 p.
2. Angelescu C. *Politica de creștere economică*. București: Economică, 2004. 175 p.
3. Stoica M. *Investițiile și dezvoltarea durabilă*. București: Universitară, 2005. 231 p.
4. Botnari N. *Investițiile – premisa dezvoltării și expansiunii economice*. În: „Curierul Economic”, 2005, nr. 28, 29, p.3.
5. Botnari N., Cobzari L. *Economisirea și stimularea investițiilor – mijloc de propulsare a creșterii economice*. În: „România și R. Moldova: potențialul competitiv al economiilor naționale”, vol. II, 2004, p.1047-1051.
6. Cobzari L. *Investițiile – sursă importantă de finanțare a economiei naționale*. În: *Analele Academiei de Studii Economice din Moldova*, 2001, vol. 1, p.286-290.
7. Hîncu R., ș.a. *Investițiile în economia autohtonă și modelul investițional autohton*. În: „Drept, economiei și informatică”, 2007, nr. 1, p.18-23.

PROBLEMELE SISTEMULUI DE GARANTARE FINANCIARĂ A OBLIGAȚIEI VAMALE ÎN CADRUL REGIMURILOR VAMALE SUSPENSIVE

*Drd. ASEM Tudor DABIJA,
Serviciul Vamal al RM*

Autorul abordează în acest articol un sistem care servește drept temelie pentru asigurarea percepției obligației vamale de către organele vamale în cazul în care marfa plasată în unul din regimurile vamale suspensive ar putea fi sustrasă sau să dispară, și anume sistemul de garantare financiară a obligației vamale în cadrul regimurilor vamale suspensive.

Activitatea Serviciului Vamal din Republica Moldova are stabilite mai multe obiective și activități, printre care se înscrie și eficientizarea sistemului de garantare financiară a obligației vamale în cadrul regimurilor vamale suspensive (în continuare – **sistem de garantare financiară**). Necesitatea abordării sistemului de garantare financiară survine din momentul aplicării acestuia în practică.

Sistemul de garantare financiară a apărut odată cu intrarea în vigoare a Hotărârii Guvernului nr.1140 din 2 noiembrie 2005 privind aprobarea Regulamentului de aplicare a destinațiilor vamale, prevăzute de Codul vamal al Republicii Moldova.

Pentru a facilita înțelegerea terminologiei utilizate de legiuitor, considerăm oportună analizarea noțiunilor de bază ale sistemului de garantare financiară. Astfel, menționăm că în legislația vamală este utilizat termenul de **garanție** (în special, acest termen este folosit în cazul regimurilor vamale suspensive), însă nu există o definiție exactă ce ar explica semnificația acestui termen, așa încât să delimiteze clar obligația persoanei fizice sau juridice de a despăgubi partea prejudiciată. În acest sens, propunem să fie completată legislația vamală ce reglementează sistemul sus-menționat cu îmbinarea terminologică **garanție financiară**, care ar avea următoarea semnificație: „*Depozit în numerar sau angajament al unui garant (instituție financiară sau companie de asigurări, agreată de organul vamal), constituit în vederea asigurării oricărei plăți a obligației vamale susceptibilă de a fi generată*”. De asemenea, pentru a facilita perceperea informației ulterioare, amintim:

Plătitorul vamal este persoana obligată să achite o obligație vamală.

Obligația vamală constituie obligația de plată a drepturilor de import și de export (inclusiv a amenzilor și penalităților), apărute conform legislației, precum și a celor constatate în urma operațiunilor vamale.

Drepturile de import/ drepturi de export reprezintă taxa vamală, taxa pentru procedurile

FINANCIAL GUARANTEE SYSTEM PROBLEMS OF CUSTOMS LIABILITY WITHIN SUSPENSIVE CUSTOMS REGIMES

*PhD candidate AESM Tudor DABIJA,
Customs Service of RM*

Hereby the author considers a system which serves as base for assurance of customs duties collection by customs bodies in case when goods placed in one of suspensive customs regime could be withdrawn or disappear, that is, financial guarantee system of customs duties within suspensive customs regimes.

The Activity of Customs Service of Moldova has set several objectives and activities, including getting more efficient the financial guarantee system of customs liability within suspensive customs regimes (hereinafter – **the financial guarantee system**). The necessity to treat the financial guarantee system occurs since the moment of its application in practice.

The financial guarantee system appeared with the entry into force of Government Decision no.1140 dated November 2, 2005 for approval of the Regulations of customs destination application, under the Customs Code of the Republic of Moldova.

In order to facilitate understanding the terminology used by the legislator, we consider opportune to analyze the basic concepts of financial guarantee system. Thus, we note that customs legislation uses the term **guarantee** (in particular, this term is used in case of suspensive customs regimes), but there is no precise definition that would explain the meaning of this term, so as to define clearly the obligation of the natural or legal person to compensate the injured party. In this regard, we propose to complete customs legislation regulating the aforesaid system with terminological combination **financial guarantee**, which would have the following meaning: "*a cash deposit or a guarantor's commitment (financial institution or insurance company approved by the customs body), established in view to provide any payment of customs liability likely to arise*". Also, to facilitate the collection of further information we would remain that:

Customs payer is the person liable to pay a customs liability.

Customs liability is liability to pay import and export rights (including fines and penalties), arising according to law, as so as found rights of customs operations.

Import rights/export rights are customs liability, duty for customs procedures, value added tax, excises

vamale, taxa pe valoarea adăugată, accizele și orice alte sume care se cuvin statului la importul de mărfuri, încasate de organul vamal în conformitate cu legislația; taxa pentru procedurile vamale, taxa pentru eliberarea de autorizație, orice alte sume care se cuvin statului la exportul de mărfuri, încasate de organul vamal în conformitate cu legislația.

În cazul plasării mărfurilor în unul din regimurile vamale prevăzute de art. 23, alin. 2 al Codului vamal al Republicii Moldova, poate fi solicitată garantarea financiară pentru următoarele regimuri vamale suspensive: a) *Tranzit*, b) *Antrepozit vamal*, c) *Perfecționare activă (cu suspendare)*, d) *Transformare sub control vamal*, e) *Admitere temporară* și f) *Perfecționare pasivă*.

Sistemul de garantare financiară în cadrul regimurilor vamale suspensive este legiferat prin mai multe acte legislative și normative, și anume:

- Codul vamal al Republicii Moldova - art.29, alin.(4) - art.127¹;
- Hotărârea Guvernului nr.1140 din 2 noiembrie 2005 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a destinațiilor vamale prevăzute de Codul vamal al RM – *Secțiunile 3-9*;
- Regulamentul semnat între Serviciul Vamal și Banca de Economii nr.809/2 din 31 ianuarie 2007 și 24 ianuarie 2007 privind modul de percepere și restituire a sumelor de garanție de la persoanele fizice;
- Ordinul Ministrului finanțelor nr.42 din 7 iulie 2004 „Cu privire la aprobarea Regulamentului privind stingerea obligației fiscale prin compensare”.

Analizând cadrul legal, constatăm că sistemul de garantare financiară este constituit din trei procese de bază ce permit funcționarea acestuia, și anume:

1. De constituire a garanției financiare;
2. De supraveghere a garanției financiare;
3. De restituire sau executare (încasare) a garanției financiare.

1. Constituirea garanției financiare

Modul de constituire a garanției financiare este reglementat nemijlocit de prevederile art.127¹, alin. (9) al Codului vamal al Republicii Moldova, care oferă două opțiuni:

1. Constituirea garanției printr-un depozit bănesc;
2. Constituirea garanției printr-o scrisoare de garanție emisă de o bancă agreată de către organul vamal.

Potrivit primei opțiuni – *depozit bănesc*, garanția se realizează prin depunerea unei sume bănești la contul de garanții al Serviciului Vamal (creat anume pentru operațiunile de garantare financiară) și prin remiterea unor instrumente de decontare (card bancar) și/sau titluri de valoare (acțiuni, obligațiuni etc.). În raport cu cea de-a doua opțiune, subliniem că în cadrul organelor vamale nu

and any other amounts due to the state on imported goods, received by the customs authority in accordance with law, duties for customs procedures, duty for authorization issue, any other amounts due to the state on exports of goods collected by the Customs Authority in accordance with law.

Where goods are placed in one of the customs regimes specified in Art. 23, par. 2 of the Customs Code of the Republic of Moldova, may be required financial guarantee for the following suspensive customs regimes: a) *Transit*, b) *Customs warehouse*, c) *Active improvement (with suspension)*, d) *Processing under customs control*, e) *Temporary admission* f) *Passive improvement*.

Financial guarantee system within suspensive customs regimes is regulated by several legislative and normative acts, namely:

- Customs Code of the Republic of Moldova – art.29, par. (4) – art.127¹; Government Decision nr.1140 of November 2, 2005 for approval of the Regulation of customs destination application under the Customs Code of the Republic of Moldova - *Sections 3 to 9*;
- Regulation signed between Customs Service and Banca de Economii nr.809/2 of January 31, 2007 and January 24, 2007 on the collection and refund of guarantee amounts from individuals;
- Order of the Minister of Finance No. 42 of July 7, 2004 "Concerning the approval of Regulation on discharge of tax liability by offsetting”.

Analyzing the legal framework, we find that the financial guarantee system consists of three basic processes that allow its operation, namely:

1. The process of forming financial guarantee,
2. The process of supervisory of financial guarantee,
3. The process of restitution or execution (collection) of financial guarantee.

1. Formation of financial guarantee

The way of formation of financial guarantee is directly regulated by the provisions of art.127¹, par. (9) of the Customs Code of the Republic of Moldova, which offers two options:

1. Creation of the guarantee by a cash deposit;
2. Creation of the guarantee by a letter of guarantee issued by a bank approved by customs authority.

According to the first option *cash deposit*, the guarantee is achieved by depositing an amount to guarantee account of the Customs Service (created specifically for financial guarantee transactions) and by remitting some settlement instruments (banking card) and/or securities (stocks, bonds, etc.). Compared with the second option, we note that within the customs authorities there are neither such operations, nor a

au loc asemenea operațiuni, nici nu există o metodologie/procedură riguroasă privind modul de constituire a garanției financiare prin intermediul instrumentelor de decontare și/sau titlurilor de valoare.

Constituirea garanției financiare prin intermediul instrumentelor de decontare, în opinia noastră, reprezintă o necesitate, fiind și foarte utilă prin simplitatea și siguranța operațiunilor. Pe când lipsa acesteia conduce la situația în care plătitorul vamal nu poate utiliza oportunitatea respectivă și, prin urmare, nici dreptul său de a beneficia de un tratament echitabil din partea organelor vamale nu poate fi realizat.

Inexistența metodologiei/procedurii riguroase privind modul de constituire a garanției financiare prin intermediul instrumentelor de decontare și/sau titlurilor de valoare se explică prin lipsa sau ineficiența mecanismului de raportare/comunicare pe verticală (*post vamal* → *birou vamal* → *aparatură centrală al Serviciului Vamal*) a problemelor ce țin de constituirea garanției financiare. O altă cauză ar fi ignorarea, de către manageri, a mecanismului de implementare a prevederilor Codului vamal privind constituirea garanției în baza titlurilor de valoare și instrumentelor de decontare. (*Se are în vedere neelaborarea actelor normative privind constituirea garanției financiare anume prin aceste modalități*). În acest sens, **recomandăm**:

- Excluderea prevederilor privind utilizarea în cadrul sistemului de garantare financiară a titlurilor de valoare, deoarece acestea creează o procedură mai complicată pentru organul vamal, de asemenea nu sunt recunoscute drept mijloc eficient de constituire a garanției financiare pentru cazurile respective.
- Identificarea soluțiilor privind implementarea procedurii de constituire a garanției financiare prin intermediul cardurilor bancare și orientarea resurselor necesare în vederea realizării prevederilor Codului vamal pe problema dată.

Un alt moment destul de problematic, în opinia noastră, este stabilirea uniformă și exactă a sumei obligației vamale pentru care urmează să fie constituită garanția financiară. Există două modalități de **stabilire a garanției financiare**, și anume în conformitate cu prevederile art.127¹, alin.(6) al Codului vamal al Republicii Moldova:

- a) valoarea garanției este egală cu valoarea exactă a obligației vamale,
- b) valoarea garanției este egală cu valoarea maximă, așa cum a fost estimată în alte cazuri.

Referindu-ne la prima modalitate, menționăm că obligația vamală poate fi stabilită în cazul în care se cunoaște suma drepturilor de import/export și/sau amenzilor și/sau penalităților, respectiv, pentru a calcula drepturile de import este necesar să aflăm valoarea în vamă a mărfurilor, iar pentru aceasta este necesar:

rigorous methodology/procedure on the method of setting up a financial guarantee through settlement instruments and/or securities.

In our view the creation of financial guarantee instruments through settlement instruments is a necessity, being also very useful by the simplicity and safety of operations. While its absence leads to a situation where the customs payer can not use this opportunity and therefore neither the right to receive fair regime from customs authorities can be achieved.

The lack of a rigorous methodology/procedure on the method of setting up a financial guarantee through settlement instruments and/or securities is explained by the absence or inefficiency of the mechanism of vertical reporting/communication (*customs office* → *customs post* → *Headquarters of Customs Service*) of issues related to the creation of financial guarantee. Another cause would be the fact that managers ignore the mechanism of implementation of the provisions of the Customs Code, concerning the formation of guarantee under the securities and settlement instruments. (*It means the non drafting of normative acts on the creation of financial guarantee that is by these ways*). In this regard, **we recommend**:

- To exclude provisions pertinent to the use within the financial guarantee system of securities, because they create a more complicated procedure for customs authority and they also are not recognized as an effective mean of establishing a financial guarantee for these cases.
- To identify solutions for the implementation of the process of establishing financial guarantee by means of banking cards and orientation of resources necessary for carrying out the provisions of the Customs Code on this issue.

Another quite problematic moment, in our view, is to establish uniformly and exactly the amount of customs liability for which the financial guarantee is to be set up. There are two ways of **establishing financial guarantee**, i.e., in accordance with art.127¹, par. (6) of the Customs Code of the Republic of Moldova:

- a) the value of the guarantee is equal to the exact value of customs liability;
- b) the value of the guarantee is equal to the maximal value, as estimated in other cases.

Referring to the first method, we note that customs liability can be determined if it is known the amount of import/export rights and/or fines and/or penalties, respectively, to calculate the import duties it is necessary to know the customs value of goods, and this requires:

- determinarea valorii în vamă a mărfurilor prin una din cele 6 metode prevăzute de art.10 al Legii cu privire la tariful vamal nr.1380 din 20 noiembrie 1997 (*se efectuează de către declarant¹*),
- depunerea/prezentarea, la organul vamal respectiv, a declarației vamale în detaliu pe suport de hârtie cu documentele ce o însoțesc (*se efectuează de către declarant*),
- verificarea corectitudinii determinării valorii în vamă a mărfurilor (*se efectuează de către organul vamal*) etc.

Altfel spus, stabilirea valorii exacte a obligației vamale, conform primei modalități (valoarea garanției este egală cu valoarea exactă a obligației vamale), în cazul plasării mărfurilor în unul din regimurile vamale suspensive, poate fi prezentată teoretic prin formula:

$$AE \Rightarrow Bk V \Rightarrow DVD \Rightarrow VVM \Rightarrow D I/E \Rightarrow OV,$$

unde:

- $\Rightarrow$ - Semnul rezultă
- AE - Agent economic
- VVM - Valoare în vamă a mărfurilor
- Bk V - Broker vamal
- D I/E - Drepturi de import/export
- DVD - Declarație vamală în detaliu
- OV - Obligație vamală

În practică nu poate fi aplicată operațiunea prezentată mai sus, din considerentul că pentru a plasa marfa într-un regim vamal suspensiv, de obicei, este nevoie de transportat această marfă de la postul vamal de frontieră la cel intern, însă pentru a efectua transportarea mărfii, aceasta urmează să fie plasată în regimul vamal suspensiv „Tranzit”. Respectiv, pentru a stabili obligația vamală (care ar putea apărea în caz de nerespectare a reglementărilor vamale) în vederea constituirii garanției financiare înainte de a autoriza regimul vamal „Tranzit”, este nevoie de a cunoaște anumite informații, ceea ce este imposibil, deoarece marfa nu se declară organului vamal prin intermediul declarației vamale în detaliu, ci prin declarația de tranzit. Ultima declarație nu conține informația referitoare la valoarea în vamă a mărfurilor din care, ulterior, se calculează drepturile de import sau export; mai mult decât atât, în ea nu este indicată nici valoarea facturată a mărfurilor – aceasta poate fi obținută numai din documentele atașate la declarația de tranzit. În ceea ce privește rubrica 52 („Garanții”) a declarației de tranzit, organele vamale acceptă necompletarea acesteia de către declarant. În opinia noastră, însă, este foarte important să fie completată cu tipul garanției, suma garanției, numărul și data documentului confirmativ. Acest lucru ar permite o asigurare pentru

- To determine the customs value of goods, by one of the 6 methods under article 10 of the Law on Customs Tariff no. 1380 of November 20, 1997 (*is made by the declarant²*).
- To submit present to the concerned customs authority the customs declaration in detail on paper with accompanying documents (*is made by the declarant*).
- To verify the correctness of the determination of the customs value of goods (*is carried out by customs authority*), etc.

In other words, determining the exact amount of customs liability, according to the first mean (the value of the guarantee is equal to the *exact value of customs liability*), in case of placing goods in one of the suspensive customs regimes, can be shown theoretically by the formula:

$$AE \Rightarrow Bk V \Rightarrow DVD \Rightarrow VVM \Rightarrow D I/E \Rightarrow OV$$

Where:

- $\Rightarrow$ - Result sign
- AE - Economic Agent
- VVM - Customs value of goods
- Bk V - Customs broker
- D I/E - Import/export rights
- DVD - Customs declaration in detail
- OV - Customs liability

The operation described above can not be applied in practice on the grounds that in order to put cargo in a suspensive customs regime it is usually necessary to transport these goods from the frontier customs post to those internal, but to transport goods, they will be placed in a suspensive customs regime “Transit”. Respectively, in view to establish customs liability(which might arise in case of violation of customs regulations) in order to create financial guarantee before authorizing the customs regime “Transit” it is necessary to know certain information which is impossible because goods are not declared to the customs authority by the customs declaration in detail, but the transit declaration. The last declaration does not contain information with respect to the customs value of goods. Later the import or exports duties are calculated from this value. Furthermore the invoice price of goods is not indicated in this value, it can be obtained only from the documents attached to transit declaration. As regards item 52 “Guarantees” of the transit declaration, the customs authority accept no completing it by the declarant. However, in our opinion it is very important to be filled with the type of guarantee, the amount of guarantee, number and date of confirmatory document. This fact would allow insurance for the customs authority, from the legal

¹ Declarant - persoana care întocmește și depune declarație vamală în nume propriu sau persoana în al cărei nume este întocmită declarația vamală de către brokerul vamal sau intermediar.

² Declarant – the person that draws up and submits customs declaration in his own name or the person in whose name is made the customs declaration by the customs broker or agent.

organul vamal, din punct de vedere juridic, deoarece în cazul încălcării reglementărilor vamale el va fi capabil să încaseze obligația vamală.

Nu este funcționabilă nici cea de-a doua modalitate, *stabilirea obligației vamale la o valoare maximă, așa cum a fost estimată în alte cazuri*. Anume textul „*așa cum a fost estimată în alte cazuri*” permite interpretările de tipul: valoarea maximă a obligației vamale poate fi stabilită din practica altor birouri vamale care au solicitat garanție financiară pentru marfa respectivă sau valoarea maximă a obligației vamale poate fi stabilită din valoarea în vamă a mărfurilor identice ori similare etc. Așadar, lipsa metodologiei privind stabilirea uniformă și exactă a sumei obligației vamale, pentru care urmează să fie constituită garanția financiară; aplicarea neuniformă/variată a prevederilor art.127¹, alin.6, lit. (a) a Codului vamal al Republicii Moldova privind stabilirea valorii exacte a obligației vamale la data solicitării constituirii garanției financiare; ambiguitatea procedurii de stabilire a obligației vamale la o valoare maximă face imperativă și indispensabilă *elaborarea și implementarea metodologiei privind stabilirea sumei obligației vamale pentru care urmează să fie constituită garanția financiară*.

În susținerea celor sus-expuse, menționăm că există încă o modalitate de a constitui, de către o persoană terță, garanția financiară globală (*garanție care acoperă două sau mai multe operațiuni vamale*) pentru a asigura plata eventualei obligații vamale. De obicei, persoana terță care garantează financiar două sau mai multe operațiuni vamale, este agentul economic autorizat în calitate de broker vamal. Garanția financiară globală este utilizată cel mai frecvent de către brokerul vamal pentru regimul vamal tranzit, aceasta se datorează termenului aflării mărfurilor în regimul vamal respectiv. Spre exemplu, pentru regimul vamal *tranzit*, biroul vamal de plecare acordă de la 1 zi până la 8 zile pentru a prezenta mărfurile la biroul vamal de destinație, iar în cazul celorlalte regimuri vamale suspensive, cum ar fi *admiterea temporară* sau *perfecționarea activă*, mărfurile se plasează pe o perioadă mai îndelungată, de la câteva săptămâni până la 3 sau chiar mai mulți ani. Astfel, brokerul vamal nu este motivat să țină suma blocată pe o durată mai îndelungată și, respectiv, utilizează garanția financiară pentru mai multe operațiuni vamale cu o durată scurtă.

2. Supravegherea garanției financiare

Spre deosebire de reglementarea procesului de constituire a garanției financiare, procesul supravegherii garanțiilor financiare (în continuare – *supraveghere*) este reglementat insuficient, fiind reprezentat doar prin *Regulamentul nr.809/2 privind modul de percepere și restituire a sumelor de garanție de la persoanele fizice*, semnat între Serviciul Vamal și Banca de Economii la 31 ianuarie 2007 și 24 ianuarie 2007.

În cadrul procesului de supraveghere a garanțiilor financiare, constituite de către persoanele juridice, există o serie de probleme care indirect subminează/compromit

point of view, because in the event of violation of customs regulations he will be able to collect customs liability.

The second way, *setting a maximum customs liability, as was estimated in other cases*, also is not functional. Namely the text “*as was estimated in other cases*” allows interpretations such as: the maximum customs liability may be established from the practice of other customs offices that have requested financial guarantee for the respective commodity or the maximum amount of customs liability may be fixed from the customs value of identical or similar goods etc. Therefore, the lack of methodology in order to determine the uniform and exact amount of customs liability for which the financial guarantee is to be set up; non uniform/various application of provisions of art.127¹, par.6, p. (a) of the Customs Code of the Republic of Moldova, concerning the determination of exact value of customs liability on the date when it is requested to create a financial guarantee; the ambiguity of procedure to determine customs liability to a maximum value makes imperative and indispensable *the development and the implementation of methodology for determining the amount of customs liability for which financial guarantee is to be established*.

In motivating the above-stated facts we mention that there is one more way a third person to create the global financial guarantee (*guarantee – which covers two or more customs operations*) to secure payment for any customs duties. Usually third person that guarantees financially two or more customs operations is the authorized economic agent as customs broker. The global financial guarantee is most often used by the customs broker for customs transit regime, it is due to the term of goods location in this customs regime. For example, for the *transit* customs regime the customs office of departure grants from 1 day to 8 days to present the goods at the customs office of destination and in the case of the other suspensive customs regimes such as *temporary admission* or *active improvement*, the goods are placed for a longer period, from several weeks up to 3 or even more years. Thus, the customs broker is not motivated to take the amount blocked for a longer period and subsequently he uses more financial guarantee for more customs operations with a short duration.

2. Supervision of financial guarantee

Unlike the regulation process of establishing financial guarantee, the process of monitoring financial guarantees (hereinafter - *surveillance*) is insufficiently regulated, being represented only by *Regulation no.809/2 on the way of collection and refund of guarantee amounts from natural persons* signed between Customs Service and Banca de Economii on January 31, 2007 and January 24, 2007.

In the frame of the process of surveillance of financial guarantees established by legal entities, there

autoritatea Serviciului Vamal. Ineficiența procesului de supraveghere este generată de lipsa unor prevederi care ar obliga organele vamale să monitorizeze acest proces complex. Problemele țin, în primul rând, de nedelimitarea exactă a competențelor în cadrul subdiviziunilor implicate în procesul de supraveghere și, în al doilea rând, se refera la fișele de post și regulamentele subdiviziunilor implicate în procesul de supraveghere, care nu prevăd expres atribuțiile colaboratorilor vamali, unde ar fi clar expuse ce funcție trebuie să ia decizii sau cine trebuie să îndeplinească lucrul tehnic etc.

Organele vamale au organizat mai bine supravegherea (evidența) garanțiilor financiare constituite de către persoanele fizice. Aprobarea Regulamentului nr.809/2 privind modul de percepere și restituire a sumelor de garanție de la persoanele fizice a permis profilarea competențelor de supraveghere ce rezidă în monitorizarea procesului aflat în discuție. Monitorizarea este realizată de către o persoană cu atribuții speciale de supraveghere numai pentru regimul vamal „Admitere temporară”, în ceea ce privește însă regimul vamal „Tranzit” supravegherea garanției financiare rămâne a fi insuficient de organizată.

Așadar, delimitarea neclară a competențelor între subdiviziunile implicate în procesul de supraveghere a garanțiilor financiare constituite de către persoanele juridice, drept consecință a neefectuării supravegherii garanțiilor financiare (scrisorile de garanție) ar putea fi expirate sau suma transferată la contul de garanție poate fi una care să nu acopere în măsură deplină obligația vamală pe toată durata aflării mărfurilor în regimul vamal suspensiv. Drept urmare, circumstanțele amintite mai sus ar fi în stare să conducă la situații în care organele vamale nu ar fi în măsură să asigure încasarea obligației vamale. *Pornind de la cauzele expuse mai jos:*

- Fișele de post ale colaboratorilor vamali implicați în procesul de supraveghere nu prevăd clar cine este împuternicit să adopte anumite decizii, cine este responsabil de elaborarea și implementarea mecanismului de supraveghere sau cine trebuie să aplice semnătura, ștampila pe anumite acte de strictă evidență etc.
- Metodologia privind supravegherea garanțiilor financiare constituite de către persoanele juridice nu a fost elaborată.
- Neefectuarea controlului de către Direcția managementul personalului în comun cu compartimentele de profil ale Serviciului Vamal, din punct de vedere al calității, relevanței, actualității și funcționalității regulamentelor și fișelor de post.

Recomandăm: elaborarea și implementarea metodologiei privind supravegherea garanțiilor financiare constituite de către persoanele juridice și fizice, divizarea competențelor și responsabilităților fiecărei părți implicate în procesul de supraveghere.

are several issues that indirectly undermine/compromise the authority of the Customs Service. The inefficiency of surveillance process is caused by lack of provisions that would oblige customs authority to monitor this complex process. The problems are related firstly to the exact non defining skills in subdivisions involved in surveillance process and secondly refers to job descriptions and subdivisions regulations involved in the surveillance process that do not provide expressly for the customs official's obligations, where should be clearly set out about the function that must take decisions or who must accomplish the technical work etc.

Customs authorities organized better the surveillance (record) of financial guarantees created by individuals. The approval of Regulation no.809/2 on the collection and refund of guarantee amounts from industrials allowed the profiling of surveillance skills based on monitoring the process being in discussion. Monitoring is realized by a person with special customs responsibilities only for the temporary admission customs, while in respect of the Transit customs regime the surveillance of financial guarantee remains poorly organized.

Therefore, unclear defining skills between the subdivisions involved in the process of surveillance of financial guarantees established by legal persons as a result of failed surveillance, financial guarantees (letters of guarantee) could be expired or amount transferred to the guarantee account can be a guarantee not able to cover the full customs liability for the entire duration of stay of goods in the customs procedure regime. Consequently, the above-mentioned circumstances could lead to situations in which customs authorities would not be able to ensure the collection of customs liability. *Starting from the reasons stated above:*

- Job descriptions of customs officials involved in surveillance process do not provide clear who is empowered to take certain decisions, who is responsible for elaboration and implementing the surveillance mechanism or who shall affix the signature, stamp on certain strict record documents.
- Methodology for surveillance of financial guarantees established by legal persons has not been elaborated.
- Failure of the Department of Staff Management together with the profile divisions of the Customs Service to control quality, relevance, actuality and functionality of regulations and job descriptions.

We recommend: to elaborate and to implement methodology for surveillance of financial guarantees established by legal and natural persons, to separate the skills and the responsibilities of each party involved in the surveillance process.

3. Restituirea sau executarea garanției financiare

După plasarea mărfurilor în unul din regimurile vamale suspensive, soarta mijloacelor bănești garantate pot avea două destine:

- 1) restituirea garanției financiare în cazul în care marfa respectivă a fost plasată într-un regim vamal definitiv sau altă destinație vamală,
- 2) executarea (încasarea) mijloacelor bănești garantate la contul de garanții al Serviciului Vamal.

Procesul de restituire a garanției financiare începe din momentul solicitării mijloacelor bănești depuse la contul de garanții sau retragerii scrisorii de garanție de către persoana juridică sau fizică. În cazul în care garantarea obligației vamale a fost efectuată de către brokerul vamal, garanția financiară se încheie în mod autonom din momentul plasării mărfurilor într-un regim vamal definitiv sau altă destinație vamală care nu prevede garantarea financiară.

Problemele ce țin de restituirea garanției financiare, în cazul depunerii mijloacelor bănești în contul de garanție al Serviciului Vamal, încep de la tergiversarea procesului de restituire, care poate ajunge până la 24 ore în cazul persoanelor fizice și cca 30 de zile pentru persoanele juridice.

Astfel, în cazul persoanelor fizice, avem situația prevăzută de Regulamentul nr.809/2, care, după noi, trebuie revizuită din punctul de vedere al termenului de restituire a sumelor mai mari de 10.000 euro (amintim că acesta poate ajunge la 24 ore din momentul efectuării comenzii). Convingerile noastre se axează pe faptul că 24 de ore este un timp suficient de mare, mai ales dacă ținem cont că o anumită persoană fizică ar putea să se afle în postul vamal pe timp de iarnă sau ar putea exista posibilitatea ca ea să dețină un bilet de călătorie care prevede prezența la o oră fixă în alt stat (aerport, port naval) etc.

În cazul persoanelor juridice, restituirea mijloacelor bănești din contul de garanție se efectuează, la momentul de față, în baza prevederilor art.29 al Legii nr.1380 din 20 noiembrie 1997 cu privire la tariful vamal, a art.176, alin (1) al Codului fiscal și a Ordinului ministrului Finanțelor nr.42 din 7 iulie 2004 „Cu privire la aprobarea Regulamentului privind stingerea obligației fiscale prin compensare”. Prevederile actelor legislative prezentate mai sus tratează, în cazul art.29 al Legii nr.1380 „modul de restituire a sumelor taxelor vamale plătite în plus”, iar în cazul art.176, alin.(1) Codul fiscal „restituirea sumei plătite în plus și a sumei care, conform legislației fiscale, urmează a fi restituită” – accizul și taxa pe valoare adăugată. Din aceste considerente, vom examina relevanța aplicării mecanismului de restituire a sumelor plătite în plus și compatibilitatea acestui mecanism cu cel de restituire a garanției financiare de constituire în cadrul regimurilor vamale suspensive.

Având în vedere că sintagma „sumă plătită în plus” apare ca element de bază în prevederile ce

3. Financial guarantee repayment or performance

After placing the goods in one of the suspensive customs regimes, the guaranteed funds can have two consequences:

- 1) to return the financial guarantee if the respective commodity was placed in a definitive customs regime or other customs destination,
- 2) to execute (collect) funds guaranteed to the guarantee account of Customs Service.

The process of refunding financial guarantee starts from the moment requesting funds deposited to the guarantee account or when the legal or natural person withdraws the letter of guarantee. If guarantee of customs liability has been accomplished by the customs broker the financial guarantee autonomously closes from the moment placing the goods in a definitive customs regime or other customs destination which does not provide financial guarantee.

Issues related to refund of financial guarantee in the case the funds are deposited in the guarantee account of the Customs Service, start from delaying the restitution process, which can reach up to 24 hours for individuals and approx. 30 days for legal persons.

Thus, as for natural persons there is the situation under Regulation no.809/2, which, in our opinion, should be reviewed in terms of time to refund the amounts greater than 10.000 euros (we remember it can reach 24 hours from the moment of making order). Our beliefs focus on the fact that 24 hours is a sufficient time, especially considering the fact that a concrete natural person could be at the customs post in the winter or a natural person could own a trip ticket that requires attendance at a fixed time in another state (airport, sea port), etc.

As concerns legal persons, the return of cash means from the guarantee account shall be performed, at present, under the provisions of Article 29 of Law no. 1380 of November 20, 1997 on customs tariff, art. 176, of paragraph (1) of the Tax Code, and of the Order No. 42 of July 7, 2004 "Concerning the approval of Regulation on discharge of tax liability by offsetting". The provisions of the abovementioned legislation acts deal with, if Article 29 of Law no. 1380 "mode of repaying the overpaid customs duties amounts", and if art. 176, par. (1) of the Tax Code "repaying the overpaid amount and the amount that, under the tax law shall be returned" – excise and value added tax. For these reasons, we will examine the relevance of applying the mechanism for repayment of overpaid amounts and the compatibility of this mechanism with that of returning establishment financial guarantee in the frame of suspensive customs regimes.

Considering that the term "overpayment amount" appears as basic part of provisions that regulate the refund mechanism, we will present the

reglementează mecanismul de restituire, vom prezenta definiția noțiunii **sumă plătită în plus**: „suma plătită drept impozit, taxă, majorare de întârziere (penalitate) și/sau amendă prin vărsare sau încasare, inclusiv prin executare silită, în cuantum mai mare decât cel prevăzut în conformitate cu legislația fiscală”.

Pornind de la semnificația noțiunii prezentate supra, apare întrebarea: *Oare garanțiile financiare pot cădea sub incidența sumelor care sunt încasate în cuantum mai mare decât cel prevăzut de legislație?* În viziunea noastră, garanțiile financiare nu pot cădea sub incidența noțiunii respective din considerentul că ele sunt stabilite în mărimea *obligației vamale*, care ar putea apărea în anumite situații, iar ultima se calculează în majoritatea cazurilor de garantare reieșind din *drepturile de import* prevăzute pentru una sau mai multe mărfuri. Acest fapt ne demonstrează că stabilirea sumei de garanție se efectuează după regulile generale și, prin urmare, putem spune cu certitudine că mecanismul de restituire a sumelor plătite în plus nu este unul identic cu cel de garanție financiară, acesta poate fi considerat ca unul similar.

Sub aspectul compatibilității mecanismelor de restituire aflate în discuție, menționăm că sunt rezerve care permit să ne pronunțăm pozitiv, însă poziția definitivă este că ar trebui elaborat, probabil, în baza Regulamentului existent, un mecanism separat și autonom de restituire a garanțiilor financiare constituire în cadrul regimurilor vamale suspensive.

Prin urmare, mecanismul de restituire a garanției financiare constituite în cadrul regimurilor vamale suspensive atât în cazul persoanelor fizice, cât și în cazul persoanelor juridice nu este unul valabil. Drept cauză amintim că administrația Serviciului Vamal vede o compatibilitate între procesul de restituire a sumelor plătite în plus și procesul de restituire a garanției financiare constituite în cadrul regimurilor vamale suspensive. În acest sens, propunem *elaborarea și implementarea unui mecanism eficient pentru restituirea garanțiilor financiare constituire în cadrul regimurilor vamale suspensive, care ar cuprinde prevederi de reglementare atât pentru persoanele fizice, cât și pentru cele juridice.*

Procesul de executare a garanției financiare constă din mai multe etape: 1) stabilirea exactă a circumstanțelor de nerespectare a unor sau mai multe condiții ce reglementau plasarea în regimul vamal suspensiv, 2) închiderea din oficiu a regimului vamal suspensiv prin întocmirea *Actului constatator*¹, 3) transferul mijloacelor bănești din contul de garanție în contul unic al Serviciului Vamal sau, după caz,

definition of the term **overpaid amount**: “amount paid as a tax, increase of delay fee (penalty) and/or fine by payment or collection, including by enforced execution, in a higher share than the amount prescribed under the tax laws”.

On the bases of the significance of the concept presented above, the question arises: *May the financial guarantees be under the incidence of the amounts which are received in amounts greater than that required by legislation?* In our view, financial guarantees may not fall under the incidence of this concept on the grounds that they are fixed in the size of *customs liability*, which could occur in certain situations, and the last shall be calculated in most guarantee cases based on the *import rights* provided for one or more goods. This shows that determining the amount of guarantee is performed according to general rules and therefore we can certainly affirm that the mechanism for repayment of amounts overpaid is not one identical to the financial guarantee can be considered as a similar one.

In terms of compatibility of refund mechanisms being in discussion, we note that there are stocks allowing to give a positive answer, but the final position is that a separate and independent mechanism for repayment of any financial guarantees established in the frame of suspensive customs regimes should be developed under the existing regulation.

Therefore, the mechanism for repayment of any financial guarantee established in the frame of suspensive customs regimes for both natural persons and legal persons is not valid. We note the Customs Service administration sees compatibility between the process of restitution of overpaid amounts and the process of restitution of any financial guarantee established in the frame of suspensive customs regimes. In this regard, we propose *elaboration and implementation of an effective mechanism for returning any financial guarantees established within suspensive customs regimes, which would include provisions regulating both for natural persons and for legal persons.*

The process of performing financial guarantee consists of several steps:

1) precise determination of circumstances of failure to comply with one or more conditions that regulated the placement in the suspensive customs regime, 2) end of suspensive customs regime by completing the *Certificate of findings*², 3) transfer of cash means from the guarantee account into the sole account of the Customs Service, or, if

¹ **Actul constatator** reprezintă un document de o formă stabilită de Serviciul Vamal, întocmit de organele vamale, care servește drept dovadă a apariției obligației vamale, document spre executare obligatorie din momentul aprobării de către conducerea organului vamal și semnării lui de ambele părți.

² **Certificate of findings** – represents a document of a form established by the Customs Service, drawn up by the Customs Authorities that serves as a prove of the apparition of the customs duty, a document to be obligatory executed form the moment of approving by the customs authority administration and of signing hereof by the both parts.

obligarea băncii comerciale sau brokerului vamal să își onoreze obligațiunile asumate prin scrisoarea de garanție depusă la Serviciul Vamal.

Inițial, *stabilirea exactă a circumstanțelor de nerespectare a unor sau mai multe condiții ce reglementau plasarea în regimul vamal suspensiv* este efectuată de mai multe subdiviziuni ale Serviciului Vamal, însă în majoritatea cazurilor, de către organele vamale din teritoriu. Unele birouri vamale au compartimente care supraveghează regimurile vamale suspensive, spre exemplu Biroul vamal Chișinău și Bălți, iar în celelalte 6 birouri vamale supravegherea vamală este efectuată de către colaboratorii vamali.

Ulterior, *închiderea din oficiu a regimului vamal suspensiv prin întocmirea Actului constatator* are loc imediat după ce s-a stabilit cu certitudine încălcarea sau nerespectarea reglementărilor vamale. În această etapă, colaboratorul vamal, care a constatat încălcarea sau nerespectarea reglementărilor vamale, întocmește Actul constatator în vederea confirmării apariției obligației vamale, îl contrasemnează cu persoanele relevante și aprobă acest document la șeful biroului vamal. După efectuarea acestor proceduri, colaboratorul vamal este obligat să obțină acordul/dezacordul persoanei juridice vis-à-vis de temeiul întocmirii Actului constatator. Problema esențială, ce intervine de obicei, se explică prin faptul că persoana juridică, reprezentată de către director, de cele mai dese ori, nu se află fizic pe adresa juridică a companiei/întreprinderii și, respectiv, colaboratorul vamal este pus în situația de a vizita de mai multe ori sediul companiei în vederea semnării Actului constatator, drept urmare se tergiversează procesul.

Un următor pas, *transferul mijloacelor bănești din contul de garanție în contul unic al Serviciului Vamal*, are loc după ce a fost semnat Actul constatator. *Operațiunea dată se efectuează în felul următor:*

1. Organul vamal întocmește un ordin de plată în adresa Ministerului Finanțelor (Trezoreria de Stat) care conține informația de transfer al sumei din contul de garanție (116 10 20 0130) în contul unic al Serviciului Vamal (116 15 20 0130).

După ce Ministerul Finanțelor a efectuat operațiunea respectivă (transferul de la un cont în altul) în sistemul vamal „Economist” al Serviciului Vamal apare suma la contul unic, care urmează să fie divizată pe conturile impozitelor concrete (PV, TV, TVA sau Accizul). Acest lucru se efectuează în vederea ținerii statisticii încasărilor impozitelor.

2. Obligarea băncilor comerciale sau brokerilor vamali să-și onoreze obligațiunile asumate prin scrisorile de garanții depuse la Serviciul Vamal. În urma semnării Actului constatator, Serviciul Vamal adresează o cerere către banca comercială, căreia i se solicită să efectueze plata obligației vamale, pentru care a fost garantată marfa, în termen de 3 zile bancare din momentul recepționării cererii respective.

necessary, order the commercial bank or the customs broker to honor his obligations assumed by the guarantee letter submitted to the Customs Service.

Initially, *precise determination of circumstances of violating one or more conditions that regulated the placement in the suspensive customs regime* is carried out by several divisions of the Customs Service, but in most cases by the territorial customs authorities. Some customs offices have departments supervising suspensive customs regimes, for example customs office Chisinau and Balti and in the other 6 customs office the customs supervision is carried out by the customs officers.

Subsequently, *the end of suspensive customs regime by completing the Certificate of findings* takes place immediately after it was certainly established the violation or failure to comply with customs regulations. At this stage the customs officer who discovered the infringement or failure to comply with customs regulations draws up the Certificate of findings to confirm the occurrence of the customs liability, he countersigns with relevant persons and approves this document at the head of the customs office. After performing these procedures, the customs officer is required to obtain the legal entity's agreement/disagreement in relation to the drawing the Certificate of findings. The main problem which occurs usually is explained by the fact that the legal person, represented by the director, most often, is not physically located at the legal address of the company/enterprise, and, respectively, the Customs officer is in the situation to visit several times the head office of the company for the purpose of signing the Certificate of findings, therefore, the process is delayed.

A next step, *transfer of cash means from the guarantee account into the sole account of the Customs Service*, takes place after the Certificate of findings was signed. This operation is made as follows:

1. Customs authority makes a payment order addressed to the Ministry of Finance (State Treasury) containing information about the transfer on the amount from the guarantee account (116 10 20 0130) into the sole account of the Customs Service (116 15 20 0130).

After the Ministry of Finance carried out the corresponding operation (the transfer from one account into another) in the customs system “Economist” of the Customs Service appears the amount in the single account to be divided on concrete tax accounts (PV, TV, VAT or Excise). This fact is performed for keeping statistics of tax collections.

2. Ordering commercial banks or customs brokers to execute their duties undertaken by letters of guarantee submitted to the Customs Service. After signing the Certificate of findings the Customs Service files an application to the commercial bank and requests to pay the customs liability, for which the

În consecința executării cu întârziere a garanției financiare, pe motiv că procesul de semnare a Actului constatator ar putea dura mult timp, mijloacele bănești ar putea ajunge cu întârziere în bugetul de stat. Drept **concluzie** menționăm: directorii companiilor/întreprinderilor intenționat tergiversează procesul de semnare, motivând lipsa sau indisponibilitatea de timp pentru a efectua procedura dată. Iar drept **soluție** propunem: *elaborarea mai multor mecanisme de informare a persoanei respective despre existența Actului constatator întocmit*. Drept exemplu ar putea fi folosite scrisorile de recomandare sau acceptarea semnăturii contabilului-șef al companiei/întreprinderii.

Generalizând cele expuse mai sus, menționăm că, la momentul actual, apreciem sistemul de garantare financiară, aplicat în cadrul regimurilor vamale suspensive, ca unul inefficient. Astfel, în vederea redresării situației create, propunem implementarea recomandărilor formulate la fiecare proces reflectat în prezentul articol.

goods were guaranteed within 3 banking days after receiving this application.

The delayed execution of the financial guarantee because the process of signing the Certificate of findings could take a long time, as result money could come up late in the budget. **As conclusion** we mention: the directors of companies/enterprises deliberately delay the signing process, arguing the lack or unavailability of time for performing this procedure. **As solution** we propose: *the development of several mechanisms for informing the respective person about the existence of the drawn Certificate of findings*. As an example could be used letters of recommendation or acceptance of the company/enterprise chief accountant's signature.

Generalizing the above-stated facts we note the financial guarantee system applied within the suspensive customs regimes at present, we consider as one inefficient. Thus, to redress this situation, we propose the implementation of recommendations formulated at each process reflected in this article.

Bibliografie / Bibliography

1. Legea nr.1149 din 20 iulie 2000, Codul vamal al Republicii Moldova //Monitorul Oficial 160-162/1201, 23.12.2000.
2. Hotărârea Guvernului nr.1140 din 02.11.2005 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a destinațiilor vamale prevăzute de Codul vamal al Republicii Moldova //Monitorul Oficial 157-160/1285, 25.11.2005.
3. Ordinul ministrului Finanțelor nr.42 din 07.07.2004 cu privire la aprobarea Regulamentului privind stingerea obligației fiscale prin compensare //Monitorul Oficial 163-167/320, 03.09.2004.;
4. Regulamentul intern semnat între Serviciul Vamal și Banca de Economii nr.809/2 din 31 ianuarie 2007 și 24 ianuarie 2007 privind modul de percepere și restituire a sumelor de garanție de la persoanele fizice.

SISTEMUL DE CREDITARE IPOTECARĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

Drd. Angela BÎNZARI, ASEM

În acest articol, este definită creditarea ipotecară drept metodă prioritară de finanțare locativă. Sunt menționate principalele modele de creditare ipotecară care funcționează în țările cu experiență în acest domeniu și sistemul de creditare ipotecară din țara noastră. De asemenea, sunt enumerați participanții pieței creditelor ipotecare, interacțiunea lor, precum și condițiile de creditare ipotecară. La sfârșit, sunt evidențiate lacunele sistemului și posibilitățile de depășire a acestora.

Sistemul de finanțare locativă, care include finanțarea construcției și procurării locuinței, presupune utilizarea diverselor forme de finanțare, cum ar fi: creditarea, inclusiv creditarea ipotecară; investirea directă, finanțarea bugetară, participarea prin cote a investitorilor fizici și juridici la construcția caselor de locuit, acordarea subvențiilor bugetare

MORTGAGE LENDING SYSTEM IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

PhD candidate Angela BINZARI, AESM

In this article is defined the mortgage lending as a priority method financing living. Are mentioned the main mortgage lending models which are working in the countries with experience in this domain and is outlined the mortgage lending system in our country. Also are listed the mortgage market participants, the interaction between them and the market mortgage lending conditions. At the end are highlighted the system gaps and the possibilities to overcome them.

Housing finance system, which includes financing the construction and home purchase, involves using various forms of financing, such as lending, including mortgage lending, direct investment, budget financing, rates participation for investors and businesses to build houses, providing budgetary

cetățenilor în scopul procurării imobilului. Rolul prioritar în sistemul de finanțare locativă îi aparține creditării ipotecare.

Cel mai simplu raționament al noțiunii de **credit ipotecar** este reprezentat prin următoarea definiție: „*creditul ipotecar reprezintă un împrumut pe termen lung, garantat printr-o valoare imobiliară. Un antreprenor poate obține un astfel de credit pentru finanțarea construcției unei clădiri de birouri, iar o familie – pentru cumpărarea unei locuințe. În ambele cazuri, împrumutul este amortizat printr-o combinație de plăți succesive, care includ atât rambursarea capitalului împrumutat, cât și dobânzile aferente, până la achitarea completă a datoriei la maturitate (scadența finală)*”¹.

Conceptul clasic al ipotecii definește creditele ipotecare acele credite care se garantează cu instituirea gajului asupra bunului procurat din resursele creditare. Anume acest amănunt face distincție între creditele imobiliare și cele ipotecare. La unele bănci, creditele ipotecare și imobiliare sunt reprezentate printr-un produs, la altele este vorba despre două opțiuni creditare diferite.

Piața împrumuturilor ipotecare s-a născut în Statele Unite cu aproximativ 100 de ani în urmă. În practica internațională se conturează numeroase modele și forme de interacțiune între participanții pieței creditelor ipotecare. Aprovizionarea cu resurse financiare pe termen lung a creditelor destinate populației este posibilă atât din contul surselor atrase de creditorii pe *pieța primară*, cât și din contul surselor atrase pe *pieța secundară*, prin intermediul operatorilor specializați.

Pe piața primară a creditării ipotecare interacționează creditorii și debitorii (acordarea și deservirea creditelor ipotecare), pe piața secundară – creditorii și investitorii, care îndeplinesc funcția de refinanțare a creditelor.

Principalele modele de creditare ipotecară sunt:

- ✓ al băncilor universale
- ✓ al economiilor contractuale
- ✓ al băncilor ipotecare specializate
- ✓ al pieței secundare a creditelor ipotecare

Modelul băncilor comerciale universale este cel mai răspândit model în practica internațională, prezent în Europa (Marea Britanie, Germania, Spania), Australia și Africa de Sud. În calitate de resurse pentru acordarea creditelor ipotecare pe termen lung, băncile utilizează sumele depuse de persoanele fizice și juridice în conturile de depozit și de decontare. Principala problemă a acestui model este necesitatea menținerii lichidității curente a băncilor comerciale și, totodată, a corelării termenelor activelor și pasivelor, mai ales în condițiile majorării cotei creditelor ipotecare în portofoliul de credite.

Modelul economiilor contractuale presupune existența *caselor de economii* sau a organizațiilor de economii și împrumut, care acumulează depunerile populației în baza contractelor încheiate pe termen lung, în scopul acordării ulterioare a creditelor ipotecare. Acestea pot

subsidia public housing purchase. Primary role in housing finance system belongs to mortgage lending.

The simple logic of the „**mortgage**” term is represented by the following definition: „*mortgage is a long-term loan, secured by real estate value. A contractor may obtain such a loan for financing the construction of an office building and a family to purchase a home. In both cases, the loan is amortized by a combination of successive payments, which include both capital repayment and interest on the loan until full payment of debt maturity (final maturity)*”¹.

Classical concept of mortgage loans defines mortgages those loans that are guaranteed by collateral of the property purchased from credit resources. It is this detail, distinguishing real estate loans and mortgage loans. At some banks, mortgage and real estate loans are represented by one product, at others is about two different credit options.

Mortgage market was born in the United States about 100 years ago. In international practice many models and forms of interaction between participants are emerging in the mortgage market. The supply of long-term financial credits for individuals is as possible from sources attracted by lenders on *primary market* as sources attracted on the *secondary market* through specialist operators.

On the primary market of mortgage lending lenders and borrowers interact (granting and servicing mortgage loans), on the secondary market-lenders and investors, which function is to refinance loans.

In the primary market of mortgage lending interact lenders and borrowers (granting and servicing mortgage loans), in the secondary market-lenders and investors, who act as loan refinancing.

The main models of mortgage lending are:

- ✓ The universal banking model
- ✓ The contractual savings model
- ✓ The specialized mortgage banks model
- ✓ The secondary mortgage market model

Universal commercial banking model is the most common international practice model, used in Europe (UK, Germany, Spain), Australia and South Africa. As resources for long term mortgage lending banks use the amounts deposited by individuals and legal deposit accounts and settlement accounts. The main problem with this model is the need to maintain liquidity of commercial banks and also the correlation of assets and liabilities terms, especially in case of the increase of the mortgage loan rate in portfolio.

The savings banks model implies the existence of *contractual savings* or savings and loan organizations, which accumulate long term public deposits under contracts in order to provide further mortgage. They can be closed type, under which

¹ Основы ипотечного кредитования / Н.Б. Косарева, «Институт экономики города»: ИНФРА-М, 2007.

fi de tip închis, în condițiile cărora depunerile reprezintă unica sursă de mijloace financiare (de exemplu, casele de economii în Germania – *Bausparkasse*), parțial de tip închis (asociațiile de construcții în Marea Britanie – *Building Societies*) și de tip deschis (asociațiile de economii în SUA – *Saving and Loans*), ale căror resurse financiare provin atât din depozite, cât și din sursele atrase de pe piața financiară.

Caracterizând modelele bazate pe atragerea resurselor pe piața de capital de la investitorii particulari prin intermediul emisiunii diverselor hârtii de valoare, putem evidenția două forme de bază: modelul băncilor ipotecare specializate, care deseori este numit drept modelul într-un nivel, și modelul pieței secundare a creditelor ipotecare sau modelul în două nivele.

Modelul băncilor ipotecare specializate funcționează, în special, în țările europene Germania, Danemarca, Suedia, Polonia și în alte țări cu legislație corespunzătoare. Băncile ipotecare sunt instituite de credite cu specializare îngustă, care acordă credite ipotecare populației din contul surselor atrase pe piața de capital de la diverși investitori (companii, fonduri de pensii, persoane fizice etc.) în baza emisiunii de obligațiuni ipotecare (de exemplu, *Pfandbrief* în Germania), asigurate cu creditele ipotecare acordate. De regulă, băncile ipotecare dețin dreptul exclusiv de emisiune a obligațiunilor ipotecare, care se bucură de o cotare înaltă și sunt recunoscute de investitori drept niște instrumente financiare lichide, fapt pentru care se plasează la prețuri mici.

Modelul pieței secundare a creditelor ipotecare (refinanțarea sau securitizarea activelor ipotecare) s-a dezvoltat în SUA, Australia și Marea Britanie. În condițiile acestui model, creditorul primar poate refinanța creditele acordate prin vânzarea lor nemijlocită investitorului sau unui instituit specializat al pieței secundare (operatorului pieței secundare a creditelor ipotecare – *Special Purpose Vehicle (SPV)* în SUA), sau prin efectuarea schimbului creditelor ce formează un set pe obligațiuni ipotecare emise de un emitent specializat.

În spațiul sovietic, din care făcea parte și țara noastră, până la trecerea la economia de piață, peste 80% din volumul total al construcțiilor locative erau finanțate din contul surselor bugetare de stat. Întreprinderile de construcție aveau forma de proprietate de stat și erau administrate de organele conducerii de stat. Conform sistemului stabilit de asigurare de stat a cetățenilor cu locuință, apartamentele se transmiteau în folosință, în baza rândului, pe un termen nedeterminat. Sistemul administrativ de distribuire, lipsa mecanismelor de piață, creau un deficit permanent al locuințelor și o așteptare multiannuală din partea familiilor doritoare de a primi locuință gratis. Fiecare a patra familie pretindea la un spațiu locativ gratuit, oferit de stat, și se afla în rând la îmbunătățirea condițiilor de trai timp de circa 7-8 ani.¹

Odată cu proclamarea independenței Republicii Moldova, într-o perioadă relativ scurtă a fost elaborat un nou cadru legislativ-normativ care reglementează activitatea

deposits are the only source of funds (for example savings banks in Germany – *Bausparkasse*), partially closed type (construction associations in the UK – *Building Societies*) and open type (savings associations in the U.S. – *Saving and Loans*), whose financial resources come from both deposits and sources attracted from the financial market.

Characterizing the model based on market attracted capital from private investors through various securities issue, we highlight two basic forms: the specialized mortgage banks, which often is called as the one-level model, and secondary mortgage market model or two-level model.

The specialized mortgage banks model operate particularly in European countries Germany, Denmark, Sweden, Poland and other countries with appropriate legislation. Mortgage banks are credit institutions with narrow specialization, which give the population mortgage loans from sources attracted on capital market from various investors (companies, pension funds, individuals, etc.) based on the issuance of mortgage bonds (eg. *Pfandbrief* in Germany), secured by granted mortgages. Typically, mortgage banks have the exclusive right to issue mortgage bonds, which enjoys a high rating and is recognized by investors like liquid financial instruments, for which are placed at low prices.

The secondary mortgage market model (mortgage refinancing or securitization of assets) was developed in the USA, Australia and Great Britain. Under this model the primary lender may refinance his loans by selling them directly to investor or to a set of specialized secondary market institutions (secondary mortgage market operator – *Special Purpose Vehicle (SPV)* in the U.S.) or through the exchange of credits forming a pull on mortgage bonds issued by a specialized issuer.

In the Soviet space, which our country was part, until the transition to a market economy, over 80% of total housing construction was financed from state budget sources. Construction firms were state ownership and were administered by organs of state. According to the state established system of insurance the citizens with housing, apartments were transmitted into the base of line, on an indefinite term. The administrative system of allocation, lack of market mechanisms were creating a permanent shortage of housing and multiannual expectation from families wishing to receive free housing. Each fourth family claimed in a free housing provided by the State and was in line to improve living conditions for about 7-8 years.¹

With the proclamation of independence of the Republic of Moldova, in a relatively short period, was developed a new legislative and regulatory framework

¹ Основы ипотечного кредитования / Н.Б. Косарева, «Институт экономики города»: ИНФРА-М, 2007.

sectorului locativ. Au fost adoptate măsuri reformatoare esențiale pentru a spori eficiența unor părți aparte ale sistemului, cum au fost cele referitoare la înregistrarea bunurilor imobile, exercitarea drepturilor ipotecare și gajarea proprietății imobiliare în temeiul unor acorduri de garanție. Cu toate acestea, abordarea în cauză a dus la fragmentarea reglementării legislative a sectorului ipotecar, care include Legea cu privire la gaj, Legea cadastrului bunurilor imobile, Codul civil, Codul de procedură civilă, Codul de executare și altele.

După un proces lung de definitivare, a fost aprobată de Parlament, la sfârșitul lunii iunie 2008, Legea cu privire la ipotecă, ce a intrat în vigoare la 2 septembrie 2008, care a stabilit un regim clar în exclusivitate pentru ipotecă.

Termenul **ipotecă** a ajuns să fie folosit în societate, în general, pentru a desemna un *împrumut*, acordat de creditor debitorului, de regulă, pentru procurarea, reparația sau îmbunătățirea unui imobil cu destinație locativă. Împrumuturile pot fi, totuși, destinate și altor scopuri (de exemplu, pentru necesități ce țin de educație, sănătate etc.). Astfel, sensul termenului „ipotecă” deseori este folosit pentru a desemna atât dreptul de garanție asupra imobilului, cât și împrumutul. Legea cu privire la ipotecă a definit ipoteca în felul următor:

Ipotecă – drept real în al cărui temei creditorul este în drept să ceară satisfacerea creanțelor sale, cu preferință față de ceilalți creditori, inclusiv statul, din valoarea bunurilor imobile depuse în ipotecă, în cazul în care debitorul omite să execute obligațiile garantate cu ipotecă.

„La categoria de bunuri imobile se raportă terenurile, porțiunile de subsol, obiectele acvatic separate, plantațiile prinse de rădăcini, clădirile, construcțiile și orice alte lucrări legate solid de pământ, precum și tot ceea ce, în mod natural sau artificial, este încorporat durabil în acestea, adică bunurile a căror deplasare nu este posibilă fără a se cauza prejudicii considerabile destinației lor”.¹

Părțile ipotecii sunt creditorul ipotecar, debitorul ipotecar și, după caz, garantul ipotecar.

Creditor ipotecar este creditorul a cărui creanță este garantată cu ipotecă. Orice instituție poate oferi împrumuturi (ipotecă), cu condiția că acest proces beneficiază de o reglementare adecvată. Băncile sunt, de regulă, considerate a fi principalii creditori ipotecari. Totuși, Legea cu privire la ipotecă permite ca orice instituție financiară să acorde împrumuturi ipotecare, în condițiile unei reglementări suficiente.

Debitor ipotecar este o persoană ce transmite în ipotecă un bun sau bunuri imobile în vederea garantării executării obligației sale sau a debitorului față de creditorul ipotecar. Orice persoană fizică sau juridică, deținătoare a dreptului de proprietate și/sau a dreptului de a dispune de un bun imobil, poate fi debitor ipotecar.

În unele cazuri, debitorul poate conveni cu creditorul ipotecar ca un terț, *garantul ipotecar*, să

governing the housing sector activity. Essential reform measures were adopted to improve the effectiveness of separate parts of the system, such as those relating to registration of real estate, mortgage rights exercising and property pledging under the guarantee agreements. However, that approach has led to fragmentation of legislative regulation of the mortgage sector, which includes the Law on Pledge, Real Estate Cadastre Law, Civil Code, Civil Procedure Code and other enforcement.

After a long process of completion, the Law on Mortgage was approved by Parliament in late June 2008 and entered into force on September 2, 2008, which established a clear regime for mortgages exclusively.

The term „**mortgage**” has come to be used in society in general to describe a loan, the lender granted the debtor, usually for the purchase, repair or improve a building for housing. Loans may be, however, for other purposes (for example for needs related to education, health, etc.). Thus, the term „mortgage” is often used to refer to both the building collateral and loan. Law on mortgage defined mortgage as follows:

Mortgage – whose real legal right basis for the creditor requires satisfaction of its claims, with preference to other creditors, including the state, from the value of pledged real estate, if the debtor fails to perform obligations secured by mortgages.

“In the category of real property is reported the land, portions of the basement, separate water objects, caught planting roots, buildings, constructions and other works relating to solid earth and all that, naturally or artificially, is incorporated sustainable in them, those whose removal is not possible without considerable harm to their destination”.¹

Parties of mortgage are mortgage lender, mortgage borrower and, if applicable, mortgage guarantor.

Mortgage Lender is a creditor who's debt is guaranteed by mortgages. Any institution can offer loans (mortgages), provided that this process has a proper regulatory. Banks are generally considered to be the major mortgage lenders. However, the Law on Mortgage allows any financial institution to grant mortgage loans, in conditions for the sufficient regulation.

Mortgage Debtor is the person who pledges a real estate to secure the fulfillment of its obligation to the borrower or lender. Any person or entity holding the ownership or the right to dispose a real estate may be a mortgage debtor.

In some cases the debtor may agree with the lender that a third party, the mortgage guarantor, to

¹ Codul Civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002 // MO nr. 82-86/661 din 22.06.2002, articolul nr. 288.

ofere bunurile sale drept garanție pentru datoria debitorului. În cazul în care debitorul nu-și execută obligațiile, creditorul ipotecar va putea să-și satisfacă creanța din bunurile ipotecate ale garantului ipotecar.

offer his assets to secure the debtor's debt. If the debtor fails to perform his obligations, the lender will be able to satisfy the debt from the assets mortgaged by the guarantor.

În prezent, în țara noastră, funcționează sistemul de creditare ipotecară într-un nivel în baza modelului băncilor comerciale universale.

Currently in our country works the mortgage lending system in one level based on universal commercial banking model.

Principalii subiecți ai sistemului de creditare ipotecară în RM sunt: băncile și instituțiile nebankare de credit, persoanele fizice și agenții economici, companiile de asigurări, agenții imobiliari și companiile de construcție, evaluatorii independenți, organele cadastrale teritoriale.

The main subjects of the mortgage system in Moldova are: banks and non-bank credit institutions, individuals and businesses, insurance companies, realtors and construction companies, independent evaluators, the territorial real estate registries.

În această listă nu sunt incluși operatorii pieței secundare, prezenți în țările cu un sistem de creditare ipotecară dezvoltat (în două nivele).

In this list are not included in the secondary market operators which are present in countries with a developed mortgage system (in two levels).

Contractarea unui credit ipotecar presupune implicarea tuturor subiecților nominalizați (vezi figura 1).

Contracting a mortgage loan assumes the involvement of all listed subjects (see figure 1).

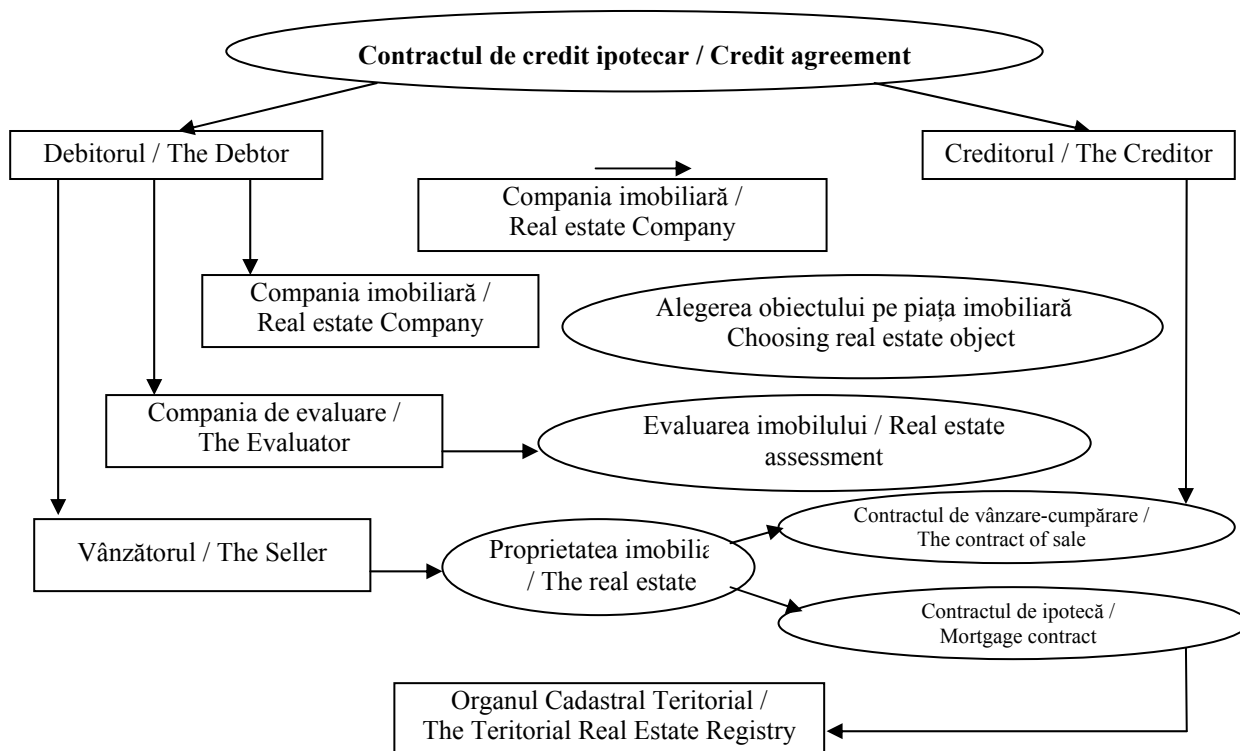

Figura 1. Piața primară de creditare ipotecară din RM / Figure 1. Primary mortgage market in RM

Sursa: elaborată de autor / Source: prepared by the author

Rolul principal în procesul de atragere a resurselor pentru finanțarea locuințelor și de acordare a creditelor ipotecare revine băncilor comerciale. Băncile finanțează atât "producătorii" locuințelor – companiile de construcție, cât și consumatorii "producției" locative – populația. În așa mod, în majoritatea țărilor dezvoltate, problemele finanțării construcției locative și a achiziționării locuinței se rezolvă prin intermediul creditelor bancare: credite pentru construcția blocurilor locative (pe termen de 1-1,5 ani), acordate întreprinderilor constructoare și credite ipotecare pe termen lung pentru procurarea locuinței (pe termen de 7-20 ani), acordate cetățenilor. Finanțând construcția

The main role in the process of attracting resources for housing finance and mortgage lending belongs to commercial banks. Banks finance both housing „producers” – construction companies and consumers of housing „production” II population. Thus, in most developed countries, bank’s loans resolve the problems of financing housing construction and home purchase: loans for construction of housing blocks (for a period of 1-1.5 years), granted to building enterprises and long-term mortgages for home purchase (for a term of 7-20 years), granted to the citizens.

blocului locativ, banca controlează procesul în întregime: calitatea lucrărilor de construcție și montaj, termenele și costurile efectuării acestora, apreciază și minimizează riscurile existente: financiar, de construcție, de piață.

Unele bănci au înșușit cu succes schema contractului tripartit de vânzare-cumpărare și ipotecă, încheiat între vânzătorul apartamentului, cumpărătorul-debitor și banca-creditor. Acest contract permite înregistrarea concomitentă a dreptului de proprietate asupra imobilului procurat din sursele de creditare și dreptul de ipotecă al băncii, care asigură rambursarea creditului.

Tipologia creditelor locative în Moldova:

- a) Creditele ipotecare clasice pentru procurarea locuinței cu gajarea celei ce se achiziționează (pe care le oferă mai multe bănci comerciale în Moldova);
- b) Credite pentru îmbunătățirea condițiilor de trai – credite intermediare (mai des întâlnite și, în general, mai accesibile);
- c) Credite pentru participarea la construcția blocurilor de locuințe (pentru participare cu cotă) cu gajarea dreptului asupra viitoarei proprietăți și garantarea suplimentară cu un alt imobil sau fideiusiune;
- d) Programul ipotecii municipale (oferit de BC „Moldova-Agroindbank” SA) – atragerea depozitelor ipotecare (acumularea mijloacelor pe perioada construcției locuinței) pentru acordarea ulterioară cetățenilor a creditelor ipotecare în condiții preferențiale privind achiziționarea locuinței.

Programul ipotecii municipale (oferit de BC „Moldova-Agroindbank” SA) – atragerea depozitelor ipotecare (acumularea mijloacelor pe perioada construcției locuinței) pentru oferirea ulterioară cetățenilor a creditelor ipotecare în condiții preferențiale pentru achiziționarea locuinței.

Condițiile de creditare în Moldova:

Financing the construction of an apartment house, the bank controls the whole process: the quality of construction and assembly, the performance time and costs, assesses and minimizes the risks: financial risk, construction risk, market risk. Some banks have successfully mastered the tripartite scheme of sale and mortgage contracts between the seller of the apartment, the buyer-debtor and the bank-creditor. This contract allows simultaneous recording of ownership of property purchased from the sources of mortgage credit and the bank right, which ensures the repayment.

Typology of housing loans in Moldova:

- a) Conventional mortgages to purchase housing that is acquired by pledging the house (which are offered by many commercial banks in Moldova);
- b) Loans to improve living conditions – intermediate loans (most common and generally more accessible);
- c) Credit for participation in the construction of housing blocks with pledging the property rights of the future building and safeguarding additional surety;
- d) Municipal Mortgage Program (offered by BC „Moldova-Agroindbank” SA) – taking mortgage deposits (funds accumulation during the housing construction) for subsequent public offering of mortgage loans on preferential terms for home purchase.

Credit conditions in Moldova:

Tabelul 1 / Table 1

Oferta băncilor comerciale, conform datelor la 01.09.2010 / Commercial banks offer, according to data from 01/09/2010

Denumirea instituțiilor financiare/ Name of financial institutions	Denumirea produsului/ Product name	Termenul creditului/ Credit term	Suma creditului/ Loan amount		Rata dobânzii/ Interest rate		Cota plății pentru credit în venitul net/ Share in net income for credit payments	Modalitatea de rambursare/ Method of repayment	Garanții / Guarantees
			LTV*/ LTV*	Mii lei/ Thousand lei	tipul/ type	valoarea anuală/ Annual value			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Banca de Economii SA	credit ipotecar/ mortgage	84 luni/ months	70%	nu este limitată/ is not limited	flotantă/ floating	17.00%	< 50%	anuitate/ annuity	bunul imobil – obiectul creditului/ real estate financed by the loan
BC “Victoriabank” SA	credit “Casa Magică”	15 ani/ years	70%	nu este limitată/ is not limited	flotantă/ floating	18.00%	< 50%	anuitate/ annuity	bunul imobil – obiectul creditului/ real estate financed by the loan
BC “Moldova-Agroindbank” SA	credit imobiliar din resursele EFSE/ housing loan from EFSE resources	82 luni/ months	60%	1000	flotantă/ floating	9.41%	< 50%	anuitate/ annuity	bunul imobil – obiectul creditului, alt bun imobil, amanetul mijloacelor bănești/ real estate financed by the loan, different real estate, funds pown
	credit imobiliar/ housing loan	20 ani/ years	60%	1000	flotantă/ floating	13.00%	< 50%	părți egale ale principalului/	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
BC "Mobiasbanca"	credit imobiliar/ housing loan	15 ani/ years	70%	nu este limitată/ is not limited	flotantă/ floating	17.00%	< 80%	anuitate/ annuity	bunul imobil - obiectul creditului, alt bun imobil/Real estate financed by the loan, different real estate
BC "Banca Socială" SA	credit ipotecar/ housing loan	7.5 ani/ years	50%	80.000 euro echivalent în lei/euro equivalent in lei	flotantă/ floating	12.25%	< 60%	anuitate/ annuity	bunul imobil - obiectul creditului/ real estate financed by the loan
BC "Eurocreditbanc" SA	credit "Casa mea"	10 ani/ years	67%	nu este limitată/ is not limited	fixă/ fixed	16.00- 18.00%	< 50%	anuitate/ annuity	bunul imobil - obiectul creditului, alte forme de asigurare/ real estate financed by the loan, other forms of insurance

*LTV (Loan-To-Value ratio) – raportul sumei creditului la valoarea imobilului / *LTV - Loan-To-Value ratio

Sursa: Elaborat de autor / **Source:** prepared by the author

Analizând condițiile creditelor ipotecare oferite de băncile comerciale, putem face următoarele generalizări:

- Termenul creditului: 7-20 ani (cel mai mare termen îl oferă BC „Moldova-Agroindbank” SA și BC „Victoriabank” SA în cadrul produsului „Casa Magică”);
- Valuta creditului – lei, există, de asemenea, credite în lei, legate de o valută (BC „Banca Socială” SA);
- Procentul creditului din valoarea bunului (LTV): 50-70% poate ajunge până la 100% în cazul unei garanții suplimentare sub forma unui gaj suplimentar sau fidejusiune;
- Tipurile ratei dobânzii – predomină ratele dobânzii variabile (în unele bănci, în contractul de credit nu se specifică condițiile modificării ratei dobânzii; în alte bănci, contractele conțin condițiile în conformitate cu care se schimbă rata dobânzii; în calitate de indicator se utilizează rata dobânzii pentru depozitele de 3-6 luni, nivelul inflației etc.);
- Nivelul ratelor dobânzii: 16-18% pentru creditele finanțate din resursele proprii ale băncilor, ratele mai mici (9.41% la BC „Moldova-Agroindbank” SA) sunt accesibile doar băncilor ce beneficiază de linii de creditare externe;
- Estimarea solvabilității debitorilor – se iau în considerație veniturile oficiale confirmate; cota plății pentru credit în venitul total constituie de la 50% (în majoritatea cazurilor) până la 80% (unele bănci);
- Asigurarea – este obligatorie (prevăzută de Legea cu privire la ipotecă); în unele bănci există doar asigurarea imobilului, altele solicită asigurarea vieții și capacității de muncă a solicitantului;
- Modalitățile de rambursare a creditului – predomină anuitatea, dar este practică și rambursarea egală a corpului creditului cu calcularea ratei dobânzii corespunzătoare pentru soldul creditului existent; formele flexibile ale rambursării.

Condițiile de creditare ipotecară, existente în prezent pe piața Moldovei, sunt inspirate din practica țărilor cu experiență în domeniul dat, astfel încât majoritatea elementelor creditului ipotecar se încadrează în standardele internaționale (termenul, suma, nivelul LTV, garanția etc.), excepție fiind dobânda prea mare și limitarea volumului de credite ce poate fi oferit de o instituție financiară din

Analyzing the mortgage conditions offered by commercial banks can be done the following generalizations:

- The loan term – from 7 to 20 years (the longest term is given by BC “Moldova-Agroindbank” SA and BC „Victoriabank” SA in „Casa Magică” product);
- Loan currency – lei, there are also loans un lei related to a currency (BC „Banca Socială” SA);
- Loan to value ratio (LTV) – from 50 to 70% can reach up to 100% with an additional guarantee as a collateral security or surety;
- Types of interest rate – prevail variable interest rates (some banks in the credit agreement do not specify conditions of changing interest rates, in other banks contracts contain the conditions under which interest rate changes, as an indicator is used interest rate for deposits of 3-6 months, inflation, etc.);
- The level of interest rates – 16-18% for loans financed by banks' own resources, lower rates (9.41% at BC “Moldova-Agroindbank” SA) are accessible only to banks that are under foreign credit lines;
- Solvency estimation of debtors – are taken into account official confirmed revenues; loan payment share in total income is from 50% (in most cases) to 80% (some banks).
- Insurance – is required (under the Law on Mortgage), in some banks there is only property insurance, others require the applicant's life and work capacity insurance;
- Arrangements for repayment of credit – annuity predominates, but is also practiced the redemption of the body with the calculation of credit interest rate corresponding to the existing loan balance, flexible forms of reimbursement.

Mortgage lending conditions currently existing in the Moldovan market are inspired by practice of experienced countries in this field, so most items fall in mortgage international standards (term, amount, LTV, guarantee, etc.), exception is too high interest rate and limited amount of credits that may be offered by a financial institution from its own resources.

resursele proprii.

Caracterul accesibil al creditelor ipotecare poate fi sporit prin crearea pieței ipotecare secundare, care ar mări afluxul de fonduri canalizate pe termen lung către sectorul locativ și ar stimula o mai bună gestiune a riscurilor inerente creditării în acest sector. Piața secundară permite orientarea fondurilor din piața de obligațiuni către piața de locuințe. Istoricește, în economiile în curs de dezvoltare, elaborarea și implementarea unui cadru legal și regulator pentru piața secundară are o perioadă de maturizare îndelungată, de-a lungul căreia piața primară crește și devine tot mai organizată. Doar ipotecile care corespund unor standarde de calitate înalte vor prezenta interes pentru investitorii inițiali în valori mobiliare ipotecare.

The affordability of mortgage may be increased by creating secondary mortgage market, which would increase the inflow of funds channeled to long-term housing and foster better management of lending inherent risks in this sector. The secondary market allows orientation of fund from the bond market to housing market. Historically, in developing economies elaboration and implementation of a legal and regulatory framework for secondary market has a long maturation period, during which the primary market grows and becomes more organized. Only mortgages that meet high quality standards will be attractive to the original investors in mortgage securities.

Bibliografie/Bibliography

1. Codul Civil al Republicii Moldova;
2. Legea cu privire la ipotecă nr. 142 din 26.06.2008, MO nr. 165-166 din 02.09.2008;
3. Н.Б. Косарева. *Основы ипотечного кредитования* / «Институт экономики города»: ИНФРА-М, 2007;
4. *Ghid privind ipoteca în Republica Moldova* / ACI Partners, European Bank for Reconstruction and Development, 2008;
5. www.victoriabank.com;
6. www.maib.md;
7. www.bem.md;
8. www.mobiasbanca.md;
9. www.socbank.md;
10. www.ecb.md.

EVIDENȚA ȘI CONTROLUL CONSUMURILOR PE CENTRE DE RESPONSABILITATE LA ÎNȚREPRINDERILE PRELUCRĂTOARE DE CARNE

Drd. Svetlana MIHAILA, ASEM

Acest articol scoate în evidență importanța centrelor de consum și a celor de responsabilitate în gestiunea și controlul consumurilor și cheltuielilor la întreprinderile prelucrătoare de carne. Totodată, este redată clasificarea centrelor de responsabilitate în raport cu atribuțiile lor, precum și corelarea rapoartelor periodice ale managerilor.

Actualmente, în condițiile pieței concurențiale, managementul oricărei companii se orientează spre direcții noi de gestiune prin obținerea și prelucrarea informației conform unor sisteme netradiționale și avansate, utilizarea unor noi abordări la calculul și gestiunea costurilor.

O importanță considerabilă în gestiunea și controlul consumurilor și cheltuielilor o are contabilitatea și gestiunea pe centre de consum și responsabilitate financiară. **Centrul de consum** reprezintă obiectul de reflectare a consumurilor și cheltuielilor în locul unde apar și se acumulează, acestea fiind legate de una sau mai multe funcții și anumite genuri de activitate. **Centrul de responsabilitate** reprezintă subdiviziunea organizațională, similar unei afaceri mici, condusă de un administrator responsabil pentru activitatea ei, care trebuie să-l gestioneze astfel, încât să aducă câștig maxim organizației din care face parte. Centrul de responsabilitate reprezintă o componentă a sistemului de gestiune a întreprinderii, eficiența căruia constă în efectuarea unor anumite activități cu un volum de resurse calculat exact, în centrul de responsabilitate acționând principiul „cheltuieli – volum de resurse – profit”.

Pentru o dirijare mai eficientă a cheltuielilor, este necesară stabilirea mărimii consumurilor și cheltuielilor normative pe centre de responsabilitate, pentru a avea posibilitatea de a compara aceste mărimi cu consumurile și cheltuielile efective, iar la relevarea devierilor, pentru a lua decizii, purtând o răspundere integrală. Această analiză permite elucidarea cauzelor și factorilor care au adus la aceste schimbări și accelerarea adoptării deciziilor oportune. La întreprinderile prelucrătoare de carne se utilizează, în calitate de bază normativă a formării consumurilor și cheltuielilor, *bugetele* elaborate pentru fiecare produs aparte, sector sau activitate. În baza acestor bugete se estimează și se determină mărimea cheltuielilor pe centre de responsabilitate (secții, sectoare etc.).

La efectuarea controlului de gestiune, ca parte componentă a contabilității manageriale, se acordă o atenție deosebită centrelor de responsabilitate. Toate

MONITORING AND CONTROL OF CONSUMPTIONS PER RESPONSIBILITY CENTERS AT MEAT PROCESSING ENTERPRISES

PhD candidate Svetlana MIHAILA, AESM

This article outlines the importance of the consumption centers and accountability centers in the process of management and control of consumptions and expenditures at meat-processing companies. It also contains the classification of the accountability centers against their responsibilities, as well as the correlation of the periodical reports of the managers.

Today in conditions of competition, management of each entity is oriented on new directions of activities through analyzing new information by non-traditional and modern systems, application of new approaches for calculation and management of costs.

A special importance for the management and control of costs and expenses is related to accounting and management on consumption and financial responsibility centers. **Consumption center** represents an object of reflection of costs and expenses at the place they occur and are accumulated, they being correlated to one or more functions and different types of activities. **Responsibility center** represents organizational unit, similar to a small business, led by an administrator who is responsible for its activity and who has to organize its management in order to provide maximal revenue for the main organization. Responsibility center represents a component of a management system of the entity and its efficiency depends on realization of some activities with a calculated number of sources and action principle “expenses-resource volume-profit”.

For the efficient management of expenses it is necessary to establish the normative value of costs and expenses within the responsibility centers, in order to obtain a possibility to compare these values with the effective costs and expenses and determining deviations for the decision making process, having the integral responsibility. This analysis permits to find out causes and factors which conducted to these changes and acceleration of correct decision making. On the meat processing enterprises *budgets* are used as normative basis for costs and expenses' formation, elaborated for each product apart, sector or activity. On a basis of these budgets the value of expenses is determined within the responsibility centers (departments, sectors etc.).

During the managerial control a special attention

centrele de responsabilitate reprezintă, în primul rând, și centre de control. La nivel de contabilitate managerială, în sfera responsabilității șefului de subdiviziune (centru), sunt incluși doar indicatorii de consumuri și profit, asupra cărora acesta poate exercita o influență reală. Spre deosebire de contabilitatea managerială, controlul de gestiune include și respectarea de către șefii de subdiviziuni a obligațiilor lor de serviciu, a documentelor normative și instrucțiunilor interne.

În literatura de specialitate are loc divizarea consumurilor și cheltuielilor pe centre de responsabilitate în *cheltuieli controlabile și necontrolabile* (reglementate și nereglementate). În vederea unei gestionări eficiente a cheltuielilor, se propune ca acestea să fie clasificate în *total reglementate, parțial reglementate, slab reglementate și nereglementate*. În opinia noastră, orice cheltuieli într-un anumit moment (sau interval) de timp se află sub controlul unui lucrător sau grup de lucrători. De aceea nu există cheltuieli absolut controlabile sau necontrolabile, controlul acestora purtând caracter condiționat.

Centrele de responsabilitate pot fi clasificate după diferite criterii, fiecare tip având atribuțiile și funcțiile sale, care sunt prezentate în tabelul 1.

În cercetările noastre privind întreprinderile prelucrătoare de carne, trebuie respectate principiile esențiale ale practicii internaționale privind organizarea centrelor de consum și de responsabilitate, prezentate în schema 1, care sunt în corelare și care influențează procesul de formare a centrelor de responsabilitate. În practică este dificil a realiza integral toate principiile de organizare a centrelor enumerate, de aceea suntem nevoiți să alegem între gradul de exactitate a rezultatelor evidenței cheltuielilor la locurile apariției lor și complexitatea evidenței acestora. Gradul detalierii centrelor de consum diferă și depinde de scopurile și obiectivele stabilite de conducător la verificarea cheltuielilor, care sunt aprobate pe centre de responsabilitate, adică cu cât este mai mare centrul de consum, cu atât este mai mare responsabilitatea conducătorului, în așa mod încât costul de gestiune a centrului să nu depășească efectul așteptat. Astfel, se poate stabili criteriul și mărimi ale pragului de semnificație, cum ar fi: costurile centrului de responsabilitate trebuie să nu fie mai mici de 3% din cheltuielile totale ale companiei.

În funcție de locul de evidență a cheltuielilor, centrul de responsabilitate, de regulă, are proporții considerabile. Fiecare centru de responsabilitate poate fi constituit din mai multe locuri de evidență a cheltuielilor și, pe lângă aceasta, să gestioneze cheltuielile fără să aibă un loc bine determinat de formare a acestora la întreprindere. Deseori, centrul de responsabilitate este legat de realizarea anumitor funcții care nu posedă indicatori bine determinați ai volumului de activitate.

is paid to responsibility centers. All responsibility centers represent, first of all, control centers. On the level of managerial accounting, the responsibilities of the chief of the subdivision include only costs and profit indicators, which can be influenced by this person. Management control includes also job responsibilities of chiefs, normative documents and internal instructions.

According to the scientific literature costs and expenses within the responsibility centers are classified on *controllable* and *non-controllable expenses*. In order to ensure efficient management of expenses we propose these to be classified as *totally regulated, partially regulated and non-regulated*.

We consider that all expenses in a certain moment (or period) are under control of a worker or group of workers. That is why there are no absolutely controllable or non-controllable expenses, this control may be conditioned.

Responsibility centers can be classified according to different criteria, all kinds in this case having special qualities and functions, which can be presented in the table 1.

In our research about meat processing industries we have to respect essential principles of international practice about the organization on consumption centers and responsibility centers, presented in figure 1, which are correlated and which influence the process of formation of responsibility centers.

In practice it is difficult to observe all principles of organization at those centers, that's why we have to choose between the level of accuracy of results and complexity of their evidence. The level of detailation of the consumption centers depends on purposes and objectives established by the manager on expenses control, which are approved within the responsibility centers, i.e. if the consumption center is larger, the responsibility of the manager is growing, but the cost of management doesn't have to exceed the expected effect. So, we can determine criteria and sizes of the level of significance, such as: costs of the responsibility center should be less than 3% of the total company's expenses.

Depending on the place of evidence of expenses, center of responsibility, as usually, has significant proportions.

Each center of responsibility can be established in more places of evidence of expenses and, in addition, to manage expenses without determining a place of their formation within the enterprise. Often, responsibility center is connected to the realization of certain functions which doesn't have well determined indicators of activities' volume.

Tabelul 1/Table 1

**Clasificarea centrelor de responsabilitate în raport cu atribuțiile sale/
Classification of responsibility centres according to their responsibilities**

1	2	3	4
1	2	3	4
Structura strategică a companiei/Strategical structure of the company	Operative/Operating	Obiectul de responsabilitate este activitatea curentă /Object of the responsibility is current activity	Întreprindere/Entity
	Strategice/Strategical	Vizează direcții strategice de dezvoltare a companiei /Related to strategical directions of company's development	Întreprindere/Entity
Structura organizatorică/ Organizational structure	Întreprindere/Entity Departamente și direcții/Departments Secții /Sections Sector de producere/Sector of production Brigadă/Team Loc de muncă/Place of work	Obiectivele și responsabilitățile sunt la nivel de subdiviziune concretă/Objectives and responsibilities are on a level of concrete subdivision	Întreprindere/Entity Departamente și direcții/Departments Secții/Sections Sector de producere/Sector of production Brigadă/Team Loc de muncă/Place of work
Mărimea responsabilităților și obligațiilor/Size of responsibilities and obligations	Centru de costuri/Center of costs	Responsabil doar de costurile activității sale/responsibility only for its activity costs	Secții de producere și servicii funcționale (contabilitate)/Production sections and functional services
	Centru de venituri/Center of revenues	Responsabil de venitul pe care îl aduc /responsibility for revenues	Subdiviziuni care se ocupă de realizarea mărfurilor/ Departments which work on goods sales
	Centru de venit marginal/Center of marginal revenue	Responsabil de venitul marginal/responsibility for marginal revenue	La întreprinderi cu diverse activități (producere și comerț)/On entities with different activities
	Centru de profit/Center of profit	Responsabil atât de partea de profit, cât și de cheltuieli/responsible for profit and expenses	Întreprinderea în general sau în cadrul holdingului/Entity in general or as a part of holding
	Centru de investiții/Center of investments	Responsabil de profit, cheltuieli și gestiunea patrimoniului (prin investiții)/responsibility for profit, expenses and property management (through investments)	Întreprinderea în general sau compania-mamă/Entity in general or main company
	Centru de gestiune și control/Center of management and control	Responsabil de un tip concret de lucrări și rezultatele acestuia /Responsibility for the concrete work and results	
Sarcinile și funcțiile centrului/Aims and functions of centers	Bază/Basis	Produc bunuri, execută servicii unde consumurile se includ direct/Produce goods where costs are directly included	Secții de producere/ Production sections
	Auxiliare (de deservire)/Auxiliar	Prestează servicii și execută lucrări pentru centrele de bază unde consumurile se repartizează /Produce goods where costs are distributed	Secții auxiliare, de reparație, Secție de control tehnic și al calității/Auxiliar sections, technical and quality control, repair
Gradul de coincidență cu locul de apariție a consumurilor/Coincidence with a place of costs appearance	Coincid/Coincide	Responsabil de indicatorii centrului/Responsibility for the center indicators	Secția de aprovizionare, responsabilă de calitatea materiei prime aprovizionate/Raw materials delivery
	Nu coincide/Do not coincide	Există indicatori necontrolați de centru/There are non-regulated indicators	Secția de producere nu poate răspunde de calitate, deși locul de apariție este momentul trecerii în consum a materiei prime/Production section cant provide quality, as place of appearance is a moment of transformation of raw material in costs
Locul în ierarhia centrelor de responsabilitate/Place in the hierarchy of responsibility centers	Orizontale/Horizontal	Centre de un singur tip/Center of one type	Doar centre de cost sau centre de cost, centre de profit și centre de investiții separate/Only cost centers, profit centers, investment centers
	Piramidale/Piramidal	Diferite tipuri de centre /Different types of centers	Secțiile formează centre de cost, grupa de secții – centre de profit, filialele – centre de investiții/Section provides cost center, group of sections – centers of profit, subsidiaries – investment centers

Formarea centrelor de responsabilitate, indiferent de tipul lor, poate avea loc pe trei căi:

1. O subdiviziune – un centru de responsabilitate. În acest caz, centrul de responsabilitate se creează în baza unei subdiviziuni, cum ar fi centrul de responsabilitate „Aprovizionare”, format din Secția Aprovizionări.
2. Mai multe subdiviziuni – un centru de responsabilitate. Centrul de responsabilitate este format în baza a mai multe subdiviziuni prin comasarea lor. De exemplu, centrul de costuri „Finanțe” este compus din Direcția financiară, Contabilitate și Secția bugetare (planificare) economică.
3. O subdiviziune – mai multe centre de responsabilitate. În acest caz, subdiviziunea este împărțită în mai multe segmente, cum ar fi Secția de producere, care fabrică două tipuri de produse „salam fiert” și „salam semifiert”. Atunci în structura financiară vor fi create două centre de responsabilitate în cadrul unei subdiviziuni.

Divizarea centrelor de responsabilitate depinde de specificul ramurii, tehnologia și organizarea procesului de producție, metodele de producere, componența produselor fabricate, nivelul bazei tehnice și alți factori social psihologici.

Criterii de bază privind formarea centrelor de responsabilitate sunt **structura organizatorică a întreprinderii**, care se evidențiază prin lista de state, și **structura procesului de producție**, care reflectă tipurile de producere, componența și structura secțiilor de producție, productivitatea lor, legăturile ierarhice între acestea. În cadrul structurii organizatorice pot fi evidențiate următoarele forme de organizare a gestiunii: liniară (pe verticală), funcțională (pe verticală, dar pe anumite funcții), liniar funcțională, matricială. Un exemplu de structură a centrelor de responsabilitate pe verticală este prezentat în figura 1.

În prezent, la întreprinderile industriei de carne, de regulă, se aplică structura liniar-funcțională de administrare. Esența ei constă în delimitarea aparatului administrativ scalar pe niveluri, iar pe orizontală la fiecare nivel se formează verigi ale administrării (figura 2).

La baza organizării nivelurilor administrative se află principiul teritorial de producere. Treptele administrative indică consecutivitatea subordonării organelor de conducere de jos în sus, fiecare treaptă este administrată de conducătorul de linie, el este unipersonal pe sectorul dat și se subordonează conducătorului superior, primind doar de la el sarcini și dispoziții. Verigile administrative de la fiecare treaptă au subdiviziuni funcționale corespunzătoare – secții, birouri sau executanți separați. Exercițând anumite funcții de lucru administrativ, subdiviziunile funcționale nu sunt în drept să emită dispoziții organelor inferioare. Rolul lor principal constă în perfectarea și elaborarea deciziilor care intră în vigoare după confirmarea conducătorului de linie.

Formation of responsibility centers, irrespective of their type can take place in three ways:

1. One subdivision – one responsibility center. In this case responsibility center is formed on a basis of new subdivision, as, for example, responsibility center „Provisions” is formed in Provision Section.
2. More subdivisions – one responsibility center. The responsibility center is formed on a basis of more subdivisions by their association. For example, cost center „Finances” includes Financial Direction, Accounting Department and Economic Budgeting Section.
3. One subdivision – more responsibility centers. In this case a subdivision is divided in more segments, for example, Production Section which produces more types of products „boiled sausage” and „semi-boiled sausage”. In this case the financial structure will include two responsibility centers within one subdivision.

Responsibility centers division depends on specific branches, technologies and organization of production process, methods of production, structure of fabricated goods, level of technical base and other psychological and social factors.

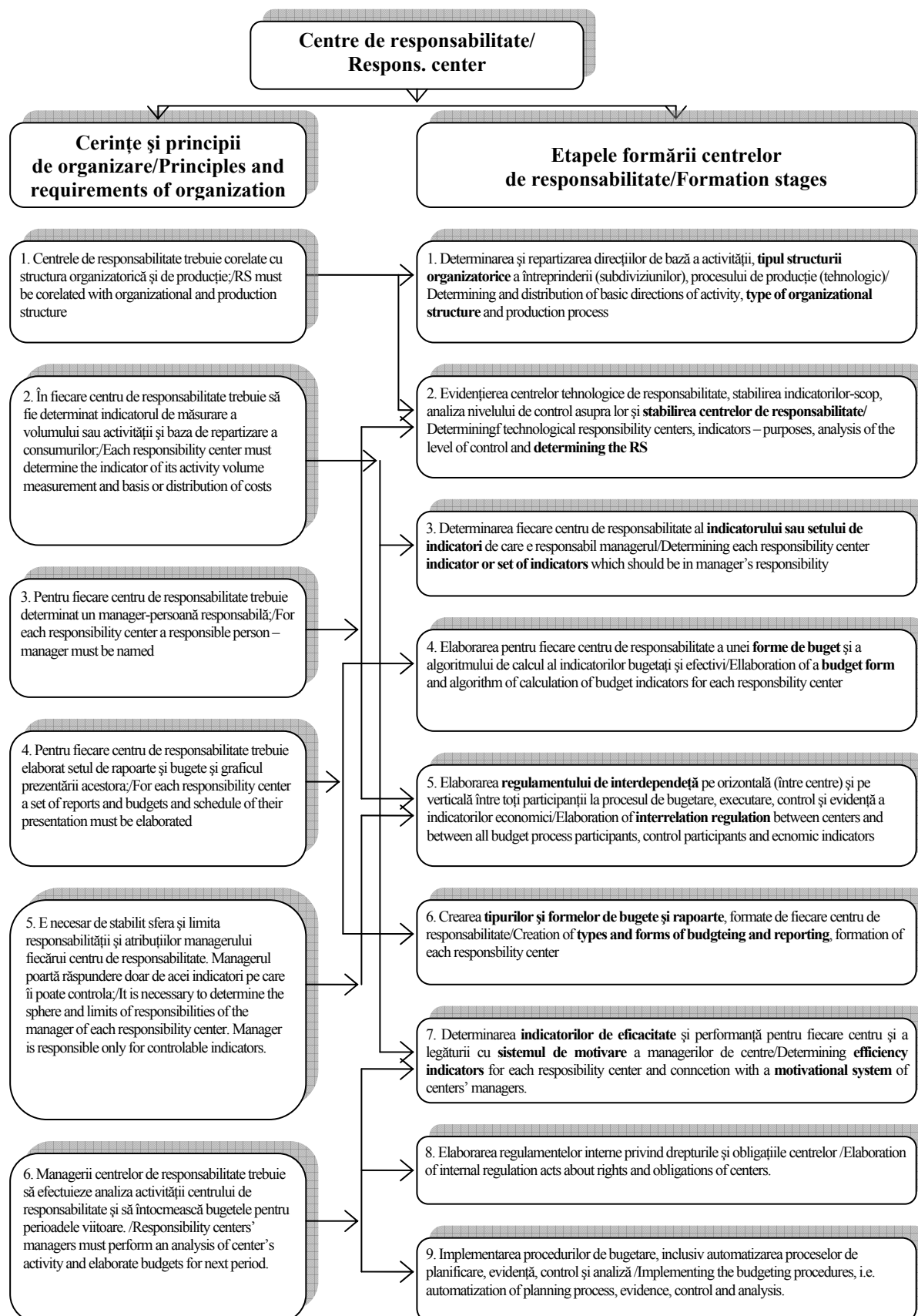
Basic criteria regarding formation of responsibility centers are **organizational structure of the entity**, which is marked by the personnel list and **production process structure**, which reflects production types, structure of production sections, and their productivity and hierarchy connections between them. Within the organizational structure we can name the following forms of management organization: linear (vertical), functional (vertical but on certain functions), linear, functional, matrix. One example of vertical responsibility center structure is presented in figure 1.

Today in meat processing entities, usually, the linear-functional structure of administration is applied. This means that administration is delimited on levels, and horizontally each level shapes stages of administration (figure 2).

The territorial production principle is the basis of organization of administrative levels. Administrative levels indicate submission order of management bodies from bottom to the top, each level is administered by the line manager who is the one responsible on this sector and is submitted to the main manager only.

Administrative levels have respective functional subdivisions – sections, departments and separate executors. Having certain administrative functions, functional subdivisions can not issue indications to the inferior bodies. Their main role is to elaborate decisions which will be performed after line manager’s confirmation.

Figura 1. Cerințe și principii de organizare a centrelor de responsabilitate în corelare cu etapele de formare în cadrul întreprinderii/ Figure 1. Horizontal responsibility centers' structure

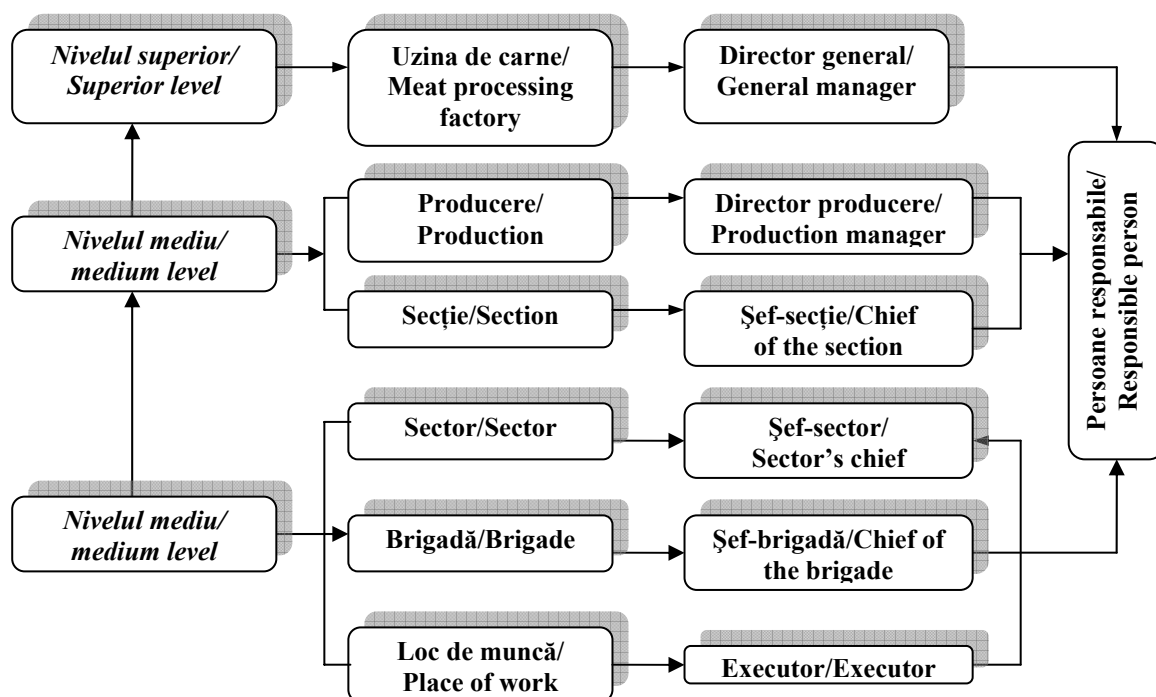

Figura 2. Structura centrelor de responsabilitate pe verticală/
Figure 2. Vertical structure of responsibility centers

De regulă, la întreprinderile industriei de carne sunt evidențiate următoarele funcții de dirijare: administrarea generală, instruirea tehnică a producției, planificarea tehnico-economică, organizarea muncii și salarizării, serviciul energetic și de reparații, contabilitatea și activitatea financiară, aprovizionarea tehnico-materială și cu materie primă, realizarea produsului finit, controlul calității produsului finit și a materiei prime, secretariatul general și deservirea gospodăriei.

La întreprinderile prelucrătoare de carne detalierea centrelor de responsabilitate poate avea loc în funcție de stadiile procesului tehnologic: aprovizionare, prelucrare, producere și expediere. La rândul său, fiecare etapă poate fi divizată în procese unde și apar consumurile și cheltuielile, fiecare fiind un centru de responsabilitate. Spre exemplu, centrul de responsabilitate „Secția prelucrare” poate include așa sectoare de apariție a consumurilor ca: *sectorul de tăiere și descongestionare, sectorul de îndepărtare a pieii, sectorul de desfăcere a carcasei și sectorul dezosării și de epurare a fragmentelor tăiate* care, la rândul lor, pot fi de asemenea centre de responsabilitate. Este evidentă interdependența locurilor de apariție a cheltuielilor și centrelor de consum, precum și stabilirea responsabilității funcționarilor concreți.

În baza studierii și analizei organizării producției și ținând cont de particularitățile procesului de producție tehnologic la întreprinderile cercetate, am stabilit și recomandat următoarea structură a centrelor de responsabilitate, conform nivelelor pe orizontală și verticală (figura 3). După cum se vede, la baza structurii centrelor de responsabilitate stă principiul teritorial de producere. Centrele de responsabilitate, după nivelul orizontal managerial, sunt unite prin procesele economice și procedurile de evidență și control a cheltuielilor cu caracter involuntar. În calitate de persoană responsabilă este conducătorul sau managerul centrului de responsabilitate.

Usually, at meat processing entities there are the following managerial functions: general administration, technical production assistance, technical and economical planning, organization of work, energy services and repair, accounting and financial activity, technical and material provision and raw materials, sales of final products, quality control of the final product, general secretary and factory maintenance.

Within meat processing entities detailing of responsibility centers can take place in function of stages of technological process: provision, processing, production and sales. In its turn each stage can be divided in processes where costs and expenses appear, each being a responsibility center. For example, responsibility center „*Processing section*” can include the following sectors of cost appearance: *sector of meat cutting, sector of skin removing, sector of cleaning*, which also can be responsibility centers. We can observe the interdependence between the center of expenses’ appearance and consumption centers, as well as determining the establishment of concrete responsible persons.

In the basis of study and analysis of production and, taking into consideration specific of the technological production process on analyzed entities, we have determined and recommend the following structure of responsibility centers according to the vertical and horizontal levels (figure 3). As we may see, the main principle of creation of responsibility centers is the territorial production principle. Responsibility centers according to the horizontal managerial level are compiled by the economic processes and evidence procedures, as well as thorough mandatory expenses control. Manager is responsible for the activity of responsibility center.

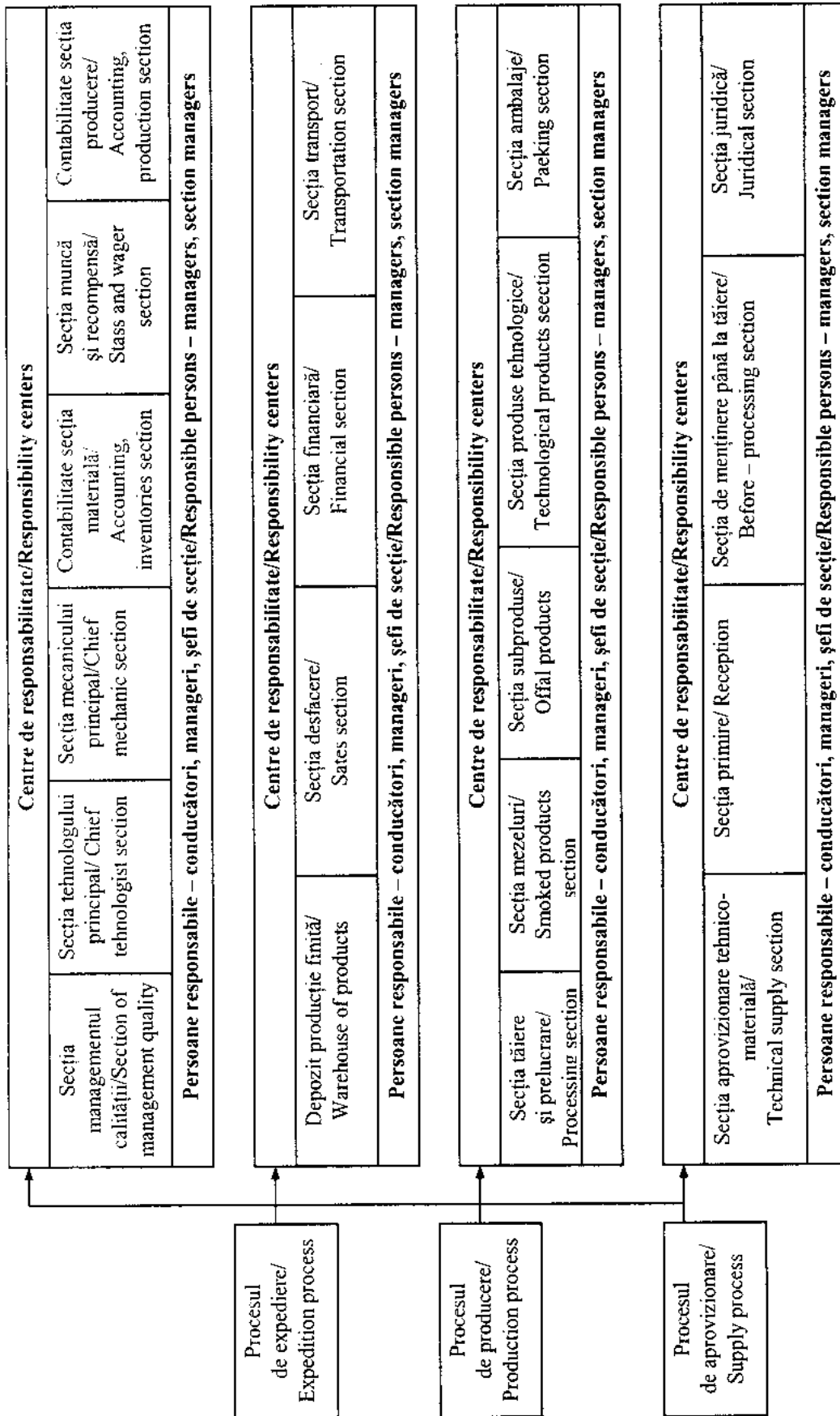

Figura 3. Structura centrelor de responsabilitate pe orizontală/
Figure 3. Correlation of month reports of responsibility centers' managers about the budget execution

Gestiunea și calcularea costurilor pe centre de responsabilitate nu trebuie confundate cu sistemul de calculație a costurilor. Deosebirile dintre acestea se prezintă în tabelul 2. Management and calculation of costs within responsibility centers doesn't have to be mixed up with a system of cost calculation. The difference between them is presented in table 2.

Tabelul 2/Table 2

Aspecte comparative ale sistemului de gestiune prin centre de responsabilitate și sistem de calculație/ Comparative aspects of the management system through responsibility centers and calculation system

Criterii de comparație/ Comparison criterion	Contabilitatea pe centre de responsabilitate/ Accounting within the responsibility centers	Sistem de calculație a costurilor/System of cost calculation
Scopul colectării și contabilizării/Purpose of collection of data and accounting	Determinarea mărimii efective a indicatorilor, pentru care este responsabil managerul centrului și formarea bugetului/Determining the effective value of indicators for which manager is responsible	Calcularea costului produselor fabricate (lucrărilor, serviciilor)/calculation of cost of products fabricated
Obiectul colectării consumurilor /Object of cost gathering	Centrul de responsabilitate, care este o subdiviziune pentru care managerul este responsabil doar de anumite articole de consum pe care le poate controla/Responsibility center is a subdivision for which manager is responsible and which he can control	Locul de apariție a consumurilor, care poate fi orice subdiviziune (obiect) unde are loc consumul primar de resurse, indiferent de responsabilitatea managerilor/Place of costs' occurrence can be each subdivision where the consumption of resources takes place
Componența și structura consumurilor/Structure of costs	Se iau în calcul consumurile controlabile –care pot fi gestionate, măsurate și controlate de conducătorul centrului de responsabilitate/ Controlable costs should be taken into consideration, which can be measured, controlled by the manager	Toate consumurile, care direct sau indirect sunt evidențiate la locul de apariție a lor / All costs which directly or indirectly take place
Nivel de control/Level of control	Ridicat/ High	Scăzut/Low
Factori de decizie și responsabilitate/Factors of decisions and responsibilities	Persoane concrete cu responsabilități și indicatori separați controlați/ Concrete persons with responsibilities	Mai multe persoane ale căror responsabilități pot fi intersectate/More than one persons whose responsibilities can be crossed
Motivare personală/Personnel motivation	Motivare și control ale activității personalului/Motivation and control of personnel activity	Nu prevede motivarea/ Does not presume motivation
Metode de gestiune și calculație aplicate/Applied methods of management and calculation	ABC, Direct costing, Standard costing, Bugetarea, Analiza factorială/ ABC, Direct costing, Standard costing, Budgeting, Factor analysis	Globală, Direct costing, Standard costing, Pe comenzi, Pe faze/Global, Direct costing, Standard costing, according to orders, stages

Conducătorilor centrelor de responsabilitate le este necesară elaborarea rapoartelor detaliate privind executarea devizului. Totodată, rapoartele de uz intern trebuie să conțină doar acele elemente care pot fi administrate sau influențate de către conducătorul centrului de responsabilitate. La întreprinderile industriei de carne se practică, de regulă, varianta tabelară a dărilor de seamă. Forma principală o constituie raportul privind totalurile activității zilnice sau lunare. Acesta reprezintă un borderou, indicatorii cărui nu necesită explicație în scris și asigură o asimilare rapidă a informației prezentate, ce permite realizarea operativă a procesului de administrare. Responsibility centers managers have to elaborate detailed reports about the fulfillment of budget. At the same time, internal reports have to contain only administered and influenced elements. At meat processing factories, usually, they apply table variant of reporting. The main form is Report about totals of daily or month activity. These represent forms which indicators in written form ensure rapid assimilation of presented information, which permits rapid realization of administrative process.

În funcție de structura organizatorică și formarea centrelor de responsabilitate, se formează și legătura dintre informația prezentată în rapoartele pentru fiecare centru, subordonarea și responsabilitățile acestora. Depending on the organizational structure and responsibility centers formation, the relation between presented in reports information on each center and responsibilities is formed.

Raportul directorului de producere către conducere/ Manager's report to the head of the entity

	Articole de consumuri (centre de responsabilitate)/ Expenses item (responsibility center)	Buget/ Budget	Efectiv/ Effective	Abateră (+,-)/ Deviation	Cauze abateri/ Cause of deviation
Director producere/ Production manager	Secția de producere „salam fiert”/ Production section „boiled sausage”	20100	20120	+20	
	Secția de producere „salam semifiert”/ Production section „semi-boiled sausage”	24300	24300	0	
	Secția de producere „subproduse”/ Production section „subproducts”	18700	18640	-60	
	Cheltuieli administrative/ Administrative expenses	8900	8900	+	
	Cheltuieli comerciale/ Commercial expenses	7600	7600	0	
	Alte cheltuieli/Other expenses	2700	2700	0	
	Total/Total	82300	82260	-40	

Raportul șefului de secție către directorul de producere, nivelul II

(secția de producere „salam fiert”)/

Report of the chief of section to the production manager level II

(production section „boiled sausage”)

	Articole de cheltuieli (centre de responsabilitate)/expenses item	Buget/ Budget	Efectiv/ Effective	Abateră (+,-)/ Deviation	Cauze abateri/ Cause of deviation
Șef de secție (Centrul de respon- sabilitate)/ Chief of the section	Consumuri controlabile/ Controlable costs				
	Sector (manager) I „tranzare”/Section I	6600	6690	+90	
	Sector (manager) II „frigider”/ Section II	7800	7800	0	
	Sector (manager) III „ambalare”/ Section III	5700	5630	-70	
	Total/Total	20100	20120	+20	

Raportul șefului de sector către managerul centrului de responsabilitate, nivelul I
(sector de producere „tranzare”) /Report of the chief of sector to the manager of responsibility
center level I (production section „Processing”)

	Articole de consum/ Consumption item	Buget/ Budget	Efectiv/ Effective	Abateră (+,-)/ Deviation	Cauze abateri/ Cause of deviation
Șef de sector (Loc de apariție a consu- murilor)/ Chief of the sector	Materiale de bază/Raw materials	1500	1500	0	
	Retribuirea muncitorilor de bază/Wages	1800	1900	+100	
	Retribuirea muncitorilor auxiliari/ Auxiliary wages	940	940	0	
	Consumuri indirecte/Indirect costs	1610	1600	-10	
	Alte consumuri/Other costs	750	750	0	
	Total/total	6600	6690	+90	

Figura 4. Corelarea rapoartelor periodice (lunare) ale managerilor centrelor de responsabilitate privind executarea bugetelor/

Figure 4. Corellation of month reports of responsibility centers' managers about the budget execution

În concluzie putem menționa că contabilitatea și gestiunea costurilor pe centre de responsabilitate este un sistem care permite evidențierea punctelor slabe ale activității și persoanelor responsabile, amplificând indicatorii rezultativi în raport cu motivarea personalului și optimizarea profitului întreprinderii.

As a conclusion, we can mention that accounting and cost management within responsibility centers is a system that permits to determine weak points of activity and responsible persons, contribute to the result indicators connected with personnel motivation and optimization of company's profits.

CALITATEA STATISTICILOR OFICIALE ÎN CONTEXT EUROPEAN

**Prof. univ. dr. Ion PĂRȚACHI, ASEM
Drd. ASEM Oleg CARA, Biroul Național de
Statistică al R. Moldova**

Autoritățile publice, dar și reprezentanții mediului academic și celui de afaceri, societatea civilă în ansamblu înaintează cerințe sporite față de statistică din punctul de vedere atât al cantității, cât și al calității.

Totodată, calitatea informației statistice, ca și a oricărui produs sau serviciu, este multiaspectuală, dar și specifică. Cerințele calității față de statistica oficială au fost dezvoltate și expuse în mod elocvent în Codul de Bune Practici al Statisticilor Europene, care constituie cadrul general de evaluare și monitorizare a calității statistice în statele din Sistemul Statistic European.

În articol se urmărește scopul descrierii cerințelor calității față de produsele statisticii oficiale din perspectiva utilizatorului, în conformitate cu rigorile europene, precum și sarcinile statisticii naționale în vederea alinierii la standardele și bunele practici europene.

Cuvinte-cheie: statistică oficială, calitatea produselor statistice, diseminare, cunoaștere.

Introducere

Un rol important în informarea societății întru asigurarea dezvoltării economico-sociale, democratice ale acesteia îi revine furnizării informației statistice oficiale de calitate înaltă.

Statistica oficială joacă un rol crucial în surprinderea schimbărilor care au loc în societatea noastră, înțelegerea efectelor provocate de acestea, pentru a reacționa în mod eficient și prompt. Furnizarea statisticilor oficiale constituie infrastructura de cunoaștere de bază pentru formularea, punerea în aplicare a politicilor de către autorități, dar și monitorizarea implementării acestora din partea întregii societăți.

Astfel, o condiție importantă a edificării, funcționării și dezvoltării unei societăți moderne, democratice o constituie gradul înalt de informare a comunității despre situația și evoluția economică și socială a statului. Aceasta, la rândul său, presupune accesul liber și la utilizarea adecvată a informației statistice de calitate, prin care statistica oferă baza sigură și necesară interpretărilor și analizelor economice și sociale.

Totodată, calitatea informației statistice, ca și a oricărui produs sau serviciu, este multiaspectuală, dar și specifică.

1. Cerințele de calitate față de produsele statistice

Cerințele față de statistica oficială au evoluat de-a lungul anilor, fiind exprimate concis și

QUALITY OF OFFICIAL STATISTICS IN EUROPEAN CONTEXT

**Univ. Prof., PhD Ion PARTACHI, AESM
PhD candidate AESM Oleg CARA, National
Bureau of Statistics of R. Moldova**

Public authorities, representatives of academia and business, civil society as a whole have increased requirements for statistics in terms of quantity and quality as well.

Quality requirements towards official statistics have been developed and eloquently stated in the European Statistics Code of Practice, which sets the general framework of statistical quality assessment and monitoring in the countries of the European Statistical System.

The article is focused on the description of the quality requirements concerning statistical products from user's perspective, in accordance with European exigencies and the tasks of national statistics in view of the alignment to respective European standards and best practices.

Key-words: official statistics, statistical quality, dissemination, knowledge

Introduction

The provision of high-quality official statistical information has an important role in informing the society in order to ensure its economic, social and democratic development.

Official statistics play a crucial role in capturing the changes occurring in our society, understanding its effects, in order to respond effectively and promptly. The provision of official statistics is the basic knowledge infrastructure for the formulation, implementation of policies by the authorities but also for the monitoring of their implementation by the entire society.

Thus, an important condition in edification, functioning and development of a modern democratic, knowledge based society is the extended information of community on the economic and social state and development of the country. This, in its turn, implies free access and adequate use of quality statistics that serves as a solid and necessary basis for economic and social interpretations and analysis

Therefore quality in official statistics as in any other product or service has many aspects, but it is also specific.

1. Quality requirements concerning statistical products

Requirements for official statistics have evolved over the years, being expressed in a concise and eloquent

concludent în Principiile Fundamentale ale Statisticii Oficiale, adoptate de Comisia Statistică a ONU, în aprilie 1994. Ulterior, acestea au fost dezvoltate și specificate în Codul de Bune Practici al Statisticilor Europene, adoptat la 24 februarie 2005 de către Comitetul de Program Statistic al Uniunii Europene și promulgat în Recomandarea Comisiei Europene din 25 mai 2005. Codul este bazat pe 15 principii-cheie care se referă la cadrul instituțional, procesele și produsele statisticii oficiale.

Dacă cerințele față de cadrul instituțional și procesele statistice vin să asigure condițiile necesare elaborării statisticilor de calitate, rigorile privind produsele statisticii oficiale stipulează principiile și indicatorii propriu-ziși ai calității printr-o abordare complexă și multidimensională. De regulă (în sensul îngust al cuvântului), calitatea informației statistice se asociază cu caracterul obiectiv al datelor statistice, adică cu precizia și fiabilitatea acestora (principiul 12 al Codului). Acest aspect, însă, ține doar de calitatea nemijlocită a datelor statistice, de gradul de reflectare adecvată a situației reale în statistici.

Totodată, tot mai importante pentru utilizator devin și alte aspecte ale calității produselor statistice, care se referă, în mare măsură, la calitatea serviciilor de furnizare a informației statistice către beneficiari: i) *relevanța* (principiul 11 al Codului); ii) *promptitudinea și punctualitatea* (principiul 13); iii) *coerența și comparabilitatea* (principiul 14); iv) *accesibilitatea și claritatea* (principiul 15). Anume la aceste aspecte, ce țin de calitatea informației statistice ca bun public, care, deopotrivă cu precizia și fiabilitatea determină, în ultimă instanță, utilitatea datelor statistice, ne referim în continuare.

1.1.Principiul relevanței

În corespundere cu principiul nominalizat, statisticile oficiale trebuie să îndeplinească nevoile utilizatorilor.

Celebra frază a lui **Albert Einstein** „Nu tot ceea ce poate fi măsurat contează și nu tot ce contează poate fi măsurat” este pe deplin validă pentru statistica oficială. Din punctul de vedere al gradului de acoperire și al volumului de informații, statistica și-a extins în mod spectaculos aria de investigare. În acest sens, provocarea constă în dimensionarea informațiilor necesare procesului decizional în sfera economică și socială în funcție de necesități, precum și asigurarea raportului optim între promptitudine (informație la timp) și fiabilitate, aducerea cantității informațiilor în corespundere cu prioritățile principale ale societății pentru asigurarea procesului decizional și a transparenței în activitatea autorităților. Încă marele **Goethe** a spus: „Nu numai că cifrele guvernează lumea, ci ele arată cum lumea este guvernată”.

Evident, diferite categorii de utilizatori au cerințe specifice. Pe de o parte, businessul, mass-media, publicul larg, de regulă, sunt interesați de indicatorii statistici principali, la termene minime. Pe de altă parte, autoritățile

în *Fundamental Principles of Official Statistics*, adopted by the UN Statistical Commission in April 1994. Afterwards, these were developed and specified in the *European Statistics Code of Practice*, adopted on February 24, 2005 by the Statistical Programme Committee of the European Union and promulgated in the Commission Recommendation of May 25, 2005. The *European Statistics Code of Practice* is based on 15 key-principles covering the institutional environment, statistical processes and outputs.

If the requirements regarding the institutional environment and statistical processes come to insure necessary conditions for production of quality statistics, the rigors concerning official statistical products provide the so called quality principles and indicators in a complex and multidimensional approach. Basically (in the narrow sense of the word), the quality of statistical information is associated with the objective character of statistical data, i.e. “accuracy and reliability” (principle 12 of the Code). This, however, relates to the quality of statistical data itself, to the degree of adequate reflection of the actual situation in statistics.

At the same time, more and more important for users become other aspects of statistical data quality, which relate especially to the quality of services of providing statistical information to beneficiaries: i) *relevance* (principle 11 of the Code); ii) *timeliness and punctuality* (principle 13); iii) *coherence and comparability* (principle 14); iv) *accessibility and clarity* (principle 15) (9, p.10-11). These aspects of quality of statistical information as a public good, which along with accuracy and reliability determine the ultimate usefulness of statistical data, we would like to refer below to.

1.1. Relevance

According to this principle, official statistics must meet the needs of users.

The famous quote of **Alfred Einstein** “Not everything that can be counted counts and not everything that counts can be counted” is fully valid for official statistics. From the perspective of the coverage and of the amount of information, statistics has spectacularly extended its area of investigation. In this respect, the challenge is to identify and provide relevant information for decision-making process in economic and social field, as needed, as well as ensure the optimal proportion between the promptness (timely information) and reliability, bringing the quantity of information in accordance with the main priorities of society to ensure transparency in decision making and authority. The great **Goethe** said, “it is not just that figures govern the world, but they show how the world is governed”.

Obviously, different categories of users have specific requirements. On the one hand, businesses, media, general public, are usually interested in the main statistical indicators, in minimum time. On the

și mediul academic solicită date cât mai variate și detaliate. Sunt tot mai solicitate microdatele pentru elaborarea unor analize economico-sociale și demografice complexe. Desigur, instituțiile de statistică urmează să determine oportunitatea lansării cercetărilor statistice respective în dialog cu partenerii (pe de o parte, utilizatorii, iar, pe de altă parte, furnizorii de date), în limita resurselor disponibile, luând în considerație și alte principii ale statisticii oficiale, stipulate de asemenea în Cod – cel al eficienței sub raportul costurilor, inclusiv al sarcinii de răspuns pentru repondenți, al promptitudinii și asigurării confidențialității datelor individuale ale respondenților.

Este de menționat, totodată, că, deși, de regulă, cererea de informație statistică depășește oferta (întrucât solicitările utilizatorilor privind volumul și frecvența difuzării datelor deseori nu pot fi realizate pe plan practic – din considerente de resurse sau sarcina de răspuns pentru utilizatori), se întâmplă și o situație inversă. Această situație de excedent a ofertei asupra cererii de date este caracteristică perioadei de implementare în practica statistică națională a standardelor internaționale, cu care o mare parte de utilizatori nu este familiarizată și/sau nu este obișnuită să o folosească. Evident, instituțiilor de statistică oficială (ISO) le revine sarcina informării utilizatorilor despre inovațiile în statistica națională, inclusiv aspectele metodologice ce țin de elaborarea noilor indicatori armonizați, precum și explicarea utilității, valorii analitice ale acestora.

1.2. Principiul de promptitudine și punctualitate

Conform principiului în cauză, statisticile trebuie să fie diseminate într-o manieră oportună, adică în termeni utili și în corespundere cu graficul de emiteră a informației, anunțat din timp.

Este clar că operativitatea difuzării informației statistice este stringentă pentru adoptarea unor decizii adecvate, la timpul potrivit, totodată aceasta este limitată de cerința asigurării preciziei și fiabilității datelor. Obținerea informației statistice cu precizie mai înaltă necesită, de regulă, resurse de timp și costuri mai mari față de datele elaborate cu grad de eroare mai mică.

Pentru studiile și analizele structurale, complexe sunt preferabile, în primul rând, statisticile fiabile, elementul de operativitate fiind secundar, întrucât procesul studiului este îndelungat, iar situația în domeniu nu este supusă schimbărilor esențiale pe termen scurt. Totodată, pentru deciziile operative, pentru care sunt solicitați indicatori ce caracterizează conjunctura economică, prevalează promptitudinea. Informația tardivă, chiar dacă este calitativă, nu mai servește la nimic. Aserțiunile și concluziile, o dată formulate, devin greu de revizuit. De aceea este importantă îmbinarea statisticilor cu grad înalt de acuratețe și fiabilitate (dar care necesită resurse de timp relativ mari) cu estimările „flash”, care vin la scurt timp după perioada de referință. Aceasta, la rândul său, necesită elaborarea și implementarea noilor metode și tehnici în practica statistică, dar și înțelegerea și susținerea din partea utilizatorilor, pentru care este destinată informația în cauză.

other hand, authorities and academia require more varied and detailed data. Micro-data are increasingly required to develop socio-economic and demographic complex analysis. Obviously, statistical institutions will launch the statistical surveys discussing with partners (first users and second data providers), within available resources, taking into consideration the other principles of official statistics, also provided in the Code – cost-effectiveness, including response burden for respondents, timeliness and ensure confidentiality of individual respondents.

It is to be mentioned that although as a rule, the demand exceeds the supply of statistical information (since user requests to present data on volume and frequency of dissemination of data often can not be achieved in practice - for reasons of lack of resources or burden for users), vice-versa situations also occur. This situation of excess of some data's supply over demand is characteristic for the implementation period of some new statistics into national practice; which a large part of users are not familiar with and/or are not used to use these. Obviously, the Institutions of Official Statistics (IOS) should take the responsibility for user information on innovations in national statistics, including methodological issues related to development of new harmonized indicators and should explain their usefulness and analytical value.

1.2. Timeliness and punctuality

According this principle, statistics must be disseminated in timely and punctual manner following the dissemination time schedule published in advance.

It is clear that the frequency of releasing statistical information is crucial for adoption of adequate decisions at the right time, but at the same time, it is limited by the accuracy and reliability requirements. Obtaining more reliable statistical information requires time and financial resources, which are usually higher than less accurate compiled data.

For complex structural studies and analysis, reliable statistics is more preferred, timeliness being a secondary element, since the research process is long and the situation in the area is not subject to essential changes in short term. However, for prompt decisions, for which the indicators characterizing the economic situation are requested, timeliness prevails. Belated information even if it's qualitative, can not be so valuable. Assertions and conclusions, once made, become difficult to be revised. It is therefore important to combine statistics with a high degree of accuracy and reliability (but that require relatively more time resources) with “flash” estimates that come shortly after the reference period. This, in its turn, requires the development and implementation of new methods and techniques in statistical practice, but also understanding and support from users, the respective information is designated for.

Evident, promptitudinea mai bună presupune costuri mai înalte de timp și resurse financiare și se răsfrânge negativ asupra fiabilității datelor.

1.3. Principiul de coerență și comparabilitate

Acest principiu presupune: i) respectarea coerenței interne a datelor, asigurând posibilitatea combinării și folosirii comune și întregre a datelor conexe din diferite surse; ii) comparabilitatea la nivel intra- și interstatal, precum sub aspect temporal a datelor statistice.

Asigurarea comparabilității statistice pe plan național și internațional presupune utilizarea definițiilor, metodologiilor, clasificărilor, metodelor și tehnicilor de realizare a cercetărilor statistice și de compilare a indicatorilor armonizați pe plan mondial și stabili în timp. Evident, inconsistența și dezvoltarea permanentă a statisticilor naționale și a celor adoptate de organismele internaționale influențează negativ disponibilitatea seriilor lungi de date comparabile. Totodată, aplicarea metodelor moderne de ajustare a seriilor de timp și informarea promptă și adecvată a utilizatorilor despre toate modificările operate la elaborarea indicatorilor sau a realizării cercetărilor vor diminua utilizarea și interpretarea greșită a datelor statistice de către utilizatori. Sunt rezerve importante în activitatea ISO privind asigurarea coerenței datelor statistice. Adesea cercetările și, respectiv, datele statistice reprezintă diferite populații statistice și perioade de referință, sunt utilizate diferite clasificări, criteriile de grupare/dezagregare a datelor deseori variază de la un set de indicatori la altul. Deși comparabile la nivel internațional, datele inconsistente la nivel național cauzează impedimente serioase pentru analiza complexă, de sistem, a informației statistice și, respectiv, utilizarea adecvată a acesteia. Incoerența persistă, în special, în cazul datelor similare elaborate de către diferite instituții naționale producătoare de date statistice și administrative. Totodată, unele divergențe de ordin natural dintre datele din surse diferite nu pot fi evitate, acestea fiind dictate de faptul că indicatorii respectivi se referă la fenomene sau categorii de date diferite. De exemplu, datele privind șomajul, calculate de către instituția statistică pe baza metodologiei Biroului Internațional al Muncii, care se referă la totalul pieței forței de muncă din țară, diferă de datele privind șomajul înregistrat de către autoritatea națională de ocupare a forței de muncă. Astfel, este important ca instituția de statistică să informeze cât mai bine utilizatorii privind gradul de corelare a statisticilor oficiale cu alte date și limitările acestora.

Utilizatorii necesită din ce în ce mai multe date integrate și dense, pe măsură ce fenomenele evaluate devin din ce în ce mai complexe și interdependente. Apare necesitatea studierii aprofundate a problemelor precum îmbătrânirea populației, dezvoltarea durabilă, globalizarea, schimbarea climei, securitatea alimentară și energetică, eficiența utilizării resurselor de energie etc. O trăsătură comună a multora dintre acestea este faptul că se reflectă mai multe fenomene de bază

Obviously, better timeliness implies higher costs of time and financial resources, and a negative impact on data reliability.

1.3. Coherence and comparability

This principle implies: i) internal consistency of data assuring the possibility of combining and making joint use of related data from different sources; ii) intra and cross-national comparability of data, as well as under temporary data aspect.

National and international comparability of statistics suppose the use of definitions, methodologies, classifications, methods and techniques of conducting statistical surveys and compiling internationally harmonized indicators and stable in time. Indeed, inconsistency and continuous development of national statistics and of that adopted by international bodies negatively influence the availability of long comparable time series. At the same time, the use of modern time series adjustment methods, as well as prompt and adequate information of users on all changes made in production of statistics shall decrease the misuse and misinterpretation of statistical data by users. IOS have major challenges also in ensuring coherence of statistical data. Often, statistical surveys and respectively statistical data represent different statistical population and reference periods; classification, groupings/desegregations criteria are often different from one set of indicators to another. Even if internationally comparability of data is ensured, the existing inconsistency of some statistics with other information at national level create major impediments in making comprehensive, complex analysis of statistical information and respectively, for the adequate use of it. Incoherency is especially the case of the similar data produced by different national institutions-producers of statistical and administrative data. Nevertheless, some of the natural differences between data from different sources can not be avoided, these being dictated by the fact that those indicators refer to different phenomena or data types. For instance, data on *unemployment*, compiled by the statistical institution based on the methodology of the International Labour Office, which refer to total labour market of the country, will differ from data on *registered unemployment* produced by the National Labour Employment authority. Thus, it is important that the statistical institution informs users as good as possible on the consistency degree of official statistics with other data and their limitations.

Users need increasingly more integrated and dense data, as the phenomena become more complex and interdependent. There is a need to study in-depth such problems as aging of population, sustainable development, globalization, climate change, food and energy security and efficiency of using energy resources, etc. A common feature for many of these is that it reflects several underlying phenomena related

corelate și dependente unele de celelalte.

Este de menționat că problema asigurării coerenței datelor statistice, dar și a metodelor utilizate, de rând cu îmbunătățirea promptitudinii și eficienței demersului statistic, a fost pusă în dezbatere la nivelul UE. Strategia europeană în această privință avantajează abordarea holistică, față de cea fragmentară, și presupune înlocuirea modelului tradițional, de producere și diseminare a datelor statistice, cu unul integrat. Dezavantajele modelului tradițional pot fi evitate prin integrarea seturilor de date și prin combinarea datelor provenite din surse diferite. Multe ISO-uri au avansat în acest sens, statisticile pentru domenii specifice fiind elaborate nu independent una de cealaltă, ci ca părți integrate ale sistemelor de producție unice, bazate pe o infrastructură tehnică și statistică comună, pe aplicații informatice standardizate, asigurând un grad înalt al calității procesului statistic. În acest sens, trebuie investigat modul în care informațiile din diferite surse pot fi exploatate în diverse scopuri, de exemplu, eliminând diferențele metodologice, uniformizând clasificările statistice etc.

Astfel, devine strijentă necesitatea: i) corelării mai bune a producerii și diseminării statisticilor în cadrul instituțiilor responsabile de statistică oficială; ii) coordonării activității instituțiilor în cadrul sistemului statistic național, dar și a partenerilor instituțiilor de stat furnizoare de date administrative. Statistica elaborată pe baza conceptelor unitare, armonizate pe plan național, dar și internațional, va fi, fără îndoială, un instrument și mai valoros în măsurarea evoluției economice și sociale, previzionarea viitorului.

1.4. Principiul de accesibilitate și claritate

Acest principiu presupune diseminarea informației statistice într-o formă clară și ușor de înțeles, de o manieră transparentă, adecvată și convenabilă pentru consumatorii de date statistice. *În virtutea acestui criteriu de calitate:* i) datele trebuie să fie disponibile și accesibile utilizatorilor interesați, respectându-se imparțialitatea (oportunități egale oferite de instituția statistică în termeni de volum și timp a informației puse la dispoziția consumatorilor); ii) datele trebuie să fie însoțite de metadata („date despre date”) și linii directoare.

Prestarea serviciilor statistice de calitate, într-un mod transparent, previzibil, cu informarea adecvată, în termene rezonabile, despre conținutul, timpul și modul de selectare a informației statistice, precum și obținerea reacției inverse de la utilizatori constituie elementul-cheie al asigurării diseminării conforme a statisticii oficiale.

Una din cele mai valoroase pârghii pentru fundamentarea și elaborarea deciziilor de dirijare a țării, businessului etc., dar și în mijloc extrem de important pentru evaluarea performanțelor organelor administrației

and dependent on each other.

It is worth mentioning that the issue of coherence of statistical data and of methods used, along with improving the promptness and efficiency of the statistical approach has been placed with new emphasis at EU level. European strategy in this regard favours a holistic approach compared to the fragmentary one and it imply the replacement of the traditional model of production and dissemination of statistical data with an integrated one. The disadvantages of the traditional model can be avoided by integrating data sets and by combining data from different sources. Many national statistical institutes have advanced in this respect; statistics for specific areas are not produced independently of each other, but as integrated parts of the unique production systems, based on a common technical and statistical infrastructure, on standard computer applications, ensuring a high level of quality of statistical process. In this respect, it should be investigated the way data from different sources can be exploited for various purposes, such as eliminating the methodological differences, standardizing statistical classifications, etc.

This makes necessary for: i) better correlation of production and dissemination of statistics within the institutions responsible for official statistics, ii) coordination of activities of institutions within the national statistical system, and partners - public institutions providing administrative data. Statistics produced based on common concepts that are nationally harmonized, but also with international advanced statistics will undoubtedly be a valuable tool in measuring the economic and social development, and forecasting the future.

1.4. Accessibility and clarity

This principle implies that statistics should be presented in a clear and understandable form, disseminated in a suitable and convenient manner for users of statistical data. *In the virtue of this quality criteria:* i) data should be available and accessible to stakeholders on impartial basis (equal opportunities, in terms of volume and time, of providing statistical data to consumers by statistical authority; ii) data must be supported by metadata (“data about data”) and guidance.

Providing quality statistical services, in a transparent and predictable way, with adequate information, in reasonable terms, about the contents, terms and conditions for selection of statistical information and obtain reverse reaction from users is a key-element to securing the release line of official statistics.

One of the most valuable leverages in making the basis and decisions on ruling the country, business, etc., but also an extremely important tool for assessment of public administration performance is the easy and appropriate access to certain authentic,

publice constituie anume accesul facil și adecvat la informația statistică autentică, complexă, consistentă, comparabilă la nivel internațional. Astfel, obligațiunea instituției de statistică și, concomitent, dreptul oricărui membru al societății este obținerea accesului liber la statistica oficială elaborată de ISO. Instituția statistică trebuie să trateze orice utilizator (sau, mai bine spus, consumatorul serviciilor publice prestate de organul central de statistică) la fel ca și organele publice centrale – beneficiarii tradiționali ai statisticii oficiale. Deci, ține de datoria ISO de a elabora produsele statistice și metodele de diseminare a acestora de o manieră ce asigură accesul egal și facil, amabil al tuturor consumatorilor la informația statistică oficială.

Pentru identificarea metodelor celor mai potrivite de furnizare a informației statistice, dar și a setului de indicatori relevanți este primordială stabilirea unei comunicări bune, permanente dintre instituția statistică și utilizatorii statisticii oficiale. Dezvoltarea tehnologiilor informaționale și de comunicații, în etapa actuală, extinde nevirosimil posibilitățile realizării dreptului utilizatorilor la informație statistică în mod rapid și facil, cu utilizarea soluțiilor web.

Informațiile statistice nu au vorbit niciodată de la sine; dimpotrivă, pentru mulți dintre utilizatori ele reprezintă fenomene reale cu un înalt grad de abstractizare. Cu cât informația statistică oficială, furnizată de instituțiile de statistică, dar și de alți actori pe piața informațională este mai voluminoasă, complexă, diversă, nouă, cu atât mai complicată pentru utilizatori devine identificarea informației potrivite și evaluarea calității acesteia. Deci, în pofida excesului de informație, se creează impresia nesatisfacerii cerințelor consumatorilor în statistica de calitate. Astfel, este oportună necesitatea explicării rezultatelor cercetărilor/calculului statistice, dar și a aspectelor metodologice ce țin de producerea și diseminarea datelor. Înțelegerea, gradul de utilizare a datelor, percepția calității informațiilor statistice, precum și încrederea în sistemul statistic sunt strâns legate între ele. O cultură statistică, promovată de ISO în rândurile publicului larg, cu privire la elementele statistice ar putea conduce la reducerea neînțelegerilor cu publicul.

Un partener specific al ISO, în acest sens, este mediul academic, care apare în dubla ipostază – consumator activ al informației statistice, dar și promotor al utilizării adecvate, aprofundate a datelor statistice prin intermediul analizelor și prognozelor elaborate de cercetători.

2. Sarcinile instituției de statistică oficială în vederea îmbunătățirii calității produselor statistice

Respectarea cu strictețe a principiilor de calitate a informației statistice constituie un imperativ, ce reiese însuși din „definiția statisticii oficiale” ca bun public, elaborat pe baza metodelor științifice, normelor deontologice în mod imparțial și pus la dispoziția întregii societăți, dar și o provocare majoră pentru instituțiile de statistică oficială.

comprehensive, consistent, and internationally comparable statistical information. Thus, the obligation of the statistical authority is to provide and, at the same time, the right of every member of society is to get free access to official statistics delivered by IOS. Statistical institution must treat any user (or rather the consumer of public services provided by central statistical body) in the same way as the central public authorities - traditional beneficiaries of official statistics. So it is the responsibility of IOS to develop statistical products and dissemination methods in a manner that would ensure equal, easy and user-friendly access of all consumers of official statistics.

In order to identify the most appropriate methods to provide statistical information, but also of the set of relevant indicators it is essential to establish good and permanent communication between the statistical authority and users of official statistics.

The development of information and communication technologies at this stage extends the possibilities of the users to statistical data in a fast and easy way using web solutions.

Statistical information has never spoken for itself; on the contrary, for many users they are real phenomena with a high degree of abstraction.

The more complex, diverse and new is the information provided by statistical institutions, as well as by other actors on informational market, the more difficult is for users to identify the appropriate information and assess its quality. Despite the excess of information, one can get the impression that user needs with quality statistical data are not satisfied. Thus, the need for explaining results of surveys/calculations, as well as methodological aspects related to production and dissemination of data is crucial. The more the production of statistics is based on a complex methodology the more it is necessary to explain the results. Understanding the degree of data utilization, perceptions of quality of statistical information as well as the trust in statistical system are closely linked. A statistical culture promoted by the IOS for the general public regarding statistical elements can lead to reduction of public misunderstanding.

A specific partner of an IOS in this respect is the academic community, which is in its double hypostasis - active consumer of statistical information and also the promoter of an adequate and in-depth use of statistics by means of analysis and forecasts developed by researchers.

2. Tasks of the institution of official statistics in order to increase the quality of statistical products

Respecting quality principles in a strict way is imperative, that is derived from the “definition of official statistics” itself, as a public good produced based on scientific methods, deontology norms in an impartial way and available to the entire society, but also a major challenge for official statistical institutions.

În scopul obținerii informației statistice în corespondență cu necesitățile informaționale ale societății, comparabile pe plan mondial, este importantă îmbunătățirea continuă a calității propriuzise a informației statistice pe baza asimilării standardelor și bunelor practici internaționale, în special cele ale Uniunii Europene, precum și a serviciilor prestate de instituțiile de statistică oficială.

Urmarea tradiției istorice, conform căreia organele de statistică aveau funcția de bază de a satisface cerințele informaționale ale administrației de stat, activitatea instituției naționale de statistică trebuie focalizată pe crearea unui sistem dezvoltat de selectare a informației statistice, care ar cuprinde toate categoriile de utilizatori interesați.

Valorificarea mai bună a datelor statistice trebuie să se bazeze atât pe furnizarea informației fiabile, cu utilizarea mijloacelor și metodelor moderne de diseminare, transparența metodologiei, procedeele statistice aplicate, cât și pe comunicarea competentă cu consumatorii, promovarea culturii statistice. Anume comunicarea mai activă, prietenoasă și permanentă va permite îmbunătățirea calității produselor, serviciilor statistice, respectiv, a utilizării informației statistice. Astfel, este necesară implementarea unui mecanism eficient de comunicare și diseminare, care ar permite utilizarea adecvată, activă și eficientă a informației statistice întru binele societății. În acest sens, este necesară o abordare comprehensivă de către instituția națională de statistică, în special, *realizarea unor astfel de activități ca:*

- corelarea mai bună a elaborării și diseminării statisticilor în cadrul instituțiilor responsabile de statistică oficială;
- consolidarea coordonării activității instituțiilor în cadrul sistemului statistic național, dar și al partenerilor – instituțiilor de stat furnizoare de date administrative;
- dezvoltarea instrumentelor și metodelor de diseminare orientate spre utilizator, bazate pe oportunitățile oferite de tehnologiile informației și comunicațiilor, pentru a asigura accesul la datele și metadatele statistice (bazat pe soluții web) a unui public cât mai larg, într-un mod și format convenabil și ușor de înțeles;
- promovarea educației și culturii statistice a utilizatorilor, inclusiv a populației, pentru a crește gradul de conștientizare și utilizare a informației statistice;
- evaluarea și monitorizarea gradului de satisfacție a utilizatorilor cu statistici prin studii regulate;
- analiza minuțioasă a utilizării datelor statistice oficiale de către utilizatori în vederea identificării și reacționării mai prompte la interpretări eronate sau la folosirea neadecvată a statisticilor oficiale.

Concluzii:

Respectarea cu strictețe a principiilor de calitate a informației statistice constituie un imperativ, ce reiese însuși din „definiția statisticii oficiale” ca

In order to obtain statistical information in correspondence to society's information needs, internationally comparable, it is important to continuously increase the quality of statistical information, based on the assimilation of international standards and best practices, especially those of the European Union, as well as of the quality of services provided by official statistical institutions.

Unlike the historical tradition, when statistical institutions had to satisfy the informational requirements of the state authorities, the activity of the national statistical institutions must be oriented towards setting up a developed dissemination system of statistical data for all the interested user categories.

Better development of statistics should be based both on providing reliable information, using modern means and methods of dissemination, transparency of methodology, statistical procedures applied, as well as on the improved communication with consumers, promotion of statistical culture. Friendly and constant communication will increase quality of statistical products and services, respectively, the use of statistical information. Thus, it is necessary to implement an effective communication and dissemination mechanism that would allow adequate, active use and useful statistical information for the good of society. In this respect, a comprehensive approach to issues of quality in statistics is necessary to be applied by the statistical institute, particularly the *fulfilment of such activities, as:*

- better correlation of production and dissemination of statistics within the institutions responsible for official statistics;
- strengthening coordination activities of institutions within the national statistical system, but also cooperation with partners - state institutions providing administrative data;
- development of user-oriented tools and methods of dissemination, based on ITC opportunities to provide access to statistical data and metadata (based on web solution) for a larger public, in a convenient format and easy to understand way;
- promotion of knowledge, education and statistical culture among users, including population to increase the awareness and use of statistical information;
- assessment and monitoring of users' satisfaction with statistics via regular surveys;
- detailed analysis of user use of official statistics to identify and react more promptly to misinterpretation or misuse of official statistics;

Conclusions:

Respecting quality principles in a strictly way is essential, that is derived from the “definition of official statistics itself”, as a public good, elaborated on the basis of scientific methods, deontological norms in an

bun public, elaborat pe baza metodelor științifice, normelor deontologice în mod imparțial și pus la dispoziția întregii societăți, dar și o provocare majoră pentru instituțiile de statistică oficială.

În scopul obținerii informației statistice în corespundere cu necesitățile informaționale ale societății, comparabile pe plan mondial, este necesară o abordare comprehensivă de către instituția națională de statistică, fiind necesară îmbunătățirea continuă a calității propriu-zise a informației statistice pe baza asimilării standardelor și bunelor practici internaționale, în special cele ale Uniunii Europene, precum și valorificarea mai bună a statisticilor oficiale, bazată pe prestarea serviciilor de calitate.

În această ordine de idei este importantă utilizarea de către instituția de statistică a mijloacelor și metodelor moderne de diseminare a statisticilor, transparența metodologiei, procedeele statistice aplicate, precum și comunicarea îmbunătățită cu consumatorii, promovarea educației și culturii statistice. Anume comunicarea mai activă, amabilă și permanentă cu utilizatorii va permite sporirea utilității și utilizării informației statistice de către societate.

impartial way, available to society, but also a major challenge for official statistical institutions.

In order to obtain internationally comparable statistical information, in correspondence to society's information needs, the comprehensive approach by statistical institution is needed, being important continuously increased quality of statistical information, based on the assimilation of international standards and best practices, especially those of the European Union, as well as a better use of statistics by enhanced quality of services provided by statistical body.

Therefore, it is important for the statistical institution to use modern tools and methods of statistical dissemination, transparency of methodology and of statistical procedures applied, as well as on the improved communication with consumers, promotion of statistical education and culture. These will allow increasing the trustfulness, usefulness and use of statistical information by society.

Bibliografie / Bibliography

1. Brungger H.(2003). *Dissemination of official statistics in an environment overload*. Statistics in transition, November ,Vol.6, No 3, pp.341-351
2. Cara O.(2010). *Dezvoltarea diseminării informației statistice – preocupare majoră a BNS*, Seminarul Internațional „Diseminarea datelor statistice și lansarea noii soluții web de către Biroul Național de Statistică”, Chișinău
3. Francisco Fernandez-Fernandez F. and Museux J.-M.(2010). *From knowledge to quality: Contribution of methodology*. European Conference on Quality in Official Statistics, Session on Quality management frameworks,Helsinki
4. Giovannini E.(2007). *Statistics and Politics in a „Knowledge Society”*. OECD Statistics Working Paper, www.oecd.org/statistics.
5. Voineagu V., Ștefănescu D.E., Dumitrescu I.(2009). *Orientări strategice ale Sistemului Statistic European*. Revista Română de Statistică, 5, pp.3-12
6. European Statistics Code of Practice, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/quality/code_of_practice

TENDINȚE MODERNE ÎN MIGRAȚIA INTERNAȚIONALĂ

Drd. Inga GURSCHI, ASEM

Migrația este un proces distinctiv al economiei moderne, care are influențe majore asupra dezvoltării sale. În ultimele decenii, migrația internațională este caracterizată printr-o creștere asociată cu schimbări importante. Din acest considerent, migrația a devenit un subiect important nu doar pentru politicieni și mediul academic, ci și pentru oamenii simpli. Autorul, luând în considerație această tendință, identifică caracteristicile distinctive ale migrației moderne în articolul propus.

MODERN TENDENCIES ON INTERNATIONAL MIGRATION

PhD candidate Inga GURSCHI, AESM

Migration is a distinctive process of modern economy, which has major influences on development. In the last decades, international migration has been characterized by rise associated with important changes. International migration has become an important subject for policy-makers and scientists. The author, taking into account this tendency, identifies the distinctive features of modern migration in the proposed article.

Migrația internațională, fenomen care implică consecințe social-economice și politice importante, a crescut semnificativ începând cu 1980, iar interesul pentru analiza acestui proces s-a intensificat și a cuprins toate regiunile lumii. Dezbaterile privind îmbătrânirea populației, șomajul, exportul de inteligență, integrarea socială, securitatea individului obligă organismele internaționale să reanalizeze politicile privind migrația internațională, precum și potențialele beneficii sau dezavantaje care implică țările de tranzit sau țările expeditoare/primitoare de migranți.

După Massey (2003), istoria modernă a migrației internaționale poate fi împărțită în patru perioade. În timpul perioadei mercantile, în anii 1500-1800, migrația în lume a fost dominată de refluxurile din Europa – rezultat al procesului de colonizare și de creștere economică în condițiile mercantilismului. A doua a fost perioada industrială, care a început în secolul XIX și a fost cauzată de dezvoltarea industrială în Europa și răspândirea capitalismului în fostele colonii din Lumea Nouă. Statele Unite ale Americii a absorbit aproximativ 60% din fluxul total de migranți europeni și alte 25% s-au repartizat între Argentina, Australia, Canada și Noua Zeelandă. Emigrarea pe scară largă din Europa a fost temperată de izbucnirea primului război mondial, care a adus o oprire bruscă a refluxului de emigranți și a inaugurat o perioadă de patru decenii de migrație limitată. De asemenea, fluxurilor de migrație au fost afectate de Marea depresiune și de al doilea război mondial. La mijlocul anului 1960, migrația internațională la scară largă a renăscut. Ca urmare a unei mobilități internaționale mari, fără precedente la nivel global, ponderea migranților în totalul populației mondiale a crescut rapid. Această nouă eră a migrației postindustriale a constituit și o ruptură clară cu trecutul, nefiind dominată de migrația colonială din Europa, migrația a devenit cu adevărat globală, astfel numărul și varietatea statelor de origine și de destinație (a migranților) a crescut. Oferta globală de imigranți s-a mutat din Europa spre țările în curs de dezvoltare. De asemenea, numărul țărilor de destinație s-a majorat. În plus, alături de societățile tradiționale ce primesc imigranți din Oceania și America, acum și țări din Europa de Vest atrag un număr semnificativ dintre aceștia [6,1].

Natura migrației s-a schimbat în ultimii ani. Caracteristicile moderne ale migrației forței de muncă au fost determinate de dispariția sistemului socialist și internaționalizarea rapidă a activității economice. Migrația a crescut datorită reducerii barierelor internaționale, informațiilor obținute de la persoanele care deja au migrat, scăderii costurilor de transport și facilitării regimurilor juridice, incertitudinilor legate de condițiile de viață în țările care primesc migranți.

Cauzele care determină migrația internațională a forței de muncă își au suportul fie în condițiile de ordin economic din țara respectivă, fie în condițiile generale de natură social-politică. Totuși, cauza

International migration is a phenomenon that has significant social, economic and political influences. Since the 80s migration has intensified in all the regions of the world and the interest for the analysis of this phenomenon has increased. Aging, unemployment, brain drainage, social integration, individual security requires reviewing the potential benefits or disadvantages for countries that send or receive migrants and the international migration policies.

According to Massey (2003), the modern history of international migration can be divided into four periods. During the mercantile period, from about 1500 to 1800, world immigration was dominated by flows out of Europe and stemmed from processes of colonization and economic growth under mercantile capitalism. The second was the industrial period which began early in the 19th century and stemmed from industrial development in Europe and the spread of capitalism to former colonies in the New World. The United States by itself absorbed around 60% of Europe's total outflow, and another 25% of the emigrants were scattered among Argentina, Australia, Canada, and New Zealand. Large-scale emigration from Europe faltered with the outbreak of World War I, which brought European emigration to an abrupt halt and ushered in a four-decade period of limited migration. Migration flows were also affected by the Great Depression, the Second World War. It is in the middle of 60s that was a resurgence of large-scale international migration. As a result of a high international mobility without precedents, throughout much of the world, the migrant population worldwide started increasing rapidly as percentage of the total world population. This new era of post-industrial migration also constituted a sharp break with the past; rather than being dominated by outflows from Europe to a handful of settler societies, immigration became truly global in scope as the number and variety of both sending and receiving countries increased. The global supply of immigrants shifted from Europe to developing countries. The variety of destination countries has also grown. In addition to traditional immigrant-receiving nations in Oceania and the Americas, countries throughout Western Europe now attract significant numbers of immigrants [6, 1].

The nature of migration has changed in the past years. Appearance of modern characteristics of labour migration was influenced by the disintegration of the socialist system and rapid internationalization of economic activity. Migration has increased due to fall of international barriers, information obtained from individuals who first emigrated, decrease of transport costs and reduction of juridical barriers and uncertainties about living conditions in countries that receive migrants. Factors that cause international migration may refer to economic or socio-political

economică principală a emigrării este diferența dintre nivelele naționale ale venitului [3]. Realitățile lumii contemporane arată că deosebirile dintre veniturile medii naționale se concretizează în adevărate decalaje. Nivelul scăzut al salariilor în țările în dezvoltare determină o parte a muncitorilor să emigreze în țările dezvoltate, unde salariile sunt inferioare salariului mediu al muncitorilor autohtoni, dar superioare celor din patria lor. Acest lucru permite țărilor dezvoltate din punct de vedere economic să atragă pe muncitorii din țările cu condiții de muncă și de viață reduse.

Până la începutul secolului al XXI-lea, fluxurile internaționale ale populației au evoluat în cinci sisteme distincte. America de Nord este cel mai mare și mai vechi sistem al migrației. Acesta este dominat de fluxurile spre Statele Unite, care sunt de 5-6 ori mai mari decât spre Canada, deși, în mărimi relative, aceasta din urmă are întâietate mare datorită populației sale mici. Afluxul de migranți spre America de Nord este dominat de locuitorii Americii Latine, Caraibelor (în jur de 45%) și Asiei (36%). Către sfârșitul secolului al XX-lea, europenii aveau o pondere minoră în numărul de imigranți din America de Nord (în jur de 13%). De asemenea, foarte puțini migranți sunt din Africa, Orientul Mijlociu și Oceania [8,6].

Migrația internațională spre țările din Europa de Vest a început în a doua jumătate a secolului XX (Castles și Kosack, 1973; Stalker, 1994). Din 1950 până în 1970, muncitori din sudul Europei, din state relativ intensive în utilizarea forței de muncă ca: Italia, Spania, Portugalia, Grecia migrau spre țările din nordul și vestul continentului: Germania, Franța, Belgia, Olanda, Suedia, care au devenit intensive în capital, dar erau limitate în forță de muncă (Martin și Miller, 1980; Schierup, 1995). Către sfârșitul anilor 1960, pentru statele din sudul Europei a devenit posibilă atingerea abundenței de capital; astfel, de-a lungul anului 1970, în Italia, Spania și Portugalia, de asemenea, a început importul de lucrători imigranți, în principal din Orientul Mijlociu și Africa de Nord [8,6]. În prezent, principalul influx de imigranți europeni este din Orientul Mijlociu, în special din țări precum Turcia și Liban, aproximativ 30% sunt din Africa, din țările Maghrebului, cum ar fi: Algeria, Tunisia și Maroc și 18% provin tot din Europa, în cea mai mare parte din țările estice, cum ar fi Polonia, Rusia și alte state din fosta URSS. Relativ puțini imigranți sosesc din cele două Americi, iar 10% revin Asiei [8,7].

Infuzia de petrodolari a transformat Golful Persic într-o regiune bogată în capital, dar limitată în forță de muncă. Liderii politici din țările acestei regiuni încearcă să asigure cererea pentru forță de muncă prin recrutarea „temporară” a lucrătorilor proveniți din statele din Orientul Mijlociu și în Asia, bogate în acest factor de producție, dar sărace în capital (Birks Sinclair, 1980) [8,8]. Imigranții

existing in country that offer migrants.

The main economic causes of migration are the difference between levels of income among countries [3]. The reality shows that the differences between national incomes transform into big differences. Low wage in developing countries, causes workers to immigrate to developed countries, where wages are lower than the wage of domestic workers, but is higher than in their homeland. It allows developed countries to attract workers from low income countries.

By the beginning of the 21st century, international population movements had evolved into five discernable migratory systems. The North American system is the largest and oldest of the world's migration systems. It is dominated by flows into the United States, which are 5-6 times bigger than those into Canada, although in relative terms migration to the latter country is more extensive owing to its smaller population. As the first column reveals, the inflow into North America is dominated by Latin America and the Caribbean (around 45% of the total) and Asia (36%). By the late 20th century, Europeans had fallen to comprise a minor share of immigrants to North America (around 13%). Likewise, very few were from Africa, the Middle East, or Oceania [8, 6].

International migration to the countries of Western Europe began during the second half of the 20th century (Castles and Kosack 1973; Stalker 1994). From 1950 to 1970 workers left nations in southern Europe that were still relatively intensive in labour, like: Italy, Spain, Portugal, and Greece, for nations in the North and West that had become intensive in capital but scarce in labour: Germany, France, Belgium, the Netherlands, Sweden (Martin and Miller 1980; Schierup 1995). By the late 60s, however, southern Europe itself was on the verge of achieving the long-desired state of capital abundance, and during the 70s, Italy, Spain, and Portugal also began importing migrant workers, mainly from the Middle East and North Africa [8, 6]. Nowadays the main inflows of European immigrants are from the Middle East, mainly from countries such as Turkey and Lebanon; and about 30% are from Africa, mostly from nations in the Maghreb such as Algeria, Tunis, and Morocco. Around 18% come from elsewhere in Europe, mostly from eastern countries such as Poland, Russia, and other states of the former USSR. Relatively few immigrants arrive from the Americas, though around 10% are from Asia [8, 7].

The infusion of petrodollars transformed the Persian Gulf into a capital-rich and labour-scarce region, and political leaders in Gulf countries sought to recruit "temporary" workers to fill the resulting demand for labour, this time from labour-rich, capital-poor states elsewhere in the Middle East and in Asia (Birks and Sinclair 1980) [8,8]. Immigrants became a permanent structural feature of economic and social

reprezintă o caracteristică structurală permanentă a vieții economice și sociale în regiunea Golfului.

Massey (1998) identifică următorii poli de recepționare a imigranților în Asia și Pacific: Australia, Japonia și țările recent industrializate din Asia de Sud. Australia are cele mai vechi și mai bine dezvoltate sisteme ale migrației și, precum în alte țări ce tradițional primesc imigranți, originea imigranților s-a mutat din Europa spre țări în curs de dezvoltare, în special din Asia și Pacific. Japonia a început importul de migranți în cursul anului 1970, în principal din alte state din Asia, dar și din America de Sud, regiune în care un număr mare de japonezi s-au stabilit mai înainte de secolul XX. Japonia a fost urmată, în anii 1980 și 1990, de către statele recent industrializate, cum ar fi Coreea, Taiwan, Hong Kong în est și Singapore, Thailanda și Malaiezia la sud. Pentru acest sistem, 81% dintre imigranți provin din Asia, 7% – din cele două Americi și Oceania și 4% – din Orientul Mijlociu.

Argentina este una dintre cele mai vechi și importante țări din lume ce primește imigranți. În a doua jumătate a secolului XX, împreună cu Brazilia și Uruguay, aceasta a cunoscut o perioadă de industrializare rapidă. Fluxurile de imigranți spre Argentina provin, în primul rând, de la vecinii săi, în special din țările MERCOSUR - zonă de comerț liber îmbrățișând Argentina, Paraguay, Brazilia și Uruguay. Acest subsistem este caracterizat prin dimensiunile reduse ale migrației și caracterul intra-continental al fluxurilor forței de muncă. Marea majoritate a imigranților provine din patru țări ce au frontieră comună cu Argentina: Chile (33%), Uruguay (19%), Paraguay (15%) și Bolivia (14%) [8,9].

Migrația internațională a existat cu mult înainte de epoca globalizării, dar viteza, țelul, complexitatea și volumul acesteia în perioada erei de globalizare este fără precedent. În 1980, populația migraționistă de pe glob, care este constituită din cei ce rezidează într-o altă țară decât cea de baștină, reprezintă 100 milioane de oameni sau 2,2 procente din populația mondială (United Nations, 2004, 2005). Până în 2005, populația migraționistă a crescut până la 190 milioane de oameni sau 2,9% din populația de pe glob (United Nations, 2006). Astfel, în medie, între 1980 și 2005, numărul de imigranți în lume a crescut cu 3,6 milioane de oameni în fiecare an [10,2]. Din 1975, numărul de migranți s-a dublat, 60% din migranți se duc în țările dezvoltate, iar restul 40% – în zonele mai puțin dezvoltate. Potrivit statisticilor, în regiunile dezvoltate o persoană din 10 are statutul de migrant; pe de altă parte, în țările în curs de dezvoltare o persoană din 70 este migrant [9]. Datele privind migrația la nivel mondial în primul deceniu al secolului 21 arată că America Latină, Asia și Africa au pierderi în migrație, în timp ce Oceania, în special Australia și Noua Zeelandă, America de Nord și Europa, înregistrează creșteri substanțiale (vezi figura 1). Când se compară

life in the Gulf region.

Massey et al. (1998) identify the following basic poles of reception in Asia and the Pacific: Australia, Japan, and newly industrialized countries in South Asia. Australia is the oldest and best-developed of the migratory systems, and like other traditional receiving countries immigrant origins have shifted markedly away from Europe and toward developing nations, mostly elsewhere in Asia and the Pacific. Japan began importing migrants during the 70s, mainly from other nations in Asia but also from South America, where large numbers of Japanese had settled earlier in the 20th century. Japan was followed in the 80s and 90s by newly industrialized countries such as Korea, Taiwan, and Hong Kong in the East and Singapore, Thailand, and Malaysia in the South. For the system as a whole, 81% of immigrants originated in Asia, with around 7% each in the Americas and Oceania, and 4% from the Middle East.

Argentina is one of the world's oldest and most important immigrant-receiving countries.

In the second half of the 20th century, along with Brazil and Uruguay, it experienced a period of rapid industrialization. Argentina receives immigrant flows primarily from its immediate neighbours, notably from countries included in the MERCOSUR trade agreement, which established a free trade zone embracing Argentina, Paraguay, Brazil, and Uruguay. This subsystem is characterized by the small scale of the movement and little of the movement into Argentina is transcontinental. The vast majority of immigrants came from just four countries, all sharing a border with Argentina: Chile (33%), Uruguay (19%), Paraguay (15%) and Bolivia (14%) [8, 9].

There was international migration long before the age of globalization, but the speed, scope, complexity and volume of world migration under the global era are unprecedented. In 1980, the world migrant population, that is, the population made up of those who resided in a country other than their country of birth, was less than 100 million people, or 2.2% of the world population (United Nations 2004, 2005). By 2005, the migrant population had increased to 190 million people or 2.9% of the world population (United Nations 2006). Thus, on average between 1980 and 2005, the world immigrant population increased by 3.6 million people each year [10, 2]. Since 1975 the number of migrants has doubled, 60% of migrants go to developed regions of the world and the remaining 40% move to low developed areas. According to statistics, in developed regions one person from 10 has migrant status, from other side, in developing countries one person from 70 is a migrant [9]. Data on the global migrant population in the first decade of the 21st century show that Latin America, Asia and Africa have a net migration loss, whereas Oceania, mainly Australia and New Zealand, North America and Europe have a substantial net gain (figure 1). When the

populația migraționistă din fiecare regiune drept pondere în totalul populației, devine clar faptul că migrații sau imigrații au o cotă mai mare în totalul populației în America de Nord, Oceania și Europa decât în Asia și Africa [10,5].

migrant population of each region is compared in terms of its proportional population weight, it becomes clear that the migrant or immigrant population accounts for a much larger share of the population in North America, Oceania and Europe than Asia and Africa [10, 5].

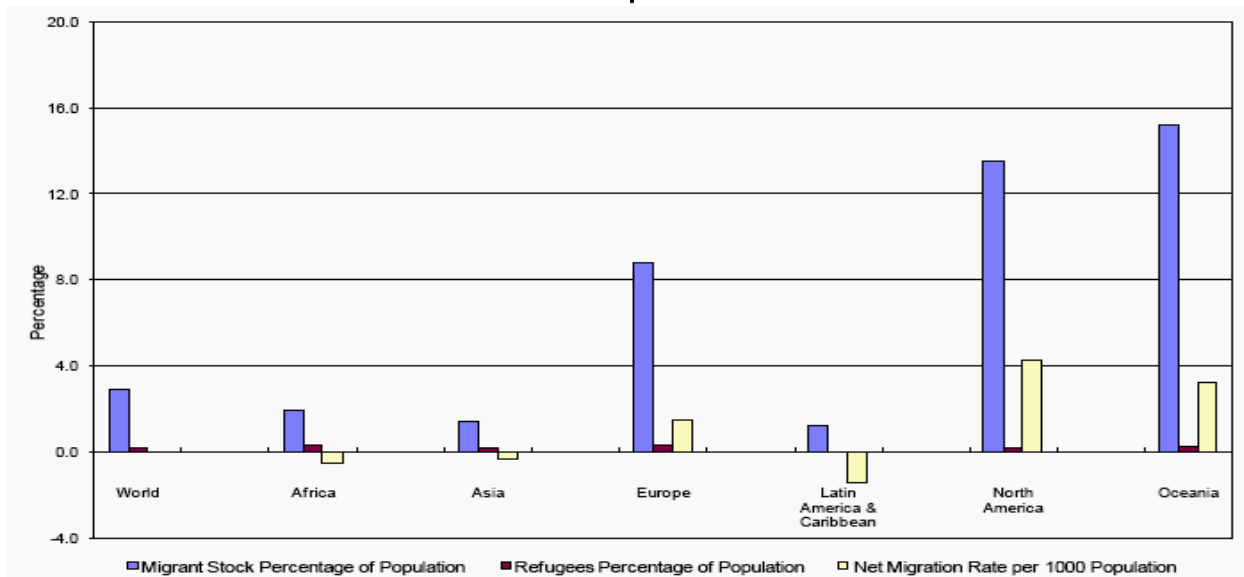

Figura 1. Migrația internațională după regiuni, 2006 /
Figure 1: International migration by region, 2006

Sursa / Source: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2006

O altă trăsătură specifică migrației contemporane o reprezintă creșterea ponderii femeilor în fluxurile migraționale mondiale, așa-numita *feminizarea migrației*. Ponderea femeilor în totalul migraților a sporit de la 47%, în anul 1960, până la 49%, în anul 2000, și reflectă tendința de reunire a familiilor migraților. Datorită schimbărilor social- economice în multe țări, crește și numărul de femei singure, care devin migrați de muncă și pleacă în străinătate în calitate de „cap” al familiei [5].

Îmbătrânirea populației în țările dezvoltate, de asemenea influențează pozitiv sporirea migrației femeilor. Ca rezultat, crește cererea de deservire (menajerie) în sfera sănătății, activitate pentru care, de obicei, sunt angajate femei. În țările cu rate înalte ale migrației femeilor se observă tendința de a angaja în familii anume menajere străine.

Procesul de feminizare este mai pronunțat în Asia – sursa pentru sute de mii de migrați-femei. Principalele țări – donatoare sunt: Indonezia, Filipine, Sri-Lanka și Tailanda, iar în calitate de state recipiente apar: Hong-Kong, Malaiezia, Singapore și țările Orientului Mijlociu. Statistica aduce următoarele date la acest capitol:

- În anul 1998, femeile constituiau 61% în totalul migraților din Filipine;
- În anii 1996-1997, ponderea femeilor în totalul migraților legali din Indonezia a constituit 78%;
- În anul 2000, numărul femeilor a constituit 590420 de persoane din totalul de 858 000 de migrați din Sri-Lanka.

A specific feature of contemporary migration is the increase of women's share in global migration flows, the so-called *feminization of migration*. The share of female migrants, in the total amount increased from 47% in 1960 to 49% in 2000, and also reflects the tendency of family reunions. Due to socio-economic changes in many countries, increases the number of single women who are becoming work migrants and are going abroad as a "head" of the family [5].

Population ageing is specific to developed countries. It also influences the growth of women migration. As a result of the ageing population the demand for domestic care increases, activity which usually requires women.

Feminization process is more vivid in Asia – a major source of female migrants. The main donor countries are: Indonesia, Philippines, Sri Lanka and Thailand, and as recipients appear: Hong Kong, Malaysia, Singapore and Middle Eastern countries. Statistics provides the following information:

- In 1998 women constituted 61% of the total migrants in the Philippines;
- In 1996-1997 women share in all legal immigrants from Indonesia was 78%;
- In 2000 the number of women was 590,420 out of 858,000 migrants from Sri Lanka.

According to official data, 10-15% of migrants are illegal ones. In 2000 the number of illegal migrants in the U.S. stood at 7-8 million people. European

Conform informațiilor oficiale, 10-15% din migranți se află pe teritoriul țării recipiente fără drepturi legale. Astfel, în anul 2000, în SUA, numărul de migranți ilegali se cifra la 7-8 mln persoane. În țările Europei s-a efectuat legalizarea migranților ilegali, ponderea cărora în Franța era 4%, în Spania și Portugalia – 14%, în Grecia și Italia – 25% [7, p.34]. În Europa Occidentală în anul 2000, permanent se aflau 22 mln cetățeni străini. CIRCĂ 15% din acest număr erau migranți ilegali, ce constituiau 3,3 mln persoane. Datele respective sunt confirmate de Europol. În rapoartele sale, Europol evaluează fluxul anual de migranți ilegali în Europa la nivelul de 500 000 de persoane [11].

Migrația ilegală este prezentă nu numai în țările dezvoltate. Multe state în curs de dezvoltare ale Americii Latine și Africii suportă consecințe negative în urma acestui tip de migrație. Motivul acesteia constă ori în lipsa resurselor pentru paza adecvată a frontierei, ori în faptul că migranții ilegali sunt specialiști înalt calificați și specialiștii au funcții importante în statele recipiente.

Fluxul enorm de migranți ilegali este un argument cert al prezenței unei oferte de forță de muncă insuficiente în țările recipiente. Deseori migranții ilegali servesc drept „pod” între interesele politice și cele economice, fiind mult mai ieftine pentru angajator și statul de destinație din punctul de vedere al cheltuielilor sociale. Însă orice stat democratic, care depune eforturi pentru protecția cetățenilor, trebuie să-și orienteze eforturile spre optimizarea managementului migrațional, deoarece aceasta este singura cale de micșorare a riscurilor migraționale.

Vorbind de trăsăturile distinctive ale migrației, trebuie menționate și problemele demografice, care se încearcă a fi soluționate prin intermediul migranților. Cea mai acută din ele este îmbătrânirea populației. Cei mai negativi indicatori de îmbătrânire a populației sunt prezenți în Europa și Japonia. Astfel, dacă actualele tendințele demografice se vor menține până în anul 2050, populația Italiei se va micșora cu 22%, a Estoniei – cu 52%, a Letoniei – cu 44%. Ca rezultat, ponderea populației peste 65 ani va crește în Europa de la 15% până la 28% și în Japonia – de la 17% la 36% [4, 7]. Pentru a menține numărul populației la nivelul anului 1995, inclusiv natalitatea la nivelul actual, este necesar a mări de 3 ori nivelul de imigrare în UE [6]. Însă pentru menținerea numărului populației apte de muncă la nivelul anului 1995 este necesar ca doar în cele mai mari patru țări din UE: Germania, Franța, Italia și Marea Britanie, numărul de migranți să sporească până la 1,1 mln persoane anual.

Lucrătorii migranți sunt angajați în activități care nu necesită o calificare specifică sau, invers, ar trebui să dețină abilități speciale. De obicei, prima categorie de activități este rezervată pentru migranți, având în vedere că cetățenii nativi nu se încadrează în acestea, considerându-le neprestigioase. Migranții, însă, acceptă aceste activități, reieșind din faptul că sunt relativ bine plătite și cerințele ocupării forței de muncă nu sunt riguroase.

În cadrul celei de-a două categorii, ce ține de munca calificată, de asemenea se poate face o distincție:

- migrarea specialiștilor dintr-o țară dezvoltată în altă țară dezvoltată;

countries have made the legalization of illegal migrants, whose share was 4% in France, 14% in Spain and Portugal, in Greece and Italy - 25% [7, 34]. In Western Europe permanently were 22 million foreigners in 2000. About 15% were illegal migrants, which constituted 3.3 million people. This data is confirmed by Europol. The Europol reports assess annually a flow of 500 000 illegal migrants in Europe [11].

Illegal migration is characteristic not only for developed countries. Many developing countries of Latin America and Africa bear the negative consequences of this type of migration. The reasons are lack of adequate border security, caused by limited resources, or the fact that illegal migrants are highly qualified specialists and experts and they hold important functions

Enormous flow of illegal migrants is certainly an argument for the absence of an adequate labour supply in these countries. Illegal migrants often serve as a "bridge" between political and economic interests, being much cheaper for the employer and for the country of destination, in terms of social spending. But any democratic state, which strives to protect citizens, needs to focus efforts toward optimization of migration management, because it is the only way to decrease risk of migration.

At this point we should mention the demographic problem, which are tried to be addressed through migrants. The most acute problem is the aging of the population. Most negative indicators of population aging are observed in Europe and Japan. Thus, if current demographic trends will be maintained by 2050 Italy's population will decrease by 22%, Estonia 52%, Latvia 44%. As a result, the share of population over 65 years in Europe will increase from 15% to 28% and Japan - from 17% to 36% [4, 7]. To maintain population at the level of 1995, also maintaining the current birth rate, is necessary to increase by three times the level of immigration in the EU [6]. But in order to maintain the number of working population of 1995 year level, only for the four largest EU countries: Germany, France, Italy and Britain, it is necessary to increase the number of migrants to 1.1 million persons annually.

Migrant labour is hired in activities that either does not require specific qualification or, vice versa, hired workers should provide special qualification. Usually the first category is reserved for migrants, considering that is not prestigious and local citizens will not fulfil it. Migrants, however, accept reasoning that these activities are comparatively well paid and employment requirements are not rigorous.

The second category of qualified labour can be also classified in:

- migration of specialists from a developed country to another developed country;

- migrarea specialiștilor dintr-o țară dezvoltată într-o țară în curs de dezvoltare împreună cu investițiile străine directe, care prevăd transferul de tehnologii.

Migrația internațională a forței de muncă de înaltă calificare – trăsătura actuală a migrației forței de muncă, cunoscută sub denumirea de „*brain drain*” – evocă clar pentru țările de origine o pierdere a capitalului intelectual. Acest fenomen nu este nou pentru țările de primire, țări dezvoltate. Țărilor dezvoltate le este specific numărul mare al acestei categorii de imigranți. Mobilitatea lucrătorilor de înaltă calificare se intensifică atât între economiile dezvoltate, între economiile dezvoltate și mai puțin dezvoltate, cât și între economiile mai puțin dezvoltate [2,7].

Multe țări dezvoltate stimulează angajarea specialiștilor-migranți calificați din considerente economice. Se economisește pe seama reducerii cheltuielilor de pregătire a specialiștilor autohtoni, în schimb angajarea specialiștilor străini poate influența pozitiv, imediat rezultatele angajatorului, aceștia fiind deja calificați și experimentați.

O altă caracteristică specifică migrației actuale constă în trecerea de la programele bilaterale de angajare, care reglementau migrația, la migrarea bazată pe inițiativa proprie. Într-un șir de țări europene, încercări privind reglementarea migrației s-au efectuat între anii 1950-1960. În 1949, a fost adoptată „Convenția cu privire la migranții de muncă”. În urma adoptării programului respectiv, în anul 1950, Franța a început să stimuleze angajarea de lungă durată a lucrătorilor, veniți întâi din țările Europei de Sud și apoi din Africa de Nord.

Urmând experiența Franței, Germania, în anii 60 ai sec. XX, a creat Birouri de Angajare în toate țările donatoare de migranți: Turcia, Grecia, Iugoslavia, Italia – întâi pentru angajarea muncitorilor sezonieri, apoi pentru atragerea muncitorilor în baza contractelor temporare. Programe similare funcționau în Belgia și Olanda. Programele respective urmăreau scopul de organizare și efectuare a controlului asupra proceselor de migrare. În cadrul acestui program, în decursul a 6 ani, au fost atrase 3,6 mln persoane, iar la finalizarea programului – 3 mln s-au întors în țara de origine [12].

În urma crizelor petroliere din anii 70 ai sec. XX (1973) sistemul de programe bilaterale a eșuat. Recesiunea și reducerea locurilor de muncă a impus guvernele să stimuleze plecarea lucrătorii străini. Rezultatele au fost modeste, în țările de origine s-au întors doar 10% din migranți. După deceniul opt al sec. XX, datorită dezvoltării economice, migrația în Europa s-a restabilit și s-a realizat în următoarele direcții:

- reunificarea familiilor;
- refugiații politici;
- persoanele care intră în țară ilegal prin intermediul contrabandei sau a traficantilor de ființe umane.

Comunitatea internațională depune mari eforturi pentru gestionarea eficientă a migrației forței de muncă, doar printr-o asemenea tratare acest proces poate servi dezvoltării

- migration of specialists from a developed country to a developing country, together with foreign direct investments, that provides technology transfer.

International migration of highly skilled labour - the current feature of labour migration, known as "brain drain" - clearly represents a loss of intellectual capital for origin countries. This phenomenon is not new for host countries, the majority of them being developed countries. The mobility of high-skilled workers will intensify across developed economies, between developed and less developed economies, and even across less developed economies [2, 7]

Many developed countries encourage employment of migrant specialists for economic reasons. They save on the reduction of training costs of local workers; instead hiring foreign specialists can provide immediate positive results to the employer as they are already qualified and experienced.

Another specific feature of current migration is the shift from bilateral programs of employment, which regulated the migration, to migration based on own initiative.

Some European countries, in the period 1950-1960 made efforts to regulate migration. In 1949 was adopted "Convention on labour migrants". Following the adoption of this program, France began, in 1950, to stimulate long-term employment of workers who came from southern European countries first and then those from North Africa.

Following the experience of France, Germany created in the 60s, the Office of Employment in all migrants' donor countries (Turkey, Greece, Yugoslavia, Italy) firstly for hiring seasonal workers, afterwards for attracting workers under temporary contracts. Similar programs were used by Belgium and the Netherlands.

The main purpose of these programs was the organization and control of migration processes. Under this program within six years were attracted 3.6 million persons and 3 million migrants returned to their home country, at the end of the program [12].

Following the oil crisis in the 70s the system of bilateral programs failed. Recession and job cuts imposed governments to encourage the departure of foreign workers. The results were insignificant; only 10% of migrants have returned to the countries of origin. After a decade due to economic development, migration in Europe was recovered having the following directions:

- family reunification;
- political refugees;
- persons entering the country illegally through smuggling or human traffickers.

The international community is making great efforts for an effective management of labour migration. Only serious measures can serve to global development. An

globale. Un pas important în direcția creării unui sistem global de management al migrației a fost făcut în anul 1994 în Cairo, unde a fost convocată o Conferința internațională privind dezvoltarea și creșterea populației. S-au constatat un șir de probleme ce țin de migrație:

- divergențe în legislația țărilor de destinație și a celor de origine a migraților;
- inabilitate a asigurării pe deplin a drepturilor migraților;
- dificultăți ce țin de integrarea în societate a migraților atât în țările de destinație cât și în țările de origine.

O atenție deosebită s-a acordat problemei creării unui regim de migrație unic. Ca rezultat al conferinței, a fost recomandată pentru guvernele țărilor de destinație și de origine a migraților de a colabora în domeniul protecției drepturilor acestora și de a reduce migrația ilegală.

Totuși, politicile statelor în domeniul migrației de muncă mai posedă încă un caracter unilateral, în sensul că țările receptoare realizează programe de acceptare a migraților fără acorduri cu țările de origine ale migraților [1]. Pentru țările donatoare aceasta înseamnă că le trebuie să gestioneze de sine stătător procesele emigraționale. De regulă, statele donatoare acționează în direcția sporirii gradului de control asupra recrutării și angajării cetățenilor săi în străinătate.

important step towards creation of a global system of migration management was made in 1994 in Cairo, where the International Conference on development and population growth took place. At this conference were highlighted a number of issues related to migration:

- legislation differences between countries of origin and destination;
- inability to fully ensure the rights of migrants;
- difficulties considering the social integration of migrants in both countries of destination and countries of origin.

Particular attention was granted to the problem of creating a single migration system. As a result were proposed recommendations for governments of countries of origin and destination to cooperate considering the protection of migrants' rights and reducing illegal migration.

However, state migration policies still have a unilateral character in the sense that the recipient countries realize accepting programs for migrants without agreements with the origin countries [1]. For donor countries, this means that they must manage alone emigration processes. Usually donor states act on enhancing control over recruitment and employment of its citizens abroad.

Bibliografie / Bibliography

1. Adams Richard H., Page John., "Do international migration and remittances reduce poverty in developing countries?" World Development, Vol. 33, No. 10, 2005, pp. 1645-1669.
2. Barry, R. C., *High Skilled Immigration in the International Arena*, University of Illinois at Chicago and IZA Bonn, Discussion Paper No. 1782, 2005. Disponibil la: <http://ftp.iza.org/dp1782.pdf>
3. Burda Michael, Wysplosz Charles „*Macroeconomie – Perspectiva europeană*”, București, Editura All Beck, 2002
4. Caraganciu Anatolie, *Remitenți și remitențe în contextual creșterii economice. Sinteza experienței internaționale*, Institutul de Economie, Finanțe și Statistică, Academia de Studii Economice, Chișinău, 2006
5. Fundația Europeană pentru Instruire, „*Modele migrației și dezvoltării problemele resurselor umane în Moldova*”, 2007
6. Organizația Națiunilor Unite, *Nations Population Division: World Population Prospects: The 2002 Revision*, New York, 2003
7. Garcia, Pablo M., Rodriguez-Montemayor, E. *A primer of international migration: the Latin American experience*, IDB working paper series; 146, Inter-American Development Bank, 2009. Disponibil la: <http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=35030346>
8. Massey, D. S., *Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century*, Conference on African Migration in Comparative Perspective, Johannesburg, 2003. Disponibil la: <http://time.dufe.edu.cn/wencong/africanmigration/1Massey.pdf>
9. Orzco M., *Changes in the atmosphere? Increase of remittances, price decline and new challenges*. Inter-American Dialogue Research Series, Washington, 2003
10. Peter, S. LI, *World Migration in the Age of Globalization: Policy Implications and Challenges*, *New Zealand Population Review*, 33/34:1-22, Population Association of New Zealand, 2008. Disponibil la: http://panz.rsnz.org/wp-content/uploads/2010/01/nzpr-vol-33-and-34_peter-s-li.pdf
11. Petit Veronique, *Migration internationales et development, publie dans: Le monde en developpement*, Paris, La Documentation Française, 2002
12. Wemer R., *From guests to permanent visitors?, A review of the German experience*, Geneva, International Migration Papers No. 42, 2001

TENDINȚE ÎN DEZVOLTAREA TURISMULUI MONDIAL CONTEMPORAN

Drd. asist. univ. Ana TURCOV, ASEM

Provocările generate de criza economică globală, terorism, epidemii care, prin urmare, au afectat direct industria mondială a turismului, au pus problema, la nivel global, de abordare a turismului într-o viziune nouă, mai complexă. Astfel, OMT și Consiliul Mondial al Turismului și Călătoriilor consideră că această abordare va fi o condiție importantă pentru dezvoltarea destinațiilor de primire și a comunităților locale.

Noul Turism îndrăznește să cuprindă o nouă dimensiune a călătoriilor și turismului ca răspuns matur pentru o lume mai complicată. Conștientizarea globală a importanței turismului a declanșat o viziune nouă privind oportunitățile pe care le oferă turismul mondial.

Una din cele mai complexe industrii pe plan mondial s-a dovedit a fi industria turismului. În secolul XXI, turismul apare ca un fenomen economico-social caracteristic societății moderne, influențat de dezvoltarea tehnologiilor informaționale, a transporturilor, infrastructurii, sistemelor tehnice din sectorul hotelier. Aceste schimbări au contribuit la creșterea gradului de globalizare în cadrul industriei turistice mondiale. Cercetările în domeniul turismului internațional relevă faptul că turismul are un impact major asupra destinațiilor turistice, economiilor, culturilor și mediului ambiant. Turismul acționează ca un factor stimulator al economiei mondiale, contribuind cu peste 10% la PIB- ul global. Turismul internațional este un generator al locurilor de muncă și, astfel, favorizează la reducerea șomajului pe plan mondial.

Ca parte integrantă a sectorului terțiar, turismul ocupă un loc important în structura comerțului internațional de servicii. Noile tendințe în dezvoltarea industriei turismului arată că aceasta reprezintă una din principalele forme de legătură între națiuni atât pe plan intern, cât și internațional. Călătoriile devin o componentă importantă a procesului complex de instruire a populației.

De menționat că turismul internațional și relațiile internaționale sunt strâns legate între ele, astfel încât turismul, prin esența sa, neagă orice conflicte politice, acte de agresiune și războaie. Turismul cultivă un spirit de înțelegere reciprocă între oameni și contribuie la cunoașterea diversității culturale ale altor națiuni, la educația și apropierea persoanelor în scopul înțelegerii, păcii și colaborării internaționale.

În definițiile formulate asupra turismului internațional, de-a lungul anilor, s-a pus accentul, în special, pe ideea deplasării traversând frontierele în scopuri de odihnă, agrement, afaceri și reuniuni.

Indicatorii turismului trebuie să se sprijine pe

CONTEMPORARY GLOBAL TRENDS IN TOURISM DEVELOPMENT

PhD candidate Ana TURCOV, AESM

The challenges generated by the global economic crisis, terrorism, epidemic diseases, which affected directly the world tourism industry, have globally posed the approach to tourism in a new, complex vision. Thus, the WTO and the World Tourism and Travel Council consider that this will be an important condition for the development of arrival destinations and local communities.

The New Tourism dares to include a new dimension of travel and tourism as a mature response to a more complex world. The global awareness of the importance of tourism has triggered a new vision to the opportunities that the global tourism represents.

One of the largest industries in the world has proved to be the tourism industry. In the XXI century tourism emerges as a socio-economic phenomenon specific to the modern society, influenced by the development of information technologies, transportation, infrastructure, technical systems in the hospitality sector. These changes have contributed to the increase of globalization in the world tourism industry. The researches on international tourism underline the fact that tourism has a major impact on tourist destinations, economies, cultures and environment. The tourism industry acts as a stimulating factor in the economy contributing over 10% of global GDP. International tourism creates new jobs and thus, is reducing unemployment in the world.

As part of the tertiary sector, tourism plays an important role in the structure of international trade services. The new trends in development of tourism industry show that tourism is one of the main forms of connection between nations at the national and international level as well. Travel has become an important component of the complex process of education of the population.

Note that international tourism and international relations are closely linked, so that tourism, by its nature denies any political conflicts, wars and acts of aggression. In order to achieve an international collaboration, peace and mutual agreement, tourism helps people to acquire a higher level of understanding among them and contributes to a better knowledge of the cultural diversity of other nations, education and people's approach.

Over the years the international tourism definitions emphasized the idea of movement across borders for purposes of recreation, leisure and business meetings.

noțiunile și definițiile oficiale cu conținut unitar, incluse în documentația tehnică a Organizației Mondiale a Turismului (OMT).

Astfel, se consideră vizitator străin orice persoană, indiferent de naționalitate, care are reședință în exteriorul țării pe care o vizitează și care călătorește cu orice alt motiv decât cel de a exercita o activitate remunerată în această țară.

Toți călătorii în cadrul activităților de turism sunt desemnați de termenul „vizitator”. Termenul acesta devine conceptul de bază în sistemul de indicatori statistici ai turismului și este determinant în clasificarea călătorilor, recomandată de OMT.

De remarcat că importanța industriei turismului crește atât la nivel național, cât și internațional, dar, totuși, criza economică mondială din ultimii ani a afectat și această industrie. În mod special, anul 2009 a fost un an deosebit de dificil pentru turismul internațional, care a fost influențat direct de criza financiară globală, dar și de gripa pandemică H1N1.

Conform cercetărilor OMT, în anul 2009, în toate regiunile lumii s-au înregistrat mai puțini vizitatori decât în anul 2008, cu excepția Africii și Americii de Sud. Impactul a fost mai pronunțat în Europa, unde scăderea a fost de 10%, în condițiile în care majoritatea țărilor au fost în recesiune. Această scădere a fost înregistrată în perioada ianuarie-aprilie 2009, față de aceeași perioadă a anului trecut. În această perioadă au fost înregistrate 247 milioane de vizitatori, spre deosebire de 269 milioane în anul 2008.

America de Nord a avut de suferit în urma recesiunii, care a afectat economia turismului Statelor Unite atât ca piață, dar și ca destinație.

America de Sud a fost singura regiune, pe lângă Africa, care a înregistrat o creștere de 2%. În Asia și Pacific s-a înregistrat o scădere de 6%, iar în Orientul Mijlociu se estimează o scădere de 18%. Creșterea de 3%, înregistrată în Africa, se datorează turismului dezvoltat în stațiunile de pe coasta Mediteranei.

Provocările generate de criza economică globală, terorism, epidemii care, prin urmare, au afectat direct industria mondială a turismului, au pus problema, la nivel global, de abordare a turismului într-o viziune nouă, mai complexă. Astfel, OMT și Consiliul Mondial al Turismului și Călătoriilor consideră că această abordare va fi o condiție importantă pentru dezvoltarea destinațiilor de primire și a comunităților locale.

Noul Turism îndrăznește să cuprindă o nouă dimensiune a călătoriilor și turismului ca răspuns matur pentru o lume mai complicată. Conștientizarea globală a importanței turismului a declanșat o viziune nouă la oportunitățile pe care le oferă turismul mondial. Noul Turism este o cale nouă de parteneriat coerent între sectorul privat și autoritățile publice și este orientat spre furnizarea comercială a produselor de calitate, dar într-un mod care să asigure beneficii pentru comunitățile locale.

Noul Turism se orientează dincolo de considerațiile pe termen scurt. Acesta se concentrează pe beneficii nu numai pentru persoanele care călătoresc, dar și pentru

Tourism indicators should be based on the unit content official definitions, listed in the technical documents of the WTO.

Thus defining foreign visitor, people who “travel” outside their usual environment and travel for leisure, business and other purposes not related to the exercise of an activity remunerated from within the place visited.

All the travelers in the tourism activities areas are called “visitors”. The term of visitor becomes the main concept in the tourism statistics, recommended by WTO.

Even though the tourism industry has a major importance the industry was affected as well by the world economic crisis. The 2009 was a particularly challenging year, the Industry had to face the fall-out from the financial crisis and the H1N1 influenza pandemic.

According to WTO research in all regions in 2009 were recorded fewer visitors than in 2008 except Africa and South America. In the conditions of world recession, Europe had a major impact with a decline of 10%. The decrease was registered in January-April 2009 compared to the same period last year. In this period were recorded 247 million visitors, unlike 2008 with 269 million.

The recession affected also and North America’s economy, as a market and as a destination as well.

South America was the only region, besides Africa, which recorded an increase of 2%. In Asia and the Pacific has been registered a decrease of 6%, regarding the Middle East, the data are incomplete, although it is expected to decrease 18%. Due to the development of tourism resorts on the Mediterranean coast Africa registered a growth of 3%.

The challenges generated by the global economic crisis, terrorism, epidemic diseases, which affected directly the world tourism industry, have globally posed the approach to tourism in a new, complex vision. Thus, the WTO and the World Tourism and Travel Council consider that this will be an important condition for the development of arrival destinations and local communities.

The New Tourism dares to include a new dimension of travel and tourism as a mature response to a more complex world. The global awareness of the importance of tourism has triggered a new vision to the opportunities that the global tourism represents. The New Tourism is a new way towards a coherent partnership between the private sector and the public authorities and is oriented towards the commercial provision of quality products, in such a way that it would ensure benefits to local communities.

The New Tourism is oriented beyond short term considerations. It focuses on benefits not only for people that travel, but also for people in the communities they visit, and their natural, social and cultural environments.

oamenii din comunitățile pe care le vizitează, și pentru mediile naturale, sociale și culturale respective.

Concepția de dezvoltare pentru Noul Turism se bazează pe următoarele principii:

1. Guvernele recunosc călătoriile și turismul drept un domeniu prioritar al economiei.
2. Proiectele turistice se vor realiza în baza unui echilibru dintre business și economia națională, cu participarea oamenilor din domeniul culturii și a protecției mediului înconjurător.
3. Asigurarea procesului de creștere economică pe termen lung prin intermediul dezvoltării turismului și călătoriilor.

Noul Turism cere industriei turistice să creeze un echilibru corect între mediul de afaceri și calitatea vastă a necesităților de viață a comunităților locale. Sectorul privat poate fi un catalizator al dezvoltării durabile și un factor care contribuie la creșterea demnității oamenilor din locurile vizitate de turiști.

Pe plan intern, sectorul turistic trebuie să ajusteze planificarea de afaceri, calitatea serviciilor și a produselor, precum și să adopte politici care vor respecta interesele comunităților locale. Pe plan extern, sectorul turistic trebuie să folosească oportunitățile de ajutor pentru economiile în dezvoltare și să asigure conservarea și protejarea mediului natural și cultural.

Dependența angajamentului sectorului turistic față de oameni, comunități și mediu poate să contribuie la dezvoltarea și extinderea turismului pe plan mondial.

Au fost determinate mai multe obiective privind direcțiile de dezvoltare ale Noului Turism în sectorul privat:

- Extinderea piețelor prin promovarea și protecția patrimoniului natural și cultural din destinațiile de primire;
- Dezvoltarea sistemului de educație, perfecționarea relațiilor dintre angajați, carieră, promovarea întreprinderilor mici, ridicarea gradului de conștientizare privind aplicarea măsurilor de protecție a mediului înconjurător;
- Furnizarea produselor turistice și diversificarea produsului imaginar, care va reduce sezonalitatea în turism și va mări beneficiile industriei;
- Îmbunătățirea calității produselor și a serviciilor turistice;
- Implementarea standardelor de calitate la toate nivelurile și în toate sferile, inclusiv traininguri pentru forța de muncă angajată în turism;
- Transferul de abilități și practici ale industriei turistice internaționale, care aduc beneficii și eficiență sporită;
- Coordonarea sectorului, turistic cu deciziile strategice ale mediului de afaceri;
- Comunicarea eficientă cu organizațiile din turism, cu guvernele la nivel strategic și local.

De menționat că OMT a stabilit anumite angajamente ale industriei turistice mondiale, care pot fi realizate pe principii de cooperare internațională:

The concept for the development of new tourism is based on the following principles:

1. Governments recognize travel and tourism as a priority area of the economy
2. Tourism projects will be based on a balance between business and national economy with the participation of people from cultural and environmental protection areas.
3. Assuring the process of the long term economic growth by developing tourism and travel.

New Tourism requires the tourism industry to create a fair balance between the business area and the quality of local communities life needs. The private sector can be a catalyst for sustainable development and a factor that contributes to the growth of human dignity due to the places visited by tourists.

Locally, the tourism sector should adjust business planning, the quality of products and services and adopt policies according to the interests of local communities. Externally, the tourism sector should use the opportunities for emerging economies and assure the preservation and protection of natural and cultural environments.

The commitment of dependency of the tourism sector towards people, communities and environment can contribute to the expansion and development of tourism worldwide.

Several objectives have been determined concerning development directions of new tourism in the private sector:

- Market expansion through promotion and protection of natural and cultural patrimony from reception destinations;
- Development of education systems, employee relations, career, small business, promotion, raising awareness concerning environment protection;
- Provision of tourist products and diversification of imaginary products that would reduce seasonality and increase industry benefits;
- Quality improvement of tourist products and services;
- Quality standards implementation at all levels and in all spheres, including trainings for tourism employees;
- International tourism skill and practice transfer which brings increased efficiency and benefit;
- Coordination between the tourism sector and business area strategic decisions;
- Effective communication of organizations inside tourism with governments on a local and strategic level.

The WTO has set some global tourism industry commitments, which can be achieved on the principles of international cooperation:

- compliance of the best tourism practices from the tourism development with regional affairs,

- alinierea celor mai bune practici din dezvoltarea turismului cu politicile privind afacerile regionale, transportul, resursele umane, mediul, infrastructura și dezvoltarea rurală;
- asigurarea parteneriatului dintre sectoarele public și privat în pregătirea comună de master- planurilor pentru dezvoltarea durabilă a întregilor destinații sau regiunilor de odihnă și recreiere;
- crearea unor servicii locale pentru consultarea acționarilor;
- reconstrucția panourilor naționale din turism prin parteneriat dintre sectoarele public și privat;
- avertizarea pericolelor de dezvoltare excesivă și neplanificată în anumite regiuni;
- dezvoltarea resurselor umane și desfășurarea efectivă a abilităților prin intermediul planificării și prin legislație, care evită limitele bazate pe reședință și alte criterii;
- asigurarea colaborării în domeniul de informații, pentru analiza sectorului turistic și elaborarea de politici;
- stimularea lucrului în echipă la organizarea respectării drepturilor și securității vizitatorilor;
- promovarea și dezvoltarea încrederii prin turism între națiuni.

Noul Turism oferă prioritate activităților economice, care sporesc calitatea vieții și oferă noi oportunități pentru prosperitatea locală. Avantajul poate fi câștigat de țările care vor reuși să integreze necesitățile industriei turistice mondiale cu politicile naționale.

În acest sens, va fi necesar de întreprins un șir de acțiuni care vor contribui la ridicarea turismului de la nivel național strategic la nivel superior de politică turistică internațională, bazată pe extinderea și diversificarea ofertelor de produse turistice mondiale de calitate și promovarea experienței managementului inovațional și a responsabilității sociale.

- transport, human resources, environment, rural infrastructure and development policies;
- assurance of the partnership between public and private sectors in order to prepare common master-plan, for sustainable development , leisure and recreational destinations;
- creation of local consulting services for shareholders;
- tourism national boards reconstruction through partnership between private and public sectors;
- warning about the dangers of excessive and unplanned development in some regions;
- human resources development and effective deployment of skills through planning and legislation that would avoid limits based on residency and other criteria;
- ensuring cooperation in the field of information for tourism sector analysis and policy development;
- teamwork incitement in assuring visitors rights and security;
- promotion and development of trust between nations.

The New Tourism gives priority to economic activities that enhance life quality and offers new opportunities for local prosperity. The advantage can be gained by countries that will succeed in integrating global tourism industry requirements with national policies.

It will require to undertake a series of actions that will contribute to raise tourism from a national strategic level to a superior international tourism policy, based on the expansion and diversification of world tourism quality products supply and promotion of innovative management experience and social responsibility.

PREDAREA LIMBAJELOR DE SPECIALITATE: LIMBAJUL DE SPECIALITATE CA DISCIPLINĂ DIDACTICĂ

Lector superior Elena SÂRGHI, ASEM

Articolul de față prezintă o reflecție a autoarei asupra procesului de predare a limbajelor de specialitate și asupra problemelor pe care le ridică fenomenul în cauză, modalităților concrete de manifestare și căilor de eficientizare a acestuia. Accentul este pus, mai ales, pe relevarea și descrierea componentelor esențiale ale limbajului de specialitate ca disciplină de predare.

Definirea traiectoriei și a conținutului de predare a limbajelor de specialitate înseamnă, mai întâi și-ntâi, analiza detaliată a acelor aspecte ale limbii-țintă, care constituie nucleul dur al inițierii în limbajul respectiv, pentru a identifica, mai apoi, modalitățile de abordare și instrumentele necesare pentru atingerea obiectivelor stabilite pe termen scurt și a celor de lungă durată.

În funcție de publicul-țintă, practicienii limbajelor de specialitate vor lua în considerare o serie de factori, și anume: cadrul și condițiile de desfășurare a procesului de predare/învățare, categoriile publicului-țintă, nivelul cunoștințelor lingvistice ale cursanților, nivelul de pregătire profesională în domeniul vizat, în alți termeni, în ce mod va fi utilizată limba străină generală și cea de specialitate.

Predarea limbii franceze de afaceri la Filiera Francofonă a Academiei de Studii Economice din Moldova (ASEM) are loc într-un cadru specific, determinat, pe de o parte, de faptul că procesul de predare a limbii de specialitate nu se desfășoară într-un mediu francofon autentic, iar, pe de altă parte, de faptul că întreaga activitate didactică, orientată spre predarea limbajelor de specialitate, derivă din particularitățile specifice ale facultății în cadrul căreia o serie întreagă de discipline sunt predate în limba franceză. În aceste condiții, limba-țintă este utilizată, în primul rând, ca instrument de predare a disciplinelor economice de specialitate și ca vehicul al unei culturi științifice, aparținând patrimoniului internațional. În contextul dat, studenții pornesc de la descoperirea treptată a limbii franceze de afaceri, pentru a-și însuși ulterior limbajul în cauză, transformându-l într-un instrument obișnuit de învățare. În alți termeni, limbajul de specialitate este utilizat mai degrabă în scopuri didactice decât în vederea unei comunicări imediate.

Astfel, funcția didactică a limbii străine, un contextul universitar al ASEM, constă, în principal, în definirea și explicarea conceptelor. De aceea, profesorul de

L'ENSEIGNEMENT DES LANGUES SUR OBJECTIFS SPECIFIQUES: LA LANGUE OBJET D'APPRENTISSAGE

Chargée de cours Elena SÂRGHI, ASEM

L'objectif de cet article est d'introduire notre réflexion sur l'enseignement des langues sur objectifs spécifiques, les problèmes qu'il soulève, les modalités qu'il pourrait revêtir, les voies qu'il conviendrait d'emprunter pour le rendre efficace. L'accent sera mis tout particulièrement sur la langue à enseigner: quelle est-elle et sur quels éléments l'accent devra-t-il être mis ?

Tracer la trajectoire de l'apprentissage, c'est examiner de plus près sur quels aspects de la langue-cible portera l'initiation à la langue sur objectifs spécifiques, c'est aussi identifier l'approche et les moyens d'atteindre les buts assignés à court ou à long terme.

Face à un public donné, l'on sera amené à considérer plusieurs facteurs dont il faudra tenir comptes, à savoir: le cadre et les conditions dans lesquels se fera l'apprentissage, les catégories du public, le niveau des connaissances linguistiques et le niveau de formation dans la spécialité visée et les objectifs envisagés, c'est-à-dire l'usage qui sera fait de la langue étrangère usuelle et spécialisée.

L'enseignement du français des affaires à la Filiale Francophone de l'Académie d'Etudes Economique de Moldova (AEEM) se fait dans un cadre spécifique. Bien que cet enseignement soit effectué dans un pays autre que celui de la langue objet d'étude, il se fait dans le cadre d'une faculté où l'enseignement de plusieurs disciplines est dispensé en français. Dans ces conditions, la langue-cible est utilisée avant tout comme le véhicule d'un enseignement magistral et d'une culture scientifique générale, patrimoine international. C'est dans ce contexte que le français des affaires est peu à peu découvert et progressivement maîtrisé comme la langue normale d'étude, c'est-à-dire à des fins scolaires plus, en fait, qu'à des fins de communication immédiate. Introduire, définir, expliciter des notions, telle est la fonction didactique de la langue étrangère dans le contexte universitaire propre à l'AEEM. Le professeur de langue devra savoir que c'est à travers cette fonction qu'il aura à familiariser son étudiant avec la langue-cible sur objectifs spécifiques; le lexique de désignation, c'est-à-dire la terminologie, s'apprendra aisément dans la mesure même où l'étudiant étranger découvrira simultanément signifiant et signifié au gré de l'étude des disciplines économiques.

S'agissant de la langue objet d'apprentissage, il faut noter que si l'inventaire lexical et morpho-syntaxique du *Français Fondamental* nous fournit un

limbă trebuie să fie conștient că familiarizarea studenților cu limba străină de specialitate – lexicul de denominare (terminologia) - are loc prin intermediul funcției didactice a acesteia. Cu alte cuvinte, terminologia se va însuși cu ușurință de către studenții străini în măsura în care aceștia vor descoperi simultan semnificatul și semnificatul conceptelor în procesul de studiere a disciplinelor economice.

Abordarea problematicii cu privire la limbajul de specialitate ca disciplină de predare ne conduce spre următoarea constatare: în timp ce inventarul lexical și morfosintactic, prevăzut de Cursul de limbă franceză generală (Français Fondamental), ne orientează spre un obiectiv precis în ceea ce privește limba de bază (uzuală), dincolo de limitele cursului în cauză situația este cu totul de altă natură; astfel, după întocmirea listei Vocabularului științific de ordin general, urmează să se întocmească, pentru fiecare domeniu disciplinar, o taxonomie a lexicului și structurilor morfosintactice proprii subdomeniului dat.

Spre exemplu, un student străin care studiază dreptul va întâlni, fără îndoială, anumite dificultăți în înțelegerea elementului-cheie din unele sintagme proprii limbajului juridic, precum: *saisir une instance judiciaire*; *introduire une requête*; *déposer une motion de censure invoquer, faire état d'une source de droit...* etc. În acest sens, efortul profesorului de limbă va fi concentrat asupra elucidării acestor afinități din perspectiva lingvisticii funcționale, accentul fiind pus pe mecanismele interne de funcționare a limbii franceze conform celor două axe – paradigmatică și sintagmatică.

Vocabularul de inițiere, destinat studenților de la facultățile economice, trebuie să includă un termen de *apreciere cantitativă*, cum ar fi: *diminuer, hausse, baisse, évaluer, volume, variable, constant, moyen, évaluer etc.* Cuiburi derivaționale: *produire, produit, sous-produit, production, productivité, productif, improductif*; *vocabularul în cauză va conține neapărat definițiile conceptelor de bază: investissement, capital, marché, compte bancaire, développement durable, entreprise, croissance économique, monnaie, crédit etc.*

Este necesar ca acest vocabular de inițiere să includă o prezentare în serie a lexicului, bazată pe *antonimie* sau *înrudire* a unor noțiuni: *structurel/conjoncturel, hausse/baisse (des prix), élasticité/rigidité (des prix, des salaires), viscosité/mobilité (de la main-d'œuvre)*.

După cum au menționat unii cercetători (Meara 1980; Richards 1985), dezvoltarea competențelor lexicale în limba străină ridică uneori o serie de probleme. Unele curente ale didacticii actuale plasează accentul pe predarea lexicului prin recurgerea la context, fără însă să facă lumină asupra tehnicilor care trebuie aplicate în practică pentru facilitarea achiziției vocabularului.

Se creează, astfel, impresia că pentru însușirea vocabularului de către cursant este suficient ca acesta din urmă să fie în contact cu un mediu lingvistic

objectif précis quant à la langue de base, au-delà il n'en est plus de même; une fois dressée la liste du *Vocabulaire général d'orientation scientifique*, il faudra, pour chaque domaine disciplinaire, envisager une présentation du lexique privilégié.

Un étudiant étranger qui étudie, par exemple, le droit aura sans doute de la peine à assimiler l'élément noyau dans les lexies spécifiques telles que : *saisir* une instance judiciaire; *introduire* une requête; *déposer* une motion de censure; *invoquer, faire état* d'une source de droit...etc. Tout l'effort du professeur de langue visera à faire pratiquer la langue, à en faire fonctionner les rouages, selon les deux axes, paradigmatique et syntagmatique, du discours.

Un *vocabulaire d'initiation* destiné à l'étudiant en sciences économiques devra faire apparaître des termes **d'appréciation quantitative** tels que: *diminuer, hausse, baisse, évaluer, volume, variable, constant, moyen, évaluer etc.*; **des familles de mots**: *produire, produit, sous-produit, production, productivité, productif, improductif...*; il ne pourra négliger l'expression de **concepts de base**: *investissement, capital, marché, compte bancaire, développement durable, entreprise, croissance économique, monnaie, crédit* etc. Une présentation sérielle, fondée sur **l'antonimie** ou **l'apparentement** de certaines notions sera requise: *structurel/conjoncturel, hausse/baisse (des prix), élasticité/rigidité (des prix, des salaires), viscosité/mobilité (de la main-d'œuvre)*.

Le développement de la compétence lexicale en langue étrangère pose souvent des problèmes aux apprenants, comme l'ont signalé certains chercheurs (Meara 1980; Richards 1985). Les courants actuels de la didactique mettent l'accent sur l'enseignement indirect par le recours au contexte et sont peu explicites sur les techniques à mettre en œuvre pour faciliter l'apprentissage du vocabulaire. On croit qu'il suffit, pour que l'acquisition du vocabulaire s'effectue, de mettre l'apprenant en contact avec un environnement langagier. Etant donné que le public de l'AEEM qui apprend le français des affaires a assez peu d'occasions d'interagir avec des locuteurs natifs, les manuels d'économie et les documents authentiques écrits ou oraux (TV5) demeurent une source privilégiée. Comme notre expérience le montre, des apprenants de niveau élémentaire de français (A1, A2)¹ sont capables de découvrir le sens des mots nouveaux en se servant du contexte au sens large, la stratégie privilégiée étant le transfert. L'une des conditions qui facilite la découverte du sens d'un mot en utilisant le contexte disponible est le caractère apparenté du français et du roumain. Mais cette découverte ne constitue que la première étape de la constitution du répertoire lexical, un premier pas dans

¹ Voir le *Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer*, Strasbourg, 2000.

autentic. Întrucât publicul ASEM, care studiază franceza de afaceri, dispune de puține ocazii să interacționeze cu vorbitori nativi de franceză, manualele de economie și documentele autentice în formă scrisă sau orală (TV5) continuă să rămână sursa de învățare la care se recurge cel mai frecvent.

După cum arată experiența noastră, studenții, având un nivel elementar de franceză¹ (A1, A2), sunt în măsură să înțeleagă sensul cuvintelor noi, bazându-se pe context în sensul larg al cuvântului, recurând, de cele mai multe ori, la traducere. Una din condițiile esențiale care facilitează înțelegerea sensului unui cuvânt în baza contextului disponibil este înrudirea limbilor română și franceză. Cu toate acestea, descifrarea sensului unui cuvânt nu reprezintă decât o primă etapă în constituirea repertoriului lexical, un prim pas spre identificarea câmpului semantic și a regulilor de coocurență a cuvântului-țintă. Nu încapem îndoială că doar prin repetarea matricelor de coocurență în diferite contexte se poate construi treptat o competență lexicală din ce în ce mai asemănătoare cu cea a unui locutor nativ.

Este cunoscut faptul că unele discipline, prin însuși obiectul lor (concret, pur abstract sau mixt), vor recurge la o serie de *elemente descriptive* (științele economice, tehnologia) pe când altele vor face apel, înainte de toate, la *structuri logice* (matematica, fizica). În primul caz, studierea *lexicului* va ocupa un loc aparte în predare/învățare; inventarul lexical nu se va limita la achiziția unui vocabular de denominare: *inflation, distributeur automatique, lettre de change, chômage, espèces, villebrequin* etc., dar va cuprinde, de asemenea, tipurile de *derivare* regulată și neregulată (a se cf.: *investir – investissement, chômage – chômeur* (limbaj economic), *restituer – restitution, constituer – constitution* (limbaj juridic) și capcanele care trebuie evitate: *argent – pécuniaire* (limbaj economic), *tomber – chute* (fizică).

Pentru a dezvolta o competență lexicală adecvată la studenți, este important a-i deprinde să aplice regulile și metodele de constituire a câmpurilor semantice, în măsura în care fiecare termen stă la baza unei paradigme terminologice «... où se maintient une totale cohérence notionnelle» (Lerat, p.58). Din această perspectivă, termenul *audit*, definit în domeniul contabilității ca «*enquête d'évaluation de comptes, des méthodes et des procédures de gestion au sein d'une entreprise, ou toute autre institution, afin de garantir à leurs destinataires la régularité et la sincérité des informations*», constituie lexemul de vârf al piramidei derivaționale terminologice care include termenii *auditeur, auditorat, auditer, audit interne, audit externe, audit social, audit opérationnel* etc. Paradigma în cauză nu va include, însă, unitățile lexicale din limba uzuală, precum *auditif, auditoire, auditorium, audience* etc. Cu atât mai mult, ea nu va îngloba sinapsile *auditeur de justice* și *contrat d'audit*, acestea din urmă aparținând limbajului juridic (Moldovanu 2003, p.48).

Predarea/învățarea lexicului de specialitate implică obligatoriu confruntarea simultană cu întreaga complexitate

la direction de l'identification du champ sémantique et des règles de co-occurrence du mot cible. C'est sans doute par la répétition des occurrences dans différents contextes que peut se construire progressivement une compétence lexicale de plus en plus semblable à celle du locuteur natif.

Comme ont le sait, certaines disciplines, par leur objet même (concret, purement abstrait ou mixte), mettront en jeu plus d'**éléments descriptifs** (Sciences économiques, Technologie), ou recourront avant tout aux **structures logiques** (Mathématiques, Physique). Dans le premier cas, une part active sera réservée à l'apprentissage *du lexique*; celui-ci ne se limitera pas à la fixation du vocabulaire de désignation: *inflation, distributeur automatique, lettre de change, chômage, espèces, villebrequin* etc., mais fera intervenir les lois de la **dérivation** et leurs variantes: il y a des filiations régulières: *investir – investissement, chômage – chômeur* (langue économique), *restituer – restitution, constituer – constitution* (langue juridique), mais il y aussi tant de pièges à éviter (cf: *argent – pécuniaire* (langue économique), *tomber – chute* (physique)).

Pour développer une compétence lexicale adéquate il est important d'apprendre aux étudiants les règles de constitution des réseaux sémantiques, car chaque terme ouvre «...une série terminologique où se maintient une totale cohérence notionnelle» (Lerat, p.58). De ce point de vue, le terme **audit**, défini en comptabilité comme «*enquête d'évaluation de comptes, des méthodes et des procédures de gestion au sein d'une entreprise, ou toute autre institution, afin de garantir à leurs destinataires la régularité et la sincérité des informations*», sera à la base du paradigme dérivationnel incluant les termes **auditeur, auditorat, auditer, audit interne, audit externe, audit social, audit opérationnel** etc. Le paradigme en question n'inclut pas les unités lexicales appartenant au langage usuel, tels que **auditif, auditoire, auditorium, audience** etc. Il n'inclut pas non plus les synapsies **auditeur de justice** et **contrat d'audit**, ces dernières faisant partie du langage juridique (Moldovanu 2003, p.48).

L'enseignement/apprentissage du lexique spécialisé conduit à se confronter simultanément à la complexité du système morphologique français. Cela, pour éliminer de nombreuses confusions phonétiques et orthographiques, dues souvent aux contaminations de la langue maternelle des apprenants: *un taux* (contamination avec *o taxă*). C'est aussi faire l'expérience de maintes confusions dans la langue-cible: *la balance / le bilan* (*le bilan comptable* est un document qui synthétise à un moment donné ce que l'entreprise

¹ A se vedea *Cadrul european comun de referință pentru limbi: învățare, predare, evaluare*, Strasbourg, 2000

a sistemului morfologic al limbii franceze. Aceasta este singura posibilitate de a evita numeroase confuzii de natură fonetică și ortografică, care pot apărea deseori prin contaminare lingvistică în conformitate cu modelul limbii materne a cursanților: *un taux* (contaminare după *o taxă*). Mai mult decât atât, este important ca studenții străini să poată elimina contaminarea lingvistică în limba-țintă: *la balance / le bilan (le bilan comptable est un document qui synthétise à un moment donné ce que l'entreprise possède, appelé „actif” (terrains, immeubles etc.) et ses ressources, appelé „passif” (capital, réserves, crédits, etc.), tandis que la balance des paiements est document statistique qui présente l'ensemble des flux entre une économie et le reste du monde durant une période donnée. ...)*. De asemenea, *la croissance / l'accroissement / le croisement (des opérations et des agents économiques dans un tableau comptable)*.

Deseori, studenții se confruntă cu problema determinării statutului lexical al unor termeni, mai ales în cazul în care definițiile acestora reprezintă rezultatul unei deplasări de sens a unui cuvânt din limba uzuală în virtutea operațiilor metaforice sau metonimice, deplasare orientată spre o accepțiune terminologică. De exemplu, în cazul termenilor *liquide* (*qui est librement disponible*) și *liquidité* (*aptitude d'un actif à être convertible en moyen de règlement, à bref délai et sans coût*) apare întrebarea dacă termenii respectivi au căpătat acest sens terminologic în contextul economic sau, dimpotrivă, *liquide și liquidité* trebuie să fie considerate drept cuvinte polisemantice, a căror accepțiune terminologică este un derivat semantic al sensului primar. Dacă este adevărată ultima ipoteză, rămâne de văzut care este rolul metaforei ca mijloc de derivare semantică pornind de la semnificația de bază a cuvintelor în cauză.

Luând în considerare faptul că, în limbajele de specialitate, denominarea conceptelor se efectuează cu precădere prin substantive, studenții se vor confrunta, în multiple situații, cu necesitatea de a reformula o idee, recurând în acest scop la nominalizare, adjectivare sau verbalizare: *une monnaie, des prix stable (s) / la stabilité (# stabilisation) de la monnaie, des prix ; s'approvisionner en monnaie / l'approvisionnement en monnaie etc.*

Înșușirea lexicului în context trebuie să aibă drept scop crearea automatismelor în utilizarea corectă a *prepoziției* cu anumite verbe, adjective, cuvinte de legătură etc.: *égal, inférieur, supérieur, proportionnel à, par rapport à, en l'absence de, contracter une dette envers, en fonction de, détenir une créance sur, figurer en ressource etc.*

Analiza discursului științific scoate la iveală și alte caracteristici proprii discursului în cauză, care nu trebuie și nu pot fi neglijate. De aici, necesitatea elaborării unei game întregi de exerciții adecvate, bazate pe un studiu care depășește limitele observațiilor empirice, impuse de starea actuală a lingvisticii aplicate: **abundența verbelor pronominale, a diatezei pasive, a locuțiunilor impersonale; valoarea adverbilor pentru precizarea sau nuanțarea unui termen; importanța relațiilor de cauză și efect, a relațiilor temporale, spațiale, a comparației; exprimarea măsurii, funcția conectorilor logici ai textului,**

possède, appelé "actif" (terrains, immeubles, etc.) et ses ressources, appelé "passif" (capital, réserves, crédits, etc.), tandis que *la balance des paiements* est document statistique qui présente l'ensemble des flux entre une économie et le reste du monde durant une période donnée. ...). De même, *la croissance / l'accroissement / le croisement* (des opérations et des agents économiques dans un tableau comptable).

Souvent, les apprenants seront amenés à déterminer le statut lexical de certains termes : faut-il concevoir une définition particulière pour le terme économique, ou y-a-t-il lieu d'étendre la définition de base, à travers des opérations métaphoriques et métonymiques vers cette acception plus spécialisée ? S'agissant, par exemple, des termes *liquide* (qui est librement disponible) et *liquidité* (aptitude d'un actif à être convertible en moyen de règlement, à bref délai et sans coût) la question se pose de savoir si nous nous trouvons devant des termes qui ont reçu en contexte économique une acception spécialisée, ou si, par contre, *liquide* et *liquidité* sont plutôt à considérer comme des expressions polysémiques à partir d'un sens premier. Dans ce dernier cas, il faudra voir quel est le rôle joué par la métaphore à partir d'un élément de base, d'une signification de départ ?

Etant donné l'importance que revêt, dans le langage spécialisé le recours à la nominalisation les apprenants seront incités, à chaque occasion et pour des raisons de reformulation, à permuter verbe, adjectif et nom : *une monnaie, des prix stable (s) / la stabilité (# stabilisation) de la monnaie, des prix ; s'approvisionner en monnaie / l'approvisionnement en monnaie etc.*

L'apprentissage du lexique en contexte devra s'attacher à créer les automatismes auxquels fait appel la construction de nombreux verbes, adjectifs ou mots-outils régissant une **préposition** : *égal, inférieur, supérieur, proportionnel à, par rapport à, en l'absence de, contracter une dette envers, en fonction de, détenir une créance sur, figurer en ressource etc.*

L'analyse du discours scientifique révélera d'autres spécificités qui ne devront pas être négligées et nécessiterait toute une gamme d'exercices appropriés, appuyés sur des études dépassant les observations empiriques auxquelles nous contraind l'état actuel de la linguistique appliquée: **abondance des verbes pronominaux, de la forme passive, des locutions impersonnelles; la valeur des adverbes pour nuancer ou préciser avec rigueur un terme; importance des relations causales, temporelles, spatiales, de la comparaison; expression des mesures, fonction des connecteurs logiques d'un texte, outils logiques de la formulation d'une hypothèse etc.** En réalité, l'exploration de la morpho-syntaxe sera

instrumentele de exprimare a **ipotezei** etc.

În *concluzie*, este important să menționăm că domeniul examinat este vast și necesită conjugarea eforturilor specialiștilor, lingviștilor și a profesorilor de limbă în vederea elaborării mecanismelor inerente proprii fiecărui limbaj de specialitate și a exercițiilor adecvate în ordinea creșterii gradului de dificultate a acestora.

difficilement dissociable de l'étude du lexique.

Pour *en conclure*, il faut noter que le domaine est vaste et requiert des spécialistes, linguistes et professeurs de langue, une conjugaison des efforts pour élaborer des appareils de base inhérents à la pratique de chaque langue de spécialité et des exercices progressifs adaptés.

Bibliografie / Bibliographie

1. Lerat P., Chabridon J., *Termes et familles de termes*. In La banque des mots, Paris : CILF, 1993, n. 5, p.22-28.
2. Meara P., *Vocabulary Acquisition: A Neglected Aspect of Language Learning*. In Language Teaching and Linguistics Abstracts, 1980, n. 13, p. 221-246.
3. Moldovanu Gh., *Paradigma derivațională terminologică, parte integrantă a paradigmei derivaționale complexe*. In: Probleme de lingvistică generală și romanică, Vol. I, Chișinău: CE USM, 2003, pp.47 -50.
4. Phal M., *Vocabulaire général d'orientation scientifique*, P: Didier, 1971.
5. Richards J.C., *Lexical Knowledge and the Teaching of Vocabulary*. In Jack C. Richards (ed.) The Concept of Language Teaching, Cambridge: Cambridge University Press, 1985, pp.176-188.

Bun de tipar 15.12.10
Coli de tipar 18,2.
Tirajul 120 ex.
Tipografia Departamentului Editorial-Poligrafic al ASEM
tel. 402-986

